

Leefbaarometer 2024

Trendbreuk in de ontwikkeling?

Marten Middeldorp
Kees Leidelmeijer
Francine Burema
Aron Joosse
Koen Schleijsen

februari 2026

Eindredactie

Atlas Research
Capital C, 4^e etage
Weesperplein 4c
1018 XA Amsterdam
020 2371400
info@atlasresearch.nl

www.leefbaarometer.nl

© Atlas Research, Amsterdam, 2025

Inhoud

Samenvatting en conclusies	1
Wat is de Leefbaarometer?	1
Belangrijkste bevindingen 2022-2024	1
Stijgers en dalers	4
Verdiepende thema's	4
1 Inleiding	9
1.1 De Leefbaarometer	9
1.2 Deze rapportage	10
2 Ontwikkeling van de leefbaarheid	11
2.1 Landelijk	11
2.2 Dimensies	14
2.3 Verschillen in het land	17
2.4 Stedelijkheid	21
2.5 G4, G40 en gemeenten daarbuiten	22
2.6 Conclusies	25
3 Gebieden onder druk	27
3.1 Worden de verschillen groter of kleiner?	28
3.2 Structureel onder druk	29
3.3 Vergelijking 2022 en 2024	35
3.4 Conclusies	38
4 Stijgers en dalers	40
4.1 Stijgers: van 'onvoldoende' naar 'zwak' of 'voldoende'	41
4.2 Dalers: 'zwak' of 'onvoldoende' én dalende leefbaarheid	45
4.3 Conclusies	50
5 Leefbaarheid en de fysieke leefomgeving	52
5.1 Geluid	53

5.2	Verkeer	56
5.3	Hittestress	61
5.4	Groen	67
5.5	Conclusies	70
6	Leefbaarheid en onderwijs	72
6.1	Leefbaarheid buurten: vestigingen en leerlingen	73
6.2	Schooladviezen en bijstellingen	77
6.3	Achterstandsscores	79
6.4	Afstromers, opstomers en zittenblijvers	81
6.5	Eindexamens	83
6.6	Startkwalificatie en onderwijsdeelname	84
6.7	Opleidingsniveau bij aanvang van de carrière	88
6.8	Conclusie	89
7	Leefbaarheid en overlast & onveiligheid	91
7.1	Ontwikkelingen in de dimensie Overlast & onveiligheid	91
7.2	Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en andere dimensies	97
7.3	Samenhang binnen dimensie Overlast & onveiligheid	103
7.4	Buurten met grootste Overlast & onveiligheid	108
7.5	Conclusie	112
	Bijlage 1: Toelichting Leefbaarometer Meting 2024	115
	De Leefbaarometer	115
	Meting 2024	119
	Bijlage 2: Gebieden structureel onder druk	120
	Bijlage 3: Buurten met een verbetering vanuit 'onvoldoende'	130
	Bijlage 4: Buurten met een verslechtering vanuit 'zwak'/'onvoldoende'	135
	Bijlage 5: Buurten met laagste scores op dimensie 'Overlast & onveiligheid'	145

Samenvatting en conclusies

Wat is de Leefbaarometer?

De Leefbaarometer is een instrument van het ministerie van BZK waarmee de leefbaarheid in Nederland wordt gevolgd tot op buurt- en straatniveau. Het instrument combineert gegevens over allerlei kenmerken van de woonomgeving – zoals woningen, veiligheid, voorzieningen, geluid, verkeer, sociale samenhang en groen tot een leefbaarheidsscore. Met de Leefbaarometer kunnen verschillen tussen gebieden zichtbaar worden gemaakt en ontwikkelingen in de tijd gevolgd. De Leefbaarometer is een signalerings- en monitoringsinstrument. Het is geen recept voor oplossingen, maar een hulpmiddel dat een indicatie geeft van waar het goed gaat met de leefbaarheid en waar problemen spelen.

Belangrijkste bevindingen 2022-2024

Algemeen beeld

De gemiddelde leefbaarheid in Nederland is 'goed' op de schaal van de Leefbaarometer en komt ongeveer op eenzelfde niveau uit als bij de vorige meting in 2022. De leefbaarheid is vooral gunstig in een brede strook gemeenten van noord naar zuid aan de oostkant van het land én aan grote delen van de kust. Hoewel de scores lager liggen in de Randstad, Flevoland, West- Brabant en in de oostelijke grensregio's, komt geen enkele gemeente gemiddeld uit op een score 'zwak' of 'onvoldoende'. Sommige gemeenten (Tiel, Vlaardingen, Kerkrade, Roosendaal en Nissewaard) scoren 'voldoende'; de Waddeneilanden, Rozendaal, Bergen (NH.), Blaricum, Bloemendaal, Heemstede, Laren, Wassenaar en Veere komen gemiddeld uit op een score 'uitstekend'.

Hoewel de leefbaarheid in Nederland gemiddeld 'goed' is, wonen er anno 2024 ongeveer 2 miljoen Nederlanders (963.000 huishoudens) in gebieden waar de leefbaarheid van de directe woonomgeving 'zwak' of lager is. Dat zijn 43.000 huishoudens meer dan in 2022. Het is voor het eerst sinds de metingen zijn begonnen in 2002 dat dit aantal is toegenomen.

Achtergronden van de ontwikkelingen

Binnen de Leefbaarometer worden vijf dimensies onderscheiden. De dimensies 'sociale samenhang' en 'voorzieningen' zijn landelijk licht verbeterd, de scores op 'woningvoorraad', 'fysieke omgeving' en in mindere mate 'overlast en onveiligheid' zijn wat achteruit gegaan. De indicatoren binnen de dimensies die voor de ontwikkelingen hebben gezorgd zijn:

- ‘Sociale samenhang’: kleine verbetering door onder meer lagere verhuiscijfers en iets meer ervaren sociale samenhang in buurten.
- ‘Voorzieningen’: verbetering baanbereikbaarheid en algemene kleine verbeteringen op diverse voorzieningen, vermoedelijk deels door hogere bevolkingsdichtheid.
- ‘Woningvoorraad’: meer overbewoning, iets toenemende leegstand (met energiecorrectie) en concentratie van goedkope particuliere huur leiden tot een lagere score.
- ‘Fysieke omgeving’: toename van geluidsoverlast, autodichtheid en zendmasten drukken de score.
- ‘Overlast en onveiligheid’: lichte verslechtering door meer ervaren overlast en onveiligheid, ondanks wat minder geregistreerde misdrijven.

Een trendbreuk?

De subtitel van dit rapport vermeldt een mogelijke trendbreuk in de ontwikkeling van de leefbaarheid. Die mogelijke trendbreuk heeft er mee te maken dat er sinds het begin van de metingen een voortdurende verbetering van de leefbaarheid te zien is geweest. Recent zijn er echter aanwijzingen voor minder gunstige ontwikkelingen. Een aantal daarvan is zeer recent en heeft betrekking op het verschil tussen meting 2022 en meting 2024. Andere waren ook al bij de vorige meting zichtbaar. De meest recente ontwikkelingen zijn:

- De gemiddelde score in het land is niet langer verbeterd, maar (zeer) licht gedaald. Dat is voor het eerst sinds 2002 (zie paragraaf en figuur 2.1).
- Er is een toename van (woningen in) gebieden met score ‘zwak’/‘onvoldoende’ terwijl dit aantal tot 2022 steeds afnam (zie hoofdstuk 3, figuur 3.1).
- Gebieden die in 2024 een score ‘zwak’ t/m ‘voldoende’ hebben, zijn gedaald in leefbaarheid terwijl in dat soort gebieden de leefbaarheid daarvoor steeds verbeterde (zie paragraaf 3.1, figuur 3.3).

Twee andere ontwikkelingen wijzen al wat langer (sinds de periode 2020-2022) op een mogelijke trendbreuk. Deze zetten door in de periode 2022-2024:

- Gebieden met een score ‘onvoldoende’ of lager laten een daling van de leefbaarheid zien waar deze voor 2020 steeds verbeterde of hetzelfde bleef (zie paragraaf 3.1, figuur 3.3).
- Binnen de gebieden met scores ‘zwak’ of ‘onvoldoende’ zijn er in toenemende mate meer gebieden waar de leefbaarheid verslechtert dan waar deze verbetert (zie hoofdstuk 4, tabel 4.1).

Daling vooral in zeer stedelijke gemeenten

De gemiddelde (zeer lichte) daling van de leefbaarheid kan vooral worden toegeschreven aan een daling van de leefbaarheid in de zeer sterk stedelijke gemeenten, waartoe de G4 en een groot deel van de G40 behoren. Daarbinnen zijn de verschillen echter groot. De daling komt vooral voor rekening van een verdere verslechtering van de dimensie woningvoorraad en van de dimensie overlast en onveiligheid. Ook de dimensie voorzieningen daalt in deze gemeenten, hoewel het niveau van deze dimensie daar nog steeds zeer gunstig is. Het voorzieningenniveau in de matig stedelijke tot niet stedelijke gemeenten neemt juist toe, terwijl deze gemeenten laag scoren op deze dimensie.

Structureel onder druk

Ongeveer een miljoen mensen (495.000 huishoudens) wonen in een gebied waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Gebieden worden gekwalificeerd als 'structureel onder druk' als - gezien vanuit landelijk perspectief - de aard en omvang van leefbaarheidsproblematiek structureel (dus langjarig) en omvangrijk is.¹ Het gaat in 2024 om 431 buurten in 46 gemeenten (zie bijlage 2). De gemeenten zijn verspreid over het land te vinden. Ruimtelijke concentraties zijn er vooral in de Zuidvleugel van de Randstad, IJmond en Zuid-Limburg. In de gebieden die structureel onder druk staan, is ruim 80% van alle woningen met een score 'onvoldoende' of lager te vinden.

De hoeveelheid woningen in gebieden die structureel onder druk staan, is ten opzichte van 2022 afgenomen met circa 32.000. Die afname had vooral betrekking op woningen in gebieden met een zwakke leefbaarheid (circa -29.000). De afname in de gebieden met een onvoldoende of lagere leefbaarheid was minder groot en betrof circa 3.000 woningen. In de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, is ruim 80% van alle woningen in Nederland te vinden waar de leefbaarheid 'onvoldoende' of lager is. De gebieden met een 'zwakke' leefbaarheid komen ook buiten deze gebieden veel voor. Daarvan staat 39% in een gebied dat structureel onder druk staat.

Opvallend is dat in de gemeenten waar in delen de leefbaarheid structureel onder druk staat het aantal woningen in deze gebieden met circa 32.000 is afgenomen. Het totale aantal woningen in gebieden waar de leefbaarheid 'zwak' of lager is in deze gemeenten echter toegenomen. In 2024 zijn dit er 46.000 meer dan in 2022. Dat geeft aan dat het gemiddeld in de geselecteerde wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat beter is gegaan

-----
¹ In tekstbox 1 in paragraaf 3.2. wordt de selectie verder toegelicht.

met de leefbaarheid, maar niet in de gemeenten als geheel. Mogelijk zijn problemen verplaatst van de ene naar de andere plek. De verschillen in ontwikkelingen tussen de gemeenten zijn echter groot, evenals de verschillen tussen wijken en buurten binnen gemeenten.

Stijgers en dalers

Binnen de gebieden met een score 'zwak' of 'onvoldoende' zijn er gebieden die erop vooruit gaan (stijgers) en gebieden die erop achteruit gaan (dalers). De verhouding tussen stijgers en dalers is de laatste metingen ongunstiger geworden. Tussen 2018 en 2020 waren er nog meer stijgers dan dalers. Daarna is dit omgekeerd. Het aantal dalers is na 2020 sterk toegenomen en het aantal stijgers neemt steeds verder af (zie tabel 4-1)..

Er staan ongeveer 42.000 woningen in gebieden waar in de afgelopen twee jaar de leefbaarheid is verbeterd van 'onvoldoende' naar 'zwak' of 'voldoende'. Het gaat hierbij om 211 buurten in 75 gemeenten (zie bijlage 3). De belangrijkste factor in die verbetering was de verbetering van overlast en onveiligheid, gevolgd door die van de woningvoorraad (nieuwbouw, afname overbewoning). Gemeenten met opvallende verbeteringen (waar de verbetering voor meer dan 1.000 woningen/huishoudens geldt) zijn Amsterdam, Den Haag, Arnhem, Delft, Enschede, Nijmegen, Rotterdam, Tiel en Utrecht.

Voor ongeveer 122.000 woningen in een gebied met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid ging de leefbaarheid verder achteruit. Het gaat hierbij om 422 buurten in 102 gemeenten (zie bijlage 4). De oorzaken daarvan waren een toename van overlast en onveiligheid, verslechtingen op de dimensie 'woningvoorraad' en afnemende sociale samenhang. Rotterdam, Amsterdam en Den Haag hebben de meeste van dergelijke 'dalers'. In aanvulling op de hiervoor genoemde drie gemeenten is er nog een aantal gemeenten waar de daling voor meer dan 2.000 huishoudens/woningen geldt. Dat zijn Arnhem, Breda, Delft, Groningen, Heerlen, Leiden, Roosendaal, Tilburg, Utrecht en Zaanstad.

Verdiepende thema's

In dit analyserapport is een drietal verdiepende thema's uitgelicht in relatie tot leefbaarheid, namelijk Fysieke leefomgeving, Onderwijs, en Overlast en onveiligheid.

Leefbaarheid en de fysieke leefomgeving

De fysieke leefomgeving bestaat uit een groot aantal uiteenlopende aspecten. Voor geluid, verkeer (parkeerdruk, verkeersveiligheid, luchtkwaliteit), hittestress en groen is verkend wat verschillen zijn tussen gebieden met een gunstige en ongunstige leefbaarheid.

In alle gevallen geldt dat de oordelen van bewoners over deze aspecten van de fysieke leefomgeving het gunstigst zijn in de gebieden met een 'zeer goede' en 'uitstekende' leefbaarheid en het ongunstigst in de gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. Voor de objectieve kenmerken van de fysieke leefomgeving die met geluid en verkeer te maken hebben, geldt dat ook. Bewoners van gebieden met een 'onvoldoende' of 'zwakke' leefbaarheid hebben te maken met meer geluidbelasting, meer parkeerdruk en meer verkeersonveiligheid. En dat is zowel in stedelijke als in weinig of niet-stedelijke gemeenten het geval.

Voor hittestress en groen is het iets ingewikkelder. Zoals verwacht zijn de gebieden in weinig of niet-stedelijke gemeenten met een 'uitstekende' leefbaarheid de gebieden met het meeste groen en de minste hittestress. Er is echter ook relatief vaak veel groen in gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. In combinatie met veel hoge gebouwen in deze gebieden (die bieden schaduw) zorgt dat voor een beperkte hittestress. Het zijn juist veel uitbreidingswijken – denk aan VINEX en pre-VINEX – waar in hoge dichtheid met een lage bouwhoogte en weinig groen is gebouwd met veel hittestress. De leefbaarheid is hier gemiddeld vaak 'ruim voldoende' of 'goed', maar op deze aspecten van de fysieke leefomgeving geldt dat niet.

Dat bewoners van woningen in gebieden met een 'zwakke' leefbaarheid aangeven hun woning niet koel te kunnen houden terwijl de hittestress er relatief laag is, heeft vermoedelijk te maken met de relatief slechte kwaliteit van de woningen in deze gebieden en eventuele verduurzamingen waarbij onvoldoende rekening is gehouden met zonwering en ventilatie. Ook voor groen lijkt het aannemelijk dat de negatieve oordelen van bewoners in gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid vooral te maken heeft met de kwaliteit van het groen en niet zozeer met de hoeveelheid groen.

Leefbaarheid en onderwijs

Er is een samenhang tussen leefbaarheid enerzijds en onderwijsuitkomsten en -aspecten anderzijds. Dit geldt zowel voor de leefbaarheid in de buurt waar leerlingen wonen alsook voor de leefbaarheid van de buurten van schoolvestigingen.

In buurten met ongunstigere leefbaarheid is het aandeel groep 8 leerlingen dat een VMBO advies krijgt relatief groot en het aandeel met een VWO-advies relatief klein. Het aandeel leerlingen dat een bijstelling van het schooladvies naar een hoger niveau krijgt is groter in buurten met een ongunstigere leefbaarheid – hetgeen indicatie kan zijn van onderschatting van de potentie van deze leerlingen. Verder ligt de gemiddelde achterstandsscore in het primair onderwijs flink hoger in gebieden met ongunstiger leefbaarheid. Achterstandsscores reflecteren de verwachte achterstand van de leerlingen op school als gevolg van de (economische, sociale of culturele) omgeving.² Leerlingen presteren dus minder goed dan ze in een gunstiger situatie ‘zouden kunnen’.

Niet deelnemen aan onderwijs onder 4-11-jarigen ligt het hoogste in gebieden waar de leefbaarheid ‘onvoldoende’ of lager is én in gebieden met een ‘uitstekende’ leefbaarheid. Voor 12-24-jarigen geldt dat onderwijsdeelname hoger is in gebieden met gunstigere leefbaarheid. Hieruit volgt dat het aandeel jongeren zonder startkwalificatie dat geen onderwijs meer volgt een stuk groter is in gebieden met ongunstigere leefbaarheid. Jongvolwassenen in buurten met uitstekende leefbaarheid halen meer dan twee keer zo vaak een masterdiploma als jongvolwassenen in een buurt met een zwakke leefbaarheid. De onderwijsprestaties (en daarmee de arbeidsmarktpositie) van kinderen en jongeren in Nederland zijn dus gemiddeld beduidend gunstiger in gebieden met hogere leefbaarheid.

Dat in buurten met een ongunstiger leefbaarheid onderwijsaspecten en -uitkomsten ongunstiger zijn betekent niet dat die gebieden hier de oorzaak van zijn. Het is waarschijnlijk dat ze er voor een deel aan bijdragen, bijvoorbeeld doordat er meer stressfactoren in de woonomgeving zijn (denk aan overlast en onveiligheid). Echter, voor een ander en (veel) groter deel zullen persoonlijke factoren bijdragen aan de ongunstigere onderwijsprestaties. Bijvoorbeeld doordat er structureel minder hulp geboden kan worden aan lerende kinderen, zoals door een lager opleidingsniveau onder ouders of door (de stress van) moeilijk rondkomen en de impact op persoonlijke veerkracht.

Leefbaarheid en overlast & onveiligheid

Tussen 2014 en 2024 is de bijdrage van de dimensie Overlast en onveiligheid aan de leefbaarheid in Nederland gemiddeld positiever geworden. Deze verbetering is het sterkst zichtbaar in de periode van 2014 tot 2018. Daarna stagneert deze ontwikkeling en wordt in sommige gebieden de bijdrage van Overlast en onveiligheid zelfs weer negatiever. Dit geldt bijvoorbeeld voor de (groot-)stedelijke gebieden en de buurten die in 2024 slecht scoren op

-----
² Posthumus et al. (2019). De nieuwe onderwijs achterstandenindicator primair onderwijs. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Overlast en onveiligheid. Het is nog aan de vroege kant om te spreken van een trendbreuk, maar de jarenlange bijna vanzelfsprekende positieve ontwikkeling van overlast en onveiligheid lijkt ten einde.

Het stokken van de positieve ontwikkeling van de dimensiebijdrage lijkt met name op het conto te komen van de ervaren overlast en onveiligheid. De bijdrage van die indicator wordt vanaf 2020 negatiever, terwijl de andere indicatoren positief blijven ontwikkelen of nagenoeg stabiel blijven. De ervaren onveiligheid neemt buiten de G40 vanaf 2020 zelfs toe, ondanks een afname van het aantal geregistreerde misdrijven. Het aantal geregistreerde misdrijven neemt vanaf 2022 toe – een beeld dat aansluit bij een recente publicatie van het CBS, waarin het einde aan de langdurige daling van de criminaliteit in Nederland wordt beschreven. Andere factoren dan geregistreerde misdaad lijken dus een belangrijke rol te spelen in (de ontwikkeling van) de ervaren onveiligheid. Zo zou (ervaren) overlast ook een rol kunnen spelen in de veiligheidservaring.

Er zijn duidelijke verbanden tussen de dimensie Overlast en onveiligheid en andere dimensies in de Leefbaarometer. De sterkste relatie bestaat met dimensie Sociale samenhang: in buurten waar bewoners hechter zijn en er meer stabiliteit in de bevolking is, wordt minder overlast en onveiligheid ervaren. Ook is er een positieve relatie met de dimensie Woningvoorraad: buurten met grotere en kwalitatief betere woningen kennen doorgaans minder problemen. Buurten met een hoog aanbod aan Voorzieningen kennen juist vaker meer overlast en onveiligheid, waarschijnlijk doordat drukte, horeca en nachtleven meer aanleiding geven tot incidenten en een gevoel van onveiligheid. Een relatie van Overlast en onveiligheid met de Fysieke omgeving is nauwelijks aanwezig, maar de (kwaliteit van) de inrichting van de openbare ruimte (verlichting, bosschages) maakt als gevolg van databeperkingen geen onderdeel uit van deze dimensie en kon hierbij dus ook niet worden meegenomen.

De buurten waar overlast en onveiligheid het meest voorkomt bevinden zich uitsluitend in stedelijke gebieden en vooral in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag (zie bijlage 5). Twee typen buurten komen hier naar voren. In de 'klassieke' probleembuurten gaan overlast en onveiligheid samen met een lage leefbaarheid en slechte scores op alle dimensies van de Leefbaarometer. In centrumbuurten is er eveneens veel overlast en onveiligheid, maar dit wordt gecompenseerd door sterke prestaties op andere dimensies, met name het aanbod van voorzieningen, waardoor de leefbaarheid daar juist hoog is.

1 Inleiding

1.1 De Leefbaarometer

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties volgt de ontwikkeling van de leefbaarheid in Nederland tot op laag schaalniveau (100 x 100 meter) met de Leefbaarometer. De Leefbaarometer is een instrument dat een inschatting geeft van de leefbaarheid aan de hand van een groot aantal kenmerken van de woonomgeving die op laag schaalniveau beschikbaar zijn. Denk bij die kenmerken bijvoorbeeld aan zaken als de lokale geluidsbelasting, de nabijheid van uiteenlopende voorzieningen, ervaren overlast, de mutatiegraad of geweldsmisdrijven.

De kenmerken die zijn opgenomen in de Leefbaarometer zijn gekozen omdat ervan in onderzoek is vastgesteld dat ze samenhangen met hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen (oordelen) en hoeveel ze daarvoor over hebben (prijs). Op basis van dat onderzoek is een model gemaakt dat de scores op alle omgevingskenmerken omrekent naar een leefbaarheidsscore. Door de omgevingskenmerken voor alle woongebieden in Nederland op verschillende momenten in de tijd te meten kunnen op die manier verschillen in leefbaarheid tussen gebieden in beeld worden gebracht, maar ook de ontwikkeling ervan.

De score op de Leefbaarometer geeft een indruk van waar het naar verwachting – op basis van de gemeten omgevingskenmerken – goed of slecht is gesteld met de leefbaarheid (signalering) en hoe deze zich ontwikkelt (monitoring). Hoe de situatie ter plekke écht is, vraagt altijd om nader onderzoek. Er kunnen lokaal namelijk ook factoren een rol spelen die niet in de Leefbaarometer zijn opgenomen.

De Leefbaarometer geeft niet aan wat er lokaal zou moeten veranderen om de leefbaarheid te verbeteren. De Leefbaarometer is een signalerings- en monitoringsinstrument, en geen causaal model. Om de leefbaarheid te verbeteren, zijn de erin opgenomen omgevingskenmerken niet automatisch de beste ‘knoppen om aan te draaien’. Het instrument signaleert waar het goed lijkt te gaan en waar juist niet en geeft – met de dimensies die erin worden onderscheiden – handvatten voor de richting waarin maatregelen voor verbetering van de leefbaarheid gezocht kunnen worden.

Bijlage 1 geeft een nadere toelichting op de Leefbaarometer. In de rapportage [instrument-ontwikkeling](#) wordt in meer detail ingegaan op de onderzoeken die ten grondslag liggen aan

de Leefbaarometer en de op basis daarvan gemaakte keuzes bij de nadere uitwerking van het instrument.

Beschikbaarheid gegevens

Alle kaarten en de achterliggende gegevens van de Leefbaarometer zijn openbaar toegankelijk en te raadplegen via www.leefbaarometer.nl. Alle uitkomsten kunnen worden gedownload als open data. Via de website kunnen ook eerdere analyserapporten, alsmede de uitgebreide (technische) toelichting op de herijking voor de Leefbaarometer 3.0 worden geraadpleegd.

1.2 Deze rapportage

In deze rapportage worden de uitkomsten van de meting 2024 beschreven vanuit landelijk perspectief. Er wordt ingegaan op de ontwikkeling van de leefbaarheid in Nederland (hoofdstuk 2). Vervolgens zoomt hoofdstuk 3 in op de gebieden in het land waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Er wordt een update gegeven van de ontwikkeling van deze gebieden: wat zijn de verschillen met de vorige meting, waar liggen de gebieden en hoe scoren ze op de verschillende dimensies van de Leefbaarometer? In hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op de 'stijgers en dalers' onder de gebieden met leefbaarheidsproblemen: waar is de leefbaarheid verbeterd en waar is deze verder verslechterd?

In de hoofdstukken 5 t/m 7 wordt een drietal verdiepende thema's verder uitgelicht. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de relatie tussen leefbaarheid en:

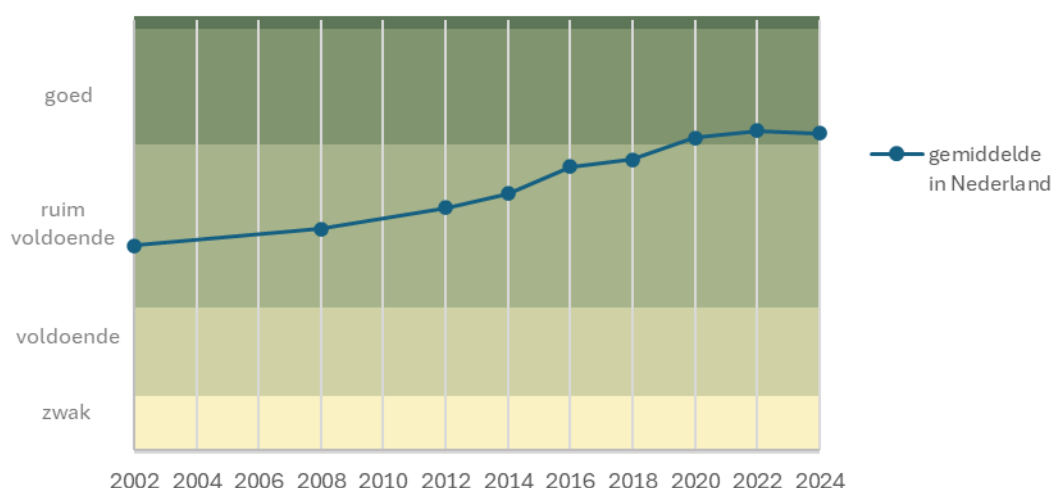
- de fysieke leefomgeving;
- onderwijs;
- overlast en onveiligheid.

2 Ontwikkeling van de leefbaarheid

2.1 Landelijk

De ontwikkeling van de score op de Leefbaarometer was tussen 2002 en 2022 altijd positief. Daar lijkt tussen 2022 en 2024 een einde aan gekomen (figuur 2-1). De positieve ontwikkeling is vooralsnog gestopt en er is zelfs sprake van een – zeer geringe – daling, die vooral aan de daling van de leefbaarheid in de zeer sterk stedelijke gemeenten moet worden toegeschreven (zie par. 2.4).. Daarmee blijft de leefbaarheid in Nederland overigens nog steeds gemiddeld ‘goed’ en ook nog iets gunstiger dan deze in 2020 was.

figuur 2-1 Ontwikkeling gemiddelde score Leefbaarometer 2002-2024

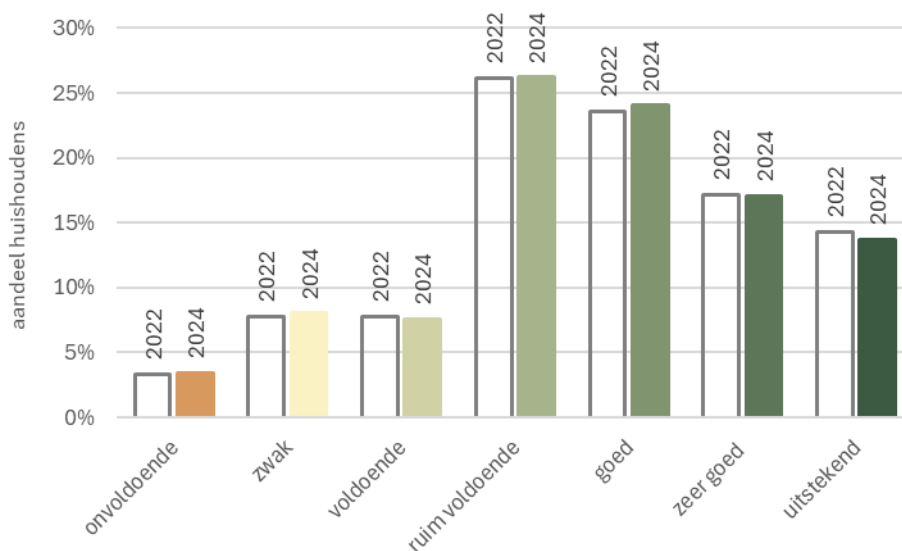

De verdeling van de scores over de klassen op de Leefbaarometer is niet veel veranderd tussen 2022 en 2024 (figuur 2-2). Aan de positieve kant van de schaal valt op dat een wat

kleiner aandeel huishoudens³ in een gebied woont met een 'uitstekende' leefbaarheid. Het aandeel huishoudens in een gebied met een 'goede' leefbaarheid is wat toegenomen.

Aan de negatieve kant van de schaal valt op dat het aandeel huishoudens dat in een gebied woont met een 'zwakke' leefbaarheid iets is toegenomen, terwijl het aandeel in een gebied met een 'onvoldoende' leefbaarheid ongeveer gelijk is gebleven. Daarbij zijn de klassen 'zeer onvoldoende', 'ruim onvoldoende' en 'onvoldoende' samengenomen. De toename van het aandeel 'zwak' lijkt dan ook niet samen te hangen met een netto verschuiving van 'onvoldoende' naar 'zwak', maar staat voor een verslechtering tot een score 'zwak' van gebieden die eerder een betere score hadden (zoals 'voldoende').

figuur 2-2 Verdeling van scores op de Leefbaarometer in 2024, vergeleken met 2020

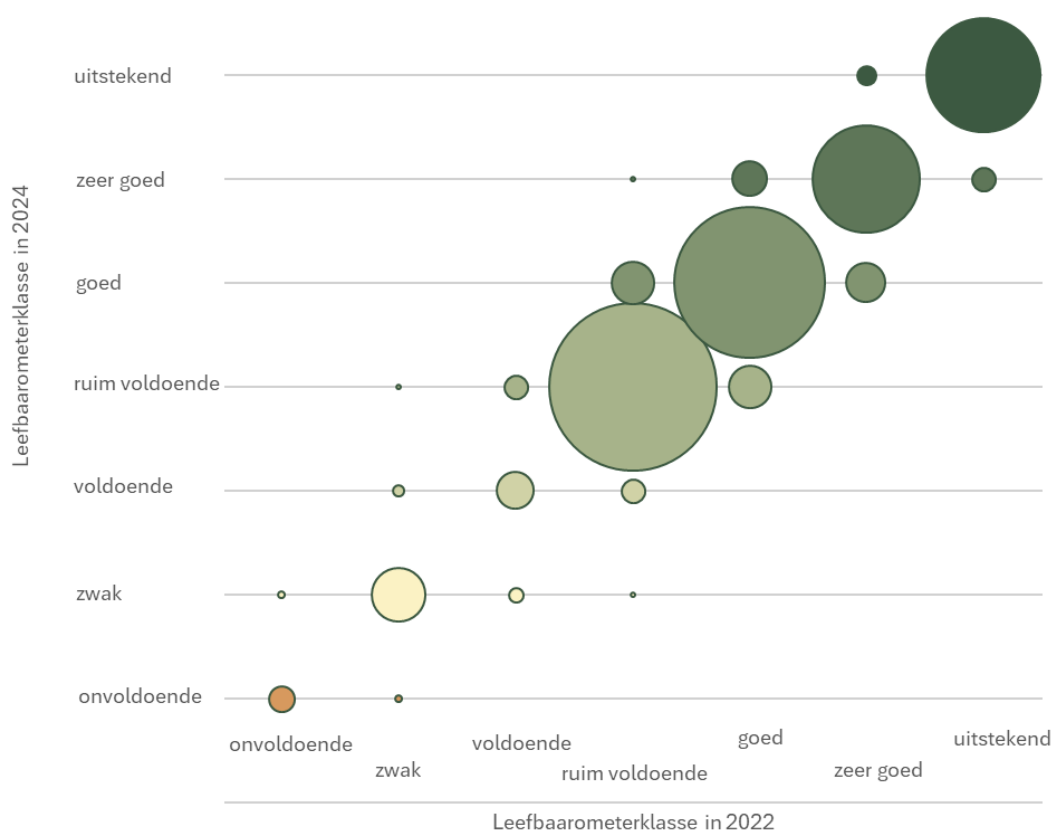

Gebieden kunnen tussen twee metingen verschuiven in de klasse waarin ze vallen. Die verschuiving tussen 2022 en 2024 is weergegeven in figuur 2-3. De figuur toont dat er voor de meeste huishoudens in Nederland niet veel is veranderd. De leefbaarheid in hun directe woonomgeving viel in 2022 in dezelfde klasse als in 2024. Er zijn echter wel wat verschuivingen. Zo is er een klein aantal gebieden dat van 'onvoldoende' naar 'zwak' is verbeterd en een

³ In deze rapportage wordt vaak het aantal huishoudens/woningen vermeld dat in gebieden met een bepaalde leefbaarheid woont/staat. Dat wordt gedaan omdat het aantal woningen precies kan worden bepaald door combinatie van de leefbaarheidskaarten met de Basisadministratie Adressen en Gebouwen. Het aantal personen dat ergens woont, is minder precies bekend. Het CBS hanteert hiervoor namelijk regels die de privacy beschermen. Alle inwoner-aantallen kleiner dan 10 zijn daardoor onbekend en alle andere aantallen zijn op 5-tallen afgerond. De aantallen personen zijn daarom altijd benaderingen. In voorkomende gevallen wordt wel een inschatting van het aantal inwoners gegeven waar het om gaat. De primaire rekeneenheid betreft echter woningen/huishoudens.

vergelijkbaar aantal dat van 'zwak' naar 'onvoldoende' is gegaan. Van de gebieden die in 2022 een score 'zwak' hadden, is een groter aantal verbeterd dan verslechterd. Echter, de stroom van 'voldoende' (en 'ruim voldoende') naar 'zwak' is wat groter, waardoor het aantal huishoudens dat in een gebied met een 'zwakke' leefbaarheid woont, in 2024 groter is dan in 2022. Per saldo betreft dit tussen 2022 en 2024 een toename van ruim 43.000 huishoudens die in een gebied wonen met een score 'zwak' of lager (zie ook hoofdstuk 3).

figuur 2-3 Aantal huishoudens per klasse in 2022 en 2024

Noot. De grootte van een bol geeft aan voor hoeveel huishoudens de combinatie (van een score in 2022 en 2024) geldt. Combinaties met minder dan 10.000 woningen, zijn niet opgenomen.

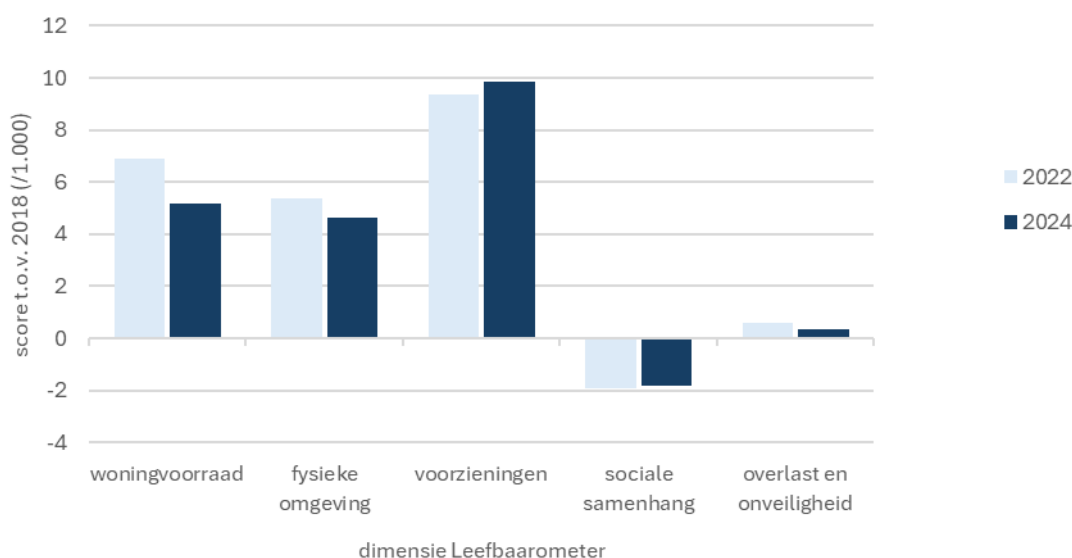
In figuur 2-3 kan worden gezien dat er relatief veel gebieden zijn die in 2022 een score 'voldoende' hadden die dat in 2024 niet meer hebben. Zoals aangegeven, verkleurt een deel van de gebieden naar een score 'zwak'. Een groter aantal verbetert echter naar een score 'ruim voldoende'. Ook vanuit de klasse 'ruim voldoende' in 2022 zijn er meer gebieden die tussen 2022 en 2024 zijn verbeterd (naar 'goed' of zelfs 'zeer goed') dan dat er zijn verslechterd.

Vanaf de klasse 'goed' is te zien dat wat meer gebieden een klasse in leefbaarheid omlaag zijn gegaan tussen 2022 en 2024 dan dat er omhoog zijn gegaan.

2.2 Dimensies

De kenmerken van de leefomgeving die de score op de Leefbaarometer bepalen, zijn gegroepeerd in vijf dimensies: woningvoorraad, overlast en onveiligheid, fysieke omgeving, sociale samenhang en voorzieningen. De score op deze dimensies wordt uitgedrukt ten opzichte van de score in 2018 (het jaar waar Leefbaarometer 3.0 op is geijkt). In figuur 2-4 worden de dimensiescores in 2022 en 2024 weergegeven. Op alle dimensies – met uitzondering van sociale samenhang – is de score in 2022 en 2024 positief en dus hoger dan in 2018. Vergelijking tussen 2022 en 2024 geeft aan dat de score tussen deze twee meetjaren gemiddeld is verbeterd op de dimensie voorzieningen en in mindere mate op de dimensie sociale samenhang. Op de andere dimensies – woningvoorraad, fysieke omgeving en in mindere mate overlast en onveiligheid – is de landelijk gemiddelde score in 2024 lager dan in 2022. Omdat de dalingen net wat groter zijn dan de stijgingen resulteert dat voor de totaalscore in een licht negatieve ontwikkeling tussen beide jaren.

figuur 2-4 Dimensiescores⁴ 2022 en 2024

Woningvoorraad

De dimensie woningvoorraad laat een toename van overbewoning zien (het aandeel personen dat minder dan 20 m² woonruimte heeft⁵), een lichte toename van de woningleegstand⁶ en een toename van gebieden met een hoge concentratie van particuliere huurwoningen met een lage WOZ-waarde⁷. Ook de hoogbouw is iets toegenomen. Hier tegenover staan een toename van het aandeel koopwoningen en een afname van het aandeel bewoners in de laagste welvaartsklasse met een hypotheekschuld. Per saldo resteert

⁴ Gemiddelde dimensiescores in de Leefbaarometer – zoals die ook kunnen worden gedownload vanuit de open data - variëren van jaar op jaar veel in duizendsten (bijvoorbeeld van 0,002 naar 0,003. Om de weergave op de y-as in de figuren wat te vereenvoudigen, zijn die scores met 1.000 vermenigvuldigd. Om weer op de normale waarden uit te komen moet worden gedeeld door 1.000. De afgebeelde waarden 6,5 en 4,5 staan dan bijvoorbeeld voor 0,0065 en 0,0045.

⁵ Deze ontwikkeling kan uiteenlopende oorzaken hebben. Zo kan de krapte op de woningmarkt eraan bijdragen dat huishoudens minder snel 'passend' kunnen gaan wonen bij gezinsuitbreiding. Ook kan de afnemende woninggrootte in de nieuwbouw (in toenemende mate kleine appartementen) hierin een rol spelen. Verder kan bijvoorbeeld een toename van de krappe huisvesting van onder meer arbeidsmigranten hierin doorklinken.

⁶ De indicator die in de Leefbaarometer wordt gebruikt, is de administratieve leegstand inclusief energiecorrectie uit de leegstandsmonitor van het CBS. Hierbij vindt een extra check plaats op de leegstand door te kijken of er energie in de woning wordt gebruikt. Deze leegstand nam ten opzichte van de vorige meting toe met 0,16% tot 1,9%. Zonder energiecorrectie is de leegstand de laatste jaren min of meer constant (2,3 á 2,4% [evaluatie leegstandswet](#)). De indruk is dan ook dat (de meting van) energiegebruik een rol speelt bij de ontwikkeling in de Leefbaarometer. Dat zou bijvoorbeeld te maken kunnen hebben met nieuwbouwwoningen die langer moeten wachten op een aansluiting op het net waardoor (een schijn van) leegstand kan ontstaan.

⁷ De verwachting was dat dit aandeel zou dalen omdat veel particuliere huur wordt verkocht doordat het rendement in dit segment onder druk staat door een combinatie van de Wet betaalbare huur en hogere belastingen. Door de wijze waarop de indicator wordt berekend (het gaat steeds om het laagste segment in een Corop-gebied binnen de particuliere huursector), resteert er – ook als er in absolute zin minder woningen zijn – altijd een groep woningen met de laagste WOZ-waarde. Het is mogelijk dat die zich concentreren in specifieke gebieden waar er vooralsnog voldoende rendement op wordt gerealiseerd (samenhangend met overbewoning bijvoorbeeld). Ook is het mogelijk dat sommige segmenten in deze sector lastiger te verkopen zijn dan andere waardoor een concentratie ontstaat. Hoe dit precies zit, vraagt nader onderzoek.

een negatieve ontwikkeling op deze dimensie. Lokaal kunnen hierin vanzelfsprekend grote verschillen zijn.

Fysieke omgeving

De belangrijkste indicatoren die de vermindering van de scores op de dimensie fysieke omgeving bepalen zijn: een toename van de geluidbelasting, een toename van de auto-dichtheid en een afname van de afstand tot zendmasten (dus meer zendmasten in de buurt). Hier staat een afname van de winkelleegstand, een afname van hoofdwegen (bijvoorbeeld als de maximumsnelheid van 80 km/uur naar 60 km/uur gaat) en een toename van open natuur in de nabijheid van de woongebieden tegenover. Die waren echter onvoldoende om de negatieve ontwikkelingen te compenseren.

Voorzieningen

Binnen de dimensie voorzieningen is de verbetering van de baanbereikbaarheid de belangrijkste reden voor de verbetering tussen 2022 en 2024. Daarnaast zijn er op vrijwel alle andere indicatoren zeer kleine positieve veranderingen te zien. Samen tellen die op tot een relatief grote verbetering op deze dimensie. De achtergrond hiervan hoeft overigens niet per se te liggen in meer voorzieningen, maar kan ook samenhangen met de toename van de woningdichtheid (het aantal adressen per hectare). Daardoor wonen gemiddeld genomen iets meer huishoudens dicht bij voorzieningen.

Sociale samenhang

Er was tussen 2022 en 2024 een kleine verbetering van de ervaren sociale samenhang en een daling van de mutatiegraad (een lage mutatiegraad hangt samen met meer sociale samenhang). Beide resulteren in een gemiddeld wat positievere score op deze dimensie. Aan de andere kant nam de woningdichtheid – die negatief samenhangt met leefbaarheid en onderdeel uitmaakt van deze dimensie – toe.

Overlast en onveiligheid

De ontwikkelingen op de dimensie overlast en onveiligheid laten gemiddeld genomen een verslechtering van de ervaren overlast en onveiligheid zien. Daar tegenover staat een afname van (geregistreerde) geweldsmisdrijven en vernielingen. Per saldo resteert er – gemiddeld in Nederland – een kleine negatieve ontwikkeling. Op een lager schaalniveau zijn vooral op deze dimensie veel grotere ontwikkelingen te zien. Daar komen we later nog op terug.

2.3 Verschillen in het land

Er zijn in 2024 – net als in 2022 – geen gemeenten die gemiddeld uitkomen op een score ‘zwak’ of ‘onvoldoende’ (Kaart 2-1). Een kleine aantal gemeenten scoort ‘slechts’ een ‘voldoende’: Tiel, Vlaardingen, Kerkrade, Roosendaal en Nissewaard. Dat zijn dezelfde gemeenten die in 2022 ‘een score ‘voldoende’ hadden. Aan de andere kant van het spectrum scoort een iets groter aantal gemeenten dan in 2022 ‘uitstekend’: Ameland, Terschelling, Vlieland, Rozendaal, Bergen (NH.), Blaricum, Bloemendaal, Heemstede, Laren, Texel, Wassaenaar en Veere. De uitbreiding komt op naam van de Waddeneilanden Texel en Ameland.

Gemiddeld genomen is de leefbaarheid wat gunstiger aan de oostkant van Nederland. Uitzonderingen zijn de regio Noordoost-Groningen en een aantal grotere gemeenten in Twente (Enschede en Almelo), de Achterhoek (Doetinchem bijvoorbeeld) en Limburg (o.a. Venlo, Roermond, Heerlen, Kerkrade, Maastricht en Sittard-Geleen). Ook de Oost-Noord-Brabantse gemeenten Eindhoven en Helmond komen gemiddeld uit op een score van ‘ruim voldoende’ wat vergeleken met de directe omgeving relatief laag is. En hoewel de leefbaarheid in het westen van het land gemiddeld wat lager ligt, scoren veel kustgemeenten gunstig. Relatief lage scores – lager dan gemiddeld – zijn verder ook te zien in de gemeenten in Flevoland, West-Brabant, Noord-Holland-Noord, Rijnmond en het Noorzeekanaalgebied.

Leefbaarometer - klassen

- voldoende
- ruim voldoende
- goed
- zeer goed
- uitstekend

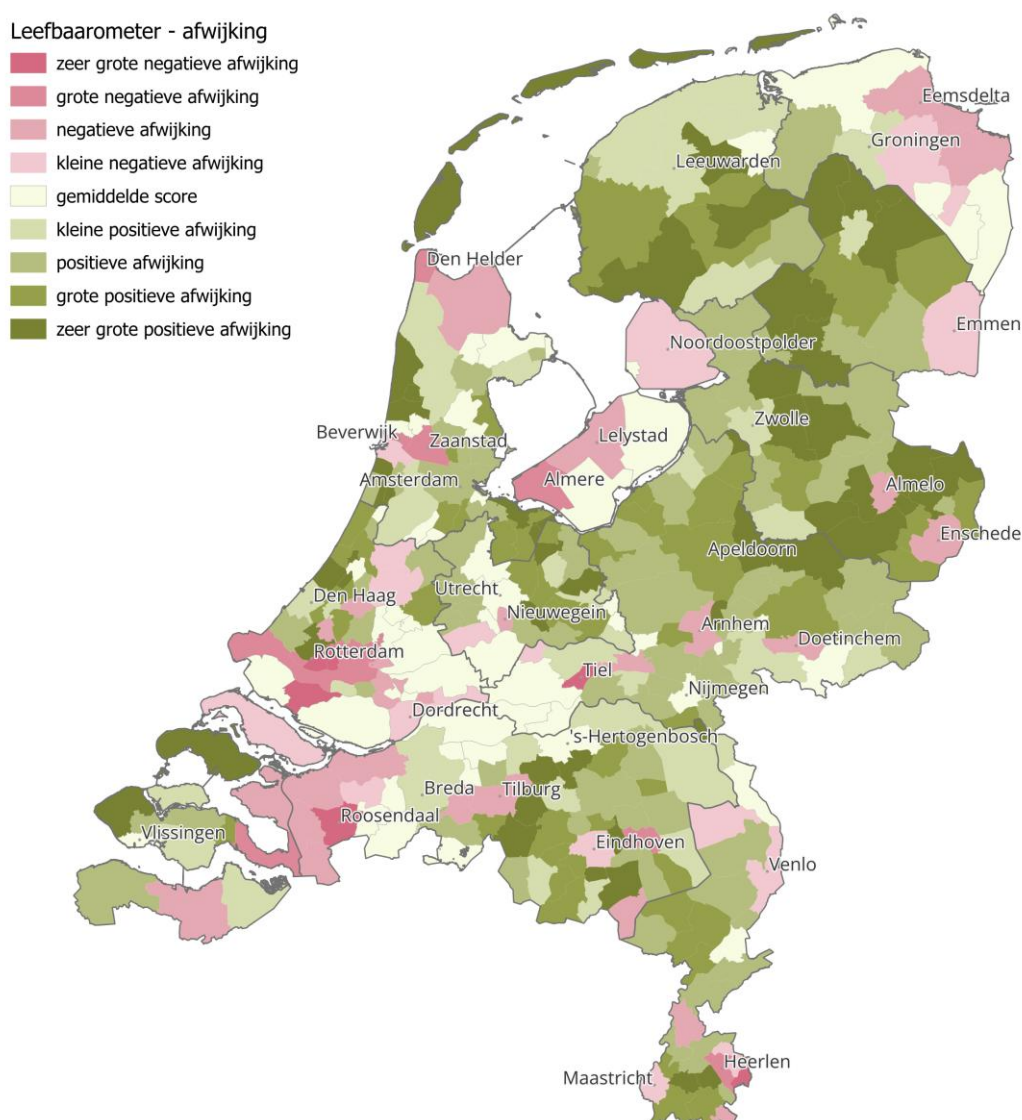

De relatieve verschillen tussen gemeenten worden nog wat duidelijker als de afwijkingen van het gemiddelde in 2018 (het jaar waarop de Leefbaarometer is geijkt) worden getoond (Kaart 2-2).⁸ In de kaart zijn de gemeenten beneden gemiddeld is goed herkenbaar omdat deze rood worden gekleurd. In aanvulling op de gebieden in het oosten van het land die hiervoor

⁸ De afwijkingen zijn gebaseerd op de spreiding of standaard deviatie (sd) van de gemeentescores: zeer grote afwijking: meer dan 1,5 sd; grote afwijking: tussen 1 en 1,5 sd; afwijking: tussen 0,5 en 1 sd en een kleine afwijking tussen 0,25 en 0,5 sd. Scores die minder dan 0,25 sd van het gemiddelde in 2018 afwijken worden weergegeven als 'gemiddeld'. Deze classificering is gevoeliger dan die van de gemeentekaarten op de website omdat deze is gebaseerd op de gemeentescores in plaats van de gridscores (die een grotere spreiding hebben).

al zijn benoemd, geldt een grote negatieve afwijking ook voor de zuidvleugel van de Randstad en enkele aangrenzende gemeenten in Zeeland. Tegelijkertijd is goed te zien dat de verschillen zich slecht laten benoemen met de meer algemene noemers als provincies of landsdelen. Daarbinnen zijn altijd zowel positieve als negatieve uitzonderingen te zien.

Kaart 2-2 Afwijkingen van het gemiddelde in Nederland per gemeente in 2024 (ten opzichte van 2018)

Opvallend in Kaart 2-2 is dat zowel Utrecht, Amsterdam als Den Haag niet negatiever dan gemiddeld scoren. Binnen deze gemeenten zijn er grote verschillen in leefbaarheid. Sommige buurten hebben een 'onvoldoende' leefbaarheid terwijl andere juist 'uitstekend' scoren. Die

grote verschillen compenseren elkaar in de gemiddelden per gemeente. Hier komen we onder andere nog op terug bij de bespreking van de verschillende profielen van scores in de G4, G40 en gemeenten daarbuiten (paragraaf 2.5).

De ontwikkeling van de leefbaarheid tussen 2022 en 2024 laat op gemeenteniveau geen duidelijke regionale verschillen zien. Gemeenten met positieve en negatieve ontwikkelingen liggen vrij willekeurig verspreid over het land (Kaart 2-3).

Kaart 2-3 Ontwikkeling van de leefbaarheid tussen 2022 en 2024 per gemeente

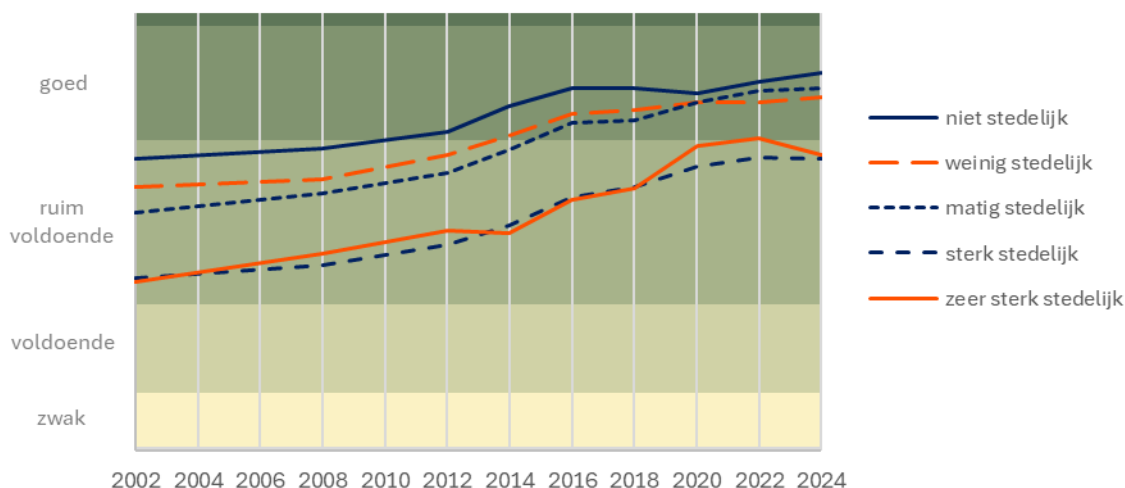

2.4 Stedelijkheid

De leefbaarheid wordt gemiddeld genomen wat lager gewaardeerd in sterk stedelijke gebieden dan in meer landelijke gebieden.⁹ De verschillen tussen (zeer) sterk stedelijke gemeenten en niet en weinig stedelijke gemeenten zijn de afgelopen decennia wel wat kleiner geworden. Dit komt vooral door de relatief sterke verbetering van de leefbaarheid in de (zeer) sterk stedelijke gemeenten in de periode 2002-2024 (figuur 2-5).

Tussen 2022 en 2024 was er – gemiddeld – in de meeste gemeentetypen een verbetering van de leefbaarheid te zien. Alleen in de zeer sterk stedelijke gemeenten was er een daling. Daarmee komt deze groep gemeenten weer op het niveau van de sterk stedelijke gemeenten. De geconstateerde trendbreuk in de voortgaande stijging van de leefbaarheid lijkt hiermee vooral aan de daling van de leefbaarheid in de zeer sterk stedelijke gemeenten te moeten worden toegeschreven. Het is goed om te bedenken dat het bij de zeer sterk stedelijke gemeenten niet alleen om de vier grote steden gaat, maar ook om gemeenten als Haarlem, Vlaardingen, Groningen, Rijswijk, Maastricht en Zoetermeer (zie [CBS-statline](#) voor een volledig overzicht van hoe gemeenten zijn ingedeeld in stedelijkheid).

figuur 2-5 Ontwikkeling score Leefbaarometer naar stedelijkheid van de gemeenten 2002-2024

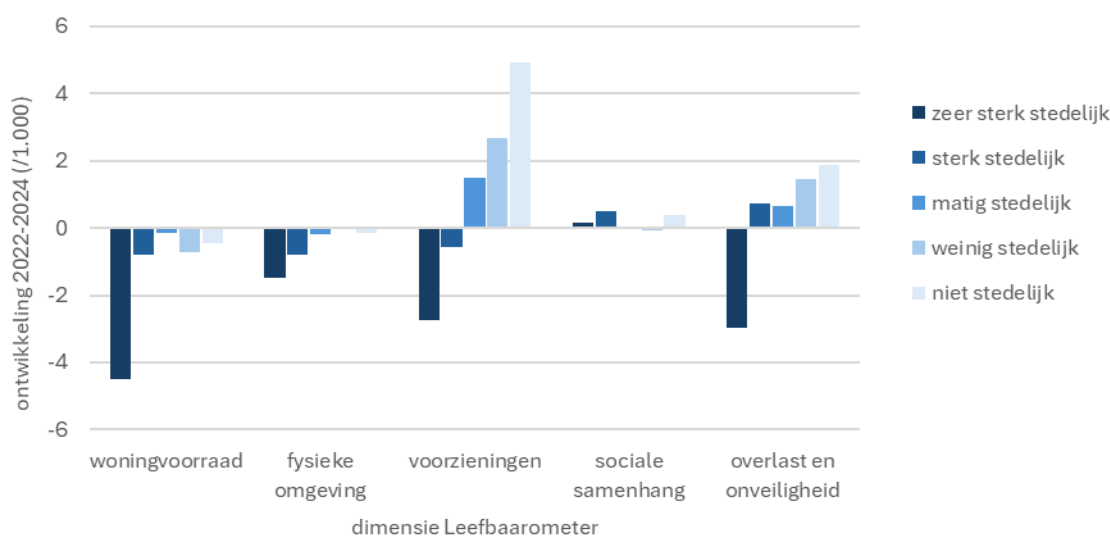

⁹ In deze paragraaf beschrijven we de verschillen tussen gemeenten, naar hun stedelijkheid. Stedelijkheid staat daarbij voor de dichtheid van de bebouwing. We volgen hierbij de indeling in gemeenten die ook door het CBS wordt gehanteerd: zeer sterk stedelijk ≥ 2.500 adressen per km^2 ; sterk stedelijk $1.500 - 2.500$ adressen per km^2 ; matig stedelijk $1.000 - 1.500$ adressen per km^2 ; 4: weinig stedelijk $500 - 1.000$ adressen per km^2 ; niet stedelijk < 500 adressen per km^2 .

De gemiddelde daling van de score op de Leefbaarometer in de zeer stedelijke gemeenten tussen 2022 en 2024 komt op rekening van vier van de vijf dimensies, waarbij woningvoorraad en overlast en onveiligheid de belangrijkste zijn (figuur 2-6). Ook de score op de dimensie voorzieningen daalt in de zeer sterk stedelijke gemeenten. Het niveau van deze dimensie was en is in deze gemeenten echter nog steeds gunstig. Dat geldt niet voor de score op de dimensies woningvoorraad en overlast en onveiligheid. De verdere verslechtering op deze dimensies in de zeer sterk stedelijke gemeenten (en in mindere mate in de sterk stedelijke gemeenten) vraagt dan ook aandacht.

Gunstig is dat het voorzieningenniveau in de matig stedelijke tot niet stedelijke gemeenten toeneemt. Deze gemeenten scoren juist laag op deze dimensie. Een verbetering – ook al blijft het niveau nog steeds laag in deze gemeenten – is dan ook een beweging in de gewenste richting.

figuur 2-6 Ontwikkeling dimensies Leefbaarometer naar stedelijkheid van de gemeenten 2022-2024

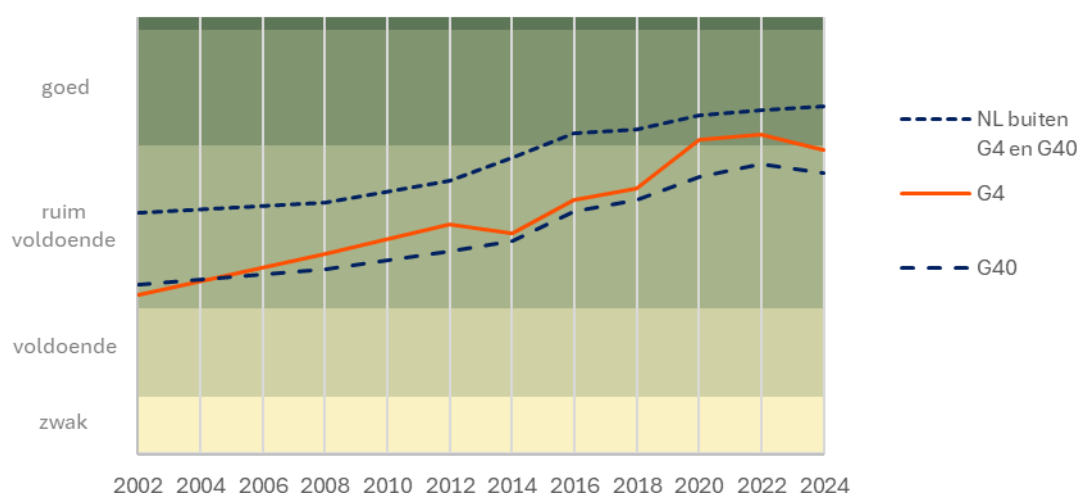
2.5 G4, G40 en gemeenten daarbuiten

De bestuurlijke indeling naar G4, G40 en gemeenten daarbuiten overlapt deels met de indeling naar stedelijkheid. Toch zijn er ook flinke verschillen. De groep zeer sterk stedelijke gemeenten bestaat uit 23 gemeenten, waaronder de G4. De G40 bestaat uit 41 (middel)-

grote gemeenten in Nederland.¹⁰ Een aantal daarvan kan als zeer sterk stedelijk worden aangemerkt, maar er zijn er ook die als matig stedelijk (Lelystad en Oss) of weinig stedelijk (Emmen) worden gekwalificeerd door het CBS. De meeste gemeenten in de G40 zijn 'sterk stedelijk'.

De gemiddelde daling van de leefbaarheid tussen 2022 en 2024 in Nederland en de zeer sterk stedelijke gemeenten is zowel in de G4 als de G40 te zien. De daling is dus niet alleen een kwestie van de vier grote steden, maar geldt meer algemeen voor de meer stedelijke gemeenten. De gemeenten buiten de G4 en G40 tonen gemiddeld genomen een lichte en doorgaande stijging van de leefbaarheid (figuur 2-7). De daling in de G4 zorgt ervoor dat deze gemeenten gemiddeld net niet meer in de klasse 'goed' vallen, maar – net als de G40 – in de klasse 'ruim voldoende'.

figuur 2-7 Ontwikkeling score Leefbaarometer G4, G40 en gemeenten daarbuiten 2002-2024

Profiel

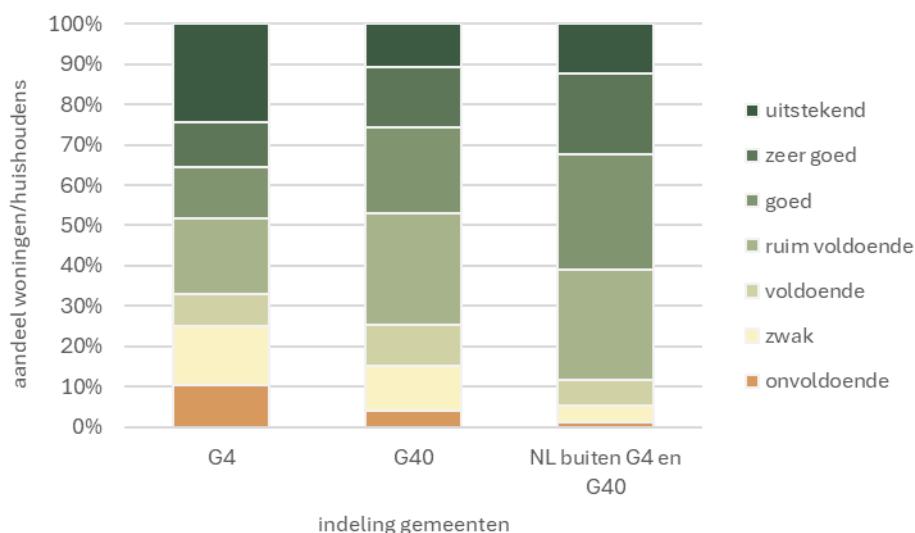
Onder de gemiddelde scores van de G4 en de G40, die dicht bij elkaar liggen in 2024, gaan substantiële verschillen schuil in de verdeling van klassen op de Leefbaarometer (figuur 2-8). De G4 kenmerken zich door veel woningen die in een gebied staan met een 'onvoldoende' of 'zwakke' leefbaarheid én door veel woningen die in een gebied staan met een 'uitstekende'

¹⁰ Alkmaar, Almelo, Almere, Alphen aan den Rijn, Amersfoort, Amstelveen, Apeldoorn, Arnhem, Assen, Breda, Delft, Deventer, Dordrecht, Ede, Eindhoven, Emmen, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Haarlemmermeer, Heerlen, Helmond, Hengelo, 's-Hertogenbosch, Hilversum, Hoorn, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Maastricht, Nijmegen, Oss, Rosendaal, Sittard-Geleen, Schiedam, Tilburg, Venlo, Zaanstad, Zoetermeer en Zwolle.

leefbaarheid. Niet meer dan 50% van de woningen in de G4 staat in een gebied met een leefbaarheid die varieert van 'voldoende' tot zeer goed. In de G40 en de gemeenten buiten de G4 en G40 is dat respectievelijk 74% en 82%.

De gemeenten buiten de G4 en G40 onderscheiden zich van de G4 en G40 door een groter aandeel woningen in een gebied met minimaal een 'goede' leefbaarheid (61% ten opzichte van respectievelijk 48% en 47% in de G4 en G40). Het aandeel 'zwak of lager' is in de gemeenten buiten de G4 en G40 juist veel kleiner (5% t.o.v. 25% en 15% in de G4 en G40).

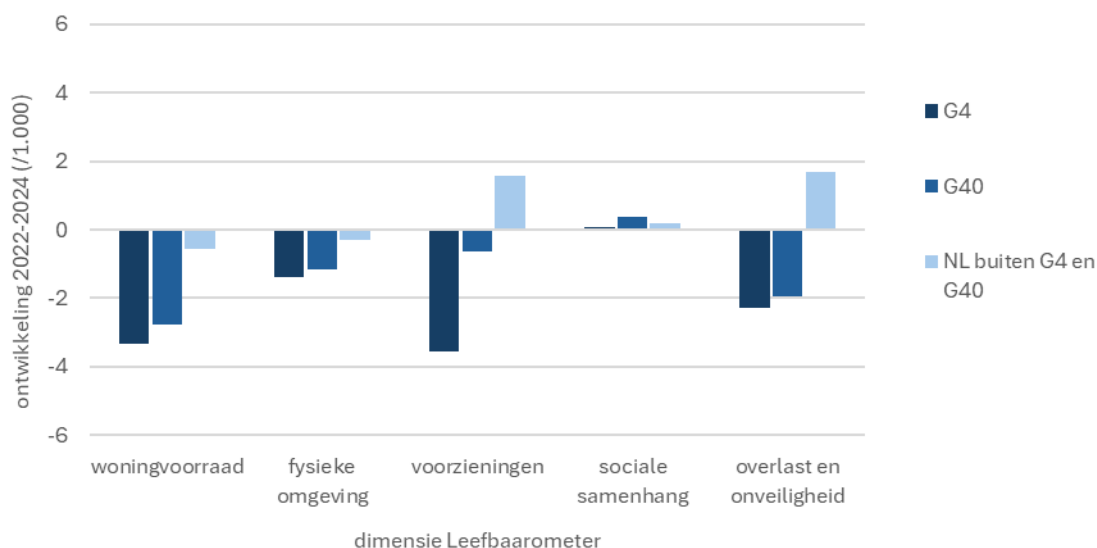
figuur 2-8 Verdeling scores Leefbaarometer in G4, G40 en gemeenten daarbuiten in 2024

Dimensies

De ongunstige ontwikkeling van de leefbaarheid in de G4 en de G40 hangt in beide groepen gemeenten op vergelijkbare wijze samen met een verslechtering op de dimensies 'fysieke omgeving', 'woningvoorraad' en 'overlast en onveiligheid' (figuur 2-9). De daling is iets groter in de G4 dan in de G40, maar het verschil is beperkt.

figuur 2-9 Ontwikkeling dimensies Leefbaarometer voor de G4, de G40 en de gemeenten daarbuiten 2022-2024

In de G4 is er ook een substantiële verslechtering op de dimensie ‘voorzieningen’ te zien. Gezien het bijzonder hoge niveau van deze dimensie in de G4 – ook vergeleken met de G40 – is dat geen ontwikkeling die zorgen baart. Ter indicatie: om op hetzelfde gemiddelde niveau als de G40 in 2024 uit te komen, zou de daling op de dimensie ‘voorzieningen’ in de G4 nog zo’n 56 metingen (dus 112 jaar) op dezelfde manier door moeten gaan.

2.6 Conclusies

De leefbaarheid is gemiddeld in Nederland tussen 2022 en 2024 licht gedaald. Daarmee is een einde gekomen aan een decennialange stijging. De daling is gemiddelde genomen vooral te zien in de zeer sterk stedelijke gemeenten, waartoe de G4 en een groot deel van de G40 behoren. Daarbinnen zijn de verschillen echter groot en er zijn ook dalingen te zien in specifieke niet-en weinig stedelijke gemeenten.

Gemiddeld in Nederland heeft de daling van de leefbaarheid vooral te maken met de dimensies ‘woningvoorraad’, ‘fysieke omgeving’ en in mindere mate ‘overlast en onveiligheid’. In de zeer sterk stedelijke gemeenten zijn de verslechtingen op met name de dimensies ‘woningvoorraad’ en ‘overlast en onveiligheid’ gemiddeld het grootst geweest.

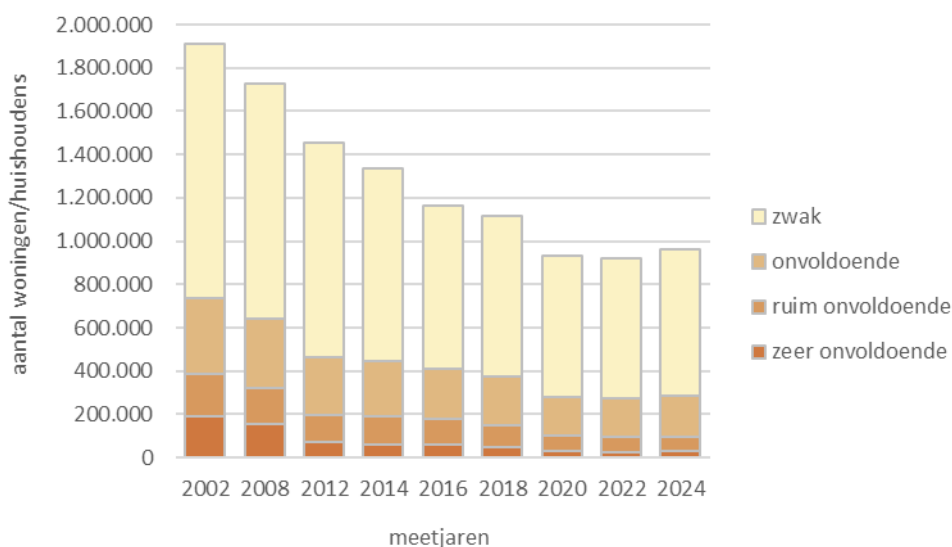
De gemiddelde daling hangt samen met een afname van gebieden met een score ‘uitstekend’ (in 2024 zijn er 22.000 minder woningen in deze gebieden dan in 2022) en een toename

van woningen in gebieden met een score 'zwak' of lager (daarvan zijn er bijna 43.000 woningen meer in 2024 dan in 2022). Ook dat is te zien als een trendbreuk. Tot en met de vorige meting nam het aantal woningen met een score 'zwak' of lager af (-9.000 tussen 2020 en 2022) en het aantal woningen in gebieden met een score 'uitstekend' nam juist toe (+87.000 tussen 2020 en 2022). Op de omslag van een afname van gebieden met een score 'zwak' of lager naar een toename tussen 2022 en 2024 wordt in het volgende hoofdstuk verder ingegaan.

3 Gebieden onder druk

Hoewel de leefbaarheid gemiddeld in Nederland als 'goed' kan worden gekwalificeerd, geldt dat niet voor alle buurten en wijken in het land. Er zijn nog steeds (delen van) buurten en wijken die op een score 'onvoldoende' of 'zwak' uitkomen. Per saldo is er tussen 2002 en 2024 een toename van 43.000 huishoudens geweest die in een gebied wonen met een score 'zwak of lager'. Op het totaal van 963.000 huishoudens per 2024 (bijna 2 miljoen inwoners) in deze gebieden is dat niet zoveel. Het is echter wel een trendbreuk ten opzichte van eerdere metingen toen er steeds een – zij het bij de laatste metingen kleiner wordende – daling werd gemeten (figuur 3-1).

figuur 3-1 Ontwikkeling aantal woningen/huishoudens in gebieden met een 'zeer onvoldoende' tot 'zwakke' leefbaarheid (2002-2024)

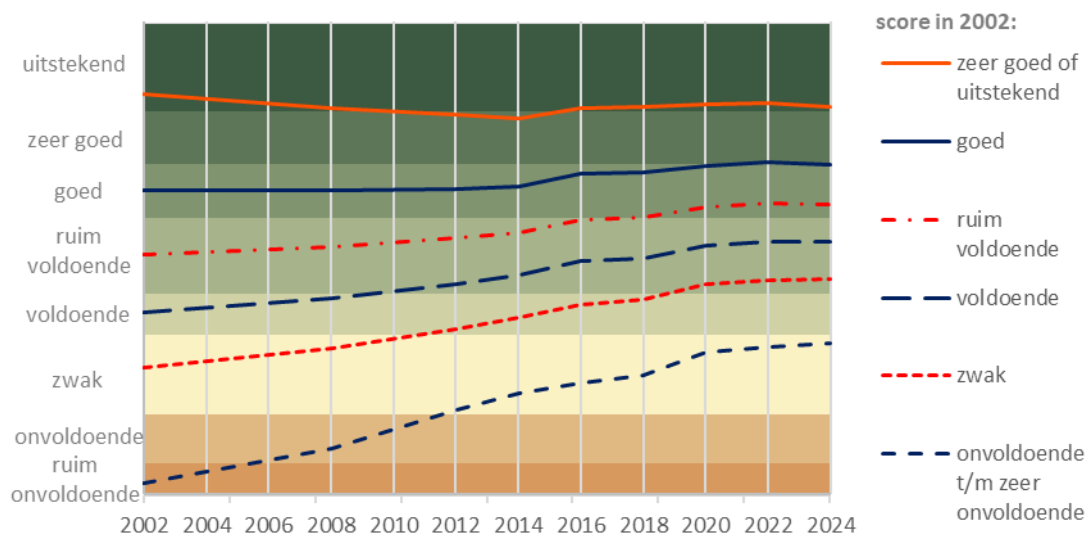
In dit hoofdstuk wordt verder ingezoomd op de gebieden met een score 'zwak' of lager. Allereerst wordt een breder beeld geschetst van de ontwikkeling van gebieden met een uiteenlopende leefbaarheid. Daarbij staat de vraag centraal of de verschillen in Nederland groter of kleiner worden. Vervolgens wordt ingegaan op de gebieden die structureel onder druk staan, dat wil zeggen: gebieden van een substantiële omvang waar de leefbaarheid langjarig 'zwak' of 'onvoldoende' is.

3.1 Worden de verschillen groter of kleiner?

In het publieke debat over leefbaarheid gaat het vaak over toenemende verschillen tussen buurten. Het beeld dat nog wel eens wordt geschetst, is dat de goede buurten beter worden en de slechte slechter. Analyse van de ontwikkeling van de scores op de Leefbaarometer laat zien dat dit echter een kwestie van perspectief is.

Als gebieden worden geclassificeerd op basis van hun scores in 2002 en ze in de tijd worden gevolgd, dan is te zien dat de verschillen steeds kleiner worden. De gebieden die aanvankelijk een score 'onvoldoende' of lager hadden, hebben anno 2024 gemiddeld al bijna een 'voldoende' (figuur 3-2). Gebieden die een gunstiger leefbaarheid hadden in 2002, zijn er minder op vooruit gegaan. Vanuit dit perspectief zijn daardoor de verschillen in 2024 kleiner dan ze in 2002 waren.

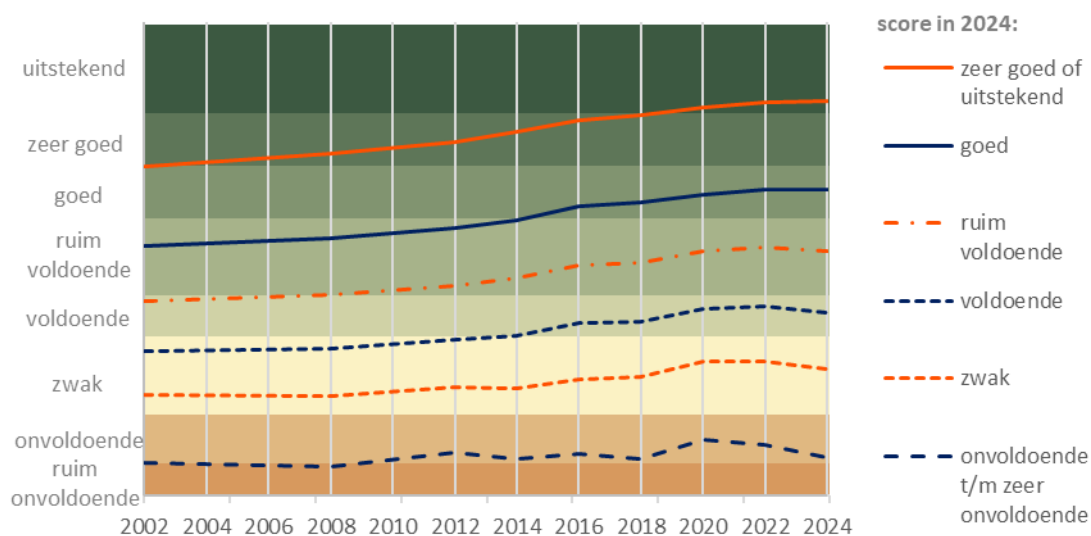
figuur 3-2 Ontwikkeling gemiddelde score Leefbaarometer 2002-2024 (vanuit de positie in 2002)

Als gebieden worden geclassificeerd op basis van de score die ze in 2024 hebben en wordt 'teruggekeken' hoe ze zich hebben ontwikkeld, ontstaat echter een ander beeld (figuur 3-3). Dan is te zien dat gebieden die anno 2024 een score 'onvoldoende' of lager hebben, die lage score al decennialang hebben. De laatste vier jaar is er in deze gebieden zelfs sprake van een verder dalende leefbaarheid. Die daling van de leefbaarheid is ook – maar in iets mindere mate – terug te zien in gebieden die anno 2024 een score 'zwak' t/m 'ruim voldoende' hebben. Alleen gebieden met scores 'goed' t/m 'uitstekend' hebben de afgelopen jaren een

continue verbetering van de leefbaarheid doorgemaakt, al vlakt deze de laatste jaren wel af. Vanuit dit perspectief zijn de verschillen dan ook toegenomen.

figuur 3-3 Ontwikkeling gemiddelde score Leefbaarometer 2002-2024 (gegeven de score in 2024)

Hoe zijn beide perspectieven te verenigen? Wat er aan de hand is, is dat de leefbaarheid in de afgelopen decennia in veel gebieden die een ongunstige leefbaarheid hadden, is verbeterd (zie ook de opgaande lijn in figuur 3-2). Dat geldt echter niet voor al die gebieden. En in de gebieden waar de leefbaarheid niet is verbeterd, zijn de problemen geconcentreerd geraakt en verslechtert deze de laatste jaren zelfs (zie de neergaande lijn in figuur 3-3). Vergeleken met twintig jaar geleden zijn er dus minder gebieden met leefbaarheidsproblemen (figuur 3-1). Er is echter een groep gebieden waar de problemen zeer persistent zijn en zelfs nog verder toenemen. Hier wonen ruim 960.000 huishoudens en naar schatting bijna 2 miljoen inwoners.

3.2 Structureel onder druk

Sinds 2020 worden met de Leefbaarometer buurten geïdentificeerd waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Dit zijn de buurten waar - gezien vanuit landelijk perspectief - de aard en omvang van leefbaarheidsproblematiek structureel en omvangrijk is. De selectiemethode wordt verder toegelicht in tekstbox 1.

Tekstbox 1 Methode 'structureel onder druk'

De selectie vindt plaats in twee stappen. In de eerste stap worden buurten geselecteerd op basis van de mate waarin er leefbaarheidsproblemen zijn. Daarbij wordt alleen gekeken naar buurten met minimaal 100 woningen/huishoudens om bedrijventerreinen en dergelijke uit te sluiten. In de tweede stap wordt de eerste selectie verder beperkt tot buurten in gemeenten/agglomeraties met - vanuit landelijk perspectief - omvangrijke leefbaarheidsproblematiek.

Stap 1: buurten met leefbaarheidsproblemen die voldoen aan elk van de volgende drie criteria:

- 1) minimaal 25% van de woningen had een leefbaarheidsscore 'zwak' of lager in zowel 2020, 2022 als 2024;
- 2) in 2024 was er minimaal één woning in het gebied met een leefbaarheidsscore 'onvoldoende' of lager;
- 3) in 2024 stond minimaal 50% van de woningen in een buurt met een leefbaarheidsscore 'zwak' of lager óf stond minimaal 15% van de woningen in een buurt met leefbaarheidsscore 'onvoldoende' of lager.

Stap 2: beperking naar omvang leefbaarheidsproblematiek

- 1) de buurt ligt in een gemeente met minimaal 5.000 woningen met in 2024 een leefbaarheidsscore 'zwak' of lager, óf
- 2) de buurt ligt in een agglomeratie van meerdere gemeenten met minimaal 3.000 woningen met in 2024 een leefbaarheidsscore 'zwak' of lager én met minimaal 1.000 woningen met een score 'onvoldoende' of lager, óf
- 3) de buurt ligt in een gemeente waar minimaal 25% van de woningen in 2024 een leefbaarheidsscore 'zwak' of lager heeft.

De agglomeraties die zijn meegenomen zijn gelijk gehouden ten opzichte van de metingen in 2020 en 2022 zodat tussen de verschillende rapporten kan worden vergeleken. Het gaat om:

1) Groot-Amsterdam:	Amsterdam, Diemen, Zaanstad
2) IJmond:	Beverwijk, Heemskerk, Velsen
3) Rijnmond:	Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Nissewaard, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen
4) Drechtsteden:	Alblasserdam, Dordrecht, Sliedrecht, Zwijndrecht
5) Parkstad Limburg:	Brunssum, Heerlen, Kerkrade
6) Haaglanden:	Den Haag, Rijswijk

Gemeentelijk herindelingen kunnen van invloed zijn op de waarden waarop geselecteerd, zoals het aandeel van een gemeente met een score 'zwak of lager'. Als een herindeling ertoe leidt dat een eerder geselecteerde gemeente niet meer wordt geselecteerd zonder dat de omvang van de problematiek is afgenomen, wordt deze gemeente alsnog geselecteerd.

De gebieden die als 'structureel onder druk' worden aangemerkt, zijn de delen van de geselecteerde buurten met een score 'zwak' of lager in 2024. In een buurt kunnen de verschillen in leefbaarheid namelijk groot zijn, mede ook afhankelijk van hoe buurten geografisch zijn gedefinieerd. Het gaat in de analyses in dit rapport steeds om de delen van de buurten waar de score op de Leefbaarometer 'zwak' of lager is en niet om de gehele buurt, tenzij uitdrukkelijk anders aangegeven.

De selectie leidt voor meting 2024 tot 431 buurten in 203 wijken in 46 gemeenten. De volledige lijst van geselecteerde buurten en wijken is weergegeven in bijlage 2. De gemeenten waarin

delen structureel onder druk staan, zijn weergegeven in tabel 3-1. In de gebieden die structureel onder druk staan, is ruim 80% van alle woningen met een score 'onvoldoende' of lager te vinden. Van alle woningen die in een gebied staan met een score 'zwak' behoort 39% tot een gebied dat structureel onder druk staat.

tabel 3-1 Lijst van gemeenten met gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat

gemeente	gemeente totaal		gebieden structureel onder druk			
	zwak of lager in 2024 woningen	% t.o.v. gemeente	zwak of lager in 2024 aantal	% t.o.v. gemeente	onvoldoende of lager in 2024 aantal	% t.o.v. gemeente
's-Hertogenbosch	8.155	10,4%	1.130	1,4%	280	0,4%
Almelo	6.705	19,2%	3.760	10,8%	1.410	4,0%
Almere	24.875	26,0%	10.460	10,9%	4.435	4,6%
Amsterdam	101.320	20,0%	79.540	15,7%	43.565	8,6%
Arnhem	21.965	26,8%	12.440	15,2%	6.250	7,6%
Bergen op Zoom	7.395	22,7%	4.810	14,8%	2.565	7,9%
Beverwijk	8.155	39,7%	5.125	25,0%	2.115	10,3%
Breda	12.270	13,7%	5.670	6,3%	2.600	2,9%
Brunssum	1.055	7,2%	750	5,1%	485	3,3%
Capelle aan den IJssel	6.975	21,3%	4.310	13,2%	2.410	7,4%
Delft	15.265	27,6%	11.390	20,6%	5.945	10,7%
Den Haag	75.570	26,6%	65.315	23,0%	25.610	9,0%
Den Helder	6.500	22,3%	2.310	7,9%	730	2,5%
Doetinchem	5.435	19,6%	2.430	8,8%	1.245	4,5%
Dordrecht	11.475	19,7%	5.970	10,2%	2.610	4,5%
Eemsdelta	4.800	19,4%	2.680	10,8%	1.590	6,4%
Eindhoven	16.325	13,1%	1.575	1,3%	830	0,7%
Emmen	8.165	16,0%	3.350	6,6%	1.665	3,3%
Enschede	16.780	21,3%	7.635	9,7%	2.370	3,0%
Groningen	16.135	12,6%	6.410	5,0%	2.605	2,0%
Haarlem	11.950	14,6%	5.500	6,7%	1.540	1,9%
Heemskerk	2.535	13,9%	1.670	9,2%	730	4,0%
Heerlen	15.400	32,6%	8.740	18,5%	3.970	8,4%
Helmond	14.580	33,1%	9.805	22,3%	2.610	5,9%
Kerkrade	8.455	34,8%	4.785	19,7%	825	3,4%
Leeuwarden	9.075	13,6%	4.755	7,1%	2.845	4,3%
Leiden	8.155	12,1%	4.315	6,4%	2.790	4,2%
Lelystad	7.685	21,3%	4.780	13,2%	1.595	4,4%
Maassluis	3.920	23,1%	2.000	11,8%	950	5,6%
Maastricht	12.600	18,7%	4.950	7,3%	975	1,4%
Nijmegen	14.810	16,6%	8.415	9,4%	3.430	3,8%

gemeente	gemeente totaal		gebieden structureel onder druk onvoldoende of lager in			
	zwak of lager in 2024 woningen	% t.o.v. gemeente	zwak of lager in 2024 aantal	% t.o.v. gemeente	2024 aantal	% t.o.v. gemeente
Nissewaard	15.190	37,1%	9.315	22,7%	2.485	6,1%
Roosendaal	14.765	40,3%	11.885	32,5%	5.665	15,5%
Rotterdam	112.305	33,1%	76.770	22,6%	40.925	12,1%
Schiedam	12.985	33,1%	9.250	23,6%	4.280	10,9%
Sittard-Geleen	10.175	21,2%	6.165	12,9%	2.930	6,1%
Sliedrecht	1.415	12,3%	610	5,3%	400	3,5%
Tiel	6.880	36,3%	5.780	30,5%	1.970	10,4%
Tilburg	26.355	24,3%	16.690	15,4%	7.495	6,9%
Utrecht	37.685	21,3%	25.170	14,2%	13.480	7,6%
Velsen	7.270	22,3%	3.235	9,9%	1.750	5,4%
Venlo	8.185	16,4%	4.800	9,6%	2.200	4,4%
Vlaardingen	15.755	42,3%	12.325	33,1%	6.540	17,6%
Zaanstad	17.030	22,5%	9.205	12,1%	5.255	6,9%
Zoetermeer	9.735	16,4%	5.885	9,9%	3.130	5,3%
Zwijndrecht	3.830	18,2%	1.245	5,9%	620	2,9%

Invoed selectiecriteria

De ondergrenzen van 5.000 woningen/een aandeel van minimaal 25% met een score 'zwak' of lager in de gemeente maken dat er grensgevallen bestaan. Een aantal gemeenten waarin buurten liggen die aan de criteria voldoen, wordt niet geselecteerd omdat ze net onder de 5.000 woningen uitkomen. Midden Groningen is daar een voorbeeld van (4.825 woningen in 'zwak of lager'), maar het geldt ook voor Alkmaar (4.895 woningen in 'zwak of lager'), Alphen aan den Rijn (4.475), Purmerend (4.840) en Terneuzen (4.895).

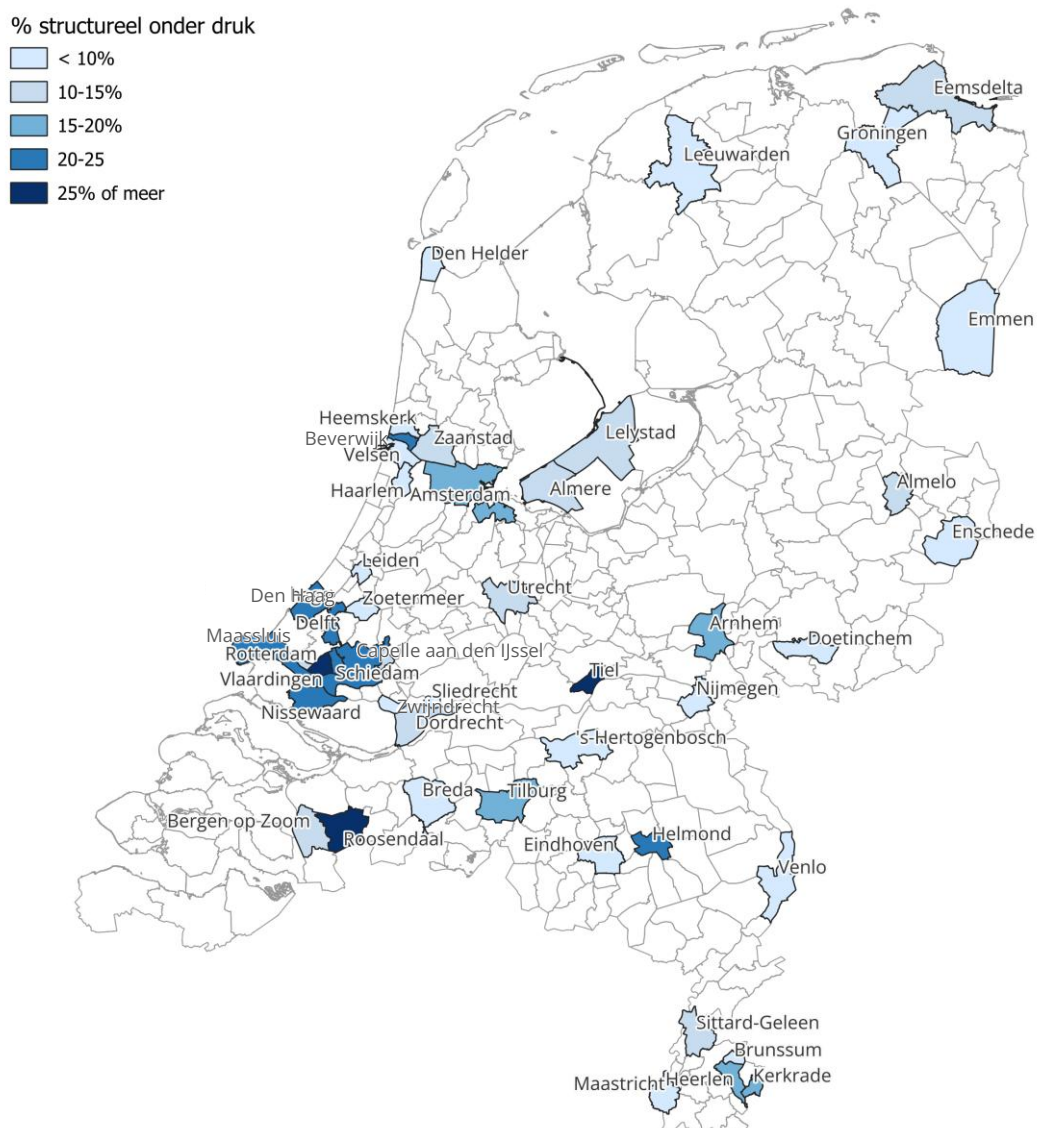
Ook de keuze voor welke agglomeraties worden meegenomen is van invloed op de gemeenten die in de lijst zijn opgenomen. Door agglomeraties mee te nemen zijn de gemeenten Brunssum, Heemskerk, Sliedrecht en Maassluis toegevoegd. In deze gemeenten is de omvang van de problematiek namelijk minder groot dan de criteria vereisen die aan afzonderlijke gemeenten worden gesteld.

Verdeling over het land

De geografische spreiding van de gemeenten met gebieden die structureel onder druk staan - uitgedrukt in het percentage woningen met een score 'zwak of lager' in die gebieden

ten opzichte van het totaal aantal woningen in de gemeente - is te zien in Kaart 3-1. De gemeenten liggen verspreid over het hele land. Zeeland is de enige provincie zonder een dergelijke gemeente, al moet worden opgemerkt dat Terneuzen - zoals aangegeven - een grensgeval is.

Kaart 3-1 De 46 gemeenten met gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat in 2024. Percentage woningen in gebieden structureel onder druk t.o.v. totaal aantal woningen in de gemeente

Een aantal concentraties van gemeenten met een relatief groot aandeel van de woningvoorraad dat structureel onder druk staat, valt op. Dat gaat vooral om de zuidvleugel van de Randstad, IJmond en Zuid-Limburg. Ook de Brabantse steden, die zonder uitzondering tot deze selectie behoren, vallen op. De gemeenten met het grootste aandeel van de woningvoorraad dat structureel onder druk staat, zijn Vlaardingen (33%), Tiel (31%) en Roosendaal (33%).

Concentratie en spreiding van problemen binnen gemeenten

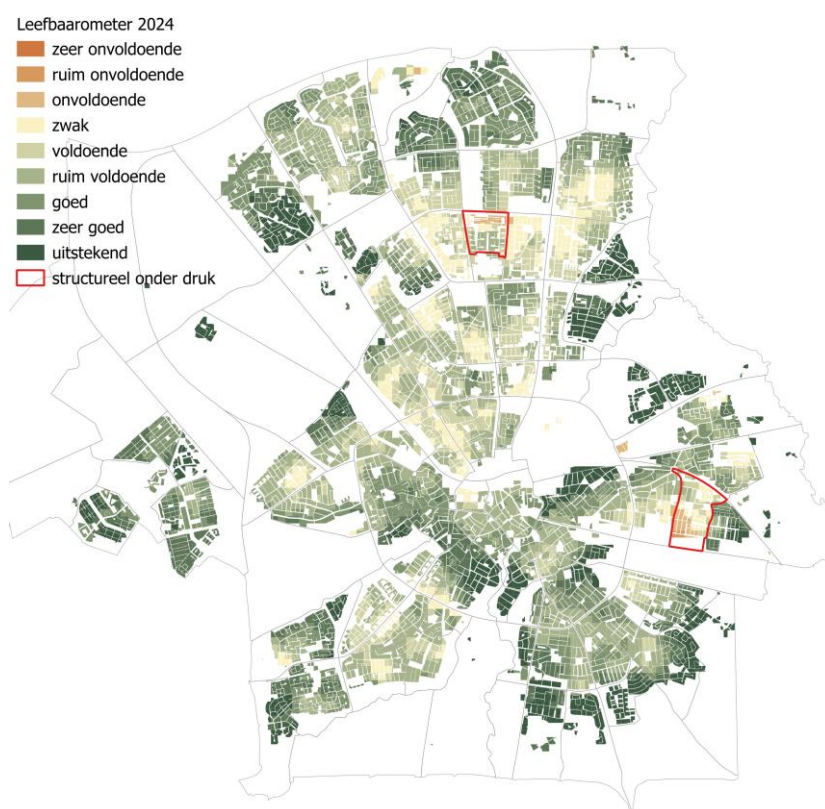
Er zijn grote verschillen tussen de gemeenten in de mate waarin de problematiek (een score 'zwak' of lager) is geconcentreerd in de buurten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. In sommige gemeenten, zoals Den Haag, Vlaardingen, Roosendaal en Amsterdam bevindt meer dan 75% van de woningen in een gebied met 'zwakke' of lager leefbaarheid zich in een van de geselecteerde buurten. In twee gemeenten - Den Bosch en Eindhoven - is dat minder dan 20% en in een groter aantal is het minder dan 50%. Het verschil wordt geïllustreerd met Kaart 3-2 (Den Haag) en Kaart 3-3 (Eindhoven).

Kaart 3-2 Leefbaarheid in Den Haag 2024 en buurten structureel onder druk

In Den Haag is te zien dat er buiten de buurten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat vrijwel geen gebieden zijn met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. In Eindhoven daarentegen heeft juist een groot aantal buurten een 'zwakke' leefbaarheid terwijl ze niet zijn benoemd als 'structureel onder druk'. Dat zijn er slechts twee: 't Hool en Doorakkers Oost.

Kaart 3-3 Leefbaarheid in Eindhoven 2024 en buurten structureel onder druk

3.3 Vergelijking 2022 en 2024

Het aantal gemeenten met gebieden die structureel onder druk staan, is in 2024 gelijk aan dat in 2022. Ten opzichte van 2022 is één gemeente uit de lijst verdwenen: Midden-Groningen. In deze gemeente liggen per 2024 minder dan 5.000 woningen in een gebied met score 'zwak of lager' (in 2022 waren dat er nog 5.320) én het aandeel 'zwak of lager' in de gemeente is minder dan 25%. Doetinchem is toegevoegd aan de lijst omdat hier in 2024 meer dan 5.000 woningen in een gebied met score 'zwak of lager' liggen terwijl dat er in 2022 nog minder waren.

Het aantal wijken en buurten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, is minder groot dan bij de meting 2022. Er zijn in 2024 203 wijken geselecteerd met daarin 431 buurten. In 2022 waren dit er respectievelijk 226 en 488.¹¹ Ook het aantal woningen in de geselecteerde gebieden is gedaald (tabel 3-2). In de geselecteerde buurten staan in 2024 nog circa 495.000 woningen in een gebied waar de leefbaarheid 'zwak' of lager is. Dat zijn er circa 32.000 minder dan in 2022. In diezelfde buurten staan nog circa 233.000 woningen waar de leefbaarheid 'onvoldoende' of lager is. Dat zijn er 3.000 minder dan in 2022. De daling heeft dus vooral betrekking op gebieden met een 'zwakke' leefbaarheid.

Opvallend is dat in de geselecteerde gemeenten het totale aantal woningen dat in een gebied staat met een leefbaarheid die 'zwak' of lager is (dus inclusief de niet-geselecteerde buurten), is toegenomen. In 2024 zijn dit er 46.000 meer dan in 2022. Dat geeft aan dat het gemiddeld in de benoemde wijken beter is gegaan met de leefbaarheid, maar niet in de gemeenten als geheel. Mogelijk zijn problemen verplaatst van de ene naar de andere plek. De verschillen in ontwikkelingen tussen de gemeenten zijn echter groot, evenals de verschillen binnen gemeenten tussen wijken en buurten. Zo is bijvoorbeeld in Almelo één wijk (Sluitersveld) met daarin twee buurten niet meer geselecteerd. In die buurten is de leefbaarheid verbeterd. Tegelijkertijd blijkt dat in de wijk Ossenkoppelerhoek de leefbaarheid is verslechterd omdat in deze wijk nu één buurt meer wordt meegenomen (Ossenkoppelerhoek Oost) en er in deze wijk in 2024 meer woningen in een gebied staan met een score 'onvoldoende' of lager dan in 2022.

Een voorbeeld dat illustreert dat het wegvallen van een buurt uit de lijst niet betekent dat er geen problemen meer zijn, is te vinden in Zoetermeer. Daar resteren in 2024 nog 3 van de 5 buurten die in 2022 waren geselecteerd. Eén van de buurten die niet meer is geselecteerd is Buytenwegh. De reden daarvan is dat er geen woning in de buurt meer staat in een gebied met een 'onvoldoende' of lager in 2024. In 2022 waren dat er nog 19. Er resteren in die buurt echter nog ruim 1.000 woningen die op 'zwak' of lager uitkomen. Dat zijn er minder dan in 2022, maar het is dus niet zo dat de problemen er geheel zijn opgelost. De andere buurt die niet meer wordt geselecteerd is Driemanspolder. Deze buurt valt buiten de selectie in 2024 omdat het aandeel woningen in een gebied met score 'onvoldoende' onder de 15% is uitgekomen. Er resteren in deze buurt echter nog steeds meer dan 1.000 woningen in een deel dat 'zwak' of lager scoort, waarvan 200 in een deel dat op 'onvoldoende' of lager uitkomt. Omdat

-----
¹¹ Een jaar-op-jaar vergelijking van CBS-buurten en -wijken is lastig omdat de indeling niet constant is. In 2024 waren er 14.306 buurten in 3.386 wijken. In 2022 waren er 14.092 buurten in 3.332 wijken. Een vergelijking van het aantal woningen in de betreffende gebieden is om die reden inzichtelijker.

het om een grote buurt gaat, resulteren die aantallen in kleine aandelen, maar daarmee zijn ze niet automatisch verwaarloosbaar.

tabel 3-2 Structureel onder druk: verschil tussen 2022 en 2024

	2022	2024	verschil
aantal gemeenten	46	46	0
structureel onder druk in deze gemeenten:			
aantal wijken	226	207	- 19
aantal buurten	488	434	- 54
aantal woningen 'zwak' of lager	527.700	495.100	- 32.600
aantal woningen 'onvoldoende' of lager	235.700	232.700	- 3.000
totaal in deze gemeenten:			
aantal woningen 'zwak' of lager	738.000	784.000	+ 46.000

Dimensies

Vergelijking van de buurten waarin delen zowel in 2022 als in 2024 structureel onder druk stonden met buurten die nieuw zijn of verdwenen, laat zien dat de ontwikkeling op de dimensie 'overlast en onveiligheid' de belangrijkste drijvende kracht achter deze verschillen is geweest (figuur 3-4). In buurten die uit de lijst zijn verdwenen, zijn er grote verbeteringen op deze dimensie te zien tussen 2022 en 2024. In de buurten die nieuw zijn in de lijst was er op deze dimensie de grootste verslechtering.

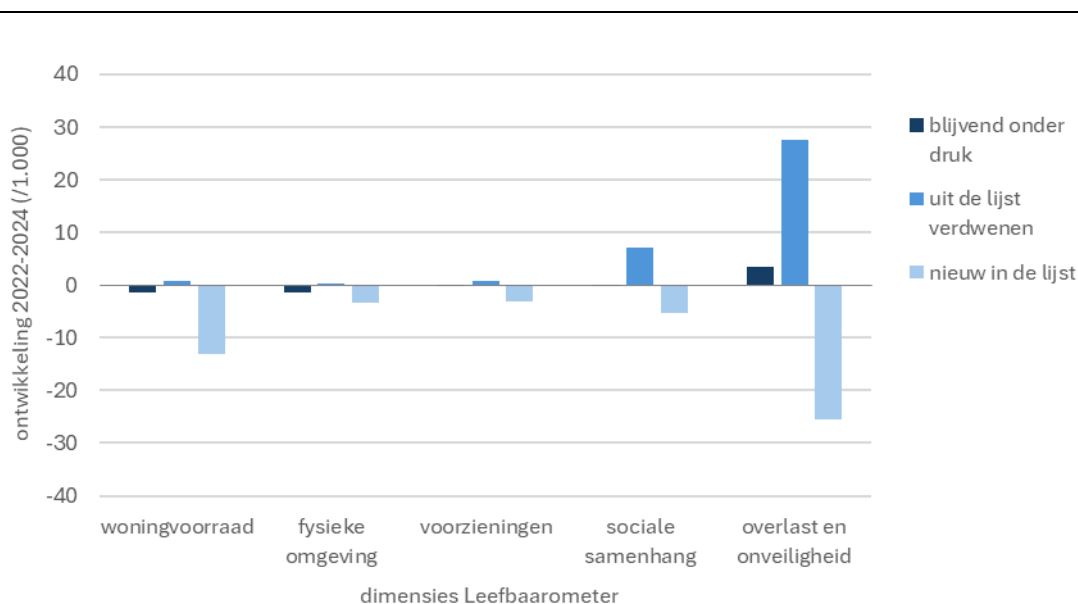
De gerealiseerde verbetering van 'overlast en onveiligheid' in de buurten die uit de lijst zijn verdwenen is gemiddeld genomen substantieel geweest. Naast de verbetering van 'overlast en onveiligheid' was er gemiddeld ook vaak een verbetering van de dimensie 'sociale samenhang' te zien. De verbeteringen op andere dimensies waren in deze groep zeer beperkt. Als de buurten waar de leefbaarheid blijvend onder druk staat eenzelfde verbetering zouden doormaken, zouden deze in circa twee metingen eenzelfde niveau van 'overlast en onveiligheid' bereiken als de buurten die uit de lijst zijn verdwenen.

In de buurten die nieuw zijn in de lijst, is er gemiddeld een verslechtering te zien op alle dimensies, waarbij naast 'overlast en onveiligheid' vooral ook de dimensie 'woningvoorraad' een belangrijke invloed had.

In de buurten die blijvend onder druk staan, is er gemiddeld genomen tussen 2022 en 2024 niet veel veranderd. Er was een beperkt verbetering van overlast en onveiligheid. Daarnaast waren er gemiddeld genomen zeer beperkte verslechtingen op de dimensie woningvoorraad en fysieke omgeving. De ontwikkeling in afzonderlijke buurten kan vanzelfsprekend sterk

afwijken van dit gemiddelde beeld. In alle gevallen geldt echter dat de verbeteringen er niet voldoende impact hebben gehad om de buurt uit de lijst te laten verdwijnen.

figuur 3-4 Ontwikkeling op de dimensies van de Leefbaarometer 2002-2024 voor buurten waarbinnen de leefbaarheid blijvend structureel onder druk staat, voor nieuwkomers in de lijst en voor buurten die zijn verdwenen uit de lijst

3.4 Conclusies

De afgelopen decennia zijn veel gebieden die destijds een score 'zwak' of 'onvoldoende' hadden er in leefbaarheid op vooruit gegaan. Er resteert echter een relatief kleine groep gebieden waar de problemen geconcentreerd zijn geraakt. Daar is de leefbaarheid nog steeds 'zwak' of 'onvoldoende' en de leefbaarheid verslechtert in deze gebieden sinds 2020 ook verder. Het is voor het eerst sinds 2002 dat in deze gebieden de leefbaarheid twee metingen achter elkaar daalt, wat een trendbreuk lijkt te indiceren.

Het aantal gemeenten waarin de gebieden die structureel onder druk staan, is met een aantal van 46 gelijk gebleven. Het aantal woningen (circa 495.000) dat in een gebied staat waar de leefbaarheid langjarig en in omvangrijke gebieden onder druk staat, is circa 32.000 woningen minder dan bij de meting 2022. Het totale aantal woningen in een gebied met een leefbaarheid van 'zwak of lager' is in deze gemeenten echter met 46.000 toegenomen. Dat

suggereert dat problemen deels zijn verplaatst vanuit de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, naar elders in de gemeente.

Hoewel veel van de buurten en wijken waarin de leefbaarheid structureel onder druk staat gelijk zijn aan die bij de meting 2022, zijn er ook buurten en wijken uit de lijst verdwenen en zijn er nieuwkomers. Zowel bij de gebieden die uit de lijst zijn verdwenen als bij de gebieden die nieuw zijn in de lijst, speelt de dimensie 'overlast en onveiligheid' de hoofdrol. Het zijn vooral verbeteringen op deze dimensie die het verschil maken in deze groep gebieden.

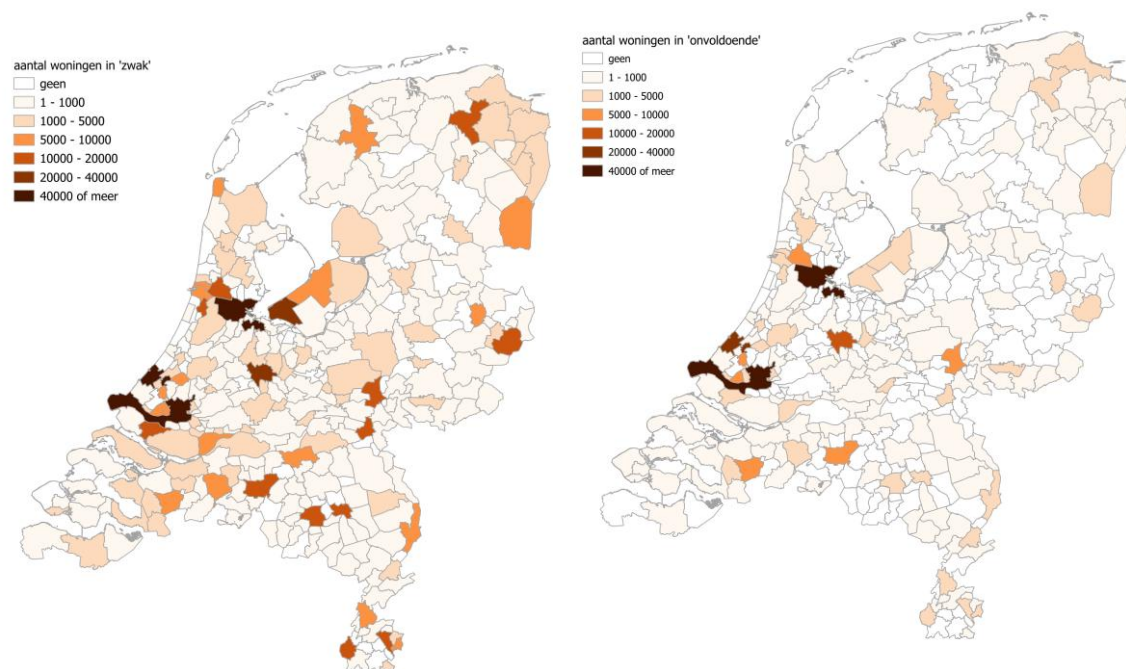
in de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, is ruim 80% van alle woningen in Nederland te vinden waar de leefbaarheid 'onvoldoende' of lager is. De gebieden met een 'zwakke' leefbaarheid zijn veel meer wijdverbreid. Daarvan staat 39% in een gebied dat structureel onder druk staat. In veel gemeenten kunnen dan ook flinke delen van de stad langjarig een 'zwakke' leefbaarheid hebben terwijl die gebieden niet als 'structureel onder druk' worden benoemd. Dat betekent vanzelfsprekend niet dat die gebieden geen lokale aandacht behoeven.

4 Stijgers en dalers

In dit hoofdstuk wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen in gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. De verdeling over het land van deze woningen is weergegeven in Kaart 4-1. Daarin is te zien dat een groot aantal gemeenten geen woningen in een gebied met een score 'onvoldoende' heeft. Alleen Amsterdam en Rotterdam hebben meer dan 40.000 woningen in gebieden met een 'onvoldoende'. Daarnaast zijn er alleen in Utrecht en Den Haag meer dan 10.000 woningen in een gebied met score 'onvoldoende'. In Arnhem, Tilburg, Roosendaal, Zaandam, Delft en Vlaardingingen zijn het er tussen 5.000 en 10.000.

De spreiding van gebieden met een score 'zwak' (linkerpaneel) is breder. Er zijn weinig gemeenten zonder 'zwak', maar voor veel gemeenten gaat het om minder dan 1.000 woningen. De grootste aantallen woningen in gebieden met een score 'zwak' zijn te vinden in Rotterdam, Amsterdam en in iets mindere mate Den Haag en Utrecht. Daarnaast zijn er – verspreid over het land – ook behoorlijk veel gemeenten met meer dan 10.000 woningen in gebieden met een score 'zwak': Groningen, Enschede, Almere, Zaandam, Haarlem, Arnhem, Nijmegen, Tilburg, Eindhoven, Helmond, Heerlen, Maastricht, Nissewaard.

Kaart 4-1 Aantal woningen in gebieden met een 'zwakke' (linker paneel) of 'onvoldoende' (rechter paneel) leefbaarheid per gemeente

Er wordt binnen de groep van gebieden met een ‘zwakke’ of ‘onvoldoende’ leefbaarheid verder ingegaan op:

- De stijgers: gebieden die in 2022 een ‘onvoldoende’ leefbaarheid hadden en die een substantiële verbetering doormaakten tussen 2022 en 2024;¹²
- De dalers: gebieden die in 2022 een ‘zwakke’ of ‘onvoldoende’ leefbaarheid hadden en een substantiële verslechtering doormaakten tussen 2022 en 2024.

In de periode 2022–2024 waren er zo’n 42.000 huishoudens die in een gebied woonden dat tot ‘de stijgers’ wordt gerekend en ongeveer 122.000 huishoudens in een gebied dat tot ‘de dalers’ wordt gerekend. Sinds 2018 nemen de stijgers af, terwijl de dalers toenemen (tabel 4-1). Per saldo zijn er sinds 2020 ook meer gebieden die tot de dalers behoren dan tot de stijgers en dat verschil neemt toe. Deze ongunstige ontwikkeling komt overeen met de in de vorige hoofdstukken benoemde trendbreuk in de ontwikkeling van de leefbaarheid in – in het bijzonder – de gebieden met een mindere leefbaarheid.

tabel 4-1 Stijgers en dalers tussen 2018 en 2024 (naar aantal huishoudens/woningen)

	2018-2020	2020-2022	2022-2024
Stijgers	89.000	62.000	42.000
waarvan stijgers naar ‘voldoende’	4.000	5.000	3.000
Dalers	75.000	125.000	122.000
waarvan dalers naar ‘onvoldoende’	13.000	46.000	42.000

4.1 Stijgers: van ‘onvoldoende’ naar ‘zwak’ of ‘voldoende’

Ongeveer 42.000 woningen liggen in gebieden die in 2022 nog ‘onvoldoende’ scoorden, maar waar tussen 2022 en 2024 een substantiële verbetering is geweest. Deze gebieden zijn allemaal van kleur verschoten. Waar ze in 2022 nog op maximaal ‘onvoldoende’ uitkwamen, zijn ze in 2024 ‘zwak’ of ‘voldoende’. In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de gemeenten, wijken en buurten waar deze verbeteringen tussen 2022 en 2024 hebben plaatsgevonden voor zover er minimaal 50 huishoudens in de verbeterde delen van een buurt wonen. In deze lijst zijn 211 buurten in 75 gemeenten te vinden. De gemeente met de meeste verbeteringen vanuit ‘onvoldoende’ is Amsterdam. Bij de vorige meting was dit Den Haag. In Amsterdam liggen ruim 7.000 woningen in een gebied dat van ‘onvoldoende’ naar ‘zwak’ is verbeterd. De buurten waar dit voor meer minimaal 30% van de woningvoorraad opgaat zijn

¹² Hiervoor gaan we uit van een verbetering die in de kaarten op de website minimaal als ‘kleine verbetering’ wordt aangemerkt. Alle verbeteringen die kleiner waren tellen dus niet mee.

vooral te vinden in Zuidoost (Bijlmermuseum Noord, Gein I, Wegener-Sleeswijkbuurt, Reigersbos 2). Science Park-Zuid (240 woningen) is geheel van kleur veranderd.

Voor alle andere gemeenten in de lijst in bijlage 3 gaat het steeds om minder dan 2.000 woningen/huishoudens. Er zijn in totaal negen gemeenten waar de verbetering voor meer dan 1.000 woningen/huishoudens geldt. Naast Amsterdam zijn dat Den Haag, Arnhem, Delft, Enschede, Nijmegen, Rotterdam, Tiel en Utrecht. In dit lijstje is Tiel opvallend omdat dit een gemeente is met een beperkte woningvoorraad en dus ook in absolute aantallen een beperkt aantal gebieden met een 'onvoldoende'. De gebieden die zijn verbeterd liggen in Tiel-kern. In diezelfde wijk liggen overigens ook buurten waarin delen zijn verslechterd (zie paragraaf 4.2). In één buurt (Waddenoijenlaan e.o.) zijn er zowel stijgers als dalers te vinden.

Er zijn in totaal 26 buurten in 17 gemeenten waar de verbeteringen voor meer dan 30% van de woningvoorraad in de betreffende buurt opgingen. Deze zijn opgesomd in tabel 4-2.

tabel 4-2 Buurten waarin meer dan 30% van de woningen in een gebied substantieel zijn verbeterd vanuit een 'onvoldoende' in 2022

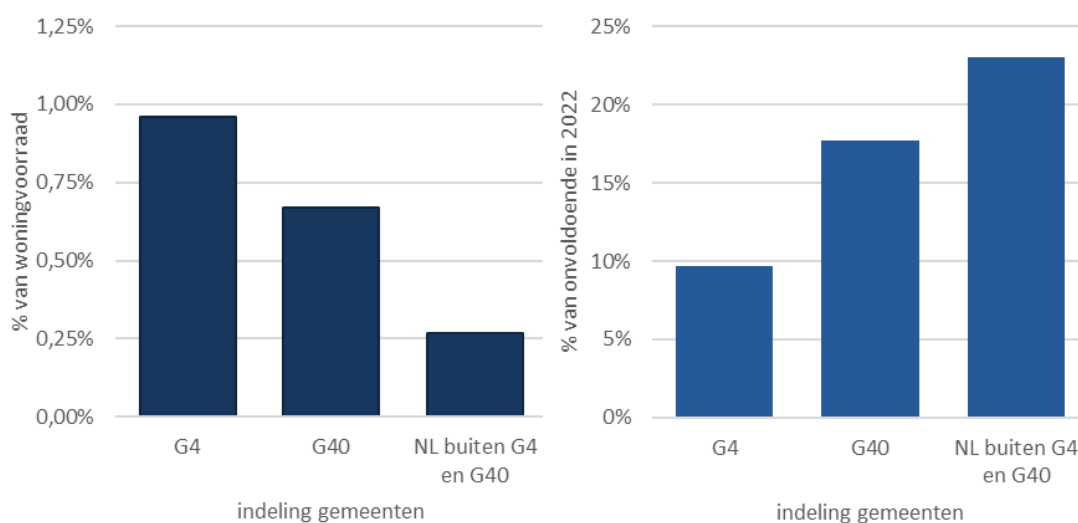
gemeentenaam	CBS-buurt	aantal woningen	% van de buurt
Almere	Centrum Almere Buiten Zuid	195	39%
Amsterdam	Bijlmermuseum-Noord	330	30%
	Gein 1	670	39%
	Reigersbos 2	550	64%
	Science Park-Zuid	240	100%
	Wegener Sleeswijkbuurt	240	32%
Arnhem	Groene Weide	355	31%
	Presikhaaf-Oost - Winkelcentrum	415	52%
	Presikhaaf - West II	280	33%
Breda	Steenakker	225	68%
Delft	Fledderusbuurt	200	40%
	Gillisbuurt	225	34%
Den Helder	Zuiderzeebuurt	135	39%
Dordrecht	Rembrandtlaan en omgeving	75	35%
Eindhoven	TU-terrein	440	40%
Haarlem	Schalkwijk - Winkelcentrum	160	39%
Helmond	Brouwhorst	80	39%
Midden-Groningen	Spoorstraat en Kieldiep	310	38%
Tiel	Kern - De Lok	235	41%
	Kern - Hertogenwijk	605	58%
Tilburg	Kruidenbuurt Oost	345	44%

gemeentenaam	CBS-buurt	aantal woningen	% van de buurt
	Kruidenbuurt West	480	71%
Velsen	Schipaanbuurt	160	38%
Wageningen	Marijkebuurt	500	98%
Zuidplas	Bomenbuurt	210	37%
Zwijndrecht	Meerdervoort	105	46%

G4, G40 en gemeenten daarbuiten

In absolute aantallen zijn de meeste woningen in gebieden die als stijger kunnen worden beschouwd, te vinden in de G40 (ruim 17.000). In die gemeenten gaat het dan om iets minder dan een kleine 0,7% van de totale woningvoorraad (figuur 4-1, linker paneel) en om 18% van de woningen met een 'onvoldoende' in 2022 (figuur 4-1, rechterpaneel).

figuur 4-1 Woningen in gebieden met een substantiële verbetering vanuit 'onvoldoende' in 2022 per gemeentetype

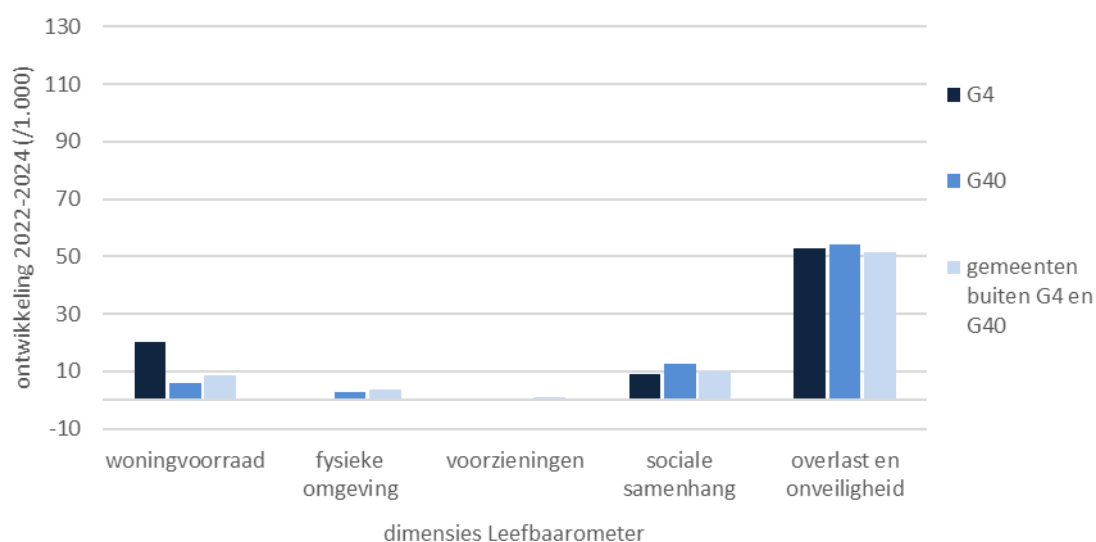
In de G4 en in de gemeenten buiten de G4 en G40 liggen de verhoudingen anders. Buiten de G4 en G40 was het aantal woningen dat in 2022 in een gebied met een score 'onvoldoende' stond beperkt: ruim 52.000. Daarvan is een relatief groot deel (bijna een kwart) substantieel verbeterd tussen 2022 en 2024 (figuur 4-1, rechter paneel). Als aandeel van de totale woningvoorraad in de gemeenten buitende G4 en G40 gaat het om een zeer beperkt aandeel (0,25%, linker paneel).

In de G4 stonden in 2022 bijna 127.000 woningen in een gebied met een score onvoldoende. Voor 12.500 woningen, of 10% van de onvoldoendes in 2022, is de leefbaarheid substantieel verbeterd. Dat is – als aandeel van de onvoldoendes – minder dan in de G40 en de gemeenten buiten de G4 en G40 (figuur 4-1, linkerpaneel). Maar als aandeel van de totale woningvoorraad is het met bijna 1% bijna vier keer zoveel als in de gemeenten buiten de G4 en G40 (figuur 4-1, rechterpaneel).

Dimensies van verbetering

De dimensies waarlangs de gebieden van ‘onvoldoende’ naar ‘zwak’ verbeterden tussen 2022 en 2024 verschillen niet veel tussen de gemeentetypen. Verbeteringen op de dimensie overlast en onveiligheid zijn dominant in alle gemeentetypen (figuur 4-2). Daarnaast hebben in deze gebieden ook verbeteringen op de dimensies sociale samenhang en woningvoorraad meegewerkt bij de gerealiseerde stijging van de leefbaarheid. In de G4 zijn verbeteringen op de dimensie woningvoorraad relatief belangrijk geweest.

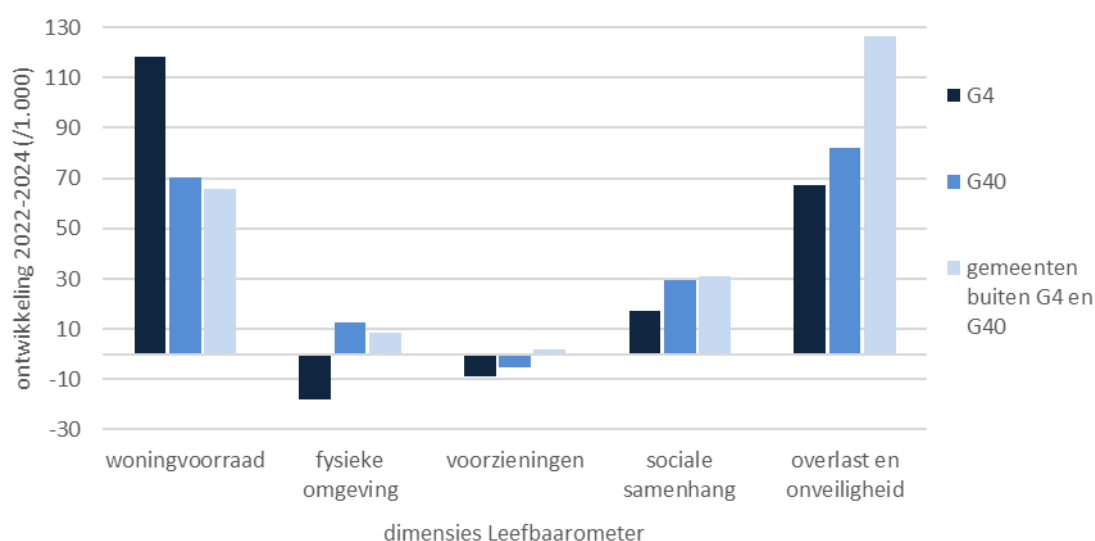
figuur 4-2 Ontwikkeling scores op de dimensies van de Leefbaarometer tussen 2022 en 2024 naar gemeentetype voor stijgers tot ‘zwak’

Bij de kleine groep gebieden die van ‘onvoldoende’ naar ‘voldoende’ zijn verbeterd (figuur 4-3) zijn de ontwikkelingen op de dimensies logischerwijs groter dan bij de gebieden die naar ‘zwak’ zijn verbeterd (figuur 4-2). Een opvallend verschil is het belang van de dimensie woningvoorraad. In de G4 is de ontwikkeling op deze dimensie zelfs van meer invloed geweest op de verbetering tot een score ‘voldoende’ dan de ontwikkeling op de dimensie ‘overlast en

onveiligheid'. Daarbij gaat het echter slechts om twee buurten en 165 woningen. Bij de G40 en de gemeenten buiten de G4 en G40 zijn het meer buurten met een dergelijke grote verbetering (zie ook bijlage 3) en kan er ook wat meer algemene betekenis worden toegekend aan het relatief grote belang van de dimensie woningvoorraad. De verbeteringen op deze dimensie hebben vooral te maken met nieuwbouw, vermindering van overbewoning en de daling van het aandeel bewoners in de laagste welstandsklasse met een hypotheekschuld.

figuur 4-3 Ontwikkeling scores op de dimensies van de Leefbaarometer tussen 2022 en 2024 naar gemeentetype voor stijgers tot 'voldoende'

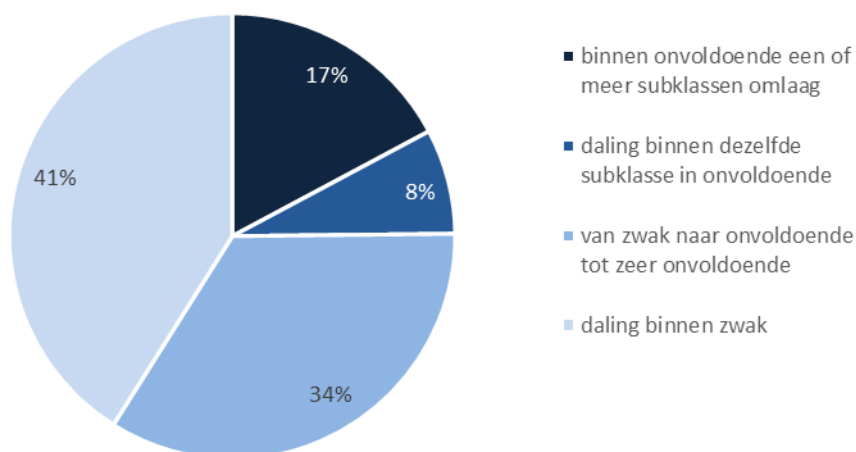
4.2 Dalers: 'zwak' of 'onvoldoende' én dalende leefbaarheid

Ongeveer 122.000 huishoudens wonen in een gebied dat in 2022 een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid had en er tussen 2022 en 2024 substantieel op is achteruit gegaan. Deze gebieden zijn niet allemaal van klasse veranderd. Er zijn er ook die binnen de klasse 'zwak' (41% van de dalers) of binnen een van de subklassen van 'onvoldoende' (8%) substantieel zijn gedaald. Ruim een derde van de dalers bestaat uit gebieden die van 'zwak' zijn verslechterd tot een score 'onvoldoende' tot 'zeer onvoldoende' (figuur 4-4).

De 422 buurten met minimaal 50 woningen met een substantieel dalende leefbaarheid terwijl hun score in 2022 al 'zwak' of 'onvoldoende' was, zijn te vinden in 267 wijken in 102 verschillende gemeenten. Deze zijn opgesomd in bijlage 4. Rotterdam is de gemeente met de meeste woningen (bijna 17.000) in een gebied dat in 2022 'zwak' of 'onvoldoende' scoorde en dat substantieel is gedaald. Na Rotterdam volgen Amsterdam en Den Haag met beide

circa 12.000 woningen in een dergelijk gebied. In totaal zijn er 13 gemeenten waar deze daling voor meer dan 2.000 huishoudens/woningen gold. In aanvulling op de hiervoor genoemde gemeenten zijn dat: Arnhem, Breda, Delft, Groningen, Heerlen, Leiden, Roosendaal, Tilburg, Utrecht en Zaanstad.

figuur 4-4 Verschuiving tussen en binnen klassen onder de 'dalers'

Er zijn vrij veel buurten waar de daling een substantieel deel van de buurt betreft. Zo zijn er in totaal 46 buurten waar de daling betrekking heeft op minimaal 40% van de buurt of minimaal 1.000 woningen én de buurt minimaal uit 500 woningen bestaat. Deze buurten zijn opgesomd in tabel 4-3. Zoals aangegeven, is de volledige lijst te vinden in bijlage 4.

tabel 4-3 Buurten met meer dan 500 woningen waarin meer dan 40% van de woningen in de buurt of meer dan 1.000 woningen substantieel zijn verslechterd in leefbaarheid vanuit een score 'zwak' of 'onvoldoende' in 2022

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Gebieden met substantiële daling	
			woningen	% van buurt
Alkmaar	Overdie	Overdie-Oost	1.085	75%
Almelo	Ossenkoppelerhoek	Midden Zuid	185	43%
Almere	Filmwijk	Filmwijk Noord	310	42%
	Indischebuurt	Indische Buurt Oost	385	55%
	Landgoederenbuurt	Oost	245	46%

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Gebieden met substantiële daling	
			woningen	% van buurt
Amsterdam	Amstel III/Bullewijk	Zuid	2.310	94%
	H-buurt	Hoptille	540	44%
	Noordelijke IJ-oever-West	NDSM terrein	1.740	56%
	Osdorp Midden	Botteskerkbuurt	880	63%
		Zuidwestkwadrant-Noord	840	64%
Arnhem	Malburgen-Oost (Zuid)	't Duifje	355	46%
Bergen op Zoom	Wijk 02 Bergen op Zoom-Oost	Gageldonk-Oost	800	46%
Beverwijk	Meerestein	Bleriotlaan	520	56%
Breda	Breda noord	Biesdonk	1.230	54%
Delft	Wijk 24 Voorhof	Multatulibuurt	435	67%
		Voorhof-Hoogbouw	1.040	78%
Den Haag	Wijk 31 Rustenburg en Oostbroek	Oostbroek-Noord	965	46%
		Oostbroek-Zuid	1.890	54%
		Rustenburg	1.165	39%
	Wijk 33 Bouwlust	Venen, Oorden en Raden	2.515	58%
	Wijk 34 Morgenstond	Morgenstond-Oost	1.570	45%
	Wijk 36 Moerwijk	Moerwijk-West	1.405	42%
Enschede	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	Stadsveld-Zuid	405	41%
Leeuwarden	Binnenstad	Stationskwartier	500	69%
Leiden	Roodenburgerdistrict	Cronestein	2.170	51%
Maassluis	Wijk 02 Dijkpolder	Bloemenbuurt	270	53%
Roosendaal	Wijk 01 Oost	Fatima-villapark	455	47%
	Wijk 02 Noord	Kalsdonk	1.125	64%
	Wijk 04 Groot Kroeven	Minnebeek-Watermolen	540	40%
Rotterdam	Charlois	Zuidwijk	1.500	21%
	Feijenoord	Hillesluis	1.960	37%
	Hoogvliet	Hoogvliet Noord	1.955	35%
	Nieuw Mathenesse ¹³	Nieuw Mathenesse	885	99%
	Prins Alexander	Ommoord	2.205	17%
		Oosterflank	1.145	18%
IJsselmonde	Lombardijen	2.625	36%	
Tilburg	De Reit	Sportweg	350	44%
	Gesworen Hoek	Gesworen Hoek Oost	605	80%
		Gesworen Hoek Zuid	225	45%
	Het Zand	Jagersbuurt West	495	60%
		Luchthavenbuurt Oost	390	83%
	Luchthavenbuurt West	365	61%	

¹³ Dit is een atypische wijk omdat het een industrieel bedrijventerrein is waar recent woningen worden toegevoegd en waar nu vooral expats wonen. Het is dus een gebied 'in ontwikkeling'. De ontwikkeling van de leefbaarheid is in dit type gebieden waar veel gebeurt en de dominante functie (nog) niet-wonen is, vaak niet goed van meting op meting te vergelijken.

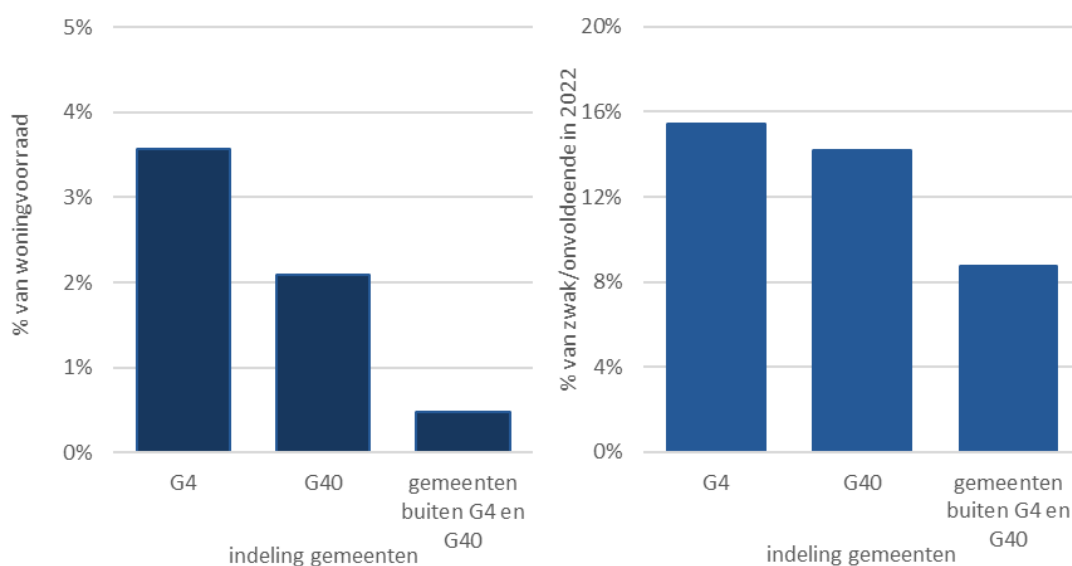
gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Gebieden met substantiële daling	
			woningen	% van buurt
		Tiendschuur	380	45%
Venlo	Wijk 23 Blerick-Zuid	Molenbossen	395	63%
Zaanstad	Pelders- en Hoornseveld	Peldersveld Oost	795	59%
	Zaandam Zuid	Bomenbuurt Oost	685	62%

G4, G40 en gemeenten daarbuiten

De gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid in 2022 en een substantiële daling tussen 2022 en 2024 zijn in absolute aantallen vooral te vinden in de G40. Daar gaat het om zo'n 54.000 woningen. In de G4 en in de gemeenten buitend de G4 en G40 gaat het om respectievelijk 47.000 en 22.000 woningen.

Als aandeel van de woningvoorraad in de gemeenten, zijn de dalers in de G4 relatief belangrijk. Daar gaat het gemiddeld om bijna 4% van de woningvoorraad (figuur 4-5, linkerpaneel). De verschillen binnen de G4 zijn echter wel aanzienlijk. In Rotterdam bijvoorbeeld gaat het om 5% van de woningvoorraad en in Amsterdam en Utrecht om respectievelijk 2,6 á 2,7 procent. Als aandeel van de gebieden die in 2022 'zwak' of lager scoorden, gaat het gemiddeld in de G4 om ruim 15% (figuur 4-5, rechterpaneel).

figuur 4-5 Woningen in gebieden met een substantiële verslechtering vanuit zwak/onvoldoende in 2022 per gemeentetype

Ook hierbij zijn de verschillen tussen de in de G4-gemeenten vrij groot. In Rotterdam en Den Haag daalde de leefbaarheid voor zo'n 20% van de woningen die in 2022 in een gebied stonden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. In Amsterdam en Utrecht was dat het geval voor zo'n 15%.

Binnen de G40-gemeenten zijn de verschillen nog groter dan binnen de G4. Voor een aantal gemeenten, zoals Amstelveen, Gouda, Hoorn, Alphen aan den Rijn, Oss en 's-Hertogenbosch maken de dalers minder dan 0,5% van de woningvoorraad uit. Voor andere gemeenten (Delft, Heerlen, Roosendaal en Zaanstad) gaat het om meer dan 5%. De ontwikkeling was vooral in Roosendaal opvallend ongunstig omdat de dalers daar niet alleen een relatief groot deel van de voorraad uitmaken. Ze vormen ook bijna de helft van de woningen die in 2022 zwak/onvoldoende scoorden.

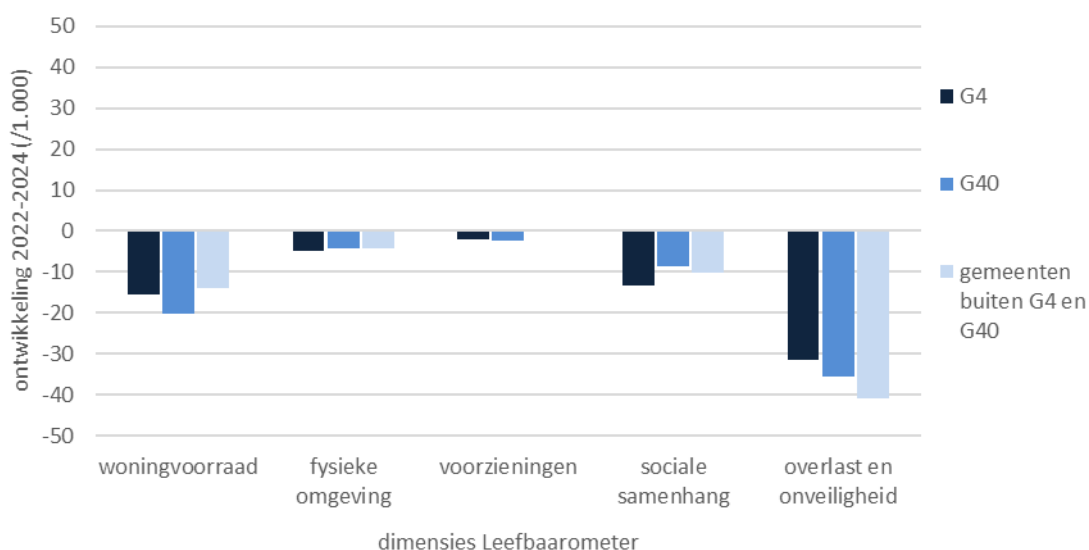
In de gemeenten buiten de G4 en G40 komen de dalers veel minder voor. Als aandeel van de woningvoorraad gaat het om 0,5% en als aandeel van de gebieden die in 2022 'zwak' of lager scoorden, gaat het om iets meer dan 8% (figuur 4-5). De 'zwakke' en 'onvoldoende' gebieden 'deden' het in de periode 2022-2024 daarmee beduidend beter buiten de G4 en G40 dan daarbinnen. De impact van de daling op de gemiddelde ontwikkeling in de gemeenten was het grootst in de G4 omdat de dalers daar het grootste deel van de woningvoorraad uitmaken. Dit ondersteunt ook het beeld dat in paragraaf 2.5 is geschetst.

Dimensies van verslechtering

De 'zwakke' en 'onvoldoende' gebieden waar de leefbaarheid verder daalde tussen 2022 en 2024 laten gemiddeld een daling zien op alle dimensies. De verschillen tussen gemeentetypen zijn daarbij beperkt (figuur 4-6).

De grootste daling is in alle gemeentetypen te zien op de dimensie overlast en onveiligheid. Veranderingen in de dimensie woningvoorraad zijn een goede tweede drijver van verslechtering, gevolgd door een daling van de sociale samenhang. De verhoudingen komen daarmee redelijk overeen met de drijvers van verbetering die in paragraaf 4.1 zijn besproken. Overlast en onveiligheid is zowel bij de verbetering als de verslechtering van gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid de belangrijkste factor. De woningvoorraad en de sociale samenhang spelen daarna een belangrijke rol. Veranderingen op de dimensies voorzieningen en fysieke omgeving lijken niet veel voor te komen in de gebieden die opvallende verbeteringen of verslechteringen doormaakten.

figuur 4-6 Ontwikkeling scores op de dimensies van de Leefbaarometer tussen 2022 en 2024 naar gemeentetype voor dalers vanuit zwak/onvoldoende in 2022

4.3 Conclusies

Binnen de gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid gaan sinds 2020 meer gebieden erop achteruit dan dat erop vooruit gaan. Substantiële verslechtingen waren er tussen 2022 en 2024 in 422 buurten in 102 verschillende gemeenten. In 46 buurten in 19 gemeenten had de daling betrekking op minimaal 40% van de buurt (met meer dan 500 woningen) of op minimaal 1.000 woningen in de buurt. Substantiële verbeteringen waren er in 211 buurten in 75 gemeenten. In 9 gemeenten hadden de verbeteringen betrekking op meer dan 1000 woningen/huishoudens. En in 26 buurten in 17 gemeenten had de verbetering betrekking op minimaal 30% van de woningvoorraad in de buurt.

De meeste stijgers zijn in de G4 te vinden. Toch zijn de ontwikkelingen in de gemeenten buiten de G4 en G40 juist relatief gunstig geweest. Hier verbeterde bijna een kwart van de woningen die in 2022 in een 'onvoldoende' gebied stonden. Bij de G4 was dat iets minder dan 10%. Buiten de G4 en G40 zijn er ook relatief weinig gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid in 2022 waar deze verder verslechterde. De dalers zijn relatief (en absoluut) juist veel te vinden in de G4 en G40. Zowel dalers als stijgers doen dat vooral langs de dimensie 'overlast en onveiligheid'. De dimensie 'woningvoorraad' is een goede tweede.

5 Leefbaarheid en de fysieke leefomgeving

De fysieke leefomgeving is van belang voor de leefbaarheid. Onderwerpen als hittestress, groen, luchtkwaliteit, geluidsoverlast en overstromingsrisico's zijn onderdeel van de Leefbaarometer en wegen dus mee in de score van de leefbaarheid. Omdat het om veel verschillende indicatoren gaat die elk meestal ook kleine gewichten hebben in de Leefbaarometer is hun invloed over het algemeen niet goed herkenbaar in de dimensiescore. Daardoor is ook in de leefbaarheidsscore vaak niet goed zichtbaar of en hoe gebieden van elkaar verschillen op kenmerken van de fysieke leefomgeving. In dit hoofdstuk wordt daarom wat verder ingezoomd op deze dimensie. De vraag die wordt gesteld, luidt: "Is het zo dat gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid ook vaker op (specifieke) kenmerken van de fysieke leefomgeving 'zwak' scoren?"

Om deze vraag te beantwoorden worden gebieden met verschillende leefbaarheid vergeleken op een aantal specifieke kenmerken van de fysieke leefomgeving. Er wordt hierbij een beperkte set van kenmerken van de fysieke leefomgeving gekozen. Namelijk, kenmerken die beleidsmatig in de aandacht staan, die onderdeel uitmaken van de Leefbaarometer en waarvan (meestal) ook oordelen van bewoners over die aspecten in hun buurt bekend zijn. De volgende kenmerken komen aan bod in dit hoofdstuk:

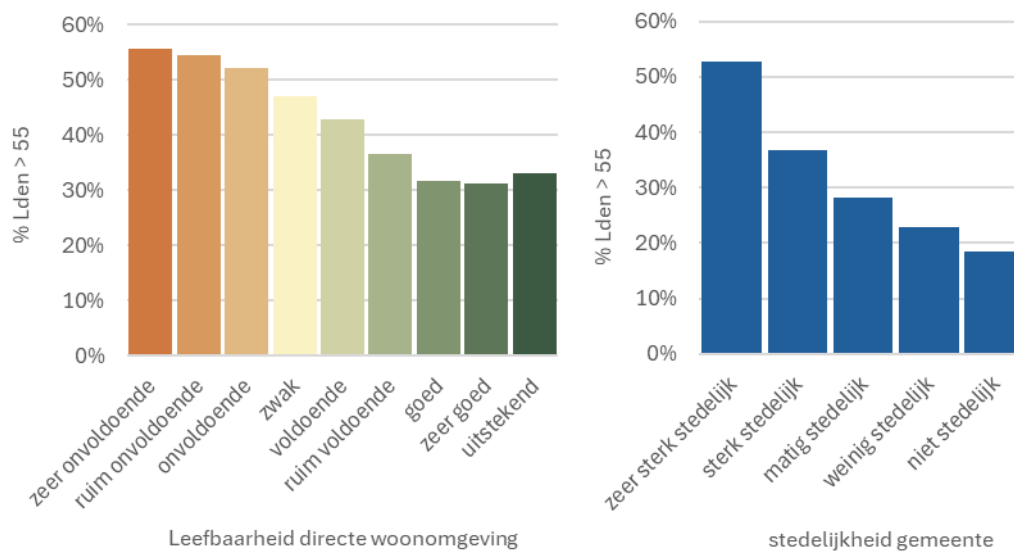
- Geluid;
- Verkeer;
- Luchtkwaliteit;
- Hittestress;
- Groen.

5.1 Geluid

Geluidbelasting

In de Leefbaarometer is voor elke postcode (6-ppc) de jaargemiddelde geluidsbelasting¹⁴ (Lden) op de plek van de centroid van de postcode opgenomen. Vergelijking van gebieden naar hun leefbaarheid laat zien dat in de gebieden met een ongunstige leefbaarheid een groter aandeel woningen door relatief veel geluid¹⁵ wordt belast dan in de gebieden met een gunstige leefbaarheid (figuur 5-1). In figuur 5-1 wordt echter ook getoond dat dit verschil sterk(er) samenhangt met de stedelijkheid van de gemeente waar deze woningen staan. In de zeer sterk stedelijke gemeenten is het aandeel woningen dat door relatief veel geluid wordt belast bijna drie keer zo groot als in niet-stedelijke gemeenten.

figuur 5-1 Aandeel woningen met geluidbelasting aan de gevel van meer dan 55 Lden naar leefbaarheid van de directe woonomgeving en stedelijkheid van de gemeente

Zoals ook in hoofdstuk 2 is besproken, is de leefbaarheid gemiddeld genomen gunstiger in de niet stedelijke gemeenten dan in de sterk en zeer sterk stedelijke gemeenten. Dat maakt het mogelijk dat het verschil naar leefbaarheid van de directe woonomgeving (linkerpaneel

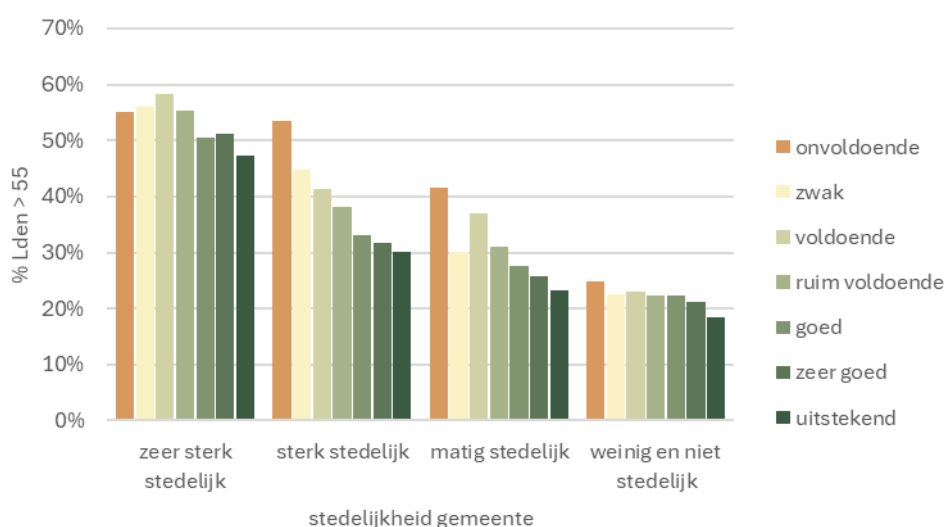
¹⁴ De gebruikte maat is de Lden (zie bijvoorbeeld <https://www.rivm.nl/ggd-richtlijn-mmk-omgevingsgeluid/achtergronden-wetten-regels-beleid/blootstellingsmaten-geluid>). Hierin wordt geluid gedurende de avond en nacht zwaarder gewogen dan overdag. De volgende geluidsbronnen worden meegenomen: industrie, luchtvaart, spoor, weg en windturbines.

¹⁵ Het onderscheid wordt ruwweg gebaseerd op de WHO-advieswaarde die voor wegverkeer 53 Lden is, voor railverkeer 54 Lden en voor vliegerverkeer 45 Lden, zie ook <https://www.vzinfo.nl/leefomgeving/geluid>.

van figuur 5-1) meer te maken heeft met de stedelijkheid van de gemeente dan met de leefbaarheid als zodanig.

In figuur 5-2 wordt getoond dat ook binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid er relevante verschillen in blootstelling aan geluid blijven bestaan in relatie tot de leefbaarheid van de directe woonomgeving. In alle gemeentetypen geldt grosso modo: hoe minder de leefbaarheid, hoe vaker de woningen in die gebieden een relatief hoge geluidsbelasting hebben. De verschillen zijn relatief klein in de zeer sterk stedelijke gemeenten. Daar hebben de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid gemiddeld genomen ook een hoge geluidbelasting (47% van de woningen wordt belast met meer dan 55 Lden). Dat is wel minder dan in de gebieden met een 'zwakke' leefbaarheid (56%), maar het verschil is beperkt. De verschillen zijn ook klein in de weinig en niet-stedelijke gemeenten. Daar is de geluidbelasting ook relatief laag in de gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid (25% van de woningen wordt in deze gebieden belast met meer dan 55Lden). In deze gemeenten is de geluidbelasting nog lager in de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid (18% > 55Lden), maar ook dat is een beperkt verschil. Vooral in de sterk stedelijke en matig stedelijke gemeenten zijn de verschillen in geluidbelasting relatief groot in relatie tot de leefbaarheid van de woonomgeving.

figuur 5-2 Aandeel woningen met geluidbelasting aan de gevel van meer dan 55 Lden naar de leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid

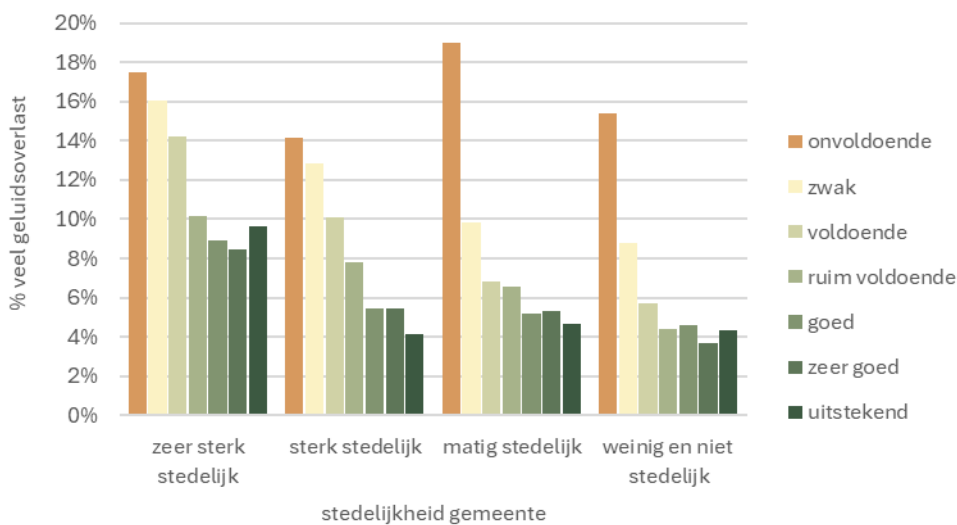

Oordeel van bewoners

Ervaren geluidsoverlast is niet één op één gerelateerd aan de blootstelling aan omgevingsgeluid, al is het maar dat ervaren geluidsoverlast ook andere bronnen kan betreffen dan die worden meegenomen bij de berekening van de Lden. Denk daarbij bijvoorbeeld aan burengeluid dat de tweede bron van geluidhinder is, na het wegverkeer. Toch zijn er bij de ervaren geluidsoverlast duidelijke parallellen te zien tussen de verschillen naar leefbaarheid en stedelijkheid die er bij de geluidbelasting zijn.

De ervaren geluidsoverlast is in alle gemeentetypen een stuk groter in de gebieden met een 'onvoldoende' en 'zwakke' leefbaarheid dan in de gebieden met een 'zeer goede' of 'uitstekende' leefbaarheid (figuur 5-3). Daarnaast ligt het aandeel mensen dat veel geluidsoverlast ervaart het hoogst in de zeer sterk stedelijke gemeenten, ook in de delen met een 'uitstekende' leefbaarheid. In de andere gemeentetypen is het aandeel bewoners met veel geluidsoverlast in de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid uniform laag. In die gebieden maakt – anders dan bij de geluidbelasting – de stedelijkheid niet veel verschil. En dat geldt ook voor de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid. Of deze nu in een (zeer) sterk stedelijke gemeente liggen of in een niet-stedelijke gemeente, het aandeel bewoners met veel geluidsoverlast is er onverminderd hoog. Dat maakt het aannemelijk dat in het bijzonder in de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid meer factoren een rol spelen bij geluidsoverlast dan de blootstelling aan geluid van bronnen in de fysieke leefomgeving.

figuur 5-3 Ervaren geluidsoverlast naar de leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid (bron: WoON 2024)

Conclusie

In gebieden met een ongunstige leefbaarheid is de geluidbelasting gemiddeld genomen hoger dan in gebieden met een gunstige leefbaarheid. Er zijn daarbij wel grote verschillen tussen stedelijke en minder stedelijke gemeenten. In de stedelijke gemeenten is de geluidbelasting hoger dan in de niet of weinig stedelijke gemeenten. De ervaren geluidsoverlast komt hier voor een groot deel mee overeen. Belangrijk verschil is wel dat de verschillen naar stedelijkheid daarbij kleiner zijn, vooral in de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid. Daarin klinken naar verwachting meer sociale factoren, zoals de burens en andere buurtbewoners in door.

5.2 Verkeer

Het wegverkeer kan op verschillende manieren van invloed zijn op de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Door veel bewoners wordt de parkeerdruk als een probleem gezien. Daarnaast kan worden gedacht aan onveilige situaties (verkeersongevallen) en luchtkwaliteit. In deze paragraaf verkennen we deze drie verschillende aspecten die samenhangen met het wegverkeer en vergelijken de uitkomsten ervan met de door bewoners ervaren overlast van verkeer

Parkeerdruk

Er is geen landelijke registratie van de parkeerdruk. Om daar toch een indruk van te krijgen, is het aantal geregistreerde auto's¹⁶ in een postcode (6ppc) gerelateerd aan het wegoppervlak in de betreffende postcode (exclusief snelwegen en fietspaden). Deze indicatie van hoe 'vol' het is met auto's in een gebied kent zijn beperkingen. Auto's van bezoekers of mensen die in het gebied werken (en niet wonen) zijn hierin bijvoorbeeld niet meegenomen.¹⁷ Daar moet bij de interpretatie van de uitkomsten rekening mee worden gehouden.

De indicator voor parkeerdruk hangt sterk samen met leefbaarheid en stedelijkheid (figuur 5-4). Hoe stedelijker de gemeente en hoe ongunstiger de leefbaarheid, hoe meer parkeerdruk. Vooral in de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid is de parkeerdruk groot. Hierbij moet wel worden bedacht dat in deze gebieden de postcodes relatief vaak zo zijn gedefinieerd dat er weinig wegoppervlak toe wordt gerekend. Dat maakt dat de parkeerdruk

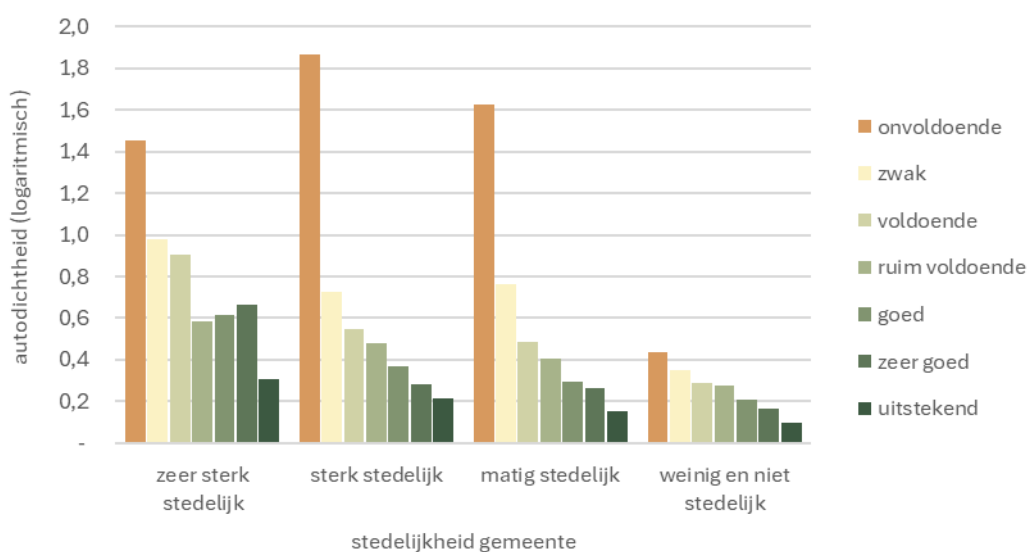
-----
¹⁶ Dit betreft de kentekenplichtige voertuigen zoals geregistreerd bij de Dienst Wegverkeer (RDW) in Nederland op peildatum. Dit gaat om personenauto's van natuurlijke en rechtspersonen.

¹⁷ Zie voor een meer uitgebreide overweging bij deze indicator de rapportage instrumentontwikkeling van Leefbaarometer 3.0.

in deze gebieden mogelijk wordt overschat. Niettemin is het verband over de gehele linie van leefbaarheidsklassen behoorlijk eenduidig.

Alleen in de zeer sterk stedelijke gemeenten is er geen afnemende parkeerdruk voor de klassen 'ruim voldoende' tot 'zeer goed'. Binnen de klasse 'uitstekend' in de zeer sterk stedelijke gemeenten is de parkeerdruk ook laag. Tot deze klasse behoren vaak ook de centrumgebieden van de grote steden, waar de parkeerdruk in werkelijkheid meestal als hoog wordt ervaren. Hier wreekt zich mogelijk dat met de gebruikte indicator geen auto's van bezoekers en werkenden in het gebied zijn meegenomen, maar alleen de auto's van bewoners en in het gebied gevestigde bedrijven. Doordat in deze gebieden vaak restricties gelden voor het autobezit (via parkeervergunningen) is het autobezit van bewoners er meestal laag. Dat resulteert op deze indicator in een lage parkeerdruk. Dat een centrumgebied alsnog met veel auto's te maken kan hebben, blijft daarmee buiten beeld.

figuur 5-4 Parkeerdruk naar leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid

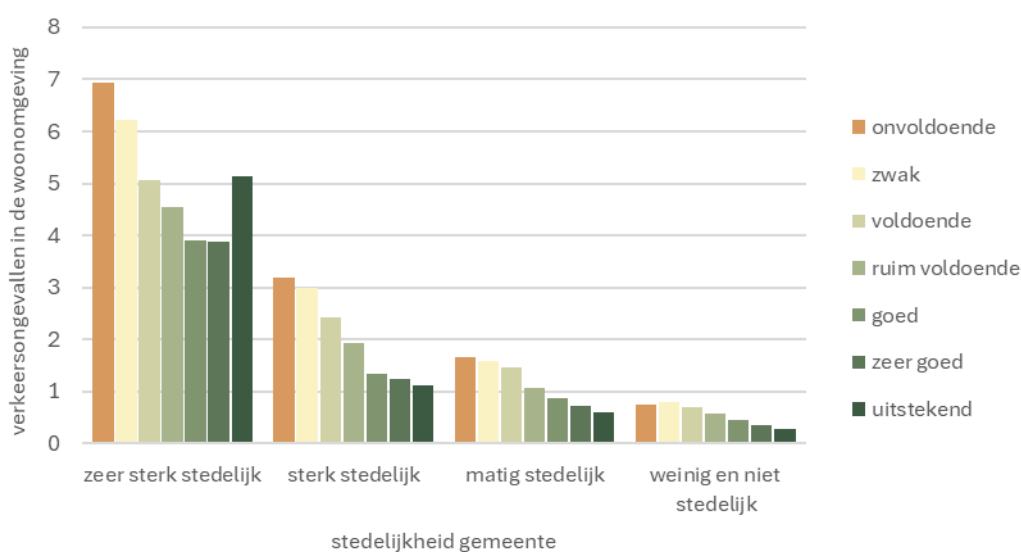
Verkeersongevallen

Het beeld van verkeersongevallen in de directe woonomgeving wordt ontleend aan de registratie van verkeersongevallen door de politie en/of weginspecteurs van Rijkswaterstaat. Hierin zijn niet alle verkeersongevallen opgenomen omdat veel 'kleinere' verkeersongevallen

niet worden gemeld. Binnen de geregistreerde verkeersongevallen worden die van alle verkeersdeelnemers (dus niet alleen auto's) meegenomen. Uitgesloten zijn aanrijdingen op de snelweg (die soms ook nabij een woongebied ligt), eenzijdige aanrijdingen en aanrijdingen met een dier. Het aantal ongevallen in de omgeving (postcode en 100 meter eromheen) is omgerekend naar het aantal ongevallen per hectare (ongevallendichtheid).

De ongevallendichtheid hangt sterk samen met de stedelijkheid van de gemeente en met de leefbaarheid van de woonomgeving (figuur 5-5). Ook binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid blijft de relatie tussen leefbaarheid en verkeersongevallen overeind. Er is één uitzondering: gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid in zeer sterk stedelijke gemeenten. Hier worden veel ongevallen geregistreerd. Deze gebieden zijn vaak de (historische) centrumgebieden van de grotere steden. Daar is de kans op aanrijdingen groot door de hoge dichtheid en het grote aantal bezoekers.

figuur 5-5 Verkeersongevallen naar leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid

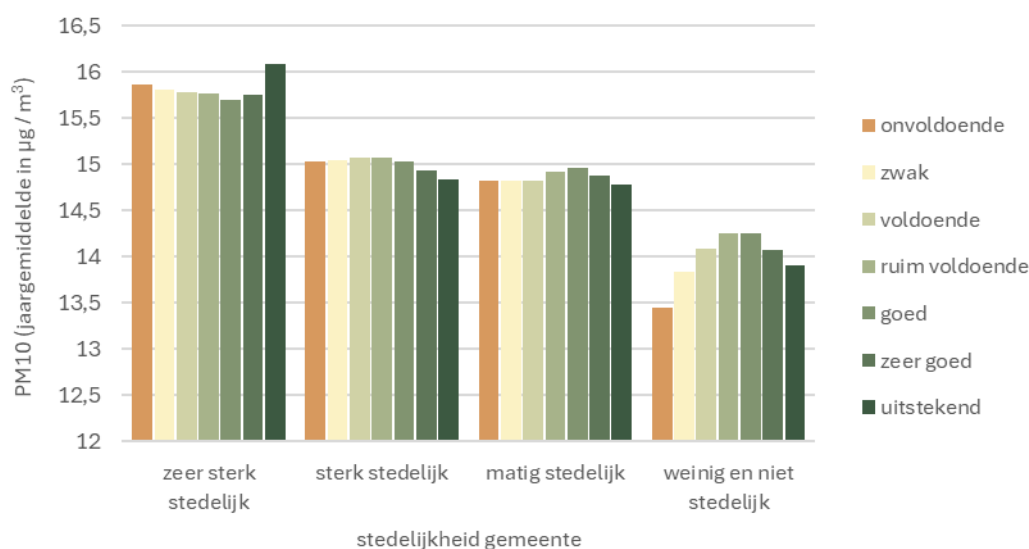
Dat er veel verkeersongevallen zijn in gebieden met een 'zwakke' en 'onvoldoende' leefbaarheid is niet vanzelfsprekend. In een aantal gevallen gaat het om drukke stadswijken, maar vaak zijn deze gebieden buiten het centrum te vinden, waar het aantal verkeersbewegingen niet noodzakelijk bijzonder groot is. De conclusie lijkt echter wel te kunnen zijn dat er in gebieden met een minder gunstige leefbaarheid meer verkeersonveilige situaties zijn..

Luchtkwaliteit

Wegverkeer is een bron van luchtverontreiniging. De uitstoot van fijnstof (PM10, fijnstof kleiner dan 10 μm) is daar een van de mogelijke indicatoren van. Om het fijnstof in de lucht te vergelijken, wordt uitgegaan van de jaargemiddelde waarde (in μg per m^3). Het wegverkeer is overigens niet de enig bron van fijnstof. Het CBS geeft dan dat het wegverkeer 12,6 procent van alle fijnstofuitstoot in Nederland in 2023 veroorzaakte. Andere bronnen zijn industrie, landbouw, railverkeer, luchtvaart en houtstook.

Het gehalte aan fijnstof in de lucht hangt sterk samen met stedelijkheid, maar niet of nauwelijks met leefbaarheid binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid (figuur 5-6).

figuur 5-6 Fijnstof in de lucht naar leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid

Hoe stedelijker de gemeente, hoe meer fijnstof er gemiddeld genomen in de directe woonomgeving in de lucht zit. De relatie tussen leefbaarheid en luchtkwaliteit is in algemene zin echter beperkt. Er kunnen vanzelfsprekend specifieke situaties zijn van gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid waar ook drukke wegen langs of doorheen lopen (of die in de nabijheid van industrie liggen). Die situaties verdienen dan vanzelfsprekend aandacht.

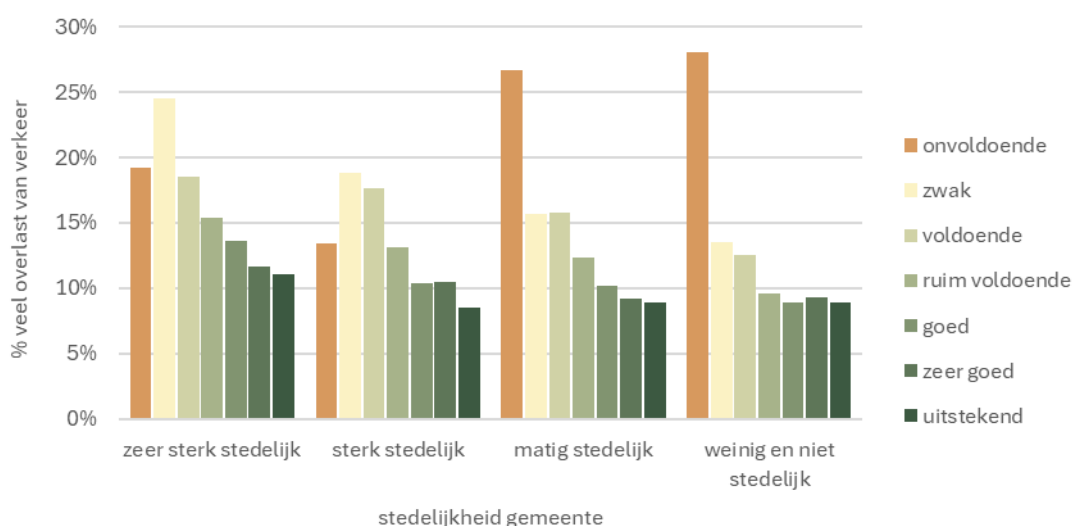
Het is echter niet zo dat de luchtkwaliteit in gebieden met leefbaarheidsproblemen gemiddeld genomen vaker een probleem is dan in gebieden met bijvoorbeeld een goede leefbaarheid. Het is denkbaar dat de dimensie voorzieningen hierin een rol speelt. Deze

draagt in positieve zin sterk bij aan de leefbaarheidsscore. Tegelijkertijd is er meer uitstoot van fijnstof in gebieden met meer (economische) activiteit. Gebieden die mede door veel voorzieningen een hoge leefbaarheidsscore hebben, kunnen daardoor ook relatief hoog uitkomen op concentraties van fijnstof in de lucht.

Oordeel van bewoners

Bewoners in zeer sterk stedelijke gebieden ervaren meer overlast van verkeer dan bewoners in weinig of niet-stedelijke gebieden. Ook bewoners van gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid ervaren meer overlast van verkeer dan bewoners van gebieden met een 'zeer goede' of 'uitstekende' leefbaarheid. Deze verschillen blijven bestaan als binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid wordt vergeleken (figuur 5-7).

figuur 5-7 Ervaren overlast van verkeer naar de leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid (bron: WoON 2024)

In de zeer sterk stedelijke en sterk stedelijke gemeenten zijn het de gebieden met een 'zwakke' leefbaarheid waar de verkeersoverlast het grootst is. In de matig tot niet-stedelijke gemeenten zijn het de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid die de grootste verkeersoverlast hebben. Opvallend is dat de verkeersoverlast in deze gebieden groter is dan in die in de stedelijke gemeenten. Dat gold voor de matig stedelijke gemeenten ook bij geluidsoverlast. Ook in gebieden die uitkomen op een 'voldoende' is de door bewoners ervaren verkeersoverlast vaak groot.

Conclusie

Het wegverkeer is een bron van overlast voor bewoners. Die overlast wordt meer ervaren in de meer stedelijke gemeenten en meer in woongebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. Deze overlast kan op allerlei verschillende manieren tot stand komen: door geluid (zie paragraaf 5.1), door luchtverontreiniging, door te veel auto's op straat of door meer ongevallen. Van al deze omstandigheden is getoond dat ze samenhangen met stedelijkheid. Dat is niet vreemd: hoe stedelijker een gemeente, hoe drukker, hoe meer verkeer en dus hoe meer overlast van dat verkeer. Voor vrijwel alle omstandigheden is getoond dat die ook samenhangen met leefbaarheid. Behalve voor luchtkwaliteit geldt dat de gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid meer te maken hebben met de gevolgen van wegverkeer: meer geluid, een hogere parkeerdruk en meer verkeersongevallen en dat komt ook tot uiting in de oordelen van de bewoners van deze gebieden.

5.3 Hittestress

Hittestress is een onderwerp dat sterk in de belangstelling staat in relatie tot het warmer worden van de zomers. In het bijzonder kwetsbare mensen - vaak ouderen - zijn gevoelig voor hittestress. In deze paragraaf wordt verkend in welke mate hittestress ook meer voorkomt in gebieden waar de leefbaarheid minder gunstig is. Daartoe maken we gebruik van gegevens uit de Klimaat-effectatlas.

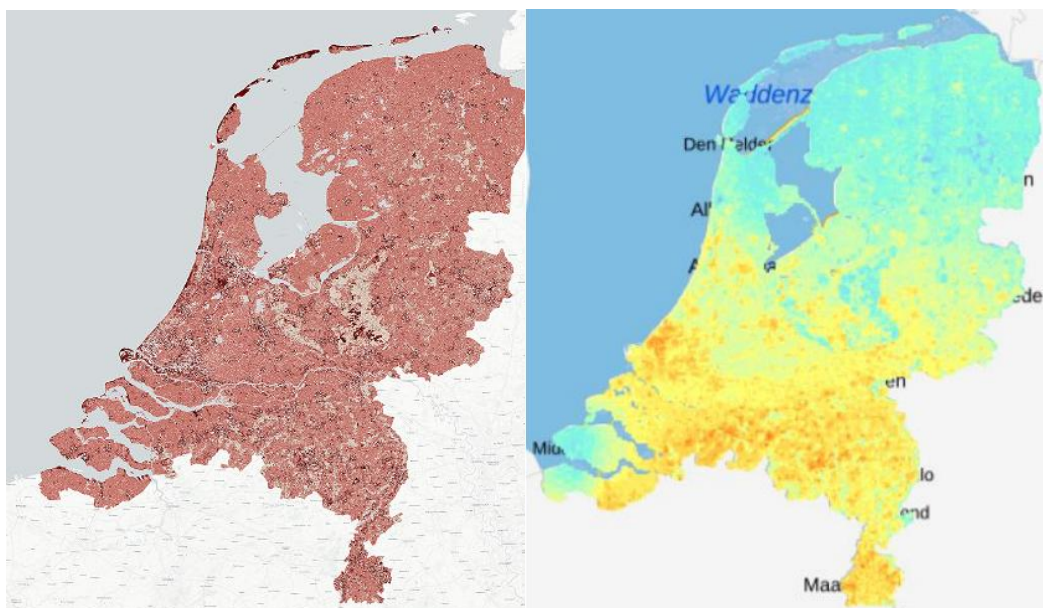
Gevoelstemperatuur en hittestress

In de Klimaat-effectatlas is een kaart opgenomen van de berekende gevoelstemperatuur in de buitenruimte op een tropische dag. Daarvoor zijn de omstandigheden genomen zoals die op 1 juli 2015 in de Bilt waren met een buitentemperatuur van 33,1 °C en (Kaart 5-1, linker paneel). Er is voor het gehele land gerekend met uniforme weersomstandigheden. Daardoor is de invloed van de inrichting van de openbare ruimte, optimaal in beeld te brengen. Deze kaart is niet dezelfde als de kaart die bij de modelontwikkeling van de Leefbaarometer is gebruikt. Dat was een eerdere versie waarin gemiddelde weersinvloeden een rol speelden waardoor de gevoelstemperatuur bijvoorbeeld in het noorden van het land lager uitkwam dan in het zuiden (Kaart 5-1, rechter paneel).¹⁸

Factoren die van invloed zijn op de gevoelstemperatuur zijn - naast de weersomstandigheden - de schaduw die gebouwen en bomen bieden, de versterking van de omgeving (gebouwen, pleinen, straten) en de aanwezigheid van groen.

-----
¹⁸ Bij de update 2024 is deze indicator om die reden ook constant gehouden ten opzichte van de vorige meting.

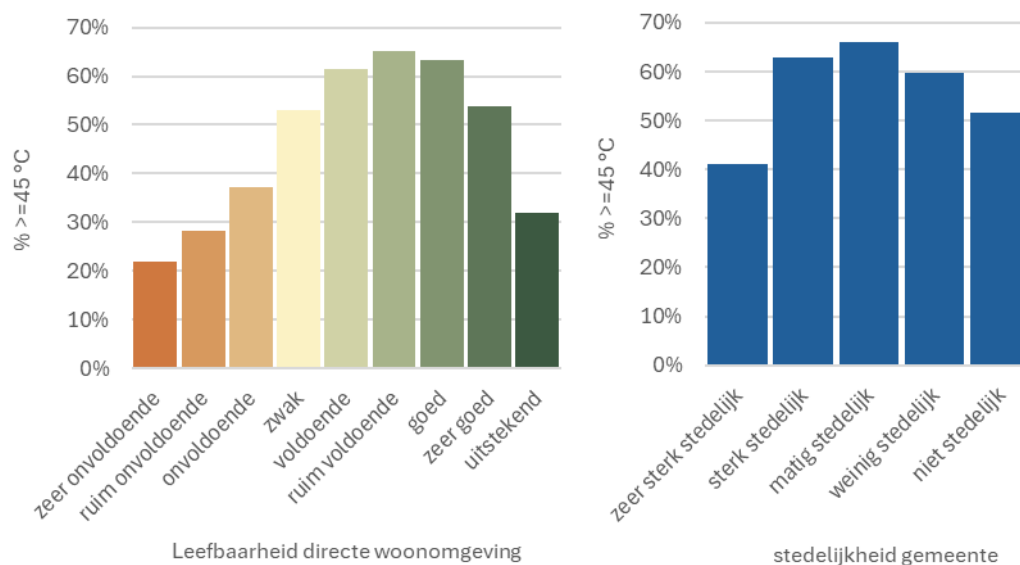
Kaart 5-1 Gevoelstemperatuur nieuwe methode (links) en oude methode (rechts) bron: Klimaat-effectatlas

Als de gevoelstemperatuur te hoog is, krijgen mensen last van hittestress. Daarin kunnen gradaties worden onderscheiden. Extreme hittestress ontstaat vanaf 41 °C. Die waarde geldt op een tropische dag voor de buitenruimte bij ruim 95% van de woningen in het land. Om een goed onderscheid te kunnen maken tussen gebieden, rekenen we met een hogere gevoelstemperatuur (45 °C) in de verwachting dat daarmee gebieden worden geïdentificeerd waar ook al bij lagere weertemperaturen dan 33,1 °C extreme hittestress optreedt.

De relatie tussen leefbaarheid en stedelijkheid aan de ene kant en het aandeel woningen dat in een gebied staat waar de gevoelstemperatuur bij 33,1 °C uitkomt op 45 °C of hoger, verloopt anders dan wellicht gedacht (figuur 5-8). In de gebieden waar de leefbaarheid het ongunstigst is, is de hittestress laag, net als in de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid.

figuur 5-8 Aandeel woningen waar de gevoelstemperatuur 45 °C of meer is, bij een temperatuur van 33,1 °C, naar leefbaarheid van de directe woonomgeving en stedelijkheid van de gemeente

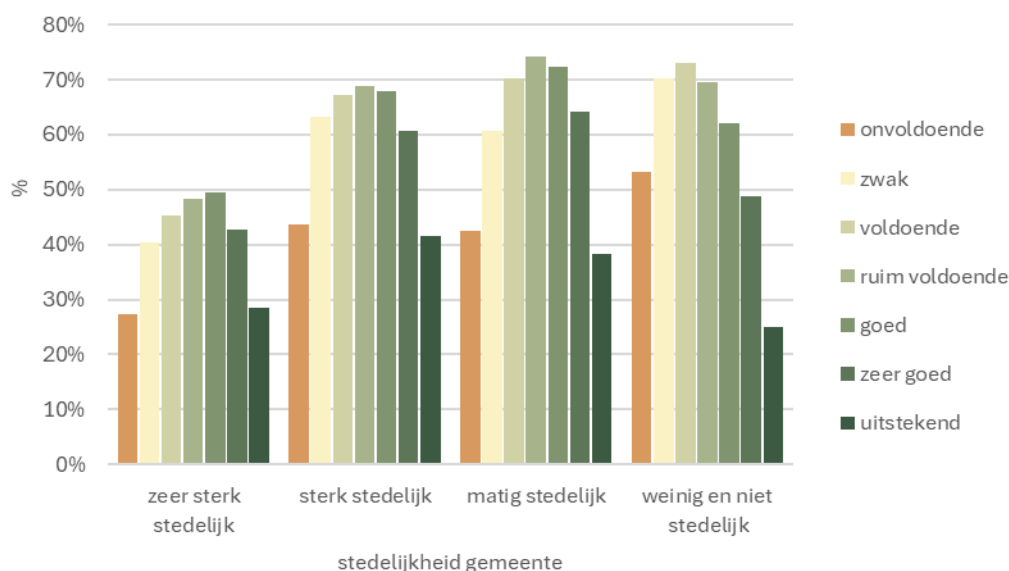

Het zijn de gebieden met een 'voldoende' tot 'goede' leefbaarheid waar de hittestress het hoogst is. Iets vergelijkbaars geldt voor de stedelijkheid van de gemeente. De hittestress is weliswaar lager in de niet-stedelijke gemeenten dan in de sterk stedelijke en matig stedelijke gemeenten, maar in de zeer sterk stedelijke gemeenten is de hittestress het laagst. Het verloop verandert niet als naar leefbaarheid binnen groepen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid wordt gekeken (figuur 5-9).

Hoe dit voor een concrete gemeente uitpakt, wordt in Kaart 5-2 geïllustreerd voor Tilburg. Daarin is goed te zien dat de gebieden waar de leefbaarheid het laagst is zoals Stokhasselt en het Zand, niet de gebieden zijn waar de hittestress het hoogst is. Die is vooral hoog in het relatief recente Reeshof (bouwperiode 1980-2000) aan de westkant van de stad en in de wijken om de Binnenstad waar de leefbaarheid gemiddeld (ruim) 'voldoende' is.

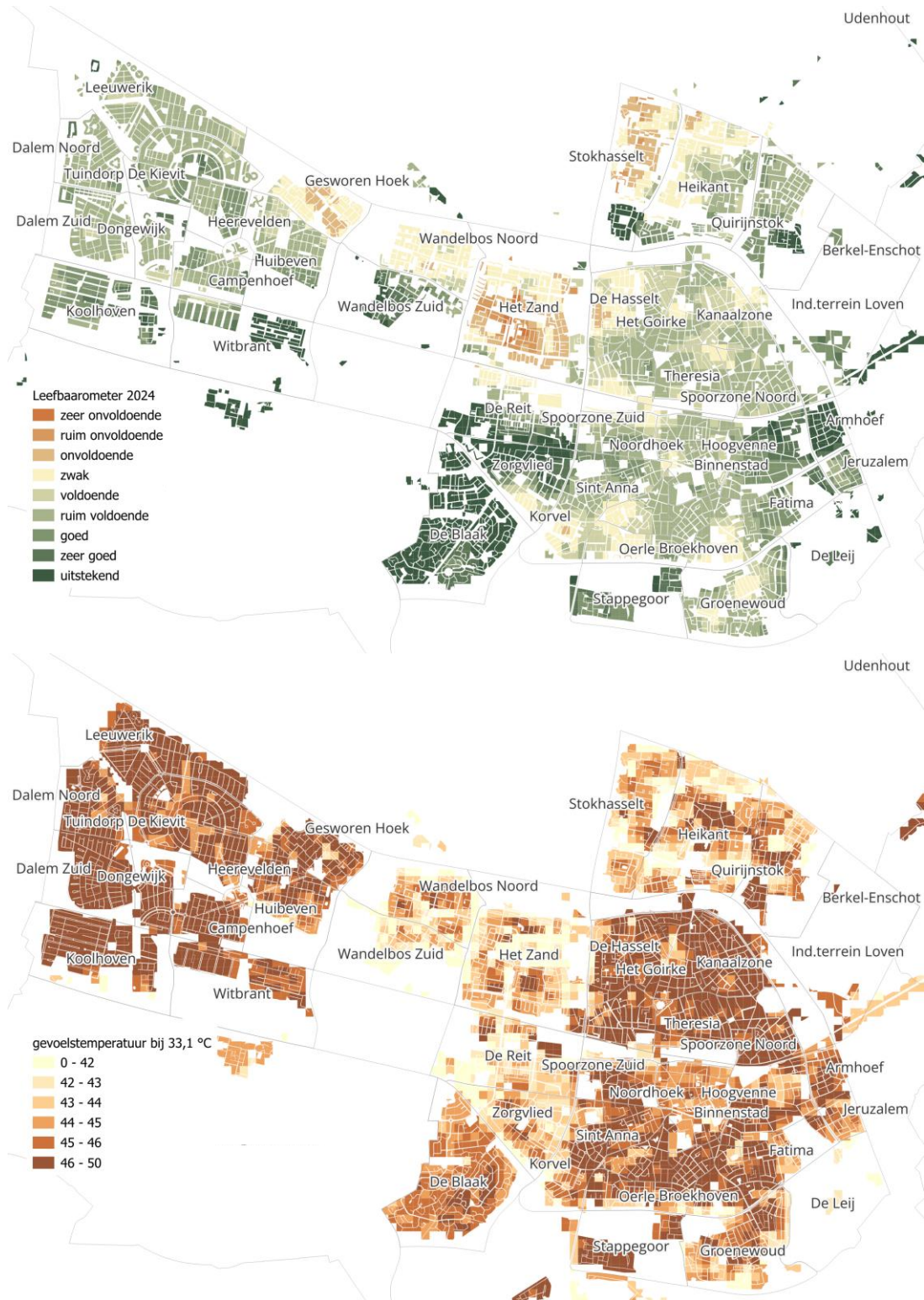
De relatief geringe hittestress in de gebieden met de laagste leefbaarheid wordt veroorzaakt doordat in deze wijken relatief veel groen is (zowel gras als bomen), terwijl dat in de wijken rond de Binnenstad en de Reeshof veel minder is. Daar is in hoge dichtheid gebouwd, terwijl de bouwhoogte (ook een bron van schaduw) relatief laag is. De wijken die 'uitstekend' scoren op de Leefbaarometer hebben ook vaak veel groen in de wijk en dus weinig hittestress. Dat is in overeenstemming met de meer algemene verwachtingen.

figuur 5-9 Aandeel woningen waar de gevoelstemperatuur 45 °C of meer is, bij een temperatuur van 33,1 °C, naar leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid

Bij de interpretatie van de verschillen tussen gemeenten naar stedelijkheid moet worden bedacht dat niet wordt gekeken naar het totale oppervlak van een gemeente, maar alleen naar de kernen waarin wordt gewoond. Een matig stedelijke gemeente kan dan bijvoorbeeld grote delen bos of weiland hebben waar de hittestress beperkt is. Die tellen echter niet mee in de waarde van de directe woonomgeving. In de bewoonde kernen van matig stedelijk gemeenten kan de dichtheid dan alsnog hoog zijn. De indruk is dat in de zeer sterk stedelijke gemeenten – en dan in het bijzonder in de uitbreidingswijken waar de leefbaarheid nog wel eens minder gunstig kan zijn – de verstening van de woonomgeving relatief beperkt is. Er is wel een hoge dichtheid (veel woningen per hectare, dus een hoge mate van stedelijkheid) maar doordat er veel gestapelde woningen zijn gerealiseerd, resteert er in termen van het landgebruik toch veel ruimte voor groen, wat de hittestress reduceert.

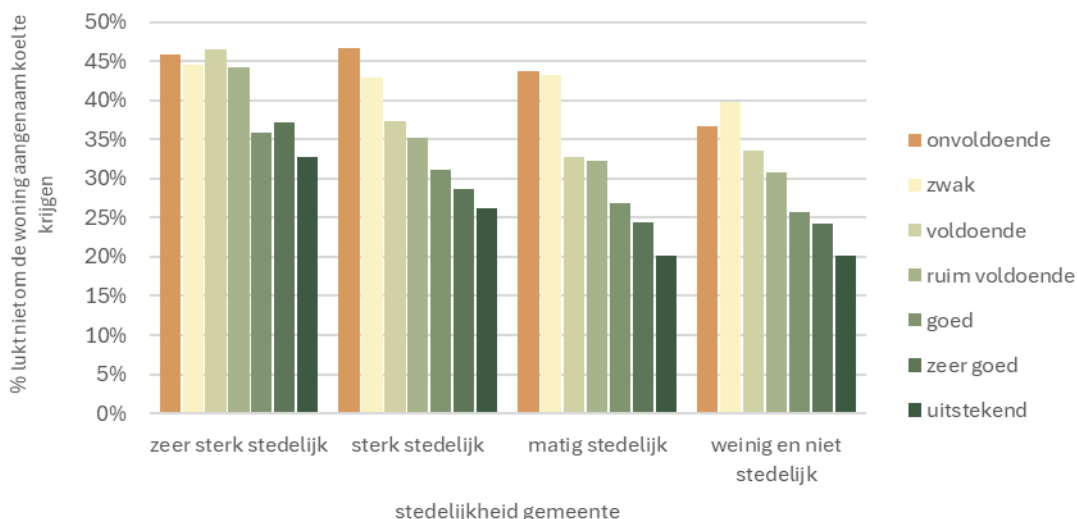
Kaart 5-2 Leefbaarheid en hittestress in Tilburg

Oordeel van bewoners

Er zijn – voor zover bekend – geen gegevens beschikbaar van de oordelen van bewoners over de hittestress in hun woonomgeving. Wel is in het WoON gevraagd naar of het bewoners lukt om de eigen woning aangenaam koel te krijgen. In die oordelen is een veel eenduidiger verband te zien met leefbaarheid en in iets minder mate stedelijkheid (figuur 5-10). Vooral in de gebieden met een ‘onvoldoende’ of ‘zwakke’ leefbaarheid is het aandeel bewoners dat aangeeft de woning niet aangenaam koel te kunnen krijgen groot. Daarnaast is dit aandeel groter in de (zeer) sterk stedelijke gemeenten dan in de weinig en niet stedelijke gemeenten.

figuur 5-10 % bewoners dat het niet lukt om de woning aangenaam koel te krijgen (WoON 2024) naar de leefbaarheid binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheidsgraad

De vergelijking van de bewonersoordelen met de berekende gevoelstemperatuur van de buitenruimte op een tropische dag is lastig. Dat is onder meer het geval omdat de oordelen van bewoners vooral op de werkelijkheid zijn gebaseerd. Daarin speelt het weer een grote rol (zoals in de oorspronkelijke kaart, zie Kaart 5-1, rechter paneel). Omdat een groot deel van de weinig en niet stedelijke gemeenten in de noordelijke helft van het land ligt, is het aannemelijk dat de bewoners daar feitelijk minder hittestress ervaren. Daarnaast is het zeer waarschijnlijk dat bij de oordelen van bewoners ook de kwaliteit van de woning zelf een grote rol speelt. De isolatie van de woning, de toepassing van zonwering en de mate waarin er kan worden gekoeld zijn vermoedelijk van meer invloed op de mate waarin bewoners hun woning koel

kunnen krijgen, dan de versterking van de woonomgeving. En juist in gebieden met een mindere leefbaarheid is de woningkwaliteit vaak niet optimaal. Bij de aanpak van hittestress in deze gebieden is aandacht voor woningkwaliteit dan ook van belang.

Conclusie

De gevoelstemperatuur in de buitenruimte is op een tropische dag gemiddeld genomen niet hoger in gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid dan in gebieden met een 'voldoende' leefbaarheid. In relatief veel gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid is er relatief veel groen in de buurt en zijn de gebouwen hoog. Daardoor is de versterking van de buitenruimte – en daarmee de hittestress in die buitenruimte – er beperkt en gunstiger dan bijvoorbeeld in veel VINEX-wijken waar in hoge dichtheden is gebouwd, maar met relatief weinig groen en beperkte bouwhoogte.

De hittestress zoals bewoners die ervaren heeft niet alleen te maken met de gevoelstemperatuur in de buitenruimte, maar zeker ook met of men de eigen woning koel kan krijgen. Dat lijkt een stuk moeilijker te gaan in gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid dan in gebieden met een betere leefbaarheid. Het lijkt aannemelijk dat de kwaliteit van de woning zelf – die in gebieden met leefbaarheidsproblemen vaak niet optimaal is – hier een belangrijke rol in speelt.

5.4 Groen

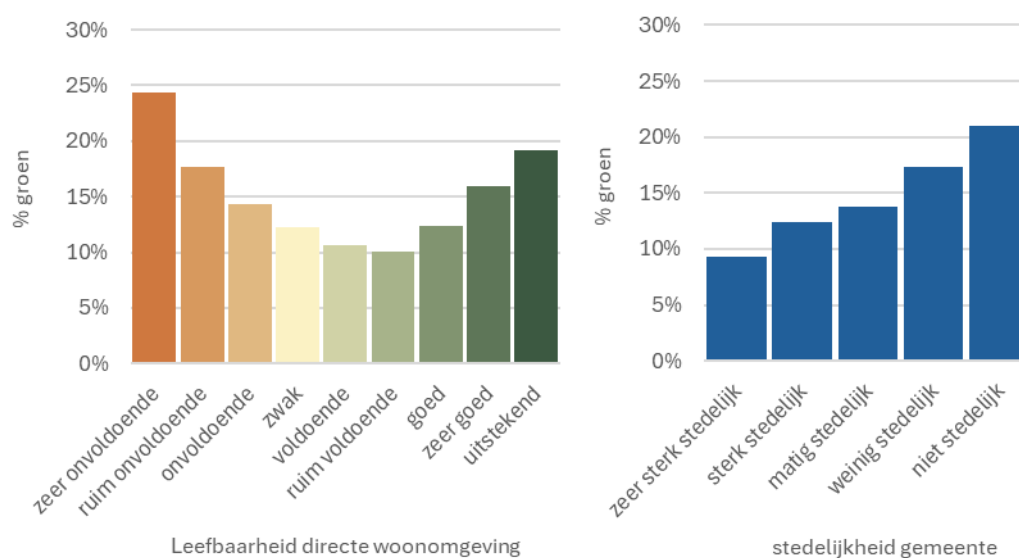
Aandeel groen in de directe woonomgeving

Om een gedetailleerd beeld te krijgen van het groen in de directe woonomgeving, is op basis van de TOP10NL (de topografische basiskaart van Nederland) het gezamenlijke oppervlak van bos (hiertoe worden in de TOP10NL ook kleine groepjes bomen gerekend), gras en duinen in een postcode (6ppc) bepaald en is dit gedeeld door het totale oppervlak van de betreffende postcode. Om het aandeel groen niet tot de postcode zelf te beperken, is de waarde van alle postcodes binnen 100 meter loopafstand ook meegenomen.

Het aandeel groen in de directe woonomgeving hangt zoals verwacht samen met de stedelijkheid van de gemeente (figuur 5-11, rechter paneel). Hoe minder stedelijk, hoe groener de directe woonomgeving. De relatie met leefbaarheid op laag schaalniveau is ingewikkelder. Het aandeel groen is het hoogst in de gebieden met een 'zeer onvoldoende' leefbaarheid en het laagst in gebieden met een score 'ruim voldoende' (figuur 5-11, linker

paneel). In gebieden met een gunstiger leefbaarheid dan 'ruim voldoende' neemt het aandeel groen weer toe met de leefbaarheid.

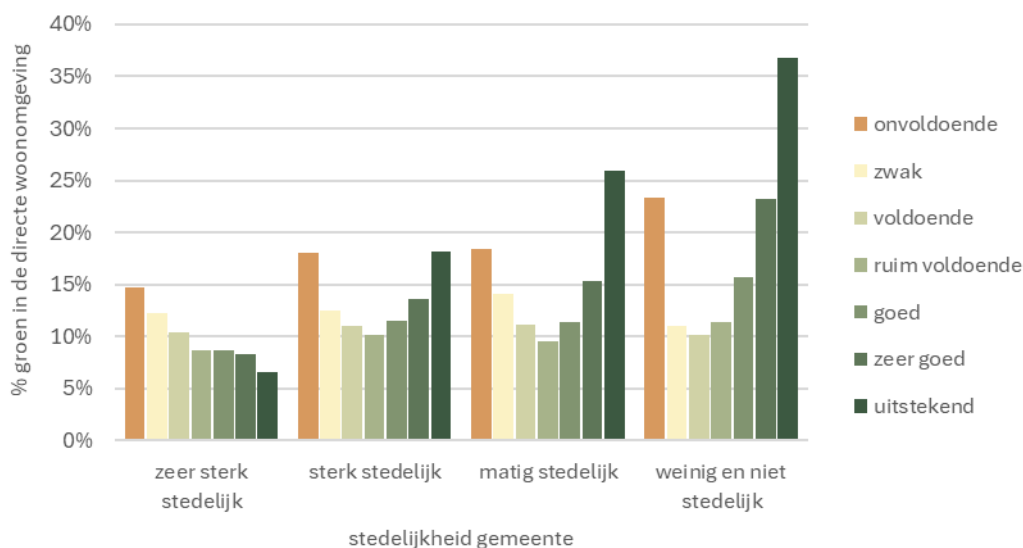
figuur 5-11 Aandeel groen in de directe woonomgeving naar leefbaarheid van de directe woonomgeving en stedelijkheid van de gemeente

Binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid, zijn er verschillen in het aandeel groen per klasse van leefbaarheid (figuur 5-12). In de zeer sterk stedelijke gemeenten is het aandeel groen gemiddeld genomen het hoogst in de gebieden waar de leefbaarheid het ongunstigst is. In gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid is dat aandeel het laagst. Dit zijn vaak de historische delen van de steden. Daar is de leefbaarheid om uiteenlopende redenen vaak gunstig, maar is de woonomgeving sterk stenig.

Het relatief grote aandeel groen in de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid (alle 'onvoldoende'-klassen samen) is bij elke stedelijkheidsgraad terug te zien. Gemiddeld genomen zijn dit blijkbaar gebieden die er deels hetzelfde 'uitzien'. Generaliserend: flats in het groen. In de gemeenten met een lagere stedelijkheid is er daarnaast ook meer groen te vinden in de gebieden naarmate de leefbaarheid gunstiger is dan 'voldoende'. Het groenst zijn de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid in de weinig en niet stedelijke gemeenten.

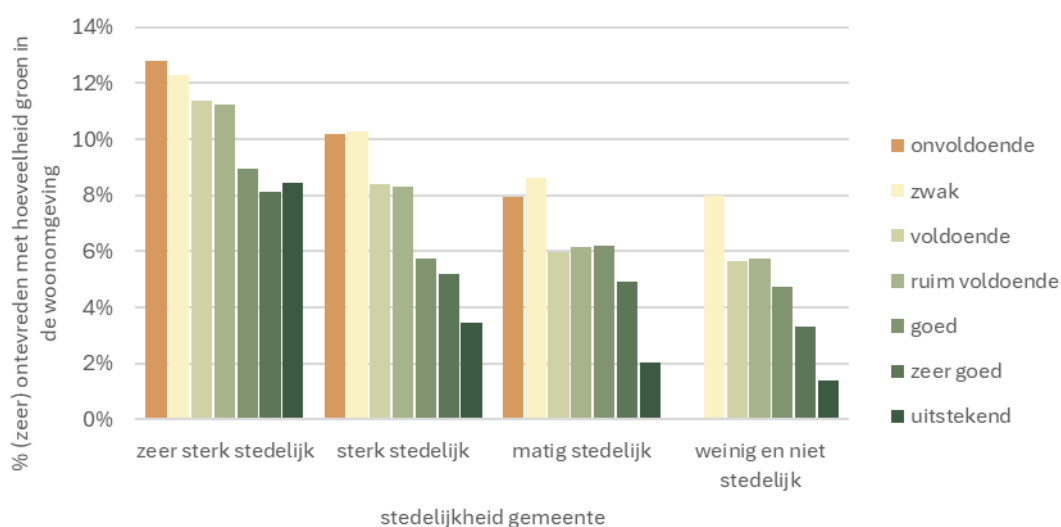
figuur 5-12 Aandeel groen in de directe woonomgeving naar de leefbaarheid van de directe woonomgeving binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid

Oordeel van bewoners

In de oordelen van bewoners over de hoeveelheid groen in hun woonomgeving zijn de verschillen naar stedelijkheid van de gemeente goed terug te zien (figuur 5-13).

figuur 5-13 % bewoners dat zeer ontevreden of ontevreden is met de hoeveelheid groen in de woonomgeving (WoON 2024) naar de leefbaarheid binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheidsgraad

Hoe stedelijker de gemeente, hoe meer bewoners ontevreden zijn over het groen in hun woonomgeving. Daarnaast geldt binnen gemeenten met eenzelfde stedelijkheid dat de ontevredenheid met het groen groter is in de gebieden met een mindere leefbaarheid. Dat correspondeert voor deze gebieden dus niet met de objectieve meting van het aandeel groen in de directe woonomgeving. Dat bleek immers juist relatief hoog in de gebieden met een mindere leefbaarheid. Het is aannemelijk dat in het oordeel van de bewoners andere aspecten (zoals de kwaliteit van het groen en de algemene tevredenheid met de woonomgeving) een rol spelen dan alleen de objectieve hoeveelheid groen.

Conclusie

Het aandeel groen in de directe woonomgeving is het grootst in de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid in weinig en niet stedelijke gemeenten. Hier zijn de bewoners ook het meest tevreden met het groen in hun woonomgeving. Naarmate de gemeente stedelijker is en de leefbaarheid minder gunstig neemt het aandeel groen en de tevredenheid daarmee af. Deze algemene relatie geldt echter niet voor de gebieden met een 'onvoldoende' leefbaarheid. Dit zijn relatief vaak gebieden met veel groen, terwijl de bewoners er ontevreden mee zijn. Hier lijkt de kwantiteit van het groen daarmee niet direct het probleem. De kwaliteit kan dat vanzelfsprekend wel zijn.

Binnen de zeer sterk stedelijke gemeenten is de relatie tussen het aandeel groen en leefbaarheid zelfs omgekeerd. Het zijn hier gemiddeld genomen juist de gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid waar weinig groen is. De historische binnensteden zijn daar een goed voorbeeld van. Daar zorgen het voorzieningenniveau en de aard van de bebouwing voor een gunstige leefbaarheidsscore. De hoeveelheid groen in de openbare ruimte is er gemiddeld genomen zeer beperkt, maar mogelijk is de kwaliteit ervan wel relatief hoog.

5.5 Conclusies

Voor veel aspecten van de fysieke leefomgeving die als onwenselijk worden beschouwd, geldt dat ze meer voorkomen in gebieden die ook al een ongunstige leefbaarheid hebben. Hoewel de meeste kenmerken waar hier naar is gekeken ook in de dimensie fysieke omgeving zijn opgenomen, is dat niet vanzelfsprekend. De gewichten van de afzonderlijke kenmerken zijn namelijk beperkt en zeker niet dominant bij het bepalen van de eindscores op de Leefbaarometer. Daarvoor zijn kenmerken als de ervaren overlast en onveiligheid, maar ook voorzieningen of aspecten van de dimensie woningvoorraad van veel groter belang.

De kenmerken van de fysieke leefomgeving die het sterkst samenhangen met de leefbaarheid zijn: geluidbelasting, parkeerdruk en verkeersongevallen. Bewoners van gebieden met een 'onvoldoende' of 'zwakke' leefbaarheid hebben te maken met meer geluidbelasting, meer parkeerdruk en meer verkeersonveiligheid. Belangrijk is dat dit onafhankelijk van de stedelijkheid van de gemeente is. Dus zowel zeer sterk stedelijke gemeenten als in weinig stedelijke of niet stedelijke gemeenten geldt dat er in de gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid meer druk vanuit de fysieke leefomgeving is dan in gebieden met een 'zeer goede' of 'uitstekende' leefbaarheid.

Voor hittestress en groen is het iets ingewikkelder. Zoals verwacht zijn de gebieden in weinig of niet-stedelijke gemeenten met een 'uitstekende' leefbaarheid de gebieden met het meeste groen en de minste hittestress. Anders dan verwacht is er ook relatief veel groen in de buurt in gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid. In combinatie met veel hoge gebouwen zorgt dat voor een beperkte hittestress in deze gebieden. Het zijn juist veel uitbreidingswijken – denk aan VINEX en pre-VINEX – waar in hoge dichtheid met een lage bouwhoogte en weinig groen is gebouwd waar de hittestress hoog is. De leefbaarheid is hier vaak 'ruim voldoende' of goed, maar op deze aspecten van de fysieke leefomgeving geldt dat niet.

De relatie tussen leefbaarheid en luchtkwaliteit is beperkt. Er is een duidelijke samenhang met stedelijkheid en luchtkwaliteit, maar gemiddeld genomen geldt dat het fijnstof in de lucht in gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid niet hoger is dan in gebieden met een 'uitstekende' leefbaarheid. Lokaal kan dit vanzelfsprekend anders uitpakken.

De oordelen van bewoners over de onderscheiden aspecten van de fysieke leefomgeving hangen in alle gevallen sterk samen met leefbaarheid en in iets mindere mate met stedelijkheid. Bewoners van gebieden met een 'zwakke' of 'onvoldoende' leefbaarheid zijn in alle gevallen negatiever dan bewoners van gebieden met een 'zeer goede' of 'uitstekende' leefbaarheid. En dat geldt ook voor oordelen over aspecten die (deels) te maken hebben met groen en hittestress. Het lijkt aannemelijk dat bij het oordeel over het groen in de buurt ook meer kwalitatieve oordelen over het groen meewegen. En bij het oordeel over het koel kunnen krijgen van de woning, is het aannemelijk dat ook de kwaliteit van de woning zelf van invloed is op de negatieve oordelen van de bewoners.

6 Leefbaarheid en onderwijs

Onderwijs wordt vaak gezien als ‘verheffer’ – in de zin dat onderwijs kansen biedt voor sociale mobiliteit en bijdraagt aan persoonlijke groei. Eerdere thema-onderzoeken van de Leefbaarometer lieten al zien dat sociaaleconomische- en gezondheidsachterstanden zich concentreren in de buurten waar de leefbaarheid onder druk staat.¹⁹ Als dat ook geldt voor onderwijsachterstanden – zowel bij de kinderen en jongeren als op de scholen in die buurten – geeft dat aanleiding om de rol van onderwijs als weg naar sociale stijging te bevragen. De hoofdvraag voor dit thema-onderzoek luidt dan ook: “In welke mate verschillen onderwijsprestaties en -uitkomsten op scholen en van kinderen en jongeren in gebieden met een zwakke of lagere leefbaarheid van gebieden met een gunstiger leefbaarheid?”

Van een reeks onderwijsaspecten brengen we in beeld hoe deze samenhangen met de leefbaarheid. We maken hierbij onderscheid tussen de samenhang van leefbaarheid met onderwijsaspecten en -uitkomsten van scholen (die in de buurt staan) en van leerlingen (die in de buurt wonen). We bekijken hiervoor de volgende onderwijsaspecten en -uitkomsten:

- Schooladviezen en bijstellingen (par. 6.2);
- Achterstandsscores van basisscholen (par. 6.3);
- Afstromers, opstromers en zittenblijvers voortgezet onderwijs (par. 6.4);
- Niet-geslaagden voortgezet onderwijs (par. 6.5);
- Startkwalificatie en onderwijsdeelname (par. 6.6);
- Opleidingsniveau bij aanvang van de carrière (par. 6.7).

Voor deze analyses is gebruik gemaakt van data van Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) voor gegevens op schoolniveau en van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) voor gegevens op leerling-niveau. In dit laatste geval maken we zowel gebruik van openbare data (Statline) als niet-openbare data (microdata). De data over scholen is beschikbaar op 6-positie-postcode niveau (hierna PC6-niveau) van de schoollocatie en de data over leerlingen is beschikbaar op 4-positie-postcode niveau (hierna PC4-niveau) (voor DUO/CBS cijfers) en PC6-niveau (voor Microdata gegevens), waardoor de lokale score van de Leefbaarometer op buurniveau aan de statistieken gekoppeld kan worden. Voor alle indicatoren

-----
¹⁹ Eerdere onderzoeken zijn ingegaan op de relatie tussen leefbaarheid en sociale ongelijkheid, criminaliteit en ervaren onveiligheid, en gezondheid. Zie:

- Leidelmeijer, K., Burema, F., Mandemakers, J. (2022), Leefbaarometer 2020, p. 40-93.
- Leidelmeijer, K., Middeldorp, M., Mandemakers, J. (2024), Leefbaarheid onder de loep, p. 48-57.

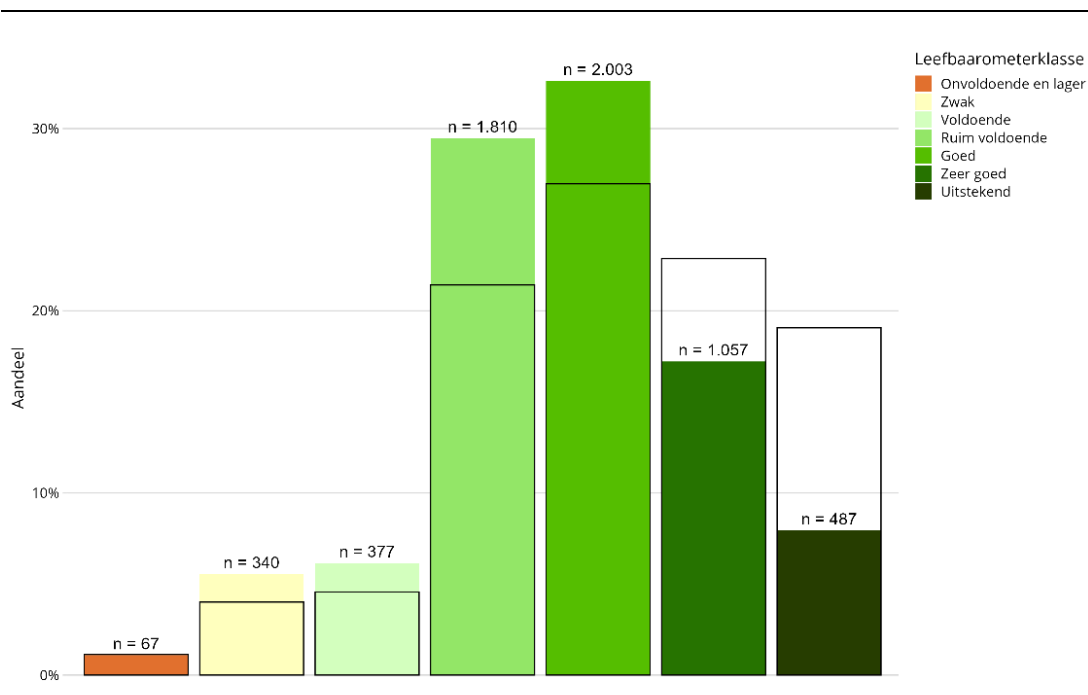
zijn de meest recente beschikbare gegevens gebruikt. In de meeste gevallen is dit informatie over leerjaar 2023-2024.

6.1 Leefbaarheid buurten: vestigingen en leerlingen

Over het algemeen is de leefbaarheid van buurten in Nederland betrekkelijk goed en zijn er weinig buurten met een zeer lage leefbaarheid. Het aantal scholen en leerlingen in buurten met een onvoldoende leefbaarheid (of lager) is daardoor in absolute zin klein. Om duiding te geven bij de cijfers en patronen in de volgende paragrafen, bekijken we eerst om hoeveel scholen en leerlingen het gaat per leefbaarheidsklasse van de buurt.

Figuren 6.1 en 6.2 tonen een overzicht van het aantal ($n=x$) en aandeel vestigingen in 2024 in het basis- en voortgezet onderwijs afgezet ten opzichte van het aandeel buurten in Nederland per Leefbaarometer-klasse (de zwart omrande balkjes). Vergelijkbaar met het aandeel buurten in Nederland met een voldoende of lagere leefbaarheid zijn er ook relatief weinig schoolvestigingen in buurten met een ongunstigere leefbaarheid. In het bijzonder zijn er in buurten met de ongunstige klasse (*Onvoldoende en lager*) weinig vestigingen (67). Hierdoor zijn de resulterende indicatoren gevoelig voor uitschieters, wat een vertekend beeld kan geven van de actuele situatie van het onderwijs in buurten met lagere leefbaarheid.

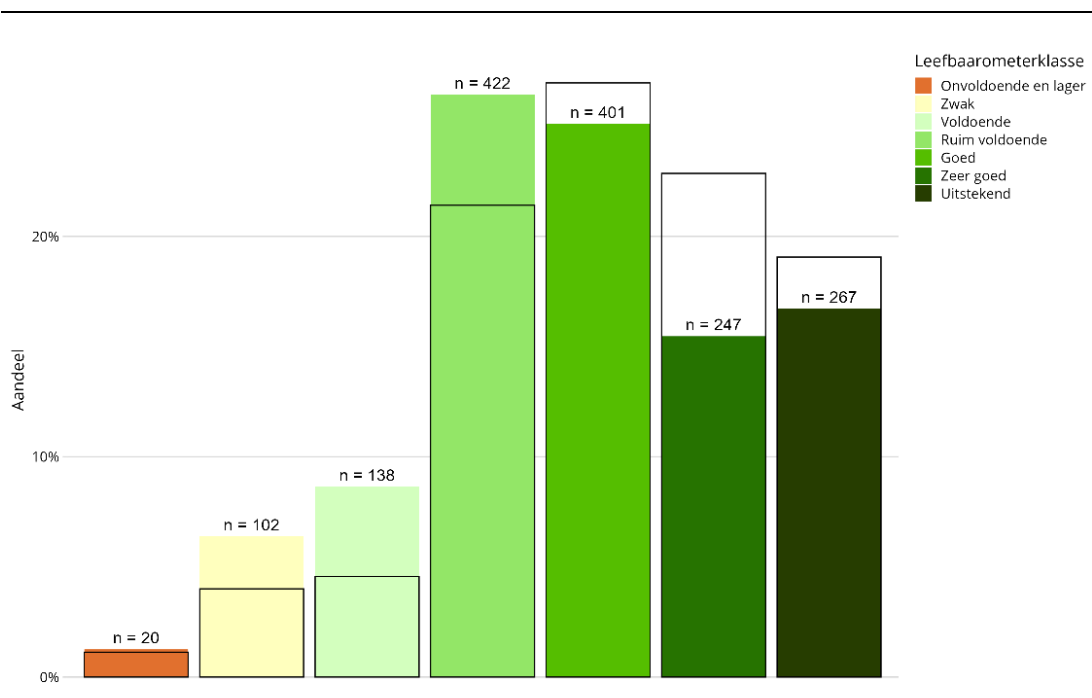
Figuur 6.1 Aantal ($n=x$) en aandeel vestigingen basisonderwijs en aandeel buurten in Nederland naar Leefbaarometer-klasse, 2024

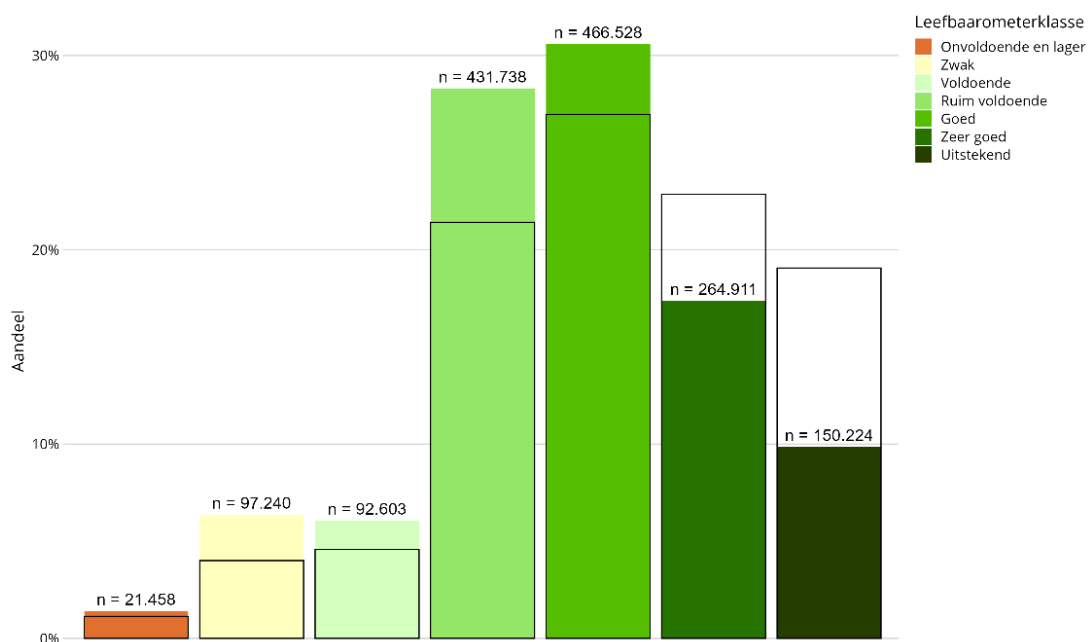
Verder is opvallend dat het aandeel vestigingen in buurten met een leefbaarheidsklasse van *Zwak*, *Voldoende*, maar vooral bij *Ruim voldoende* en *Goed* relatief groot is. Dit betekent dat er ten opzichte van het aandeel buurten met deze leefbaarheidsklasse een groter aandeel basisscholen staat in buurten met zwakke tot goede leefbaarheid. Het omgekeerde is zichtbaar bij de leefbaarheidsklassen *Zeer goed* en in het bijzonder *Uitstekend*; hier staan relatief minder vaak basisscholen. Basisscholen staan dus het vaakste in buurten waar de leefbaarheid niet zeer ongunstig maar ook niet zeer gunstig is.

De verdeling van scholen in het voortgezet onderwijs sluit iets beter aan bij de verdeling van buurten over de leefbaarheidsklassen, maar ook hier is zichtbaar dat scholen relatief minder vaak staan in buurten met een gunstigere leefbaarheid. Opvallend is dat ten opzichte van de basisscholen het aandeel middelbare schoolvestigingen in buurten met een uitstekende leefbaarheid groot is.

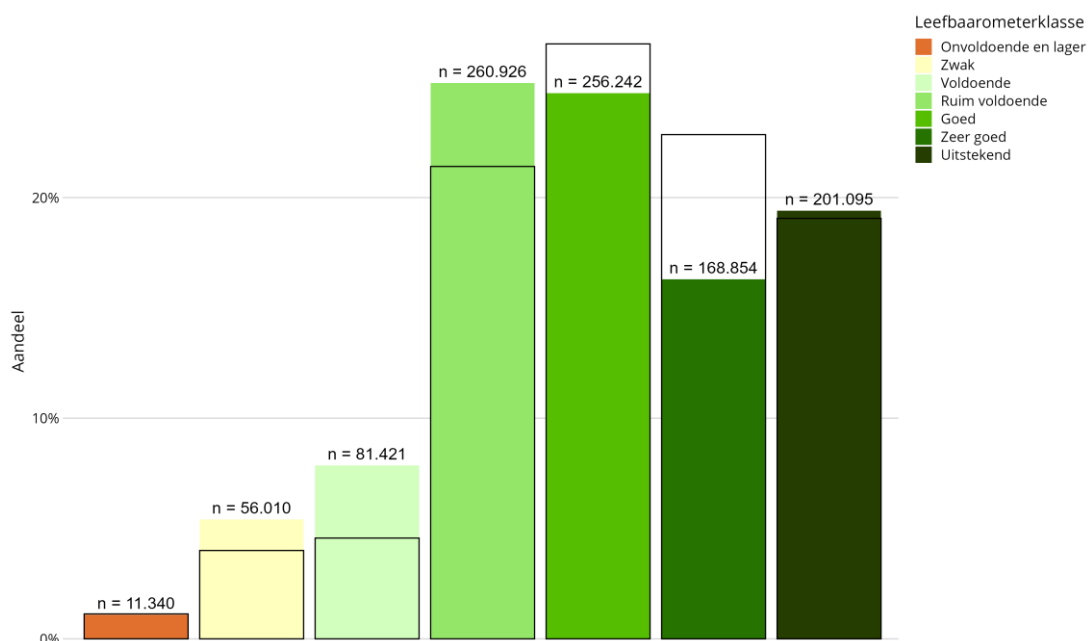
Figuur 6.2 Aantal (n=x) en aandeel vestigingen voortgezet onderwijs en aandeel buurten in Nederland naar Leefbaarometer-klasse, 2024

Figuur 6.3 Aantal (n=x) en aandeel leerlingen basisonderwijs en aandeel buurten in Nederland naar Leefbaarometer-klasse, 2024

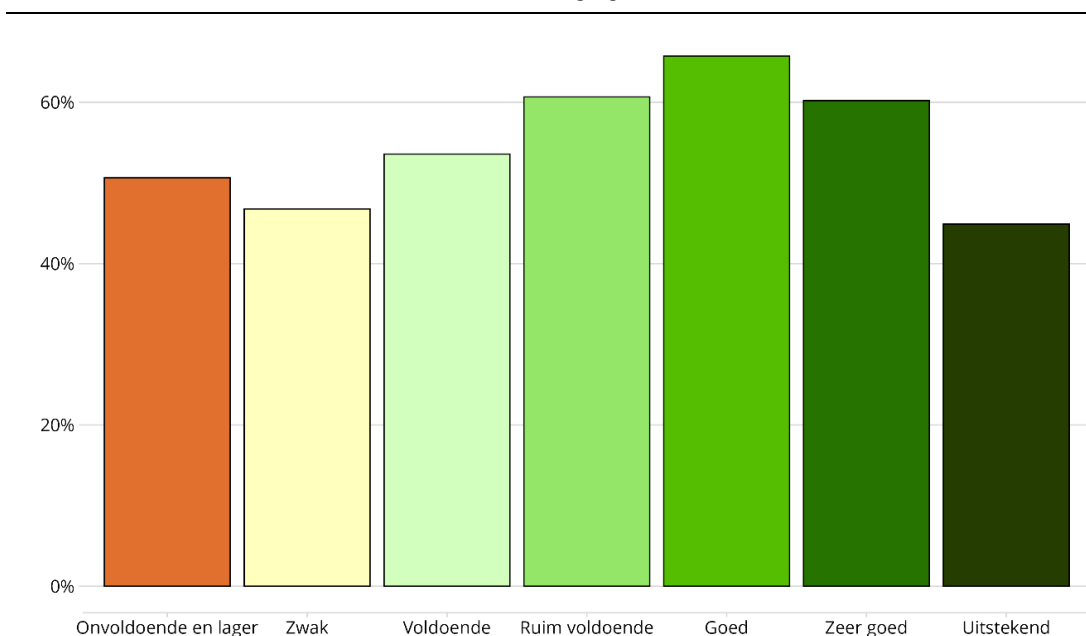

Figuur 6.4 Aantal (n=x) en aandeel leerlingen voortgezet onderwijs en aandeel buurten in Nederland naar Leefbaarometer-klasse, 2024

In grote lijnen zijn dezelfde patronen zichtbaar in het aantal en aandeel leerlingen naar Leefbaarometer-klasse – zie Figuren 6.3 en 6.4. In het basisonderwijs zijn er relatief veel leerlingen in buurten met zwakke tot goede leefbaarheid en relatief weinig leerlingen in buurten met zeer goede en uitstekende leefbaarheid. Vergelijkbaar met het aandeel vestigingen zijn er in het voortgezet onderwijs relatief veel leerlingen op scholen in een buurt met zwakke tot ruim voldoende leefbaarheid. Ook hier is het opvallend dat ten opzichte van het basisonderwijs het aandeel leerlingen voortgezet onderwijs in buurten met een uitstekende leefbaarheid groot is.

Figuur 6.5 Aandeel leerlingen dat naar de met de fiets dichtstbijzijnde basisschool gaat naar Leefbaarometer-klasse van de schoolvestigingen, 2024

Figuur 6.5 laat zien dat de meeste leerlingen in het basisonderwijs naar de school gaan die per fiets het snelst te bereiken is – gemiddeld 59 procent van de Nederlandse leerlingen zit op een school in het dichtstbijzijnde PC4-gebied.²⁰ Voornamelijk voor scholen in buurten met een leefbaarheidsklasse *Ruim voldoende*, *Goed* en *Zeer goed* is te zien dat deze de voorkeur hebben wanneer ze het snelste te bereiken zijn per fiets. Voor zowel buurten met een lagere

²⁰ In veel gevallen gaat het om een school in hetzelfde PC4-gebied (47%)

leefbaarheidsklasse als buurten met de leefbaarheidsklasse *uitstekend* is dit minder het geval – voor ongeveer de helft van de leerlingen die in deze buurten naar school gaan is dit de dichtstbijzijnde school.

De afstand tot de dichtstbijzijnde basisschool is vaak kort. De gemiddelde afstand van alle inwoners in een buurt tot de dichtstbijzijnde basisschool is in Nederland gemiddeld 1,7 km en gemiddeld kunnen mensen meer dan zes basisscholen bereiken binnen drie kilometer.²¹ Deze korte afstanden en het grote aantal leerlingen dat naar de dichtstbijzijnde basisschool gaat maken het aannemelijk dat een relatief groot aandeel van de leerlingen woont in de buurt waar de school staat. Dit betekent dat de kans groot is dat een leerling die les krijgt op een school in een buurt met een hoge leefbaarheid, woont in een buurt met een hoge leefbaarheid – en vice versa. Dit geeft extra gewicht aan de resultaten over de relatie tussen scholen in buurten met een hogere (lagere) leefbaarheid en onderwijsuitkomsten in de volgende paragrafen.

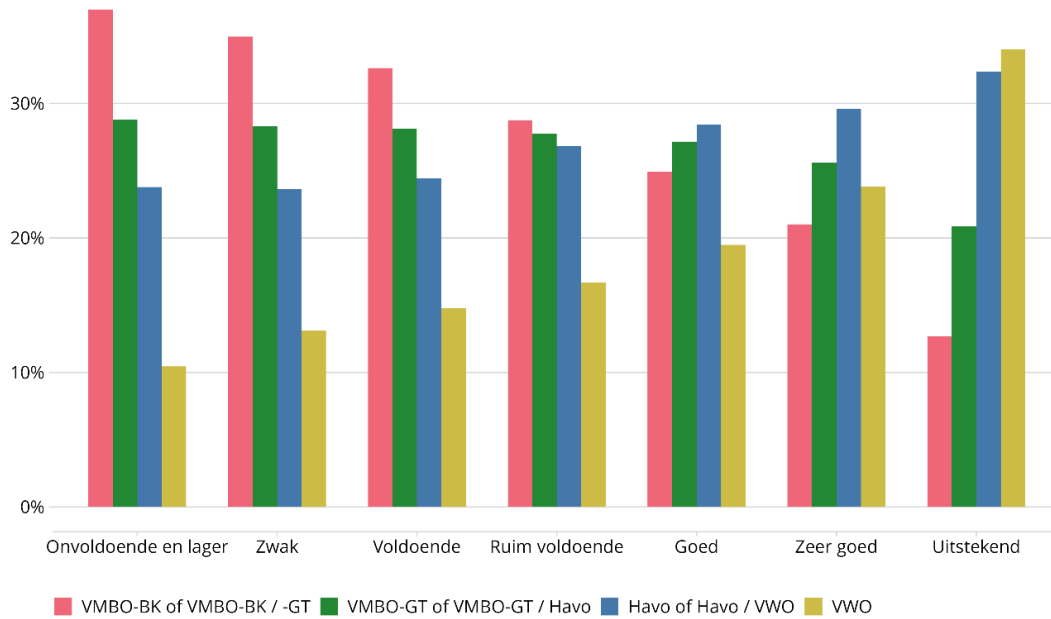
6.2 Schooladviezen en bijstellingen

Hoe lager de leefbaarheid in een buurt, hoe groter het aandeel basisschoolleerlingen dat een VMBO Basis-kader (BK) advies of VMBO Basis-kader en Gemengde/theoretische leerweg (BK / GT) dubbel advies krijgt in groep 8 – zie Figuur 6.6. Andersom is het aandeel basisschoolleerlingen dat een VWO advies krijgt groter naarmate de leefbaarheid van de buurt gunstiger is. Bij scholen in buurten met een onvoldoende en lagere, zwakke en voldoende leefbaarheid krijgt 33% tot 37% van de leerlingen een VMBO-BK of VMBO-BK / -GT advies en 10% tot 15% van de leerlingen een VWO-advies. Op de basisscholen in buurten met een zeer goede tot uitstekende leefbaarheid krijgt daarentegen 21% respectievelijk 13% van de leerlingen een VMBO BK advies en 24% respectievelijk 34% een VWO advies.

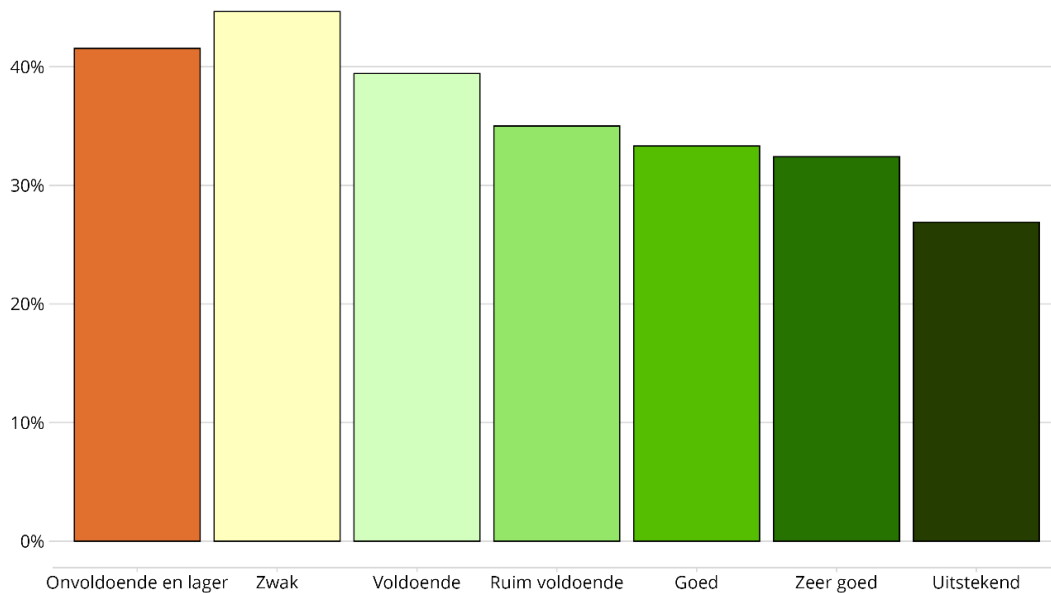
De verdeling van de schooladviezen naar de leefbaarheid van de buurt kennen een sterk patroon, waarbij het aandeel leerlingen met een VMBO-BK of VMBO-BK / -GT advies afneemt en het aandeel leerlingen met een VWO advies toeneemt naarmate de leefbaarheid van de buurt waarin de school staat (en de leerlingen veelal wonen) stijgt.

-----
²¹ CBS Kerncijfers wijken en buurten 2023. Afstanden zijn genomen over de weg.

Figuur 6.6 Schooladviezen naar Leefbaarometer-klasse, 2024

Figuur 6.7 Aandeel bijstellingen van het totaal aantal groep 8 leerlingen naar Leefbaarometer-klasse, 2024

Wanneer een basisschoollering in groep 8 op de eindtoets beter presteert dan de leraar verwachtte, kan het aanvankelijke, door de leraar gegeven, schooladvies naar boven worden bijgesteld. Leerlingen van basisscholen in buurten met een lagere leefbaarheid krijgen vaker

een bijstelling omhoog dan leerlingen van basisscholen in buurten met hogere leefbaarheid – zie Figuur 6.7.

Dit zou een teken kunnen zijn dat het niveau van leerlingen in buurten met ongunstige leefbaarheid relatief vaak wordt onderschat. Een kanttekening hierbij is dat een bijstelling omhoog niet mogelijk is als het oorspronkelijke advies een VWO advies was – dit is immers het hoogste advies – en dat het aandeel leerlingen met een VWO advies groter is in buurten met een gunstigere leefbaarheid. Zelfs in de groep buurten met een uitstekende leefbaarheid is het aandeel leerlingen met een VWO-advies echter circa 35% (zie Figuur 6.6) en is voor het grootste deel van de leerlingen nog altijd bijstelling mogelijk. Bovendien gaat het in Figuur 6.6 om de uiteindelijke schooladviezen – na de bijstellingen.

Gecombineerd maken deze twee figuren duidelijk dat bij een relatief groot aandeel van de leerlingen in buurten met een ongunstige leefbaarheid het aanvankelijk door de leraar gegeven schooladvies wordt bijgesteld (nadat de leerlingen op de eindtoets beter presteren dan verwacht) en dat ook na deze bijstellingen een relatief groot aandeel van de leerlingen in deze buurten een VMBO-BK advies krijgt en een relatief klein aandeel een VWO advies.

6.3 Achterstandsscores

Het CBS produceert jaarlijks achterstandsscores in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) om een indicatie te geven van de gemiddelde verwachte onderwijsachterstand van leerlingen op een (basis)school. Hoe groter de (verwachte) achterstand, hoe meer het ministerie onderwijsachterstandsbudget verdeelt naar een school. Door middel van een regressiemodel wordt de relatie tussen onderwijsprestaties (Cito-eindscores), de potentie van het kind (intelligentiescores) en omgevingskenmerken vastgesteld. Er wordt van een onderwijsachterstand gesproken wanneer leerlingen door een ongunstige economische, sociale of culturele omgeving op school slechter presteren dan zij bij een gunstiger situatie 'zouden kunnen'.²² Dat wil zeggen, gecorrigeerd voor de intelligentie van een leerling, welke Cito-eindscores zouden er verwacht worden gebaseerd op diens omgevingskenmerken.

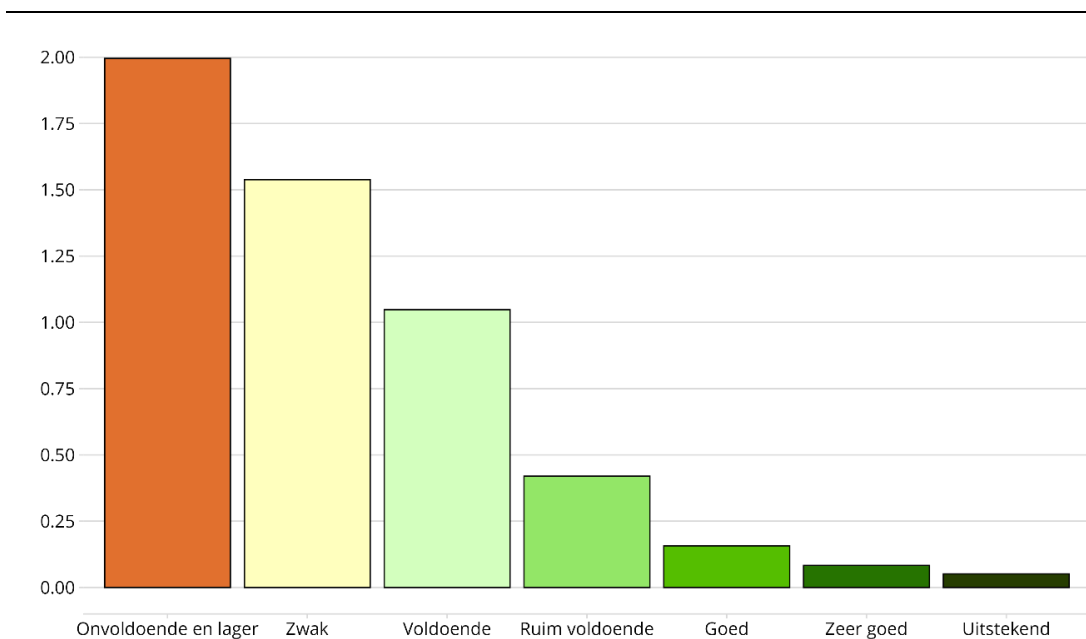
De intelligentiescores zijn gebaseerd op de niet-schoolse cognitieve capaciteitentest (NSCCT) en wordt gebruikt om gecorrigeerde Cito-eindscores te produceren. Met het door CBS ontwikkelde regressiemodel kan de verwachte onderwijsachterstand van een leerling berekend worden gebaseerd op enkele omgevingskenmerken die gezamenlijk 41% van de variatie in Cito-eindscores verklaren. Deze omgevingskenmerken zijn: het opleidingsniveau van beide ouders, de herkomst van de ouders, de verblijfsduur in Nederland van de moeder,

-----
²² Zie toelichting op de maatwerktabel Achterstandsscores per school, 2025 voor verdere toelichting op berekeningswijze en achterliggende theorie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2025/26/achterstandsscores-per-school-2025>

of de ouders in de schuldsanering zitten en het gemiddelde opleidingsniveau van moeders van leerlingen op school.

Per school wordt voor de leerlingen wiens scores lager zijn dan het 15^e percentiel van alle landelijke onderwijsscores gebruikt voor de achterstandsscore. Van deze leerlingen wordt de afwijking van de landelijk gemiddelde onderwijsscore gesommeerd. Hier wordt een drempelwaarde van afgetrokken die gebaseerd is op de totale omvang van de school. Het resulterende getal is de onderwijsscore voor een vestiging, welke (deels) schaalt met de omvang van de school. Daarom is voor deze analyse de achterstandsscore per school gedeeld door het aantal leerlingen om tot de gemiddelde achterstandsscore per leerling te komen.

Figuur 6.8 Gemiddelde achterstandsscore ("met drempel") per leerling primair onderwijs, naar Leefbaarometer-klasse, 2025

Figuur 6.8 maakt inzichtelijk dat de gemiddelde achterstandsscore per leerling hoger is op scholen in buurten waar de leefbaarheid ongunstiger is. Waar de gemiddelde achterstandsscore per leerling op scholen in buurten met uitstekende leefbaarheid slechts 0,05 is, hebben leerlingen op scholen in buurten met onvoldoende en lagere leefbaarheid een achterstandsscore van gemiddeld 2.

Leerlingen die op een basisschool zitten in een buurt met een ongunstigere leefbaarheid, presteren dus relatief vaak slechter dan ze zouden kunnen onder gunstiger omstandigheden.

Deze relatie is niet geheel onverwacht: in buurten met een ongunstiger leefbaarheid wonen naar verwachting relatief veel mensen met een minder gunstige (economische, sociale en/of culturele) omgeving, waardoor deze mensen een grotere (verwachte) achterstand zullen hebben. Dit onderstreept echter het belang van dit patroon: voor de verheffende werking van onderwijs is het van belang dat leerlingen niet door hun omgeving worden belemmerd in hun schoolprestaties – en juist in de buurten waar de leefbaarheid onder druk staat is dit wél het geval.

6.4 Afstromers, opstromers en zittenblijvers

Aan het einde van ieder leerjaar op de middelbare school staat een leerling die niet op gangbare wijze doorstroomt naar het volgende jaar één van de volgende opties te wachten: afstromen, opstromen of zittenblijven. Afstromers zijn leerlingen die in het voortgezet onderwijs wél door gaan naar een volgend leerjaar, maar dit doen in een lager onderwijsniveau. Opstromers daarentegen zijn leerlingen in het voortgezet onderwijs die naar een hoger onderwijstype gaan. Als laatste zijn zittenblijvers leerlingen die niet naar een volgend jaar gaan maar wel op hetzelfde niveau les blijven volgen.

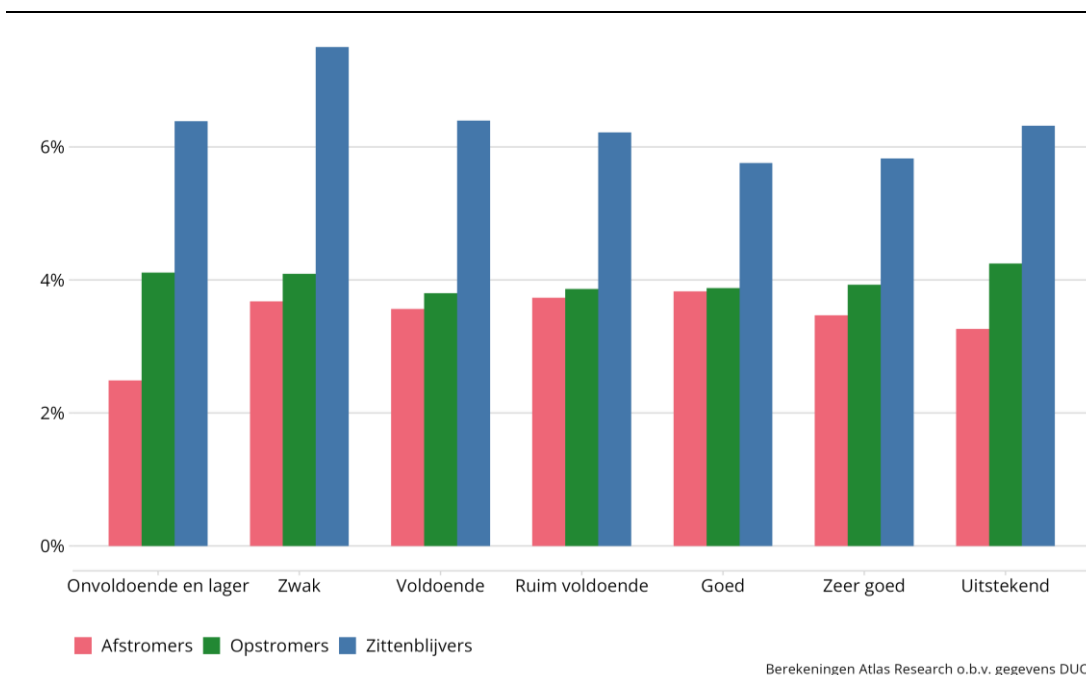
Een groot aandeel opstromers op een school is een indicator dat leerlingen boven verwachting presteren, vermoedelijk doordat de school een omgeving biedt waarin leerlingen kunnen ontwikkelen en doorgroeien naar een hoger onderwijsniveau. Daarentegen kan het ook een beeld geven dat veel leerlingen onderschat zijn bij de schooladviezen in groep 8. Voor afstroom geldt het tegenovergestelde; een hoog aandeel afstromers kan een indicatie zijn dat een school een ongunstige omgeving biedt voor ontwikkeling op academisch gebied, waardoor leerlingen achterlopen en uiteindelijk op een lager onderwijsniveau belanden. Echter geldt ook hier dat een hoog aandeel afstromers een indicatie kan zijn van te hoge schooladviezen voor de leerlingen in groep 8.

Een groot aandeel zittenblijvers geeft geen indicatie van over- of onderschatting van de leerlingen, aangezien deze op hetzelfde niveau blijven. Het is echter wel een indicatie dat leerlingen niet in staat zijn om bij te blijven op het verwachte onderwijstempo. In individuele gevallen kan dit door onvoorziene omstandigheden zijn, maar bij een systematisch groter aandeel zittenblijvers is er net als bij afstroom doorgaans sprake van een onderwijsmilieu dat leerlingen onvoldoende steun biedt.

Afstroom, opstroom en zittenblijven verschillen niet heel sterk tussen scholen in buurten met verschillende leefbaarheidsklassen – zie Figuur 6.9. De scholen in verschillende leefbaarheidsklassen verschillen onderling met hoogstens 1 procentpunt voor afstroom (tussen de

3,3% en 3,8%) en opstroom (tussen de 3,8% en 4,3%). Zittenblijvers verschillen maximaal 1,7 procentpunt tussen de meest (5,8%) en minst (7,5%) gunstig presterende leefbaarheidsklassen.

Figuur 6.9 Afstromers, opstromers en zittenblijvers voortgezet onderwijs, naar onderwijsniveau en Leefbaarometer-klasse, 2024

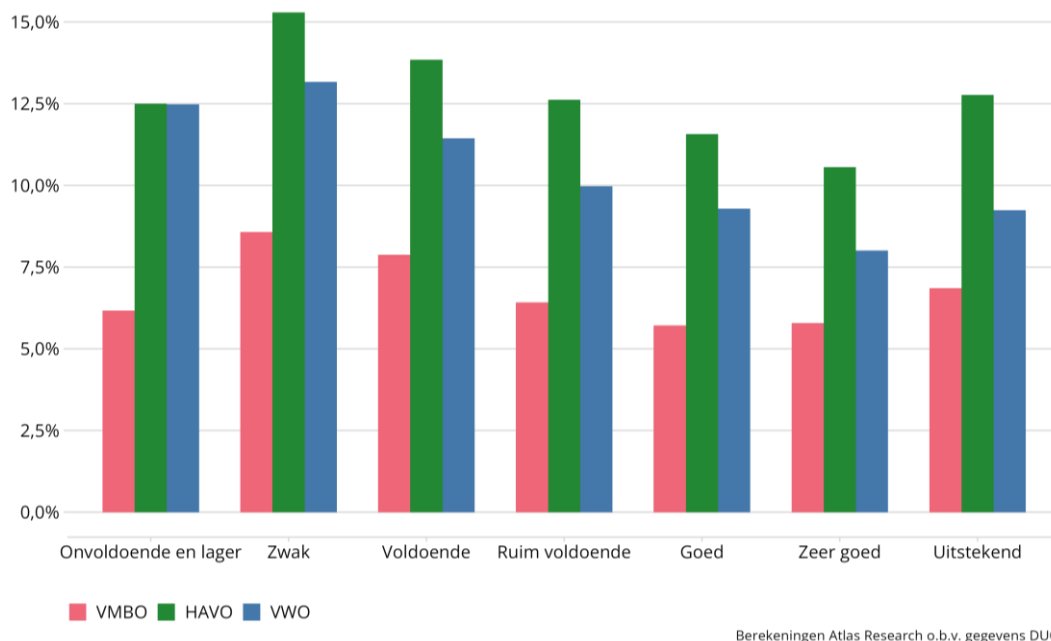
Er lijkt mogelijk sprake van een uitwisseling in of voor afstromen of zittenblijven wordt gekozen die samenhangt met de leefbaarheid in de buurt. Wanneer een leerling het huidige niveau niet aan kan en niet kan doorstromen naar het volgende leerjaar, dan zijn er immers twee keuzes: zittenblijven, of afstromen naar het volgende leerjaar op een lager niveau. Waar bij scholen in een buurt met een uitstekende leefbaarheid relatief vaak gekozen wordt voor het jaar herhalen en relatief weinig voor het voortzetten op een lager niveau, is dit bij scholen in buurten met een ruim voldoende of goede leefbaarheid juist andersom. In buurten met een zwakke leefbaarheid is het aandeel zittenblijvers relatief hoog, wat betekent dat hier een relatief groot deel van de leerlingen het huidige niveau niet kan voortzetten. Het gaat hier echter om kleine verschillen. In buurten met Onvoldoende of lagere leefbaarheid komt afstromen opvallend genoeg minder vaak voor. Deels zal dit samenhangen met het lagere schooladvies – waardoor afstroom niet mogelijk is (zie Figuur 6.6).

6.5 Eindexamens

Slagen en het behalen van een diploma in het voortgezet onderwijs is gebaseerd op het met een voldoende afronden van het eindexamen. Het patroon in het aandeel leerlingen dat zakt voor de eindexamens op de middelbare school is vergelijkbaar voor VMBO, HAVO en VWO – zie Figuur 6.10. Leerlingen op scholen in buurten met een lagere leefbaarheid zakken gemiddeld vaker, en dit loopt af tot scholen in buurten met zeer goede leefbaarheid. Leerlingen op scholen in buurten met uitstekende leefbaarheid zakken gemiddeld iets vaker dan die in buurten met goede of zeer goede leefbaarheid. Het verschil in het aandeel gezakten tussen de slechtst en best presterende leefbaarheidsklassen is 45% op het VMBO, 38% op de HAVO en 64% op het VWO. Opvallend is dat op het VMBO het aandeel leerlingen op scholen in buurten met onvoldoende of lagere leefbaarheid dat zakt relatief laag is ten opzichte van de overige leefbaarheidsklassen. Aangezien het hier echter gaat om een kleine groep scholen (n=20) en dus een betrekkelijk klein aantal leerlingen, kunnen de resultaten van deze groep sterk verschillen per jaar en dienen deze resultaten voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Het aandeel leerlingen dat zakt voor de eindexamens volgt hetzelfde patroon als het aandeel zittenblijvers uit de vorige paragraaf – relatief hoge aandelen in buurten met een zwakke, voldoende en uitstekende leefbaarheid, en juist relatief lage aandelen in buurten met een ruim voldoende, goede of zeer goede leefbaarheid. Dit kan een teken zijn dat in buurten met een zwakke, voldoende of uitstekende leefbaarheid relatief veel leerlingen op een niveau instromen dat hoger is dan ze kunnen. Ook kan het een teken zijn dat het onderwijs dat hier gegeven wordt van mindere kwaliteit is dan in andere buurten. Er kunnen ook hele andere oorzaken aan ten grondslag liggen echter. Om te weten wat zorgt voor deze verschillen in schoolresultaten, zou extra onderzoek gedaan moeten worden.

Figuur 6.10 Gezakten voortgezet onderwijs naar onderwijsniveau en Leefbaarometer-klasse, 2024

6.6 Startkwalificatie en onderwijsdeelname

Waar in de vorige paragrafen de onderwijsaspecten en -uitkomsten op schoolniveau werden gemeten, staan in deze en de volgende paragraaf de uitkomsten op leerling-niveau centraal. We zetten hier de aandelen jongeren dat onderwijs volgt en het aandeel jongeren met een startkwalificatie (en combinaties hiervan) af tegen de leefbaarheidsklasse van de buurt waarin de jongeren wonen. We maken hiervoor gebruik van gegevens uit CBS micro-data.

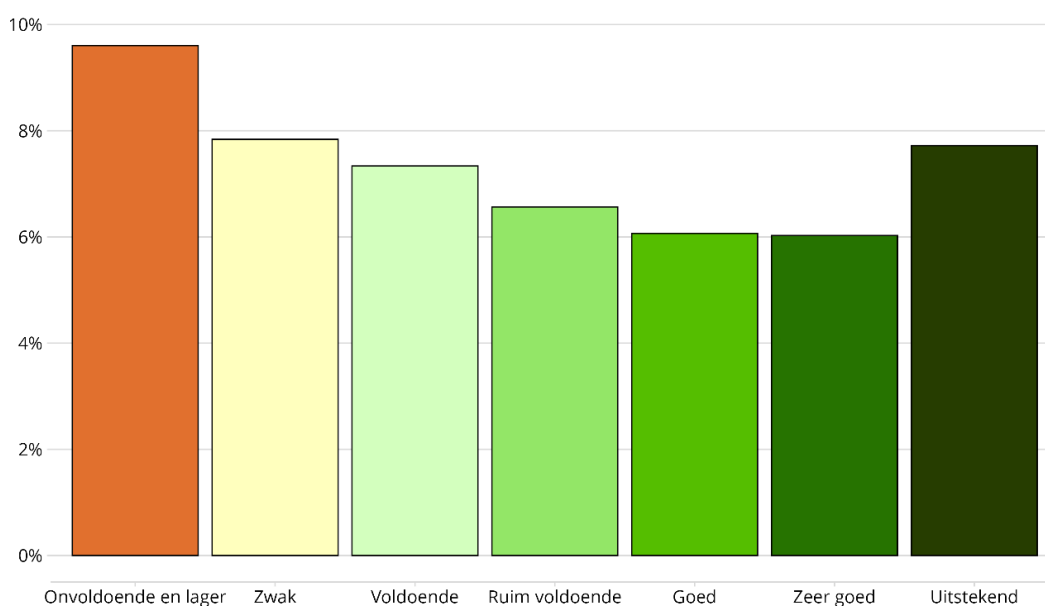
Onderwijsdeelname

Onder kinderen in de basisschoolleeftijd is het aandeel dat niet aan onderwijs deelneemt het hoogste in buurten met onvoldoende en lagere leefbaarheid (9,6%) en het laagste in buurten met zeer goede leefbaarheid (6,0%) – zie Figuur 6.11. Opvallend is dat in buurten met een uitstekende leefbaarheid het aandeel kinderen dat niet naar school gaat relatief hoog is (7,7%). In Nederland zijn kinderen volgens de wet verplicht naar school te gaan. Er zijn echter uitzonderingen waarbij vrijstelling van de leerplicht aangevraagd worden, namelijk wanneer een kind ernstig ziek is, er geen school in de buurt is met de geloofsovertuiging van het kind / de ouders (richtingsbedenking), wanneer het kind in het buitenland naar school gaat of wanneer de ouders een rondreizend beroep hebben.²³ Met name de groep kinderen voor wie

²³ <https://www.rijksoverheid.nl/wetten-en-regelingen/productbeschrijvingen/vrijstelling-leerplicht>

op basis van een richtingsbedenking vrijstelling wordt gevraagd lijkt over de afgelopen jaren te groeien, waarbij niet alleen naar religie wordt gekeken maar ook naar levensovertuiging. In 2014 waren er 619 kinderen met een vrijstelling, in 2021 waren dit er 1771.²⁴ Het blijkt dat deze groei met name komt vanuit mensen met een specifieke christelijke, islamitische of juist holistische levensvisie. De verdeling van het aandeel kinderen dat niet aan onderwijs deelneemt naar de leefbaarheidsklasse van de buurt waarin de kinderen wonen, kan een teken zijn dat mensen met deze specifieke levensovertuigingen geconcentreerd in bepaalde buurten leven. Met name in buurten met een lagere leefbaarheid, én buurten met een uitstekende leefbaarheid gaat een groot aandeel kinderen niet naar school. Deze laatste, opvallende, bevinding wordt mogelijk mede veroorzaakt doordat deze leerlingen vaker particulier onderwijs zouden kunnen volgen – de cijfers zijn gebaseerd op *bekostigd* onderwijs en dat is particulier onderwijs niet.

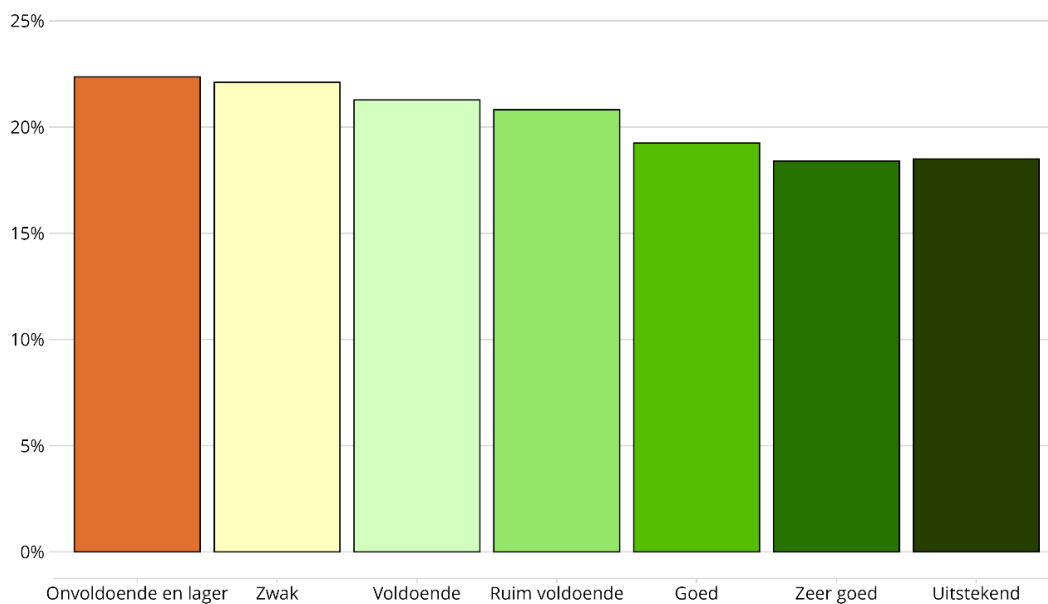
Figuur 6.11 Aandeel 4-11-jarigen dat niet aan onderwijs deelneemt naar Leefbaarometer-klasse, 2024

Onder 12-24-jarigen is eenzelfde trend zichtbaar tussen onderwijsdeelname en hogere leefbaarheid: het aandeel jongeren dat niet aan onderwijs deelneemt neemt af naarmate de leefbaarheid van de buurt waarin ze wonen toeneemt – zie Figuur 6.12. In beide leeftijds categorieën is er een positief verband tussen leefbaarheid en onderwijsdeelname.

²⁴ <https://www.rtl.nl/nieuws/artikel/5404791/thuisonderwijs-toename-ingraddo-onderwijs-leerplicht>

Figuur 6.12 Aandeel 12-24-jarigen dat niet aan onderwijs deelneemt naar Leefbaarometer-klasse, 2024

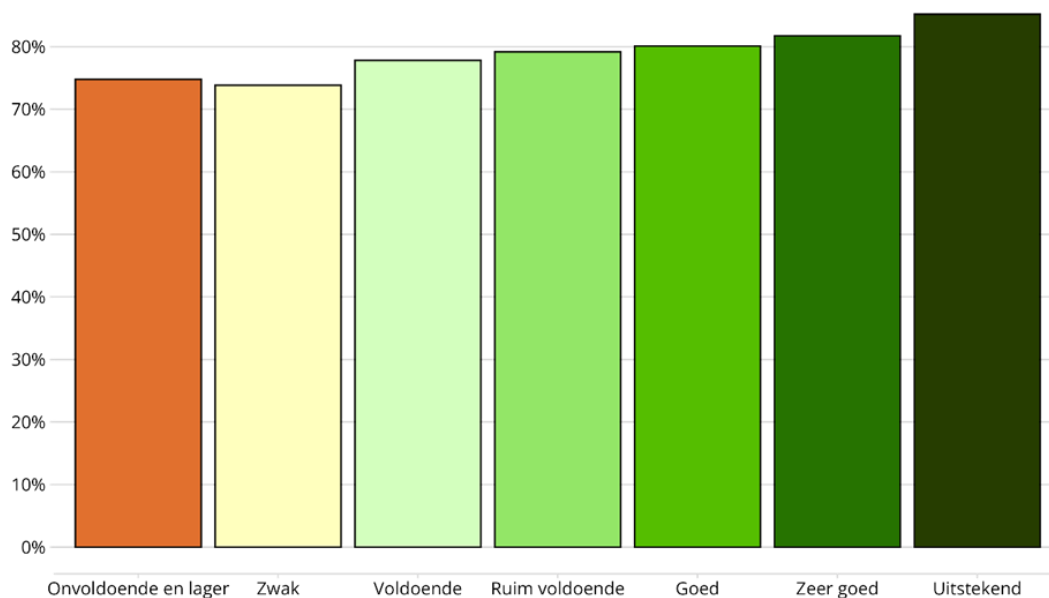

Startkwalificatie

Het aandeel 15-24-jarigen met een startkwalificatie neemt toe naarmate deze wonen in een buurt met een hogere leefbaarheid – zie Figuur 6.13. Een startkwalificatie wordt door de Rijksoverheid gedefinieerd als het hebben van een diploma havo, vwo, of mbo niveau 2 of hoger. In Nederland geldt een kwalificatieplicht; jongeren van 16 tot 18 jaar zijn verplicht onderwijs te volgen als zij geen diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger hebben. Dit is een vervolg op de leerplicht en is bedoeld om schooluitval tegen te gaan en de kansen van jongeren op een baan te vergroten.²⁵ Van jongeren uit buurten met een uitstekende leefbaarheid heeft 85% een startkwalificatie, waar dit in buurten met onvoldoende en lagere leefbaarheid slechts voor 75% van de jongeren geldt. Dat iemand geen startkwalificatie heeft, betekent echter nog niet direct dat diegene vroegtijdig school heeft verlaten, en niet van plan is een startkwalificatie te halen. De jongeren die (nog) geen startkwalificatie hebben, kunnen simpelweg nog bezig zijn een diploma te halen.

²⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/vraag-en-antwoord/waarom-moet-ik-een-startkwalificatie-hebben>

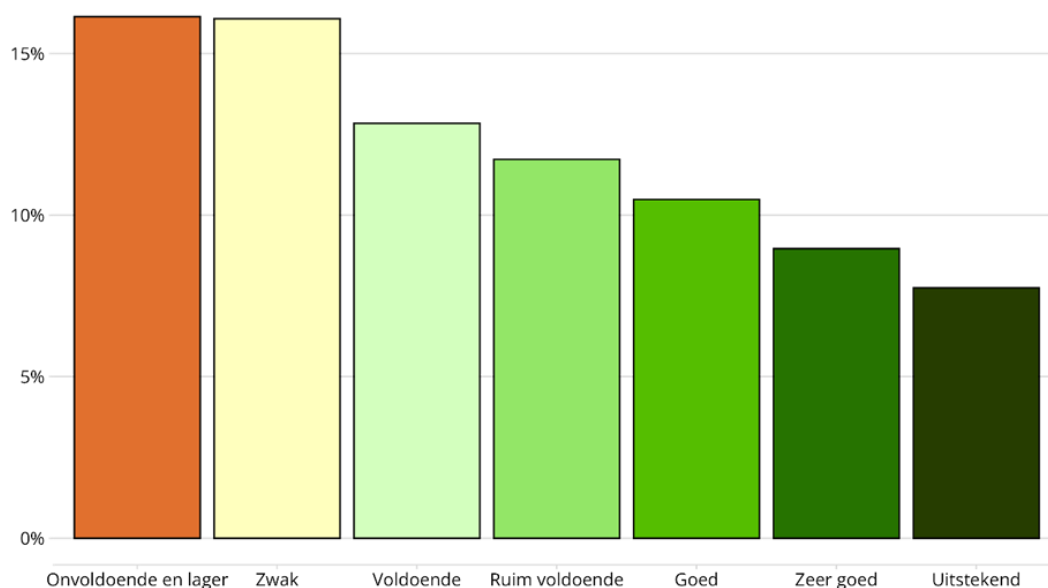
Figuur 6.13 Aandeel 15-24-jarigen met een startkwalificatie naar Leefbaarometer-klasse, 2024

De groep die beleidsmatig het interessantst is, is de groep jongeren zonder startkwalificatie die geen opleiding volgen. Dit zijn de jongeren die vroegtijdig gestopt zijn met het volgen van onderwijs en die – tenzij ze op een later moment weer instromen in het schoolsysteem – zullen blijven horen tot de groep mensen zonder startkwalificatie. Aangezien de kwalificatieplicht is ingevoerd om jongeren een grotere kans op werk te bieden, valt hieruit op te maken dat deze groep waarschijnlijk moeilijker een baan zal kunnen vinden (later).

Figuur 6.14 laat zien dat het aandeel jongeren zonder startkwalificatie dat geen opleiding volgt sterk afneemt naarmate de leefbaarheid van de buurt waarin ze wonen toeneemt. 16% van de jongeren in een buurt met onvoldoende en lagere leefbaarheid heeft geen startkwalificatie en volgt geen onderwijs, terwijl dit slechts voor 8% van de jongeren in een buurt met uitstekende leefbaarheid geldt. Jongeren zonder startkwalificatie in buurten met een zwakke of lagere leefbaarheid volgen 40% vaker dan gemiddeld geen opleiding. Wonen in een buurt met lagere leefbaarheid heeft dus een sterk negatieve samenhang met academische prestatie en de daarop volgende arbeidsmarktpositie van jongeren.

Figuur 6.14 Aandeel 15-24-jarigen zonder startkwalificatie dat geen opleiding volgt naar Leefbaarometer-klasse, 2024

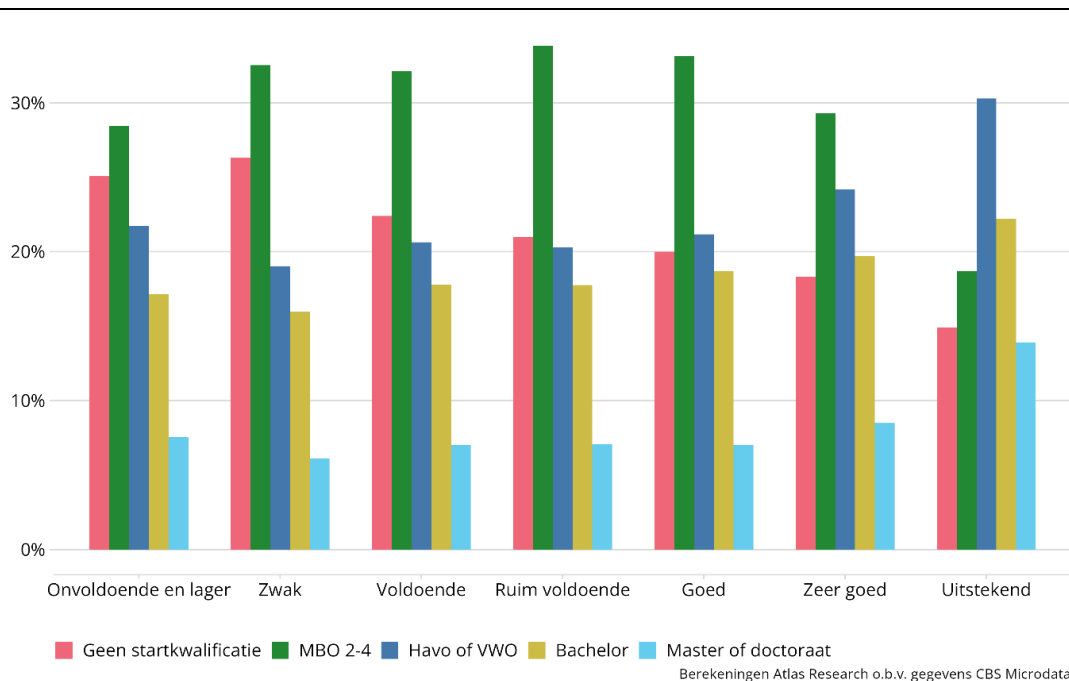
6.7 Opleidingsniveau bij aanvang van de carrière

Als laatste brengen we de samenhang tussen leefbaarheid en het onderwijsniveau van 18-30-jarigen die geen onderwijs meer volgen en, in beginsel, aan de start van hun carrière staan. Hiervoor is gekeken naar het hoogst behaalde onderwijsniveau van alle 18-30-jarigen die twee keer achter elkaar in oktober niet ingeschreven stonden. Er is gekozen voor twee keer omdat dit 1) mensen die een tussenjaar nemen niet meerekent als 'gestopt met onderwijs volgen', waardoor deze cijfers een zo zuiver mogelijke reflectie zijn van de laatste opleiding die jongvolwassenen behaald hebben wanneer ze starten op de arbeidsmarkt. Deze aandelen zijn tevens afgezet tegen de buurt waarin de oud-leerlingen wonen. Voor het produceren van deze cijfers is gebruik gemaakt van CBS-Microdata.

Starters op de arbeidsmarkt die wonen in een buurt met een gunstigere leefbaarheid hebben gemiddeld een hoger opleidingsniveau behaald – zie Figuur 6.15. In buurten met een uitstekende leefbaarheid is het aandeel 18-30-jarigen dat een bachelor of een master of doctoraat behaald heeft respectievelijk 22% en 14%, terwijl dit in buurten met zwakke leefbaarheid 16% en 6% is. Buurten met onvoldoende en lagere leefbaarheid hebben iets gunstigere aandelen dan buurten met zwakke leefbaarheid, maar deze zijn vanwege het kleinere aantal buurten meer vatbaar voor uitschieters. Deze resultaten tonen aan dat wonen in een buurt met een ongunstigere leefbaarheid sterk samenhangt met de verwachte

einduitkomst van de gehele onderwijsloopbaan van een leerling. Over het algemeen eindigen leerlingen uit buurten met ongunstigere leefbaarheid met een lager opleidingsniveau dan leerlingen uit buurten met een gunstigere leefbaarheid.

Figuur 6.15 Hoogst behaalde opleidingsniveau 18-30-jarige 'starters' naar Leefbaarometer-klasse, 2024

6.8 Conclusie

Alle onderzochte onderwijsaspecten en -uitkomsten in dit hoofdstuk tonen eenzelfde beeld: er is een duidelijke samenhang (correlatie) tussen leefbaarheid en onderwijsuitkomsten en -aspecten. Deze vallen over het algemeen uit in het nadeel van de gebieden met een ongunstigere leefbaarheid. Dit geldt zowel voor de leefbaarheid van de buurt van een schoolvestiging als voor de leefbaarheid van de buurt waar een leerling woont.

De gemiddelde achterstandsscore per leerling ligt in buurten met onvoldoende en lagere leefbaarheid bijvoorbeeld veertig keer hoger dan dat in buurten met uitstekende leefbaarheid. Verder krijgen basisschoolleerlingen in buurten met uitstekende leefbaarheid meer dan drie keer zo vaak een VWO advies en slechts een derde zo vaak een advies voor VMBO-BK als in buurten met een onvoldoende of lagere leefbaarheid. Ook hebben jongeren uit buurten

met een onvoldoende of lagere leefbaarheid twee keer zo vaak geen startkwalificatie terwijl ze ook geen onderwijs volgen dan jongeren uit buurten met een uitstekende leefbaarheid. Ten slotte behalen jongvolwassenen in buurten met uitstekende leefbaarheid meer dan twee keer zo vaak een masterdiploma dan jongvolwassenen in een buurt met een zwakke leefbaarheid. De onderwijsprestaties (en daarmee de arbeidsmarktpositie) van kinderen en jongeren in Nederland zijn dus gemiddeld beduidend gunstiger in gebieden met hogere leefbaarheid.

Dat in buurten met een ongunstiger leefbaarheid onderwijsaspecten en -uitkomsten ongunstiger zijn betekent niet dat die gebieden hier de oorzaak van zijn. Het is waarschijnlijk dat ze er voor een deel aan bijdragen, bijvoorbeeld doordat er meer stressfactoren in de woonomgeving zijn (denk aan overlast en onveiligheid). Echter, voor een ander en (veel) groter deel zullen persoonlijke factoren bijdragen aan de ongunstigere onderwijsprestaties. Bijvoorbeeld doordat er structureel minder hulp geboden kan worden aan lerende kinderen, zoals door een lager opleidingsniveau onder ouders of door (de stress van) moeilijk rondkomen en de impact op persoonlijke veerkracht.

Verschillen in leefbaarheid hangen daarmee samen met of dragen, in het ongunstigste geval, bij aan ongunstigere onderwijsuitkomsten over de gehele onderwijsloopbaan van leerlingen en uiteindelijk ook aan een ongunstigere arbeidsmarktpositie van jongeren uit gebieden met ongunstige leefbaarheid.

7 Leefbaarheid en overlast & onveiligheid

De dimensie Overlast en onveiligheid is een van de dimensies met de grootste bijdrage aan de afwijking van de Leefbaarometer-score. De indicatoren binnen deze dimensie hebben samen de hoogste weging van alle dimensies (Mandemakers e.a., 2021). Daarnaast zijn er ten opzichte van de andere dimensies veel veranderingen in de score op Overlast en onveiligheid over de tijd, waardoor een groot deel van de ontwikkelingen in de Leefbaarometer-score terug te voeren zijn op deze dimensie. Het grote belang van deze dimensie binnen de Leefbaarometer is in lijn met het idee dat veiligheid een basisbehoefte is en een belangrijke voorwaarde is voor een goede leefbaarheid.

In de Leefbaarometer omvat de dimensie Overlast en onveiligheid de sociale (on)veiligheid, andere vormen van onveiligheid vallen binnen andere dimensies. De dimensie Overlast en onveiligheid is opgebouwd uit vier indicatoren. Drie van deze indicatoren meten geregistreerde overlast en onveiligheid (objectief), namelijk het aantal geregistreerde geweldsmisdrijven, vernielingen, en ordeverstoringen. De vierde indicator meet de ervaren overlast en onveiligheid (subjectief) en is een combinatie van de losse indicatoren ervaren overlast en ervaren onveiligheid.²⁶ Deze samengestelde indicator vormt de belangrijkste component van de dimensie Overlast en onveiligheid en draagt ongeveer twee keer zoveel bij aan de voorspelde leefbaarheid als de drie misdrijf-indicatoren samen.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de dimensie Overlast en onveiligheid (paragraaf 7.1); de samenhang van deze dimensie met de andere Leefbaarometer-dimensies (paragraaf 7.2); de samenhang van de indicatoren binnen de dimensie Overlast en onveiligheid (paragraaf 7.3); en de buurten met de meeste overlast en onveiligheid (paragraaf 7.4).

7.1 Ontwikkelingen in de dimensie Overlast & onveiligheid

In deze paragraaf bespreken we de ontwikkelingen van de dimensie Overlast en onveiligheid. We kijken daarbij naar de ontwikkeling van de bijdrage van deze dimensie aan de Leefbaarometer-score en hoe die bijdrage varieert in verschillende gebieden. Ook wordt de

-----
²⁶ Zie voor een uitgebreide omschrijving van de dimensies van de Leefbaarometer en de hierin opgenomen indicatoren Mandemakers et al (2021) Leefbaarometer 3.0. Instrumentontwikkeling, Amsterdam: Atlas Research & In.Fact.Research.

ontwikkeling van de indicatoren binnen de dimensie getoond. Deze ontwikkelingen worden beschreven over de periode van 2014 tot 2024. Tijdens deze periode is er in elk even jaar een nieuwe meting van de Leefbaarometer uitgevoerd, met uitzondering van 2016. De waarde die voor 2016 in de grafieken is af te lezen is daarom niet gebaseerd op een meting, maar is het gemiddelde van de scores uit 2014 en 2018.

Ontwikkeling van de dimensie Overlast en onveiligheid

De dimensie Overlast en onveiligheid is een van de belangrijkste dimensies van de Leefbaarometer. Na de dimensie Voorzieningen heeft Overlast en onveiligheid over de hele periode van 2014 tot 2024 de grootste absolute gemiddelde bijdrage aan de afwijking van de Leefbaarometer-scores van alle gebieden in Nederland.

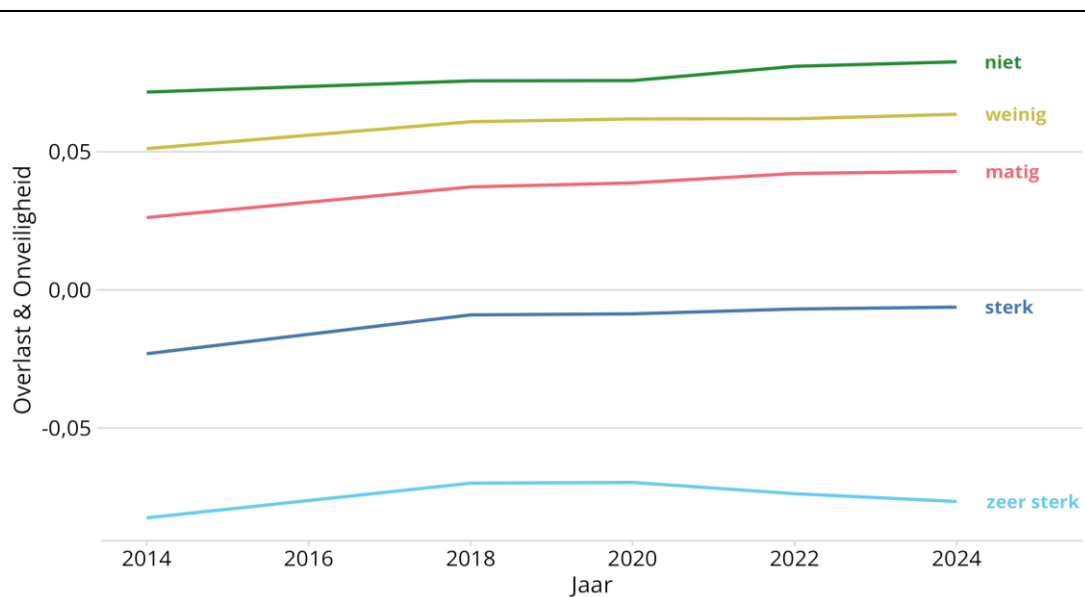
Als we de ontwikkeling van de bijdrage uitsplitsen naar stedelijkheid en gemeenteklasse valt op dat de bijdrage van de dimensie Overlast en onveiligheid over bijna de hele linie sinds 2014 elk jaar steeds positiever of minder negatief is geworden – zie Figuren 7.1 en 7.2.

Alleen in de grote gemeenten – de G4 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) en de G40 (samenwerkingsverband van (middel)grote steden) – en in de zeer sterk stedelijke gemeenten is niet elke meting een positieve ontwikkeling van de bijdrage te zien. In de G4 en de zeer sterk stedelijke gemeenten is de positieve ontwikkeling van de bijdrage al na 2018 gestagneerd. Na 2020 is in die gemeenten de bijdrage weer negatiever geworden. Voor de G4 geldt daarbij zelfs dat de dimensie Overlast en onveiligheid in 2024 (net) een negatievere bijdrage aan de Leefbaarometer-score levert dan in 2014.

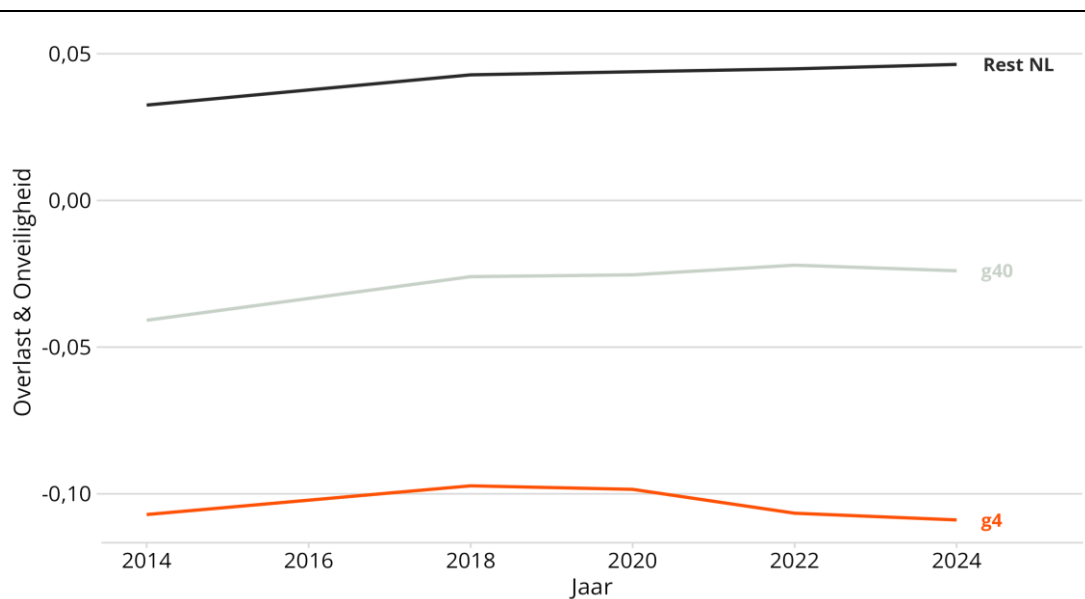
Voor de G40 is er van 2022 tot 2024 een licht negatieve ontwikkeling, maar dan nog is in deze gemeenten de absolute positieve ontwikkeling van de bijdrage tussen 2014 en 2024 het grootst. Procentueel gezien is in 2024 in de G40 en de rest van Nederland de bijdrage van Overlast en onveiligheid ongeveer veertig procent positiever dan in 2014.

De dimensie Overlast en onveiligheid beïnvloedt de leefbaarheid in Nederland, afgezien van de G4, minder negatief dan tien jaar geleden. De grootste verbetering lijkt vooral kort na 2014 te hebben plaatsgevonden.

Figuur 7.1 De ontwikkeling van de bijdrage van dimensie Overlast & onveiligheid aan de Leefbaarometer-score naar stedelijkheidsklasse van gemeenten (2014-2024).²⁷

Figuur 7.2 De ontwikkeling van de bijdrage van dimensie Overlast & onveiligheid aan de Leefbaarometer-score naar grootte van gemeenten (2014-2024).

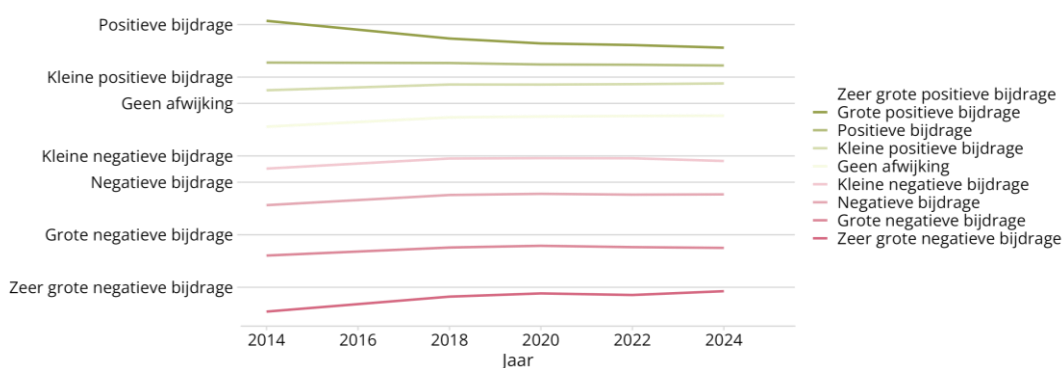

²⁷ De stedelijkheidsklasse van een gemeente is een indeling in vijf klassen en wordt bepaald op basis van de gemiddelde adressendichtheid in een gemeente. Zeer sterk stedelijke gemeenten zijn bijvoorbeeld Groningen, Gouda en Rotterdam. Sterk stedelijke gemeenten zijn bijvoorbeeld Almere, Deventer en Zwolle. Matig stedelijke gemeenten zijn bijvoorbeeld Castricum, Goirle en Meppel. Weinig stedelijke gemeenten zijn bijvoorbeeld Aalsmeer, Midden-Groningen en Land van Cuijk. Niet stedelijke gemeenten zijn bijvoorbeeld Ameland, Midden-Drenthe en Veere. Via <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/70072ned> kan worden gezien welke stedelijkheidsklasse elke afzonderlijke gemeente in Nederland volgens deze indeling heeft.

Deze trend roept de vraag op hoe deze verbetering zich vertaalt naar individuele buurten. Daarvoor bekijken we de ontwikkelingen in buurten uitgesplitst naar de bijdrage van Overlast & onveiligheid in die buurten in 2014 en 2024. Zo kunnen we bijvoorbeeld zien of de buurten waar Overlast & onveiligheid in 2014 een grote negatieve bijdrage leverde aan de leefbaarheid sindsdien zijn verbeterd. Omgekeerd bekijken we of in buurten waar de dimensie in 2024 een negatieve bijdrage leverde, ook tien jaar geleden al met dit probleem kampten, of dat het een recente ontwikkeling betreft.

Als we de buurten opdelen naar de bijdrage van de dimensie Overlast & onveiligheid in 2014, dan valt in de ontwikkeling de convergentie op die optreedt over de afgelopen tien jaar – zie Figuur 7.3. In de buurten waar de bijdrage van Overlast & onveiligheid in 2014 negatief was heeft de bijdrage zich positief ontwikkeld. Zeker in buurten waar de bijdrage in 2014 het meest negatief was, is een sterke verbetering van de bijdrage zichtbaar. In de buurten waar de bijdrage van Overlast & onveiligheid in 2014 het meest positief was is de bijdrage gemiddeld juist minder positief geworden of minder sterk verbeterd. Daardoor zijn de verschillen tussen de verschillende buurten kleiner geworden. Daarnaast valt de in het algemeen positieve ontwikkeling op. De bijdrage van Overlast & onveiligheid is alleen minder positief in buurten waar deze dimensie in 2014 een grote positieve bijdrage had. In alle andere buurten is de bijdrage positiever geworden of gelijk gebleven. Het grootste deel van deze positieve ontwikkeling is voor 2020 zichtbaar.

Figuur 7.3 De ontwikkeling van de bijdrage van de dimensie Overlast & onveiligheid aan de Leefbaarometer-score naar de bijdrage in 2014 op buurtniveau (2014-2024).²⁸

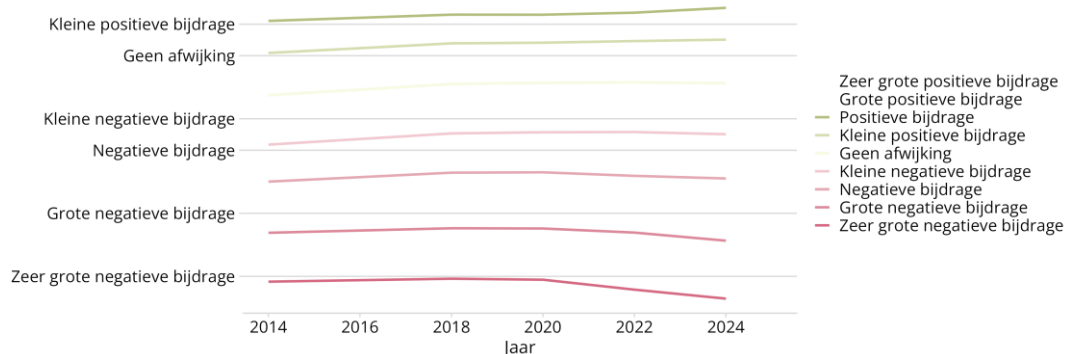

Figuur 7.4 laat zien dat buurten waar de bijdrage van Overlast & onveiligheid negatief of beter was in 2024, er sinds 2014 op vooruit zijn gegaan. Alleen in de buurten waar Overlast & onveiligheid een (zeer) grote negatieve bijdrage had op de leefbaarheid zijn er sinds 2014 op achteruit gegaan. Dit laat zien dat de algemene trend van positieve ontwikkeling niet voor alle buurten geldt: de onveiligste buurten zijn er de afgelopen jaren nog verder achteruit gegaan.

Dezelfde trend is zichtbaar als bij de uitsplitsing naar gemeente- en stedelijkheidsklasse: de bijdrage van Overlast & onveiligheid heeft zich sinds 2014 in de meeste buurten in Nederland positief ontwikkeld. Toch valt ook hier op dat deze positieve ontwikkeling zich vooral in de eerste jaren sinds 2014 heeft voorgedaan. Daarna is, zeker in buurten die in 2024 slechter scoren stagnatie of verslechtering zichtbaar. Ook zijn er in 2024 geen buurten meer waar de dimensie Overlast & onveiligheid een grote positieve bijdrage op de leefbaarheidsscore heeft. Om de ontwikkelingen van deze dimensie beter te begrijpen, bekijken we de bijdrage van de afzonderlijke indicatoren. Volgen alle indicatoren dezelfde trend, of zijn er duidelijke onderlinge verschillen?

²⁸ De horizontale lijnen in deze grafieken geven de bovengrens van de klasse aan.

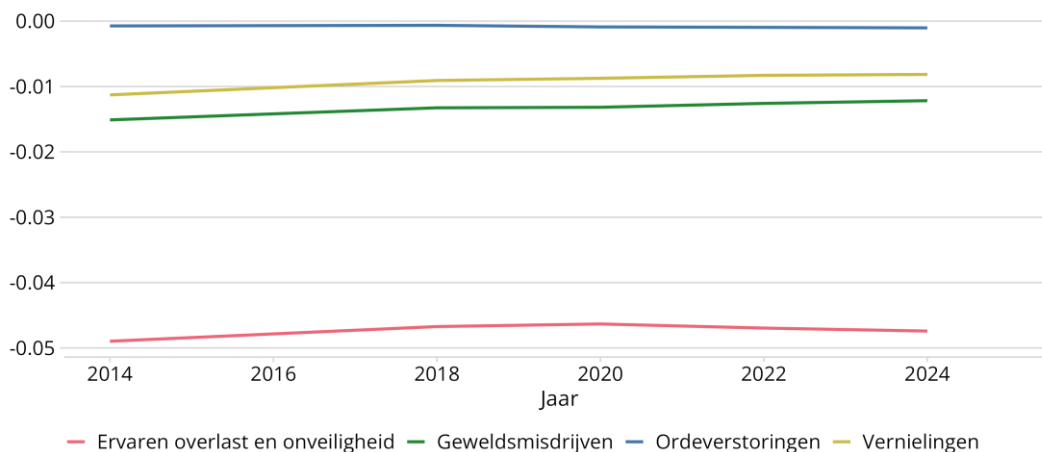
Figuur 7.4 De ontwikkeling van de bijdrage van de dimensie Overlast & onveiligheid aan de Leefbaarometer-score naar de bijdrage in 2024 op buurtniveau (2014-2024).

Ontwikkeling van de indicatoren binnen de dimensie Overlast & onveiligheid

De samengestelde indicator Ervaren overlast en onveiligheid levert de grootste (negatieve) bijdrage aan de dimensiescore van Overlast & onveiligheid – zie Figuur 7.5. Hier is dezelfde trend zichtbaar die op dimensieniveau in de grote en meer stedelijke gemeenten ook is uitgelicht. De initiële positieve ontwikkeling van de bijdrage van deze indicator stagneert en na 2020 wordt de bijdrage van deze indicator in heel Nederland weer negatiever. De drie andere indicatoren, die gebaseerd zijn op geregistreerde misdaden en overtredingen in de buurt van een gebied, leveren ondertussen een steeds minder negatieve bijdrage aan de dimensiescore (Geweldsmisdrijven en Vernielingen) of veranderen nagenoeg niet (Ordeverstoringen). Dit duidt er op dat het stagneren – en bij grotere gemeenten zelfs verslechteren – van de positieve ontwikkeling van de bijdrage van Overlast & onveiligheid aan de leefbaarheid met name op het conto komt van het stagneren en weer verslechteren van de ervaren overlast en onveiligheid.

Figuur 7.5 De ontwikkeling van de bijdrage van indicatoren aan de dimensie Overlast & onveiligheid (2014-2024).

7.2 Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en andere dimensies

In deze paragraaf wordt de samenhang van de dimensie Overlast & onveiligheid met de andere vier dimensies uit de Leefbaarometer uitgelicht. Deze dimensies zijn Sociale samenhang, Voorzieningen, Woningvoorraad en Fysieke omgeving. We gebruiken hiervoor de scores van de meeste recente meting, 2024, op buurniveau en laten in spreidingsdiagrammen het verband zien. In iedere spreidingsdiagram is telkens de dimensiescore op Overlast & onveiligheid uitgezet tegen de score op een van de vier andere dimensies. Er is sprake van een sterk verband tussen de dimensies als de observaties weinig afwijken van de trendlijn die ook in de diagrammen weergegeven is. De sterkte van dit verband is ook uitgedrukt met een naar aantal inwoners gewogen determinatiecoëfficiënt, ofwel de *R-kwadraat* (R^2). Deze R^2 is een getal tussen 0 en 1. Een R^2 dicht bij de 1 wijst op een sterkere samenhang tussen twee dimensies. Dit kan ook uitgedrukt worden in procenten verklaarde variatie. Bij een verband tussen twee dimensies met een R^2 van 0,5 kan bijvoorbeeld worden gezegd dat de score op de eerste dimensie vijftig procent van de variatie in de score van de tweede dimensie verklaart, en omgekeerd. Belangrijk hierbij is dat deze maat alleen iets zegt over de sterkte van het verband, maar niet over de richting of de effectgrootte van het verband. De trendlijn in de grafiek toont de richting en grootte van het effect wel.

Het is ook belangrijk om op te merken dat de getoonde verbanden niet per definitie oorzakelijk zijn en dat slechts correlaties getoond worden. In sommige gevallen zouden aan deze correlaties wel oorzakelijke verbanden ten grondslag kunnen liggen. Deze worden besproken

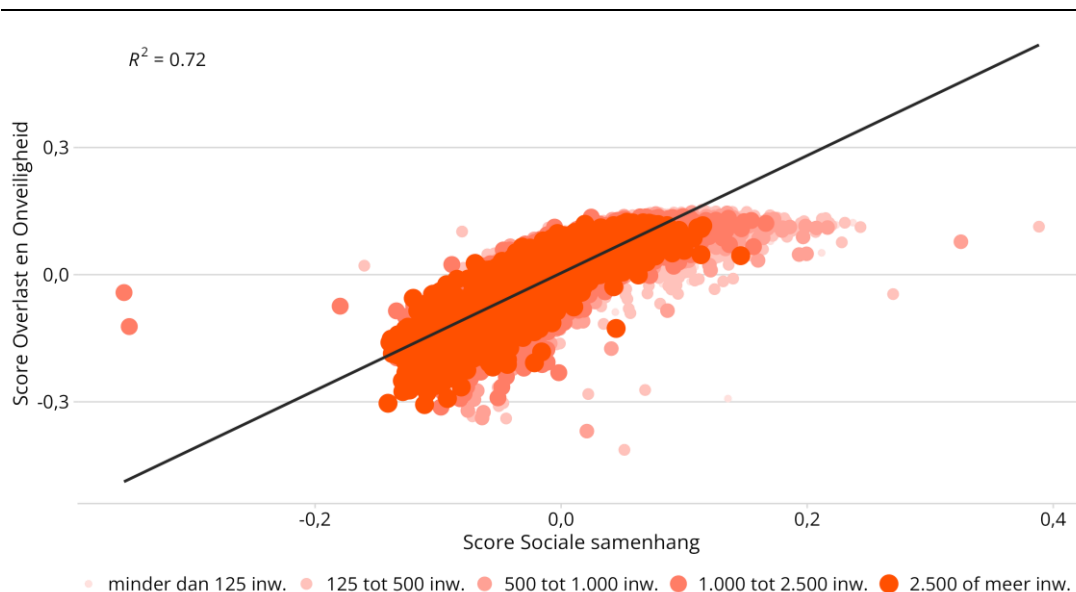
als startpunt voor beleidsmakers. Om oorzakelijkheid met zekerheid vast te stellen is altijd nader (lokaal) onderzoek nodig.

Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en Sociale samenhang

De dimensie die het sterkst samenhangt met de score op Overlast & onveiligheid is Sociale samenhang – zie Figuur 7.6. Deze dimensie geeft inzicht in de verbondenheid en stabiliteit van de buurtbevolking en omvat indicatoren zoals de inwonersdichtheid, de diversiteit in levensfasen en de mutatiegraad van bewoners. Het verband tussen Sociale samenhang en Overlast & onveiligheid is positief: als in een buurt de score op de ene dimensie hoog is, is de kans groot dat er ook op de andere dimensie goed gescoord wordt. Met een R^2 van 0,72 is dit verband behoorlijk sterk; 72% van de variatie in Overlast & onveiligheid is te verklaren met behulp van de score op Sociale samenhang.

Dit is niet verrassend. Eerder onderzoek, zoals van Huygen en de Meere (2008), Schabel e.a. (2008) en Kloosterman (2019), liet al zien dat de veiligheid en het veiligheidsgevoel beter is in buurten met meer sociale cohesie. Ten eerste doordat mensen zich in zulke buurten prettiger voelen, maar ook doordat meer sociale cohesie in de buurt leidt tot meer sociale controle waardoor de veiligheid toeneemt. Daarnaast speelt nog een aspect mee waarvan de oorzakelijkheid minder direct is. In steden is de sociale samenhang over het algemeen minder groot (CBS, 2023) en komt onafhankelijk daarvan ook meer overlast en onveiligheid voor. Ook dit niet-oorzakelijke verband kan zorgen voor de relatief hoge samenhang.

Figuur 7.6 Correlatie tussen dimensies Overlast & onveiligheid en Sociale samenhang op buurtniveau (2024).

Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en Woningvoorraad

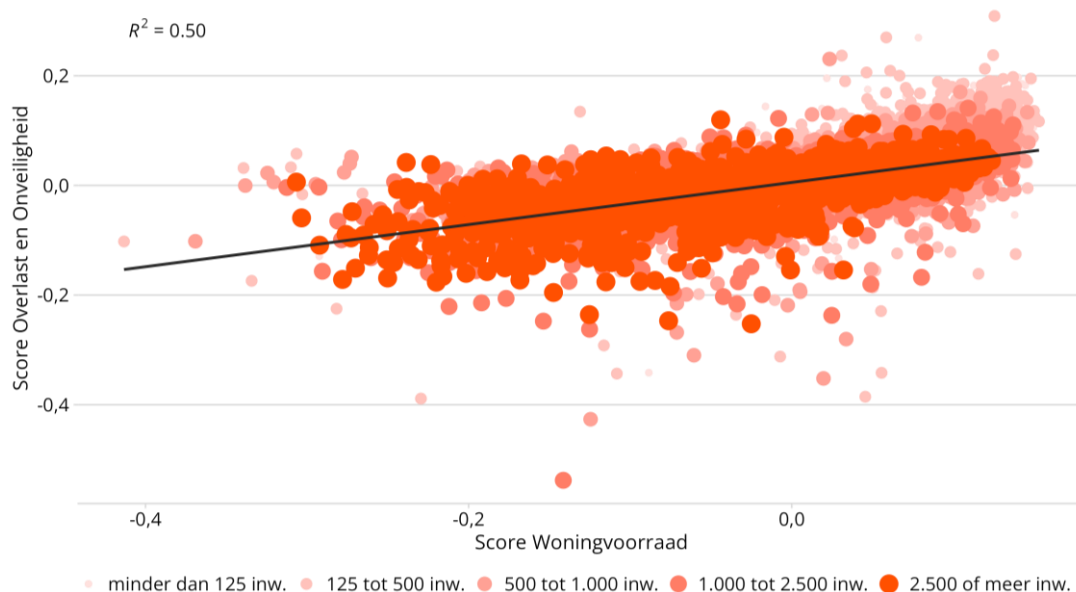
Na de dimensie Sociale samenhang vertoont de dimensie Woningvoorraad de sterkste samenhang met de dimensie Overlast & onveiligheid – zie Figuur 7.7. Binnen de dimensie Woningvoorraad vallen aspecten van het woningaanbod die de leefbaarheid beïnvloeden. Daarvoor zijn indicatoren opgenomen voor woningkenmerken, zoals grootte en type woning, maar ook voor overbewoning en het aandeel monumentale woningen. Het verband van deze dimensie met Overlast & onveiligheid is positief en heeft een R^2 van 0,50. Een hogere score op Overlast & onveiligheid is dus voor 50% te verklaren door een hogere score op Woningvoorraad.

Het is mogelijk dat verschillen in de Woningvoorraad direct leiden tot verschillen in Overlast & onveiligheid. Zo kan overbewoning leiden tot meer ervaren overlast (Vols, 2010), bijvoorbeeld doordat daardoor meer in de openbare ruimte wordt samengekomen. De literatuur geeft echter geen sterk bewijs voor zulke directe verbanden.

Over het algemeen lijkt het verband tussen de Woningvoorraad en Overlast & onveiligheid daarom hoofdzakelijk indirect. Daarnaast is een deel van het verband tussen deze twee dimensies toe te schrijven aan de wederzijdse relatie met stedelijkheid en de daarmee geassocieerde grootstedelijke problematiek. Stedelijke gebieden scoren over het algemeen slechter op de indicatoren die positief bijdragen aan de dimensiescore Woningvoorraad –

met uitzondering van het aandeel monumenten. Tegelijkertijd komen er in stedelijke gebieden door de typische grootstedelijke problematiek in het algemeen ook meer overlast en onveiligheid voor.

Figuur 7.7 Correlatie tussen dimensies Overlast & onveiligheid en Woningvoorraad op buurtniveau (2024).

Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en Voorzieningen

De derde dimensie die een duidelijk verband heeft met de score op Overlast & onveiligheid is de dimensie Voorzieningen – zie Figuur 7.8. In deze dimensie zijn indicatoren opgenomen die het aanbod van basis- en luxevoorzieningen beschrijven, zoals het aantal bereikbare winkels, onderwijs en banen. Met een R^2 van 0,47 wordt 47% van de variatie in de score op Overlast & onveiligheid door het voorzieningenniveau bepaald – en andersom. Dit verband is negatief. Een hogere score op de dimensie Voorzieningen gaat over het algemeen samen met een lagere score op Overlast & onveiligheid.

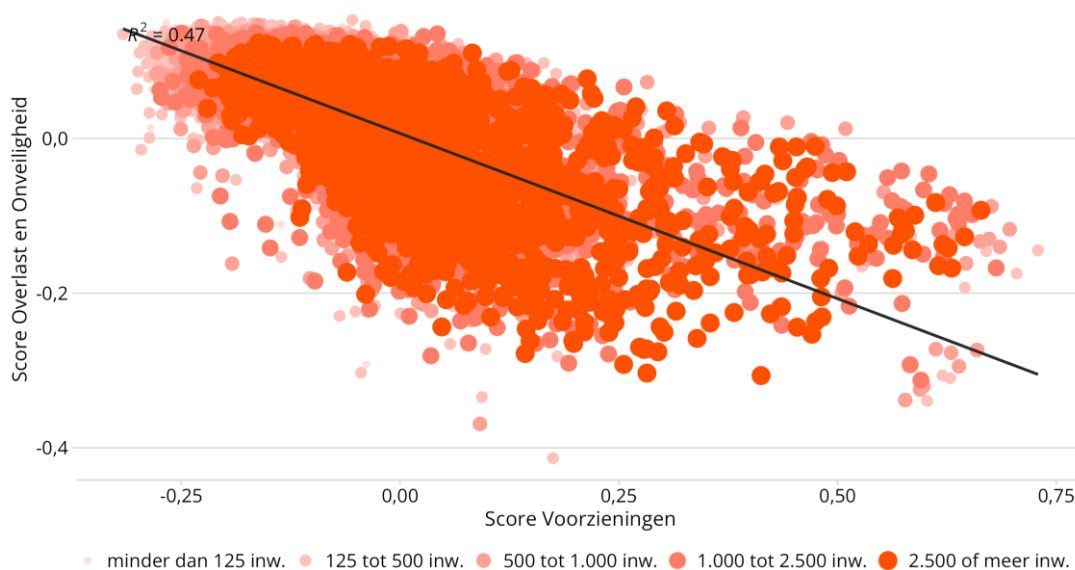
De richting van dit verband is verklaarbaar, maar op voorhand niet vanzelfsprekend. Er zijn immers ook studies die een groter en beter aanbod aan voorzieningen in een buurt koppelen aan minder Overlast & onveiligheid in de buurt. Volgens deze studies kan een groter aanbod voorzieningen bijdragen aan sociale cohesie en een grotere aanwezigheid van mensen in de openbare ruimte, zie bijvoorbeeld van Dijken en Ghauharali (2019). Dit zou de sociale controle vergroten, wat op zijn beurt overlast en criminaliteit kan verminderen.

Dat er desondanks sprake is van een negatief verband is op twee manieren te verklaren. Ten eerste trekt een hoger voorzieningenniveau mensen aan. In gebieden waar zich door deze aantrekkingskracht grote hoeveelheden mensen verzamelen is er sprake van een zekere anonimiteit, waardoor de sociale controle afneemt. Hierdoor is de kans op misdrijven zoals zakkenrollen groter. Ook kunnen groepen die zich rondom bepaalde voorzieningen vormen – zoals hangjongeren – als hinderlijk of zelfs bedreigend worden ervaren. Voorzieningen op het gebied van horeca en een actief nachtleven kunnen bovendien leiden tot geluidsoverlast, dronkenschap en vechtpartijen.

Naast dit directe verband tussen het voorzieningenniveau en Overlast & onveiligheid, speelt net als bij Woningvoorraad ook hier de mate van stedelijkheid een belangrijke indirecte rol in het verband. Stedelijke gebieden bieden meer voorzieningen, maar kennen tegelijkertijd typische grootstedelijke problematiek die bijdragen aan Overlast & onveiligheid. Een deel van dit verband is causaal, zoals hierboven beschreven. Er spelen echter ook andere factoren mee, zoals verschillen in sociale cohesie tussen stedelijke en niet-stedelijke gebieden.

Het is dus belangrijk te realiseren dat een verhoging van het voorzieningenniveau niet automatisch leidt tot meer Overlast & onveiligheid. Ondanks het waargenomen negatieve verband kunnen bepaalde voorzieningen juist bijdragen aan het verminderen van overlast en het vergroten van de veiligheid.

Figuur 7.8 Correlatie tussen dimensies Overlast & onveiligheid en Voorzieningen op buurtniveau (2024).

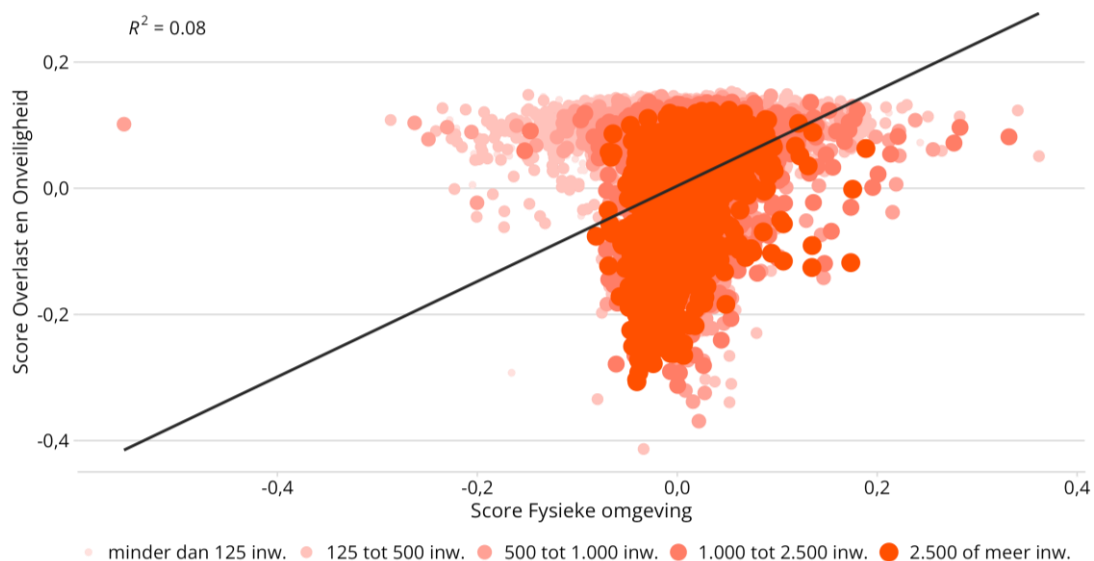

Samenhang Overlast & onveiligheid en Fysieke omgeving

Fysieke omgeving laat van de vier andere dimensies verreweg het zwakste verband met Overlast & onveiligheid zien (R^2 is 0,08) – zie Figuur 7.9. De meest voor de hand liggende verklaring voor het vrijwel ontbreken van zo'n verband, is de afbakening van de twee dimensies in het model. In de dimensie Overlast & onveiligheid is alleen de sociale Overlast & onveiligheid meegenomen. Met andere woorden, Overlast & onveiligheid die direct wordt veroorzaakt door het gedrag van individuen. De dimensie Fysieke omgeving beschrijft de kwaliteit en aantrekkelijkheid van de leefomgeving, met bijvoorbeeld indicatoren voor de luchtkwaliteit (fijnstof) en hittestress en de nabijheid van wegen en spoorwegen en windturbines. Het gaat hier dus voornamelijk om kenmerken van de woonomgeving die slechts in beperkte mate binnen de invloedssfeer van het individu ligt.

Blijkbaar is het ook niet zo dat aspecten van deze Fysiek omgeving via een derde variabele samenhangen met Overlast & onveiligheid en zijn de kenmerken van Fysieke omgeving dus onafhankelijk van de Overlast & onveiligheid. Hierbij is het belangrijk op te merken dat de (kwaliteit van) de inrichting van de openbare ruimte geen onderdeel uitmaakt van de dimensie Fysieke omgeving, maar naar verwachting wel samenhangt met overlast en onveiligheid. Voorbeelden hiervan zijn (een gebrek aan) verlichting en onoverzichtelijke situaties door bosschages. Deze kunnen voor (een gevoel van) onveiligheid zorgen, maar zijn – vanwege databeperkingen – niet opgenomen in de Leefbaarometer.

Figuur 7.9 Correlatie tussen dimensies Overlast & onveiligheid en Fysieke omgeving op buurtniveau (2024).

7.3 Samenhang binnen dimensie Overlast & onveiligheid

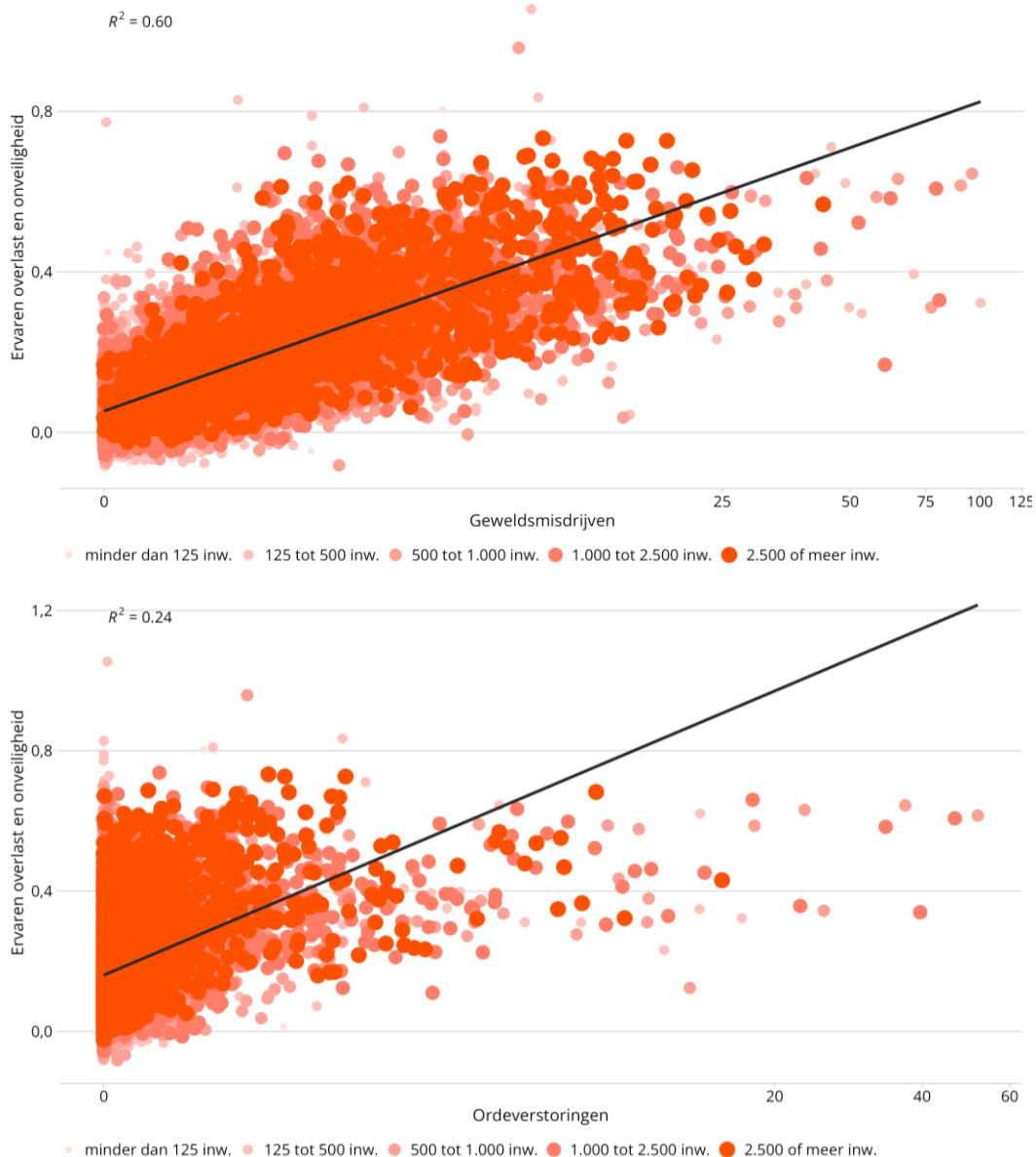
In deze paragraaf bekijken we de samenhang tussen de indicatoren binnen de dimensie Overlast & onveiligheid. We doen dit op vergelijkbare wijze als in paragraaf 2, door steeds de scores van twee indicatoren binnen de dimensie op buurtniveau tegen elkaar uit te zetten in een spreidingsgrafiek. We gebruiken hiervoor de scores van de meeste recente meting, 2024. Ook hier wordt met een gewogen *R squared* de sterkte van het verband uitgedrukt en is dezelfde waarschuwing van toepassing: dat er een verband bestaat tussen twee indicatoren wil niet zeggen dat er sprake is van een oorzaak-gevolgrelatie. Net als in paragraaf 2 worden mogelijke oorzakelijke relaties wel besproken, maar moet daarbij altijd in gedachten gehouden worden dat deze relaties alleen met verder onderzoek vast te stellen zijn. Daarnaast wordt in deze paragraaf de samenhang in de ontwikkeling van 'Ervaren overlast en onveiligheid' en de ontwikkeling van andere indicatoren in de dimensie getoond door deze ontwikkelingen naast elkaar zichtbaar te maken.

Samenhang tussen ervaren overlast en onveiligheid en geregistreerde incidenten

Van de drie indicatoren die in de Leefbaarometer in de dimensie Overlast & onveiligheid zijn opgenomen met betrekking tot geregistreerde incidenten hebben de indicatoren voor het aantal geweldsmisdrijven en vernielingen in (de omgeving van) een buurt de meeste samenhang met de ervaren overlast en onveiligheid. Beide indicatoren hangen positief samen met de indicator voor ervaren overlast en onveiligheid en verklaren allebei ongeveer zestig procent van de variatie in de ervaren overlast en onveiligheid (R^2 van 0,60 en 0,57) – zie Figuur 7.10 (boven).

Ook het aantal ordeverstoringen in de omgeving hangt positief samen met de ervaren overlast en onveiligheid – zie Figuur 7.10 (onder). Met een verklaringskracht van slechts 24 procent (R^2 van 0,24) is dit verband echter zeer zwak. Het aantal ordeverstoringen in en rondom een buurt hangt blijkbaar niet sterk samen met hoeveel overlast en onveiligheid er door inwoners van een buurt ervaren wordt.

Figuur 7.10 Correlaties tussen indicatoren geweldsmisdrijven (boven) en ordeverstoringen (onder), en de indicator ervaren overlast en onveiligheid op buurtniveau (2024).

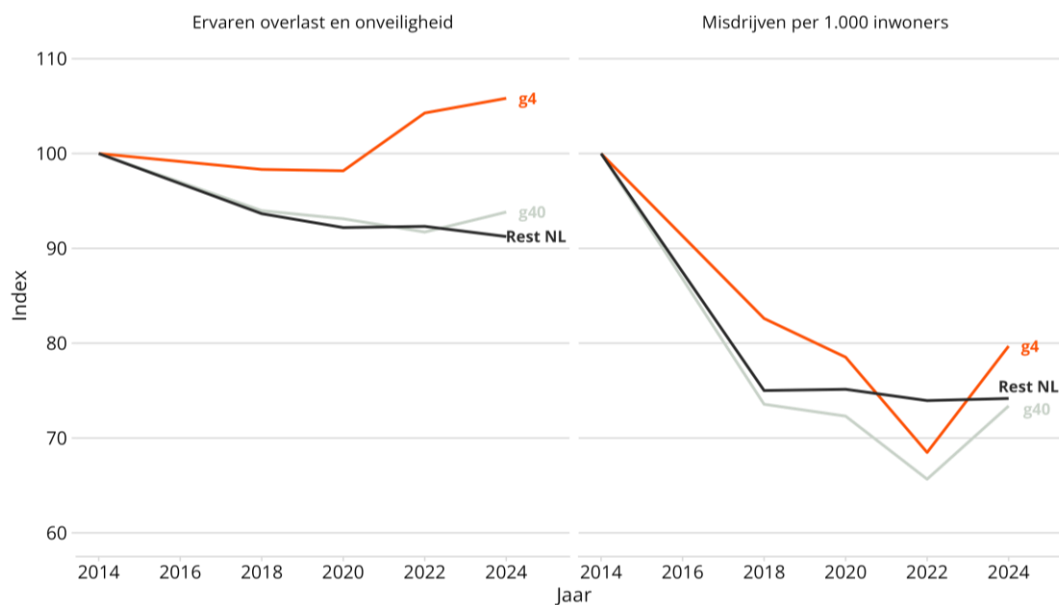
De indicatoren voor geweldsmisdrijven en vernieling verklaren voor 2024 dus een behoorlijk groot deel van de variatie tussen buurten in ervaren overlast en onveiligheid, terwijl het verband met de indicator ordeverstoringen beperkt is. Hieronder vergelijken we de ontwikkeling

van de ervaren overlast en onveiligheid met de ontwikkeling van politiecijfers.²⁹ We vergelijken de ervaren Overlast en onveiligheid met het aantal misdrijven per duizend inwoners (geregistreerde onveiligheid) en het aantal overlastmeldingen per duizend inwoners (geregistreerde overlast).

In figuur 7.11 is de ontwikkeling (ten opzichte van de stand in 2014) van de ervaren onveiligheid te zien naast de ontwikkeling van het totaal aantal geregistreerde misdrijven per duizend inwoners, naar grootte van de gemeente. Een vergelijking van deze ontwikkelingen laat zien dat de ervaring van overlast en onveiligheid en de geregistreerde onveiligheid elkaar niet direct volgen. In alle groepen gemeenten is tussen 2014 en 2024 de ervaren overlast en onveiligheid (links) minder hard afgenomen dan de totale misdrijven per duizend inwoners. In de G4 is de ervaren overlast en onveiligheid vanaf 2022 zelfs groter dan in 2014, terwijl ook daar tussen 2014 en 2024 het aantal misdrijven per duizend inwoners is afgenomen. Ook in de G40 is de ervaren overlast en onveiligheid sinds de vorige meting weer toegenomen. De ervaren overlast en onveiligheid lijkt dus een belangrijke rol te spelen zijn in het weer negatiever worden van de bijdrage van de dimensie Overlast & onveiligheid in bepaalde gebieden. Tegelijkertijd is zichtbaar dat de afname van de geregistreerde misdrijven in de laatste jaren gestagneerd is. In de G4 en de G40 neemt ook de geregistreerde onveiligheid de laatste jaren zelfs weer toe.

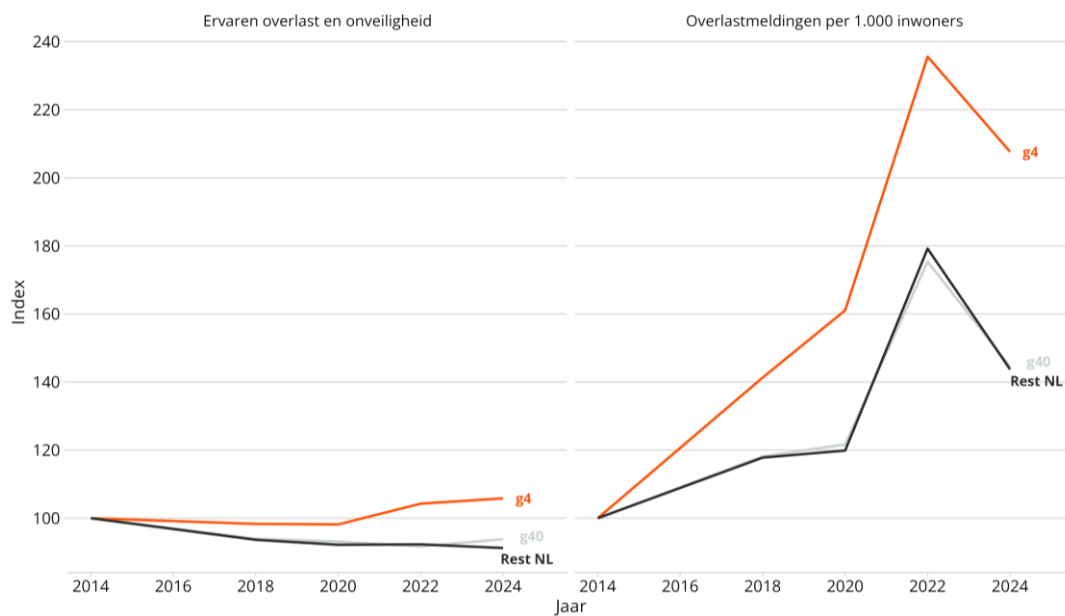
-----
²⁹ <https://data.politie.nl/#/Politie/nl/>

Figuur 7.11 De ontwikkeling van de ervaren overlast en onveiligheid uit de Leefbaarometer (links) en het totaal aantal geregistreerde misdrijven per 1.000 inwoners (rechts) naar grootte van gemeenten (index, 2014 = 100, 2014-2024).

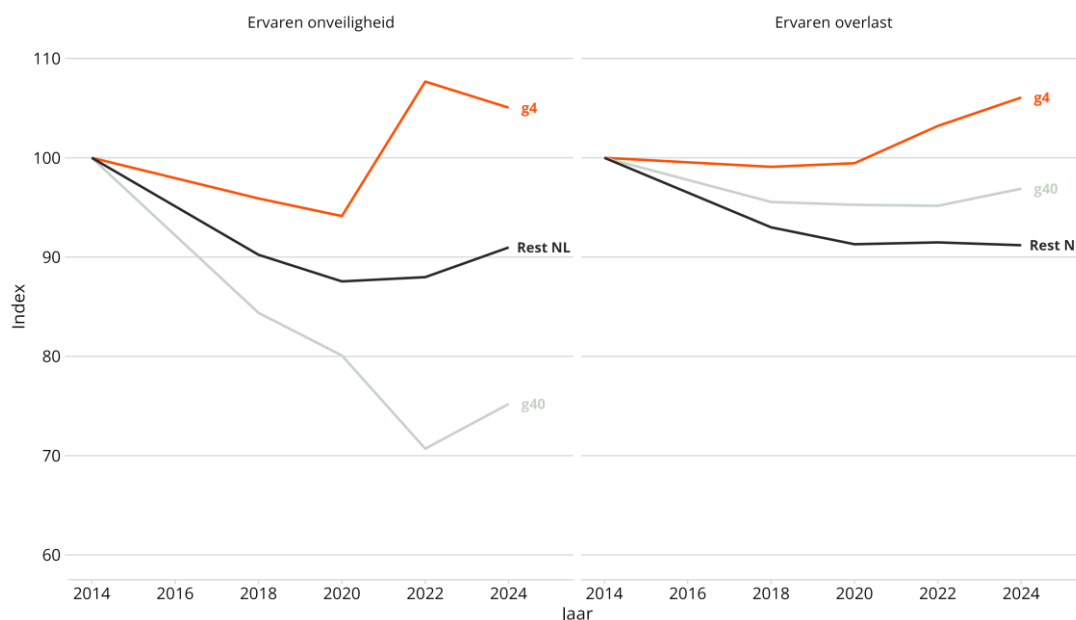
In tegenstelling tot het aantal geregistreerde misdrijven, is het aantal geregistreerde overlastmeldingen in alle typen gemeenten sterk toegenomen de afgelopen tien jaar – zie Figuur 7.12.. Ook als rekening wordt gehouden met de aanpassing in de politieregistratie in 2018 en de duidelijke coronapijk (peiljaar 2022 gebruikt gegevens uit 2021; peiljaar 2020 uit 2019) wordt weggedacht is sinds 2014 duidelijk een stijgende trend waarneembaar. Ook hier is weinig samenhang tussen de ontwikkeling van de geregistreerde incidenten en de ervaren overlast en onveiligheid te zien.

Figuur 7.12 De ontwikkeling van de ervaren overlast en onveiligheid uit de Leefbaarometer (links) en het totaal aantal geregistreerde overlastmeldingen per 1.000 inwoners (rechts) naar grootte van gemeenten. (index, 2014 = 100, 2014-2024).

Een uitsplitsing van de ontwikkeling van de gecombineerde indicator, waarbij de ontwikkeling van ervaren onveiligheid en ervaren overlast afzonderlijk worden getoond – zie figuur 7.13 – laat zien dat de ervaren overlast en de ervaren onveiligheid wel in grote lijnen met elkaar meebewegen.

Figuur 7.13 De ontwikkeling van de ervaren onveiligheid (links) en de ervaren overlast (rechts) uit de Leefbaarometer naar grootte van gemeenten. (index, 2014 = 100, 2014-2024).

Bovenstaande ontwikkelingen laten het uiteenlopen van gemiddelde relatieve ontwikkelingen van ervaren Overlast & onveiligheid en geregistreerde misdrijven en overlastmeldingen zien. Hier vormt zich een beeld waarin de ontwikkeling van *ervaren* overlast en onveiligheid wel met elkaar meebewegen, maar niet direct meebewegen met de *geregistreerde* overlast en onveiligheid.

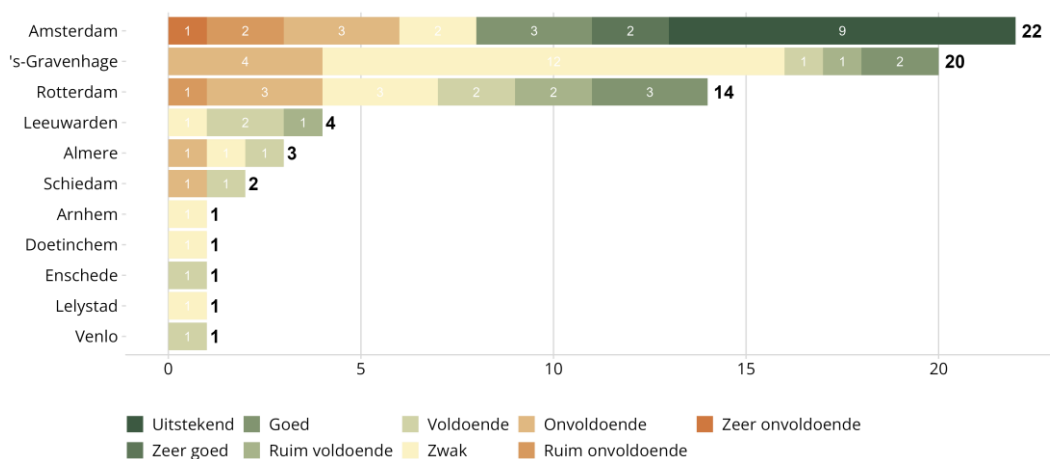
7.4 Buurten met grootste Overlast & onveiligheid

De ontwikkelingen en verbanden die in de vorige paragrafen zijn gepresenteerd, geven een idee van welk type buurt goed of juist slecht presteert op de dimensie Overlast & onveiligheid. In deze paragraaf worden de buurten uitgelicht waar de meeste overlast en onveiligheid wordt ervaren en geregistreerd. Dit kan ter signalering dienen en geeft daarnaast zicht op de kenmerken van de buurten waar de ervaren en geregistreerde overlast en onveiligheid het grootst is. Is het inderdaad zo dat deze buurten ook onder gemiddeld scoren op Sociale samenhang en Woonvoorraad? Is het voorzieningenniveau in deze buurten inderdaad hoger? En als dit het geval blijkt, wat verklaart dit dan?

Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden, moet eerst worden vastgesteld in welke buurten de ervaren en geregistreerde overlast en onveiligheid het grootst is. Vanzelfsprekend hebben deze buurten een lage dimensiescore op Overlast & onveiligheid. Daarnaast is de

keuze gemaakt buurten te selecteren waar zowel objectief (geregistreerd) als subjectief (ervaren) veel overlast en onveiligheid voorkomt. Zo wordt voorkomen dat de focus bij deze analyse voornamelijk op buurten met een hoge *ervaren* overlast en onveiligheid ligt door de relatief grote invloed van die indicator op de dimensiescore. In de uiteindelijke selectie van de slechtst presterende buurten zijn daarom buurten opgenomen die in het onderste percentiel scoren op de dimensie Overlast & onveiligheid, en daarnaast in de onderste 2,5 percentiel scoren op de indicator ervaren overlast en onveiligheid en op een subdimensie waarin de drie misdrijfindicatoren gewogen zijn samengenomen. Alleen buurten waar vijf-honderd of meer mensen wonen zijn in deze selectie opgenomen.

Figuur 7.14 Overzicht van buurten met veel Overlast & onveiligheid, per gemeente, naar de Leefbaarometer-klasse van de buurt (2024)

In Bijlage 5 is de volledige lijst van buurten die volgens deze methode het meeste te kampen hebben met Overlast & onveiligheid opgenomen. In Figuur 7.14 is een overzicht te zien waarin deze buurten per gemeente zijn uitgesplitst naar de Leefbaarometer-klasse waarin zij vallen. Daaruit blijkt dat alle buurten in deze selectie in stedelijke gemeentes liggen. Tachtig procent van deze buurten ligt in de drie grootste steden. Dat is een grote oververtegenwoordiging, aangezien slechts vijf procent van het totale aantal buurten in deze steden ligt. Dit bevestigt het idee dat de extreemste overlast en onveiligheid nog altijd vooral een grootstedelijk probleem is.

Toch is dit grootstedelijke probleem niet eenduidig. Immers, Utrecht, de vierde grote stad van Nederland is de grootste afwezige in deze lijst. Ook in de volgende drie grootste steden (Eindhoven, Groningen en Tilburg) zijn geen buurten die behoren tot de buurten met de meeste

Overlast & onveiligheid, terwijl in een aantal kleinere steden wel een of meerdere van de slechtste buurten liggen.

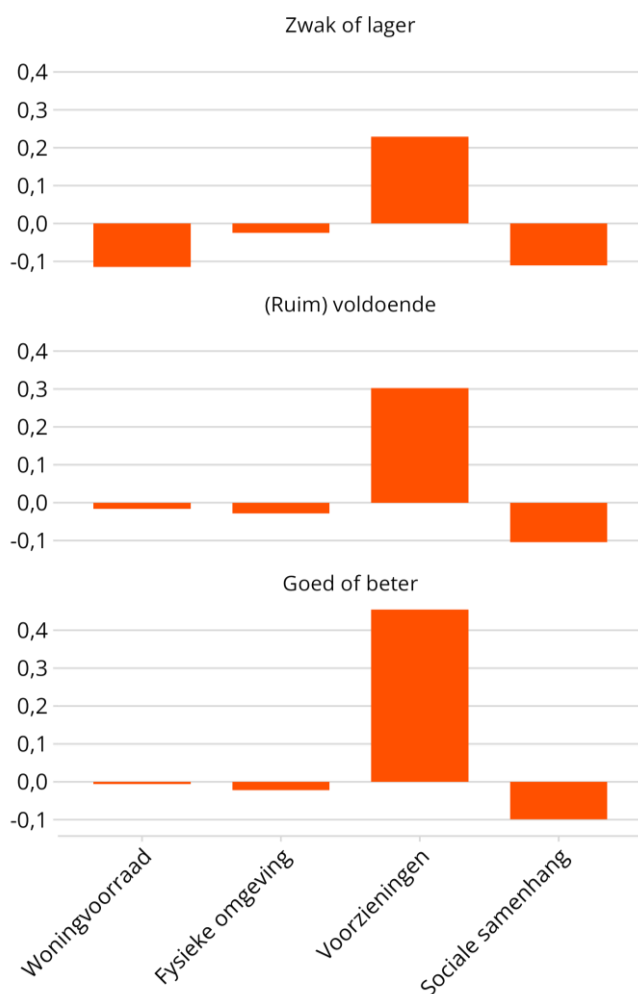
Ook een vergelijking van de drie grootste steden onderling laat echter zien dat de grootste-delijke problematiek zich niet altijd op dezelfde manier voordoet. In Amsterdam vallen 14 van de 22 buurten (64 procent) met de ongunstigste scores op gebied van Overlast & onveiligheid in de Leefbaarometer-klasse 'Goed' of hoger. Negen van die buurten scoren zelfs 'Uitstekend'. Acht buurten kennen een leefbaarheid van 'Zwak' of lager. In Rotterdam en Den Haag ligt dit anders. In Den Haag, waar naar verhouding de meeste buurten uit deze selectie liggen, vallen slechts twee van deze buurten in de Leefbaarometer-klasse 'Goed'. Dan zijn er nog twee buurten die (ruim) Voldoende scoren, maar 16 van de twintig buurten (tachtig procent) valt in de klasse Zwak of Onvoldoende. Rotterdam geeft een gemengd beeld. De helft van de buurten scoort een Voldoende of beter op de Leefbaarometer en de andere helft valt in een klasse onder Voldoende. Het lijkt er dus op alsof de problematiek rondom Overlast & onveiligheid in de drie grootste steden niet dezelfde kenmerken heeft. Vooral in Den Haag is er in de buurten die het slecht doen op Overlast & onveiligheid ook sprake van een slechtere leefbaarheid.

Er lijkt sprake van een tweedeling in 'onveilige' buurten. Enerzijds zijn er de 'klassieke' probleembuurten waar veel Overlast & onveiligheid samengaat met een ongunstige leefbaarheid. Dit zijn de buurten die de meeste mensen zullen associëren met veel overlast en onveiligheid; de Schildersbuurt in Den Haag, Zuidplein in Rotterdam en het Osdorpplein in Amsterdam bijvoorbeeld. Anderzijds zijn er buurten waarin veel overlast en onveiligheid gepaard gaat met een hoge leefbaarheid. Dit zijn met name buurten in het centrum van de grote steden. Zo liggen de negen buurten die uitstekend scoren in de historische binnenstad van Amsterdam. Ook de buurten die in Den Haag en Rotterdam veel Overlast & onveiligheid combineren met een leefbaarheid die als goed of beter wordt gekwalificeerd zijn echte centrumbuurten. In dit soort buurten kan de hoge mate van overlast en onveiligheid verklaard worden volgens het mechanisme dat in paragraaf 7.2 onder 'Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en Voorzieningen' beschreven is. De hoge concentratie voorzieningen trekt mensen aan en hierdoor worden de omstandigheden gecreëerd waarin overlast en onveiligheid veel voorkomt. Tegelijkertijd is het juist deze hoge concentratie voorzieningen die zulke buurten aantrekkelijk maakt en die, vaak samen met de woningvoorraad, maakt dat deze buurten een goede Leefbaarometer-score hebben. Op Sociale samenhang en Fysieke omgeving wijken deze buurten gemiddeld genomen niet noemenswaardig af van het Nederlandse gemiddelde.

In het andere type 'slechte' buurt ligt dat anders. In deze buurten gaat juist 'alles' mis. In al deze buurten is er (aanzienlijk) minder Sociale samenhang en een mindere Woningvoorraad dan gemiddeld in Nederland. Dit komt overeen met de verbanden zoals beschreven in paragraaf 7.2 (Samenhang tussen Overlast & onveiligheid en andere dimensies). Ook op Fysieke omgeving scoren deze buurten over het algemeen negatief. Vanwege hun ligging in grote steden scoren deze buurten wel positief op Voorzieningen. Deze positieve bijdrage is echter een stuk kleiner dan in de centrumbuurten en compenseert niet voor de opeenstapeling van negatieve scores op de andere dimensies.

Ook buiten de drie grootste steden vallen de buurten die het slechtst scoren op Overlast & onveiligheid in de categorieën centrumbuurten en 'klassieke' probleembuurten. Dit onderscheid komt op basis van de Leefbaarometer echter minder sterk naar voren. Er zijn allereerst gemiddeld geen grote verschillen tussen de twee typen buurten voor de dimensies Fysieke omgeving of Sociale samenhang. Belangrijker zijn echter de scores op Voorzieningen en Woningvoorraad – zie Figuur 7.15. In de drie grote steden zijn dat de verschillenmakers die zorgen voor een duidelijk onderscheid tussen de centrumbuurten en de 'klassieke' probleembuurten. Buiten de drie grote steden is er geen noemenswaardig verschil in de score op Woningvoorraad van deze twee typen buurten. In die steden is er wel een duidelijk verschil in de score op Voorzieningen. Toch zijn de voorzieningen-scores in deze centrumbuurten niet hoog genoeg om zoals in de grote steden te leiden tot een goede Leefbaarometer-score. Dat komt doordat het voorzieningenniveau in deze steden sowieso relatief laag ligt, waardoor ook de verschillen met de andere buurten beperkt blijven. Daarnaast draagt in deze steden Woningvoorraad niet positief bij aan de leefbaarheid in de centrumbuurten, terwijl dit in de grote steden wel het geval is.

Figuur 7.15 Score op de overige dimensies, naar de Leefbaarometer-klasse van de buurt (2024)

7.5 Conclusie

Over het algemeen is de bijdrage van de dimensie Overlast & onveiligheid tussen 2014 en 2024 verbeterd. Toch zijn er verschillende type buurten die hierop een uitzondering vormen. Dit geldt bijvoorbeeld voor buurten waar de bijdrage van de dimensie Overlast & onveiligheid in 2014 het meest positief was; in de buurten waar de bijdrage van de dimensie in 2024 het meest negatief was; en buurten die liggen in de grootste en meest stedelijke gemeenten. In dat soort buurten is deze negatieve ontwikkeling met name te zien in de laatste jaren (grotendeels vanaf 2020).

Opmerkelijk is daarbij dat in eerste instantie vooral de *ervaren* overlast en onveiligheid toeneemt, waardoor de positieve ontwikkeling van de dimensie stagneert. Pas in de laatste jaren

stokt ook de positieve ontwikkeling van de *geregistreerde* onveiligheid: de misdrijf-indicatoren (geregistreerde geweldsmisdrijven en vernielingen) en de geregistreerde misdrijven (zie Figuur 7.11, rechts). Dit sluit aan bij een recente publicatie van het CBS, waarin het einde aan de langdurige daling van de criminaliteit in Nederland wordt beschreven (Brand, 2025). In die publicatie wordt ook beschreven dat het zelf gerapporteerde slachtofferschap al sinds 2021 weer stijgt. Dit sluit aan bij de ontwikkelingen van de ervaren onveiligheid in de Leefbaarometer, die buiten de G40 sindsdien ook gestegen is (zie Figuur 7.13, links). Hier is dus te zien dat mensen zich vanaf dat moment vaker slachtoffer voelden of zich onveiliger voelden, terwijl de geregistreerde toename in onveiligheid pas later optrad. Dit suggereert dat andere factoren dan geregistreerde onveiligheid, zoals berichtgeving in de media, politieke retoriek of persoonlijke ervaringen van buurtbewoners, een grote rol spelen in hoe mensen hun slachtofferschap en veiligheid beleven.

Ook de ontwikkeling van de *geregistreerde* en *ervaren* overlast lijkt niet altijd zo direct samen te hangen als men misschien zou verwachten, zelfs als rekening wordt gehouden met de nieuwe registratiemethode van de politie. Hier blijft de ervaren overlast duidelijk achter bij de stijging van de geregistreerde overlast (zie Figuur 7.12, rechts en Figuur 7.13, rechts). Met andere woorden: hoewel er volgens de cijfers vaker overlast wordt geregistreerd, ervaren bewoners dit niet in gelijke mate.

Tegelijkertijd gaat de ontwikkeling van *ervaren* onveiligheid en *ervaren* overlast wel behoorlijk gelijk op (zie Figuur 7.13). Dit suggereert dat ervaren overlast, of misschien andere persoonlijke buurtervaringen waarvoor het een proxy is, invloed kan hebben op de veiligheidsbeleving van mensen – onafhankelijk van de geregistreerde onveiligheid. Overlast is immers vaak zichtbaarder dan veel vormen van criminaliteit en kan in bepaalde vormen sterk bijdragen aan een onveilig gevoel. Gemeenten zien bijvoorbeeld de toename van het aantal personen met verward en onbegrepen gedrag als een belangrijke oorzaak van het groeiende gevoel van onveiligheid onder inwoners. Een dergelijk mechanisme zou ook kunnen verklaren waarom de ervaren onveiligheid in de G4 na 2020 weer fors is toegenomen, parallel aan de stijging van de geregistreerde overlast in die periode (zie Figuur 7.13, links en Figuur 7.12, rechts). Onderzoek naar zo'n samenspel tussen geregistreerde en ervaren overlast en onveiligheid kan beleidsmakers waardevolle inzichten bieden. Duidelijk is in elk geval dat het terugdringen van geregistreerde onveiligheid op zichzelf niet voldoende is om het veiligheidsgevoel te verbeteren, dat van groot belang is voor de ervaren leefbaarheid.

Ook het overzicht van de buurten waar de Overlast & onveiligheid het grootst is levert interessante inzichten op. De buurten met de meeste problematiek bevinden zich vrijwel

uitsluitend in de drie grootste steden. Deze buurten vallen grofweg uiteen in twee typen. De eerste groep betreft de 'klassieke' probleembuurten, gekenmerkt door een lage leefbaarheid, beperkte sociale samenhang en een zwakkere woningvoorraad. De tweede groep bestaat uit centrumbuurten, waar de leefbaarheid juist relatief hoog is dankzij de aanwezigheid van voorzieningen en goede woningen, maar waar veel overlast en onveiligheid voorkomt door drukte, horeca en nachtleven.

Deze bevindingen laten zien dat overlast en onveiligheid niet eenduidig te begrijpen zijn. Het terugdringen daarvan om de leefbaarheid te bevorderen is daardoor complex en contextafhankelijk is. Er is immers veel variatie tussen buurten met hoge Overlast & onveiligheid. Daarnaast lijken de ervaren overlast en onveiligheid niet altijd direct gekoppeld aan geregistreerde overlast en onveiligheid, terwijl juist deze ervaren overlast en onveiligheid een grote rol speelt in de leefbaarheid. Gevoelens van overlast en onveiligheid – en de bijbehorende negatieve gevolgen voor de ervaren leefbaarheid – kunnen blijven bestaan, ook als de geregistreerde overlast en onveiligheid wordt teruggedrongen. Om de (ervaren) overlast en onveiligheid effectief te verbeteren, is daarom meer inzicht nodig in hoe deze problemen ontstaan en hun invloed op de leefbaarheid. Dit onderzoek brengt factoren in kaart die daarbij een rol spelen en biedt daarmee handvatten voor vervolgonderzoek en beleid.

Bijlage 1: Toelichting Leefbaarometer Meting 2024

Deze bijlage geeft een nadere, maar beknopte toelichting op het instrument Leefbaarometer en de meting 2024. Voor een uitgebreide (technische) toelichting van de modelontwikkeling verwijzen we naar het onderzoeksrapport³⁰ dat via de website www.leefbaarometer.nl kan worden geraadpleegd.

De Leefbaarometer

De Leefbaarometer is een instrument dat tot op laag schaalniveau (rastervierkanten van 100 x 100 meter) een inschatting geeft van de leefbaarheid in Nederland. Dat is gedaan aan de hand van een groot aantal kenmerken van de woonomgeving, zoals type voorzieningen, lokale geluidsbelasting en onveiligheid. Zo is in kaart gebracht hoe het staat met de leefbaarheid in buurten en wijken en hoe deze zich heeft ontwikkeld. De Leefbaarometer is een signalerings- en monitoringsinstrument. Hoe de situatie ter plekke écht is, vraagt altijd om nader onderzoek omdat er ook zaken kunnen spelen die de Leefbaarometer niet (goed) meet. De kaarten en de achterliggende gegevens van de Leefbaarometer zijn openbaar toegankelijk en te raadplegen via www.leefbaarometer.nl.

De Leefbaarometer is opgebouwd uit een oordelenmodel en een gedragsmodel. Beide zijn samengevoegd om te komen tot de score van de Leefbaarometer. De modellen zijn gebaseerd op de samenhang tussen omgevingskenmerken en een voor elk model specifiek criterium:

1. Oordelenmodel bewoners: het oordeel van bewoners over hoe prettig zij het vinden om in hun buurt te wonen. Dit is afgeleid uit het WoonOnderzoek Nederland (WoON), een representatief steekproefonderzoek met in 2018 67 duizend respondenten.
2. Gedragsmodel woningmarkt: de waardering voor een omgeving die tot uitdrukking komt in hoeveel mensen ervoor over hebben om op een specifieke plek te wonen. Hiervoor zijn ruim 700 duizend transacties op de woningmarkt in de jaren 2017-2019 geanalyseerd.

---

³⁰ Mandemakers, Leidelmeijer, Burema, Halbersma, Middeldorp & Veldkamp (2021) Leefbaarometer 3.0. Instrumentontwikkeling.

Dimensies en indicatoren

De Leefbaarometer is onderverdeeld in vijf 'dimensies' waarbinnen thematisch met elkaar samenhangende indicatoren zijn gegroepeerd:

1. Fysieke omgeving;
2. Woningvoorraad;
3. Voorzieningen;
4. Sociale samenhang;
5. Overlast en onveiligheid.

De kenmerken van de woonomgeving en de indicatoren die in de Leefbaarometer zijn opgenomen, zijn weergegeven in onderstaand overzicht. Het betreft in totaal 47 typen omgevingskenmerken, verdeeld over 94 afzonderlijke indicatoren (die soms weer zijn opgebouwd uit meerdere andere omgevingskenmerken) en vijf dimensies.

Dimensie	Omgevingskenmerk	Variabele in gedragsmodel	Variabele in oordelenmodel
Fysieke omgeving			
	Nabijheid snelweg	snelweg (<100m) snelweg (100-300m)	
	Nabijheid hoofdweg	hoofdweg (<100m) hoofdweg (100-300m)	aandeel hoofdwegen (500m)
	Nabijheid spoorbaan	spoorbaan (<100m) spoorbaan (100-300m)	afstand tot spoorbaan
	Nabijheid hoogspanning	hoogspanningsmast (<100m) hoogsp. mast (100-300m)	afstand tot hoogspanningsmast (log)
	Nabijheid zendmast	zendmast (<100m) zendmast (100-300m)	afstand tot zendmast (log)
	Nabijheid windturbines	aantal windturb. (<500m, log) aantal windturb (5-2km, log)	aantal middelhoge en hoge windturbines (<1000m)
	Functiemenging	aandeel winkels (500m) aandeel industrie (300m) aandeel kantoren (300m)	winkels naar oppervlak (500m) industrie naar aantal (300m)
	Nabijheid groen	aandeel bos (500m)	afstand tot bos (log) aandeel groen (100m)
	Nabijheid duinen	duinen (< 2km)	aandeel duinen (500m)
	Nabijheid open natuur	aandeel open natuur (500m)	
	Nabijheid agrarisch	aandeel agrarisch (500m)	
	Nabijheid water	aandeel binnenwater (500m) afstand water (log)	aandeel buitenwater (vervalcurve)
	Nabijheid semibebouwd	aandeel semibeb. (500m)	
	Aardbevingsrisico	bevingen gronds. >=2,9 mm/s	
	Hittestress	Hittestress	
	Geluidsbelasting	geluidsdruk (totaal)	geluidsbelasting
	Overstromingsrisico	overstromingsdiepte	overstromingsdiepte
	Luchtkwaliteit	fijnstof (pm10)	
	Ongevallen	ongevallen/hect (300m, log)	

Dimensie	Omgevingskenmerk	Variabele in gedragsmodel	Variabele in oordelenmodel
	Autodichtheid	autodichtheid (log)	
	Winkelleegstand	winkelleegstand	winkelleegstand
Woningvoorraad			
	Oppervlakte woningen	oppervlakte woningen (300m, log van gemiddelde)	mediaan woonoppervlak per bewoner (300m)
	Nabijheid monumenten	aandeel monumenten (300m)	
	Bouwhoogte		aandeel woningen bouwhoogte 22,5-30 m. (300m)
		aandeel woningen bouwhoogte > 30m (300m)	aandeel woningen bouwhoogte > 30 m. (300m)
	Woningleegstand		woningleegstand
	Bouwperiode		aandeel won. bouwperiode voor 1900 (<500m) 1900-1920 (<500m) 1921-1945 (<500m) 1961-1970 (<500m)
	Particuliere huur		aandeel particuliere huur met lage WOZ (300m)
	Koopwoningen		aandeel koopwon. (300m) aandeel financ. kwetsbare eigenaar-bewoners (500m)
	Overbewoning	overbewoning (<20m ² per bewoner) (300m)	overbewoning (<20m ² per bewoner) (500m)
	Bouwtype	aandeel Zonderkap en vrijstaande woningen (300m)	
Voorzieningen			
	Afstand tot onderwijs	afstand tot BSO/KDV/basisschool (log) afstand voort. onderwijs (log)	afstand tot onderwijs (log)
	Afstand tot horeca	afstand tot hotel (log) afstand tot restaurant (log) café (<100m)	afstand tot horeca (log)
	Afstand tot cultuur	afst. bibliotheek/museum (log) afstand tot podium/poppodium/bioscoop (log)	afstand cultuurvoorz. (log)
	Afstand tot winkels	afstand tot warenhuis (log) supermarkt (<2km)	
	Afstand tot zorg	afstand tot huisarts (log) afstand tot ziekenhuis (log)	
	Bereikbaarheid	treinstation (<3km) extra afst. overstapstat. (log)	
	Voorzieningendichtheid	voorzieningenindex aantal restaurants (<1km) aantal cafés (<1km) aantal winkels dag. Levensb.	voorzieningendichtheid
	Baanbereikbaarheid	baanbereikbaarheid	baanbereikbaarheid
Sociale samenhang			
	Diversiteit levensfase	diversiteit levensfase (300m)	diversiteit levensfase (300m)
	Inwonerdichtheid	inwonerdichtheid (300m, log)	inwonerdichtheid (300m)
	Mutatiegraad	mutatiegr. personen (100m)	
	Ontwikkeling huishoudens		ontw. aantal huishoudens
	Sociale cohesie		sociale cohesie

Dimensie	Omgevingskenmerk	Variabele in gedragsmodel	Variabele in oordelenmodel
Overlast en onveiligheid			
	Geweldsmisdrijven	geweldsmisdrijven (log)	geweldsmisdrijven (decielen)
	Vernielingen	vernielingen (log)	vernielingen (decielen)
	Ordeverstoringen	ordeverstoringen (log)	ordeverstoringen (decielen)
	Overlast & onveiligheid	ervaren overlast + onveiligheid	erv. overlast (kwadr) + onv.

De dimensies van de Leefbaarometer zijn geen integrale weergave van alles wat belangrijk zou kunnen zijn in zo'n dimensie. Ze bevatten de omgevingskenmerken waarvoor gegevens beschikbaar zijn (landelijk en op laag schaalniveau) en die een op elkaar aanvullende bijdrage leveren aan de verklaring van de verschillen in oordelen van bewoners over hun buurt en hoeveel mensen ervoor over hebben om ergens te wonen. Omgevingskenmerken waarvoor geen landelijke gegevens beschikbaar zijn (zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van zwerfvuil, de kwaliteit en het gebruik van openbaar groen of de nabijheid van familie en vrienden) zijn niet in het model opgenomen, maar dat betekent niet dat ze er niet toe doen. Hetzelfde geldt voor kenmerken die sterk samenhangen met kenmerken die wel in het model zijn opgenomen. Zo komen woninginbraken niet in het model voor omdat ze sterk samenhangen met andere misdrijven. Dat betekent vanzelfsprekend niet dat woninginbraken er niet toe doen. Ze bieden alleen geen aanvullende verklaring.

Aanwijzingen voor gebruik

De modellen van de Leefbaarometer zijn niet causaal. Voor het voorspellen van de leefbaarheid van een gebied is statistische samenhang voldoende. LBM 3.0 is zoveel mogelijk opgebouwd uit indicatoren die naar theoretische verwachting een plausibele relatie hebben met leefbaarheid (hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen en hoeveel ze ervoor over hebben om ergens te wonen). Dat maakt LBM 3.0 nog geen causaal model, maar wel een beter uitlegbaar model dan LBM 2.0. De modellen van de Leefbaarometer zijn gebaseerd op de geobserveerde samenhang tussen omgevingskenmerken enerzijds en oordelen en gedrag van bewoners anderzijds op een bepaald moment. Om de leefbaarheid te verbeteren zijn de erin opgenomen omgevingskenmerken niet automatisch de beste 'knoppen om aan te draaien'. Het instrument signaleert waar het goed lijkt te gaan en waar juist niet en geeft - met de dimensies die erin worden onderscheiden - handvatten voor de richting waarin maatregelen voor verbetering van de leefbaarheid gezocht kunnen worden. Zo zijn er vele mogelijkheden om in een gebied de overlast en onveiligheid te verbeteren. De Leefbaarometer geeft geen directe aanwijzingen voor hoe dat zou moeten, maar signaleert alleen dat er op een bepaald thema wat aan de hand lijkt te zijn.

Meting 2024

Voor de meting 2024 zijn de scores voor alle indicatoren tegen het licht gehouden en vergeleken met 2022 en 2020. Deze controlestep is nodig om mogelijke wijzigingen in de onderliggende indicatoren op te speuren die bijvoorbeeld samenhangen met administratieve en/of definitieveranderingen.

Er is een aanpassing doorgevoerd die betrekking heeft op de manier waarop de indicator luchtkwaliteit is verwerkt. Die wordt hierna kort beschreven. De indicator 'hittestress' is niet geactualiseerd omdat de methode van berekening in de Klimaateffectatlas is gewijzigd.

Aanpassing 2024: Luchtkwaliteit

Bij het controleren van de ontwikkelingen in de scores van de indicatoren bleek dat de indicator 'Luchtkwaliteit' in een sterke *algemene* ontwikkeling in de Leefbaarometer zou resulteren. De luchtkwaliteit wordt gemeten als de concentratie fijnstof (PM10, fijnstof kleiner dan 10 µm) in de lucht. De hoeveelheid fijnstof is de afgelopen jaren sterk gedaald door maatregelen en technologische ontwikkelingen. Ook COVID-19-maatregelen en weersomstandigheden droegen bij aan (tijdelijke) verlaging van de hoeveelheid fijnstof in de lucht.

Wanneer de indicator fijnstof ongewijzigd zou zijn opgenomen, zou de Leefbaarometer-score zich gemiddeld positief hebben ontwikkeld – in plaats van licht negatief, zoals nu het geval is. Dit past niet bij de ontwikkeling van de ervaren leefbaarheid volgens het Woononderzoek, en zou betekenen dat een groot deel van de ontwikkeling op een enkele indicator terug te voeren zou zijn. Dit werd onwenselijk geacht. Het gewicht van de indicator in de Leefbaarometer is bepaald op binnengemeentelijke verschillen in de concentratie fijnstof. Er is daarom voor gekozen om de gemiddelde ontwikkeling van de indicator op gemeenteniveau 'uit te schakelen'.

Het gevolg hiervan is dat lokale verschillen in de ontwikkeling van de indicator (bijvoorbeeld als gevolg van het plaatsen van een geluidsscherm langs een weg) nog wel worden opgepikt, maar landelijke en regionale trend niet.

Bijlage 2: Gebieden structureel onder druk

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal inwoners in buurt	Structureel onder druk			
				zwak of lager		onvolgende of lager	
				aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	% van buurt
's-Hertogenbosch	West	Boschveld	3.255	1.130	52%	280	13%
Almelo	Nieuwstraat-Kwartier	Achterlanden en omgeving	675	230	68%	35	11%
		Nieuwstraat -Witvoet en omgeving	1.065	395	81%	125	26%
	Ossenkoppelerhoek	Wonde en omgeving	1.515	610	79%	255	33%
		Ossenkoppelerhoek Midden Noord	985	540	96%	300	53%
	Wierdense Hoek	Ossenkoppelerhoek Midden Zuid	1.025	415	96%	195	45%
		Ossenkoppelerhoek Oost	920	355	75%	95	20%
Almere	Bouwmeesterbuurt	Aalderinkshoek Noordwest	1.850	690	92%	105	14%
		Kerkelanden	1.290	525	84%	300	48%
	Centrum Almere Buiten	Bouwmeesterbuurt Oost	1.600	650	89%	325	44%
		Centrum Almere Buiten Noord	1.640	520	55%	185	20%
	Centrum Almere Haven	Centrum Almere Buiten Zuid	825	500	100%	150	30%
		Centrum Haven Noord	795	430	100%	65	16%
	Centrum Almere Stad	Centrum Stad Oost	1.115	680	100%	555	81%
		Centrum Stad West	2.030	940	95%	135	13%
	De Hoven	Binnenhof en Langshof (met Nieuwstraat)	1.005	455	89%	370	73%
		Middenhof en Uithof	830	320	84%	205	54%
	De Werven	Parkwerf en Stadswerf	540	155	62%	40	15%
		De Wierden	1.575	450	57%	105	13%
	Filmwijk	Hoekwierde, Kimwierde en Zandwierde	1.080	425	84%	240	47%
		Keiwierde en Oldewierde	1.000	285	59%	10	2%
	Indischebuurt	Kornwierde en Leemwierde	1.360	435	59%	310	42%
		Filmwijk Noord	1.580	595	85%	585	84%
	Landgoederenbuurt	Indische Buurt Oost	1.370	520	98%	100	19%
		Landgoederenbuurt Oost	1.750	680	100%	445	65%
	Molenbuurt	Molenbuurt West	2.490	515	58%	65	7%
		Oostvaardersbuurt	2.395	345	41%	155	18%
	Oostvaardersbuurt	Oostvaardersbuurt West	835	400	96%	165	40%
		Seizoenenbuurt	915	415	92%	190	43%
	Seizoenenbuurt	Seizoenenbuurt West	2.110	750	96%	40	5%
		Staatsliedenwijk	2.680	2.310	93%	2.310	93%
	Staatsliedenwijk	Amsterdamse Poort e.o.	2.315	2.200	98%	1.420	64%
		D-buurt	2.350	1.635	85%	1.635	85%
	Stedenwijk	F-buurt	4.350	1.965	99%	635	32%
		Stedenwijk Noord	3.550	910	62%	535	36%
Amsterdam	Amstel III/Bullewijk	Amstel III deel A/B-Zuid					
	Amsterdamse Poort e.o.	Amsterdamse Poort					
		D-buurt					
		F-buurt					
	Banne Buiksloot	Banne-Noordoost					

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk				
			zwak of lager		onvolgende of lager		
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	% van buurt
		Banne-Noordwest	2.595	775	69%	185	17%
		Banne-Zuidoost	4.205	1.170	53%	60	3%
		Banne-Zuidwest	3.740	835	65%	375	29%
	Bijlmermuseum	Bijlmermuseum-Noord	2.265	1.080	99%	395	36%
		Bijlmermuseum-Zuid	3.120	1.380	100%	1.380	100%
		De Kameleon e.o.	2.395	1.155	100%	1.155	100%
	Buikslotermeer	De Kleine Wereld	2.640	950	83%	220	19%
	De Aker	Middelveldsche Akerpolder	4.045	1.540	97%	390	25%
	De Punt	Dijkgraafpleinbuurt	6.185	2.625	100%	2.035	78%
	Elzenhagen	Elzenhagen-Zuid	1.625	2.265	100%	1.500	66%
	Ganzenhoef e.o.	G-buurt-Noord	1.640	950	100%	950	100%
		G-buurt-West	3.740	1.035	70%	65	4%
	Geerdinkhof/Kantershof	Kantershof	2.235	705	67%	30	3%
	Gein	Gein 1	2.960	1.720	100%	650	38%
		Gein 2	1.645	745	100%	645	86%
		Gein 4	3.385	1.425	91%	240	15%
	Geuzenveld	Bakemabuurt	3.105	1.170	100%	820	70%
		Dudokbuurt	2.735	1.300	100%	1.195	92%
		Ruys de Beerenbrouckbuurt	6.130	2.475	100%	1.340	54%
		Van Tijenbuurt	2.955	520	58%	15	2%
		Wegener Sleeswijkbuurt	1.485	640	86%	170	23%
	H-buurt	Hakfort/Huigenbos	2.345	1.640	100%	1.525	93%
		Hoptille	1.980	1.225	100%	1.155	95%
		Rechte H-buurt	3.095	1.280	100%	1.280	100%
	Holendrecht	Holendrecht-West	2.895	1.205	87%	800	58%
		Holendrecht-Zuid	4.295	1.765	96%	930	51%
	K-buurt	K-buurt-Zuidoost	1.395	385	85%	150	33%
		K-buurt-Zuidwest	1.415	505	100%	285	56%
		Kelbergen	1.030	380	100%	70	18%
		Kortvoort	2.880	1.495	100%	1.305	87%
	Oostzonerwerf	Molenwijk	3.045	1.255	85%	935	63%
	Osdorp-Midden	Botteskerbuurt	3.395	1.395	100%	1.200	86%
		Reimerswaal	2.755	1.475	100%	1.065	72%
		Zuidwestkwadrant-Noord	3.130	1.310	100%	1.310	100%
		Zuidwestkwadrant-Zuid	6.200	2.530	100%	115	5%
	Osdorp-Oost	Osdorppelein e.o.	4.780	2.865	100%	330	11%
		Wildeman	4.910	2.815	100%	2.550	91%
	Reigersbos	Reigersbos 1	2.050	905	95%	175	18%
		Reigersbos 2	1.540	855	100%	80	10%
		Reigersbos 3	2.460	940	82%	160	14%
	Sloterdijk Nieuw-West	Sloterdijk Stationskwartier	1.155	1.095	53%	235	11%
	Slotermeer-Noordoost	Arondeusbuurt	2.740	830	69%	225	19%
		Dobbebuurt	3.035	790	58%	55	4%
		Meerwaldtbuurt	1.945	680	71%	70	8%
	Slotermeer-West	Confuciusbuurt	3.985	1.215	67%	485	27%
		Jan de Louterbuurt	3.385	980	63%	25	1%
		Lodewijk van Deysselbuurt	3.420	1.390	99%	320	23%
	Venserpolder	Venserpolder-Oost	3.440	1.575	91%	1.010	58%
		Venserpolder-West	5.050	2.535	90%	1.535	55%

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk						
			zwak of lager		onvol- doende of lager				
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen % van buurt%	aantal woningen	% van buurt			
Arnhem	Waterlandpleinbuurt	Markengouw-Midden	4.140	1.460	86%	620	36%		
		Markengouw-Zuid	2.305	750	83%	480	53%		
		Werengouw-Midden	5.005	2.400	98%	1.090	45%		
	Arnhemse Broek	Westlandgracht	Werengouw-Zuid	1.615	405	69%	110	19%	
			Riekerhaven	410	455	100%	450	100%	
			Sporheldenbuurt	4.595	1.270	50%	1.065	42%	
		Elderveld	Arnhemse Broek	2.605	835	68%	270	22%	
			Statenkwartier	2.225	780	71%	485	44%	
			Elderveld-Noord	2.305	1.045	84%	590	47%	
		Malburgen-Oost (Noord)	Kamillehof	2.295	925	81%	380	33%	
			Malburgen-Oost (Zuid)	't Duijfe	1.665	710	91%	365	47%
				Immerloo I	1.610	545	81%	70	11%
		Immerloo II		1.900	785	100%	705	90%	
		Bergen op Zoom	Malburgen-West	Middelgraafaan e.o.	1.205	535	58%	20	2%
				Malburgen-West	4.510	900	39%	375	16%
Presikhaaf-Oost	1.610			795	100%	120	15%		
Presikhaaf-West	Presikhaaf I		2.255	905	64%	265	19%		
	Presikhaaf III		4.410	1.850	90%	995	48%		
	Vredenburg/Kronenburg		2.915	1.825	94%	1.615	83%		
Wijk 02 Bergen op Zoom-Oost	Kronenburg		2.915	1.825	94%	1.615	83%		
	Gageldonk-Oost		3.935	1.180	67%	905	52%		
	Gageldonk-West		5.150	2.185	89%	1.245	51%		
Beverwijk	Centrum		Langeweg	1.370	285	57%	50	10%	
			Warande-Oost	3.295	1.160	74%	370	23%	
			Koningstraat	1.400	885	97%	45	5%	
	Meerestein		Meerplein	1.420	930	98%	150	16%	
			Bleriotlaan	2.050	675	73%	475	51%	
			Fokkerlaan	1.070	350	64%	165	31%	
Breda	Oosterwijk en Zwaansmeer	Wijkerbaan	2.600	880	56%	145	9%		
		Oosterwijk	3.095	1.405	99%	1.130	79%		
		Breda noord	4.940	2.200	97%	1.045	46%		
	Breda noord	Biesdonk	4.940	2.200	97%	1.045	46%		
		Geeren-noord	2.685	760	63%	430	35%		
		Geeren-zuid	3.750	1.175	66%	300	17%		
Brunssum	Wijk 02 Brunssum-Noord	Wisselaar	4.205	1.535	82%	825	44%		
		Lemmender	1.040	750	95%	485	62%		
		Reviusbuurt	995	650	100%	470	72%		
Delft	Capelle aan den IJssel	Valeriusbuurt	1.310	575	84%	290	42%		
		Oostgaarde Noord	1.630	840	100%	685	81%		
		Schermerhoek	1.245	520	100%	520	100%		
	Delft	Oostgaarde Zuid	Diepenbuurt	1.030	525	92%	60	11%	
			Schenkel	1.775	700	83%	225	27%	
			Florabuurt	1.775	700	83%	225	27%	
		Wijk 13 Hof van Delft	Schildersvormenbuurt	1.560	500	73%	160	23%	
			Wijk 13 Hof van Delft	1.865	485	69%	280	40%	
			Wijk 22 Tanthof-West	1.720	785	82%	65	7%	
			Wijk 24 Voorhof	770	550	100%	240	43%	
Delft	Wijk 24 Voorhof	Bedrijventerrein Voorhof	770	550	100%	240	43%		
		Multatulibuurt	1.780	645	100%	480	75%		
		Mythologiebuurt	1.790	1.300	100%	465	36%		
		Poptahof-Noord	1.085	695	100%	695	100%		
		Poptahof-Zuid	1.885	1.010	100%	595	59%		
Roland Holstbuurt	3.820	1.145	55%	260	12%				

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal inwoners in buurt	Structureel onder druk onvol- doende of				
				zwak of la- ger		doende of lager		
				aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	% van buurt	
Den Haag	Wijk 25 Buitenhof	Voorhof-Hoogbouw	2.555	1.330	100%	1.160	87%	
		Buitenhof-Noord	4.045	1.710	89%	820	43%	
		Gillisbuurt	1.495	655	100%	430	66%	
		Het Rode Dorp	930	490	100%	355	73%	
	Wijk 17 Loosduinen	Juniusbuurt	835	600	92%	95	15%	
		Kerktuinen en Zichtenburg	155	195	97%	195	97%	
		Wijk 29 Schildersbuurt	Schildersbuurt-Oost	6.790	1.650	63%	650	25%
			Schildersbuurt-West	14.245	4.930	86%	1.455	25%
	Wijk 30 Transvaalkwartier	Transvaalkwartier-Midden	5.005	1.605	84%	735	39%	
		Transvaalkwartier-Noord	4.025	1.620	83%	895	46%	
		Transvaalkwartier-Zuid	7.335	2.455	98%	1.460	58%	
	Wijk 31 Rustenburg en Oost- broek	Oostbroek-Noord	4.605	1.640	78%	120	6%	
		Oostbroek-Zuid	8.295	3.400	98%	2.315	67%	
		Rustenburg	6.140	1.880	63%	715	24%	
	Wijk 33 Bouwlust	Dreven en Gaarden	11.045	3.510	75%	1.720	37%	
		Venen, Oorden en Raden	8.440	4.060	94%	2.865	66%	
		Zijden, Steden en Zichten	7.790	3.570	93%	1.375	36%	
	Wijk 34 Morgenstond	Morgenstond-Oost	6.155	2.670	77%	1.790	52%	
		Morgenstond-Zuid	6.640	2.910	91%	1.805	57%	
	Wijk 36 Moerwijk	Moerwijk-Noord	7.100	2.185	70%	510	16%	
Moerwijk-Oost		3.360	1.795	78%	790	34%		
Moerwijk-West		6.330	3.135	94%	1.480	45%		
Moerwijk-Zuid		4.765	1.960	67%	305	10%		
Wijk 37 Groente- en Fruitmarkt	Groente- en Fruitmarkt	7.355	1.460	85%	90	5%		
	Wijk 38 Laakkwartier en Spoorwijk	Laakhaven-Oost	5.310	2.610	57%	115	3%	
Laakhaven-West		7.170	5.045	98%	1.795	35%		
Laakkwartier-Oost		11.560	5.045	96%	720	14%		
Laakkwartier-West		8.195	3.270	91%	1.255	35%		
Noordpolderbuurt		8.410	2.705	71%	460	12%		
Den Helder	Wijk 01 Stad binnen de Linie- Oost	Centrum	1.425	690	65%	285	27%	
		Tuindorp-Oost	765	405	100%	320	79%	
	Wijk 02 Stad binnen de Linie- West	Schepenbuurt	1.605	535	72%	60	8%	
Doetinchem	Wijk 04 Nieuw Den Helder- Oost	Zuiderzeebuurt	740	325	95%	30	9%	
		Zeeloodsenbuurt	1.250	355	52%	35	5%	
	Wijk 05 De Schooten Dichteren / De Hoop / Wijnbergen Overstegen	De Hoop - zuid	705	280	83%	85	26%	
		Muziekbuur	750	455	100%	25	6%	
Dordrecht	Overstegen - oost	Overstegen - oost	1.735	620	68%	450	49%	
		Overstegen - west	2.190	1.080	95%	680	60%	
		Krispijnse Driehoek	1.920	785	91%	260	30%	
	Wijk 03 Oud Krispijn	Pr. Bernhardstraat en omgeving	1.710	450	55%	20	3%	
		Waldeck Pyrmontweg en omgeving	885	495	100%	430	87%	
	Wijk 06 Staart	Beekmanstraat en omgeving	640	350	100%	50	14%	
	Wijk 07 Wielwijk	Cornelis Evertsenstraat en omgeving	890	330	65%	270	53%	
Van Ewijkstraat en omgeving		1.275	610	100%	415	68%		
		Van Kinsbergenstraat en omgeving	1.485	545	74%	350	47%	

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk onvol- doende of				
			zwak of la- ger		doende of lager		
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	% van buurt
Eemsdelta	Wijk 08 Crabbe- hof/Zuidhoven Noord	Zeehavenlaan en omgeving	630	240	91%	30	11%
		Crabbehof-Zuid	5.195	2.160	82%	785	30%
	Noord	Bornholm	2.460	935	74%	355	28%
		Landenbuurt	115	105	77%	45	33%
Zandplatenbuurt		1.500	800	96%	615	74%	
Eindhoven	Tuikwerd	Tuikwerd	635	325	100%	305	94%
		Vogelbuurt	1.095	520	95%	265	49%
	Doornakkers	Doornakkers-Oost	2.910	950	66%	405	28%
		Ontginning	2.295	620	60%	425	41%
Emmen	Wijk 42 Emmermeer	Emmermeer	6.030	1.790	53%	690	21%
	Wijk 43 Angelslo	Angelslo	7.695	1.560	41%	975	26%
Enschede	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	Boswinkel-De Braker	3.685	805	43%	390	21%
		Stadsveld-Noord-Bruggert	1.695	410	51%	175	22%
		Stadsveld-Zuid	1.865	745	76%	140	14%
	Wijk 03 Twekkelerveld - T.H.T.	Stevenfenne	4.630	1.495	63%	115	5%
		Twekkelerveld	4.210	1.360	57%	115	5%
		Wijk 06 Enschede-Zuid	Wesselerbrink Noord-Oost	3.820	1.645	88%	935
Groningen	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving Noordoost	Wesselerbrink Zuid-West	2.780	810	65%	335	27%
		Eekmaat	1.710	355	39%	165	18%
	Noordwest	Beijum-Oost	6.050	2.470	78%	1.275	40%
		Paddepoel-Zuid	5.335	2.155	77%	595	21%
Haarlem	Boerhaavewijk	Selwerd	6.580	1.785	53%	730	22%
		Geleerdenbuurt	2.710	800	62%	345	27%
	Delftwijk	Geneesherenbuurt	2.735	535	47%	295	26%
		Van Schendelbuurt	1.175	460	54%	25	3%
	Meerwijk	Archimedesbuurt	1.915	930	98%	330	35%
		Nobelprijebuurt	2.425	505	52%	20	2%
		Spijkerboorbuurt	2.020	620	69%	435	48%
		Waddenbuurt	1.810	790	94%	90	11%
Heemskerk	Parkwijk	Architectenbuurt	1.785	860	90%	0	0%
	Wijk 03 Hofland, Oosterwijk en Zuidbroek	Oosterwijk	2.505	1.015	77%	475	36%
Heerlen	Wijk 20 Vrieheide-De Stack	Zuidbroek	2.580	655	51%	255	20%
		Nieuw-Einde	1.350	440	68%	365	57%
	Uterweg	Uterweg	1.560	795	93%	325	38%
		Versliënbosch	565	290	88%	15	5%
		Vrieheide	1.445	700	95%	180	24%
	Wijk 21 Heerlerheide-Passart	Weggebekker	420	210	98%	195	89%
		Heerlerheide Kom	3.380	1.710	83%	855	42%
	Wijk 24 Rennemig-Beersdal	Passart	2.035	865	84%	360	35%
		Groot Rennemig	3.055	1.400	91%	475	31%
	Wijk 30 Zeswegen-Nieuw Husken	Zeswegen	2.350	1.115	97%	615	54%
Wijk 31 Schandelen- Grasbroek		Hoppersgraaf	1.300	575	80%	325	45%
		Wijk 34 Eikenderveld	Eikenderveld	2.530	650	44%	260
Helmond	Wijk 10 Binnenstad	Centrum	3.035	1.540	72%	25	1%
		Heipoort	3.985	1.550	84%	155	8%

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk onvol- doende of					
			zwak of la- ger		doende of lager			
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen % van buurt%	aantal woningen % van buurt			
Kerkrade	Wijk 11 Helmond-Oost	Leonardus	2.330	1.050	91%	570	49%	
		Stationsgebied	1.085	880	92%	505	53%	
		Beisterveld	2.520	1.070	86%	205	16%	
		Beisterveldse Broek	2.480	1.085	88%	800	65%	
		Bloemvelden	3.980	1.325	73%	245	14%	
	Wijk 12 Helmond-Noord	West	3.935	1.310	65%	110	5%	
		Wijk 15 Helmond-West	Heilust	2.560	925	68%	70	5%
			Bleijerheide	4.340	1.500	61%	310	13%
		Wijk 00 Kerkrade-West	Erenstein	1.635	650	68%	85	9%
			Nulland	2.900	810	54%	10	1%
Wijk 01 Kerkrade-Oost	Rolduckerveld		2.035	900	73%	350	29%	
	Binnenstad		800	500	69%	500	69%	
	Heechterp & Schieringen		1.750	1.165	100%	965	83%	
Leeuwarden	Huizum-West	Schieringen	1.875	920	86%	530	49%	
		Jan van Scorelbuurt	1.765	630	59%	145	14%	
		Oud-Oost	Indische buurt	1.255	790	100%	400	50%
	Wijk 02 Oud-Oost	Welgelegen	1.645	750	74%	305	30%	
		Merenwijkdistrict	4.385	1.280	72%	615	34%	
		Roodenburgerdistrict	4.910	3.035	72%	2.175	52%	
		Lelystad	Atolwijk	850	275	58%	25	5%
			Boswijk	Griend	1.725	530	70%	40
	Maastricht	Wijk 01 Boswijk	Kamp	1.910	390	46%	130	16%
			Wijkcentrum	165	130	100%	95	72%
Wold			1.640	625	84%	140	19%	
Havendiep			Grietenij	245	450	100%	450	100%
Stadshart			Neringpassage	705	370	92%	35	9%
Wijk 02 Waterwijk-Landerijen		Getijdenbuurt, Sportpark Doggers- bank	820	165	46%	145	41%	
		Merenbuurt	1.055	325	76%	55	13%	
		Wijkcentrum, Voorstraat	535	180	69%	95	36%	
		Zeeenbuurt	1.200	560	98%	85	15%	
		Zuiderzeewijk	Zuiderzeelaan, Waddenlaan	2.880	775	64%	295	24%
Maassluis	Sluispolder	Sluispolder Oost	3.350	620	38%	260	16%	
		Bloemenbuurt	850	455	89%	120	24%	
	Wijk 02 Dijkpolder	Bomendal	2.085	375	43%	320	37%	
		Wijk 05 Burgemeesterswijk	Burgemeesterswijk	3.020	545	43%	250	19%
			Wijk 02 Buitenwijk West	Caberg	3.170	1.395	84%	130
Nijmegen	Wijk 01 Malpertuis	Malpertuis	2.145	1.140	93%	120	10%	
		Pottenberg	2.330	1.020	79%	195	15%	
		Wijk 04 Buitenwijk Oost	Nazareth	3.140	1.390	80%	525	30%
		Dukenburg	Aldenhof	2.505	875	77%	25	2%
			Lankforst	2.005	530	51%	265	26%
	Nissewaard	Wijk 01 Malvert	Malvert	2.485	760	61%	50	4%
			Meijhorst	3.430	1.220	74%	930	56%
			Tolhuis	3.560	945	53%	215	12%
			Zwanenveld	4.665	2.015	81%	1.360	55%
			Nijmegen-Nieuw-West	Neerbosch-Oost	7.615	2.065	56%	590
Centrum	Centrum-Zuid	2.090	845	88%	80	8%		
	De Akkers	Akkers-Centrum	1.410	710	86%	645	78%	

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk				
			zwak of lager		onvolgende of lager		
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	% van buurt
Roosendaal		Donken	2.110	920	97%	245	26%
		Dreven	1.390	645	100%	155	24%
	Geervliet	Geervliet-Noordoost	1.195	490	85%	15	3%
		Groenewoud	Groenewoud-Hoog	1.480	1.090	100%	425
		Groenewoud-Huur	535	190	93%	35	17%
		Hoogwerf	Hoogwerf-Noord	1.935	550	56%	20
	Sterrenkwartier	Sterrenkwartier-Hoog	1.045	750	84%	400	45%
		Sterrenkwartier-Midden	870	265	82%	5	1%
	Vogelenzang	Vogelenzang-Zuid	3.845	970	52%	305	16%
		Vriesland	Vriesland	2.720	1.125	96%	35
	Waterland	Baarsveen	1.065	390	94%	30	7%
		Snoekenvveen	1.450	375	67%	95	17%
	Wijk 00 Centrum	Centrum-Nieuw	1.380	475	60%	175	22%
		Centrum-Oud	3.655	1.680	73%	615	27%
	Wijk 01 Oost	Fatima-villapark	2.105	560	57%	340	35%
		Keijenburg	1.905	615	63%	135	14%
	Wijk 02 Noord	Kalsdonk	4.105	1.655	94%	1.385	79%
		Parklaan-Hoogstraat	1.505	585	70%	240	29%
	Wijk 03 West	Spoorstraat-Van Coothlaan	1.730	455	56%	265	33%
		Ettingen	2.160	1.060	100%	1.005	95%
	Herreweg	975	565	100%	465	83%	
	Scherpdeel	2.305	1.105	83%	300	23%	
Wijk 04 Groot Kroeven	Kroeven-Zuidoost	2.195	710	64%	70	6%	
	Kroeven-Zuidwest	1.890	615	72%	325	38%	
Wijk 05 Langdonk	Minnebeek-Watermolen	2.890	1.215	89%	185	13%	
	Langdonk-Oost	2.325	585	61%	165	17%	
Rotterdam	Charlois	Carnisse	11.620	6.185	100%	6.130	99%
		Oud Charlois	14.120	5.735	81%	2.555	36%
	Pendrecht	12.700	4.965	87%	2.290	40%	
	Tarwewijk	12.330	5.985	100%	4.590	77%	
	Wielewaal	1.270	610	73%	270	32%	
	Zuiderpark	830	235	66%	130	36%	
	Zuidplein	1.325	800	100%	530	66%	
	Zuidwijk	13.825	5.895	81%	3.460	48%	
Delfshaven	Oud Mathenesse	7.085	3.825	100%	3.390	89%	
	Schiemond	5.735	1.400	45%	825	26%	
	Tussendijken	7.380	2.445	68%	605	17%	
	Witte Dorp	585	235	100%	20	9%	
Feijenoord	Bloemhof	13.930	4.160	64%	1.805	28%	
	Feijenoord	7.820	2.705	71%	410	11%	
	Hillesluis	12.310	5.210	99%	1.510	29%	
	Hoogvliet	12.725	5.045	89%	1.625	29%	
	Hoogvliet Zuid	23.450	4.640	42%	2.180	20%	
	IJsselmonde	Beverwaard	11.855	4.385	89%	2.575	52%
	Lombardijen	15.035	5.690	77%	2.805	38%	
	Prins Alexander	Ommoord	26.065	6.610	50%	3.230	24%
Schiedam	Wijk 01 Oost	Boylebuurt	1.220	600	100%	165	27%
		Newtonbuurt	2.175	910	92%	115	11%
		Stationsbuurt	1.000	405	69%	90	15%

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk				
			zwak of lager		onvol- doende of lager		
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen % van buurt%	aantal woningen	% van buurt	
Sittard-Geleen	Wijk 06 Nieuwland	Wetenschappersbuurt	1.020	380 100%	45	11%	
		De Meesterbuurt	970	495 85%	250	43%	
		Nolensbuurt	2.005	760 86%	500	57%	
		Spieringshoek	860	245 55%	245	55%	
		Staatsliedenbuurt	1.465	565 82%	485	71%	
		Troelstrabuurt	1.220	550 94%	150	26%	
	Wijk 07 Groenoord	Wibautbuurt	2.640	725 59%	365	30%	
		Bachplein	1.315	635 93%	360	53%	
		Groenoord-Noord	2.200	970 88%	410	37%	
		Groenoord-Zuid	860	475 100%	285	60%	
		Mozartbuurt	1.225	495 100%	370	74%	
	Wijk 02 Overhoven	Van Zantenbuurt	2.500	1.045 89%	445	38%	
		Broeksittard	1.375	320 46%	120	17%	
		Stadbroek	2.685	865 59%	345	23%	
		Wijk 05 Geleen	Geleen-Centrum	4.315	1.145 45%	390	15%
Geleen-Zuid			4.870	795 30%	515	19%	
Sliedrecht Tiel	Wijk 03 Sliedrecht-Oost	Kluis	4.940	830 32%	620	24%	
		Lindenheuvel	7.740	2.215 60%	945	25%	
		Vogelbuurt-Noord	1.720	610 71%	400	46%	
		Tiel kern	Binnenstad	2.150	830 53%	500	32%
			De Lok	1.145	305 54%	15	2%
	Hertogenwijk		2.290	935 90%	165	16%	
	Het Ooij		3.110	950 72%	425	32%	
	Tiel-Noord	Tiel-West	1.060	445 99%	150	33%	
		Wadenoijenlaan e.o.	2.395	960 81%	455	39%	
		Rauwenhof	2.840	815 57%	130	9%	
Westroijen		2.120	535 67%	120	15%		
Tilburg		Broekhoven	Broekhoven II West	1.530	740 90%	20	3%
	De Hasselt		Kasteel West	2.060	745 68%	165	15%
	De Reit	Nassaubuur	1.355	370 53%	170	25%	
		Abdij- en Torenbuurt	1.735	680 82%	105	13%	
		Gesworen Hoek	Gesworen Hoek Oost	1.615	755 100%	295	39%
	Gesworen Hoek West		1.225	460 87%	160	30%	
	Gesworen Hoek Zuid		1.055	505 100%	195	39%	
	Heikant	Heikant Noord-Oost	990	340 78%	95	22%	
		Heikant Noord-West	1.675	630 100%	310	50%	
		Heikant West	1.640	435 66%	25	4%	
		Heikant Zuid-West	1.675	695 100%	120	17%	
	Het Zand	Het Zand Noord-Oost	1.405	530 85%	150	24%	
		Het Zand Noord-West	1.240	565 85%	155	24%	
		Jagersbuurt Oost	1.395	640 98%	330	51%	
		Jagersbuurt West	1.300	830 100%	700	84%	
Luchthavenbuurt Oost		1.315	470 100%	385	81%		
Luchthavenbuurt West		1.175	595 100%	380	63%		
Station Universiteit		395	230 100%	220	96%		
Tiendschuur		1.515	835 99%	640	76%		
Westermarkt		1.640	700 100%	680	98%		
Korvel		Staatsliedenbuurt Oost	2.000	755 69%	80	7%	
Oerle	Afrikaanderbuurt Midden	1.975	880 82%	100	9%		

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Structureel onder druk				
			zwak of lager		onvol- doende of lager		
			aantal inwoners in buurt	aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	
Utrecht	Stokkasselt	Stokkasselt Noord-Oost	2.160	805	90%	480	54%
		Stokkasselt Noord-West	495	235	100%	220	93%
		Stokkasselt Oost	1.675	695	100%	660	95%
		Stokkasselt West	655	240	91%	165	62%
		Stokkasselt Zuid-Oost	1.155	355	79%	110	24%
		Stokkasselt Zuid-West	535	250	100%	220	88%
	Wandelbos Noord	Kleurenbuurt Noord	1.135	275	50%	95	17%
		Kruidenbuurt Zuid	1.275	460	73%	60	9%
	Wijk 03 Overvecht	Neckardreef en omgeving	4.445	2.060	92%	1.375	61%
		Taag- en Rubicondreef en omgeving	4.260	1.375	64%	140	7%
		Tigrisdreef en omgeving	4.470	1.910	99%	1.385	72%
		Vechtzoom-noord, Klopvaart	3.295	950	64%	45	3%
		Vechtzoom-zuid	5.300	1.900	76%	1.135	45%
		Wolga- en Donaudreef en omgeving	4.900	1.585	73%	910	42%
		Zambesidreef en omgeving	4.240	1.930	94%	1.465	72%
Zamenhofdreef en omgeving		3.990	2.165	85%	360	14%	
Nieuw Hoograven-Zuid		4.000	1.265	65%	650	34%	
Kanaleneiland-Noord		8.670	3.980	96%	2.530	61%	
Velsen	Wijk 08 Zuidwest	Kanaleneiland-Zuid	9.095	3.745	97%	2.590	67%
		Transwijk-Zuid	2.910	1.420	61%	350	15%
	Wijk 09 Leidsche Rijn	Leeuwesteyn	2.585	890	48%	545	30%
	Wijk 02 IJmuiden-Zuid	Rivierenbuurt	2.145	1.260	100%	50	4%
	Wijk 05 Velsen-Noord	Duinvliebuit	1.150	470	86%	375	68%
		Gildenbuurt	1.480	665	98%	640	95%
		Van Gelderbuurt	885	425	100%	420	98%
		Westerwijkbuurt	310	150	99%	120	78%
		Wijkermeerbuurt	685	265	100%	150	55%
		Sinselveld	2.330	545	50%	40	4%
Venlo	Wijk 12 Venlo-Zuid	Casinoflat	180	120	100%	120	100%
		Dr. Poelsplein e.o.	1.170	390	80%	125	25%
	Wijk 15 Venlo-Oost-Zuid	Postwegflat	165	120	100%	120	100%
		Vierpaardjes	680	230	64%	20	6%
		Hazenkamp	3.105	895	56%	200	12%
		Vastenavondkamp-Noord	3.165	1.210	93%	950	73%
		Molenbossen	860	480	77%	160	26%
		Klingerberg-Zuid	2.605	805	70%	465	41%
		Indische Buurt	3.785	930	54%	25	1%
		Vettenoordse Polder Oost	5.410	2.445	90%	515	19%
Vlaardingen	Holy Noord	Hoofdstedenbuurt	2.225	1.125	98%	705	61%
		Vogelbuurt Noord	2.945	1.045	82%	200	16%
	Holy Zuid	Vogelbuurt Zuid	3.175	735	49%	550	37%
		De Vergulde Hand	1.025	390	100%	390	100%
	Vettenoordse Polder Westwijk	Hoogkamer	2.895	1.365	100%	960	70%
		Lage Weide	2.800	1.430	100%	975	68%
		Wetering	3.555	1.270	71%	630	35%
		Zuidbuurt	3.455	1.595	100%	1.590	100%
		Hofwijk	1.125	490	98%	405	82%
		Kogerveld	3.365	1.450	98%	250	17%
Zaanstad	Kogerveldwijk	Kleurenbuurt	1.875	655	79%	645	78%
	Pelders- en Hoornseveld						

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal inwoners in buurt	Structureel onder druk onvol- doende of			
				zwak of la- ger		doende of lager	
				aantal woningen	% van buurt%	aantal woningen	% van buurt
Zoetermeer	Poelenburg	Peldersveld Oost	3.250	1.345	100%	1.345	100%
		Peldersveld West	2.605	795	78%	280	27%
	Wormerveer	Poelenburg Noord	3.030	1.070	96%	665	60%
		Poelenburg Zuid	4.010	1.525	98%	1.110	72%
	Zaandam Zuid	Wormerveer Noord	3.075	910	59%	290	19%
	Centrum	Bomenbuurt Oost	2.580	965	88%	265	24%
		Palenstein	5.530	1.310	43%	1.120	37%
	Meerzicht	Meerzicht-Oost	6.365	2.480	80%	795	26%
		Meerzicht-West	9.550	2.100	49%	1.215	28%
	Zwijndrecht	Wijk 03 Noord	Planetenbuurt	830	420	100%	115
Wijk 05 Kort Ambacht		Kapiteinflats	615	340	100%	190	56%
		Koloniënbuurt	515	240	100%	240	100%
Wijk 06 Nederhoven		Leeuwerik- en Fazantplein	415	240	100%	70	30%

Bijlage 3: Buurten met een verbetering vanuit 'onvoldoende'

In deze bijlage zijn buurten opgenomen waarin óf het aantal woningen met een verbetering van de leefbaarheid naar 'voldoende' óf het aantal woningen met een substantiële verbetering van de leefbaarheid naar 'zwak' groter of gelijk is aan 50.

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Verbetering tot voldoende	Substantiële verbetering	structureel onder druk	totaal	
's-Hertogenbosch	Graafsepoort	Hintham zuid		60		1.930	
Almelo	Sluitersveld	Wester Sluitersveldlanden		250		1.025	
	Wierdense Hoek	Aalderinkshoek Noordwest		125	689	750	
Almere	Centrum Almere Buiten	Kerkelanden		95	527	630	
		Centrum Almere Buiten Noord		230	518	940	
	Centrum Almere Haven	Centrum Almere Buiten Zuid		195	499	500	
		Centrum Haven Noord		80	430	430	
	Muziekwijk Zuid	Muziekwijk Z.-Noord		130		815	
	Oostvaardersbuurt	Oostvaardersbuurt West		65	517	890	
	Seizoenenbuurt	Seizoenenbuurt West		65	347	855	
	Staatsliedenwijk	Staatsliedenwijk Midden		70	400	415	
Alphen aan den Rijn	Boskoop	Staatsliedenwijk Oost		65	416	450	
		Zonedauw		90		495	
Amsterdam	Zegersloot	Edelstenenbuurt		85		1.220	
	Amsterdamse Poort e.o.	Amsterdamse Poort		420	2.198	2.230	
		Bijlmermuseum	Bijlmermuseum-Noord		330	1.078	1.090
	De Punt	Dijkgraafpleinbuurt		120	2.624	2.625	
	Elzenhagen	Elzenhagen-Zuid		560	2.267	2.275	
	Geuzenhoef e.o.	G-buurt-West		150	1.037	1.490	
	Geerdinkhof/Kantershof	Kantershof		260	707	1.060	
	Gein		Gein 1		670	1.719	1.720
			Gein 2		100	746	745
			Gein 4		320	1.423	1.560
			Dudokbuurt		60	1.299	1.300
	Geuzenveld		Ruys de Beerenbrouckbuurt		195	2.476	2.475
			Van Tijenbuurt		95	520	905
			Wegener Sleeswijkbuurt		240	641	745
	Holendrecht		Holendrecht-Zuid		110	1.766	1.835
Middenmeer		Middenmeer-Zuid		60		2.355	
		Science Park-Zuid		240		240	
		Molenwijk		95	1.256	1.475	
Oostzanerwerf		Osdorpplein e.o.		265	2.864	2.865	
Osdorp-Oost		Wildeman		55	2.817	2.815	
		Reigersbos		550	853	855	

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Verbetering tot voldoende	Substantiële verbetering	structureel onder druk	Totaal
		Reigersbos 3		110	942	1.145
	Sloterdijk Nieuw-West	Sloterdijk Stationskwartier	110	470	1.093	2.050
	Slotermeer-Noordoost	Dobbebuurt		95	791	1.370
	Slotermeer-West	Jan de Louterbuurt		430	980	1.565
		Lodewijk van Deysselbuurt		250	1.390	1.410
	Venserpolder	Venserpolder-Oost		210	1.575	1.740
		Venserpolder-West		135	2.534	2.820
	Waterlandpleinbuurt	Markengouw-Zuid		75	750	900
		Werengouw-Midden		310	2.398	2.440
Apeldoorn	Noordoost	Sluisoord		195		1.870
Arnhem	Geitenkamp	Geitenkamp		75		2.270
	Malburgen-Oost (Noord)	Groene Weide		355		1.160
	Malburgen-West	Malburgen-West		85	902	2.295
	Presikhaaf-Oost	Over het Lange Water		170		2.775
		Winkelcentrum		415	797	800
	Presikhaaf-West	Presikhaaf II		280		845
		Presikhaaf III		280	1.852	2.055
Berg en Dal	Millingen aan de Rijn	Millingen aan de Rijn-Oost		55		1.310
Bergen op Zoom	Wijk 00 Bergen op Zoom- Oude stad e.o.	Het Fort		50		950
	Wijk 02 Bergen op Zoom- Oost	Zeekant	60	90		1.535
		Langeweg		80	287	500
Breda	Breda noord	Geeren-noord		195	759	1.215
		Geeren-zuid		85	1.177	1.790
	Breda west	Steenakker		225		330
Brunssum	Wijk 02 Brunssum-Noord	Lemmender		205	748	785
Capelle aan den IJssel	Oostgaarde Noord	Beemster/Purmerhoek		90	840	840
	Schollevaar Zuid	Schildersvormenbuurt		200	499	685
Coevorden	Wijk 10 Coevorden	Poppenhare		85		665
Culemborg	Culemborg West	Achter de Poort		60		640
Dantumadiel	Wijk 02 Zuid	De Westereen	155	35		2.410
Delft	Wijk 25 Buitenhof	Buitenhof-Noord	20	410	1.708	1.910
		Fledderusbuurt		200		495
		Gillisbuurt		225	655	655
		Het Rode Dorp		130	488	490
		Vrijheidsbuurt	20	85		730
	Wijk 28 Wippolder	Schoemakerplantage	295			1.130
Den Haag	Wijk 30 Transvaalkwartier	Transvaalkwartier-Midden		485	1.606	1.905
		Transvaalkwartier-Noord		210	1.619	1.960
		Transvaalkwartier-Zuid		95	2.454	2.500
	Wijk 33 Bouwlust	Zijden, Steden en Zichten		95	3.570	3.850
	Wijk 36 Moerwijk	Moerwijk-Noord		195	2.186	3.145
	Wijk 38 Laakkwartier en Spoorwijk	Laakhaven-Oost		300	2.611	4.590
		Laakhaven-West		175	5.047	5.165
		Laakkwartier-West		55	3.270	3.600
		Noordpolderbuurt		220	2.705	3.785
Den Helder	Wijk 01 Stad binnen de Li- nie-Oost	Visbuurt		50		1.295
	Wijk 04 Nieuw Den Helder- Oost	Dirksz Admiraal		115		450
		Zuiderzeebuurt		135	326	345
Deventer	Rivierenwijk en Bergweide	Deltabuurt		90		1.430
Dijk en Waard	Rivierenwijk	Rivierenwijk		375		1.550
Dordrecht	Wijk 03 Oud Krispijn	Rembrandtlaan en omgeving		75		215

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Verbetering tot voldoende	Substantiële verbetering	structureel onder druk	Totaal
	Wijk 07 Wielwijk	Van Kinsbergenstraat en omgeving		115	547	740
	Wijk 08 Crabbehof/Zuidhoven	Crabbehof-Zuid		95	2.162	2.620
Eemsdelta	Noord	Bornholm		275	933	1.270
Eindhoven	Centrum	TU-terrein		440		1.105
Emmen	Wijk 41 Emmen-Centrum Oost	Emmen over 't spoor		85		715
	Wijk 42 Emmermeer	Emmermeer		265	1.789	3.370
	Wijk 43 Angelslo	Angelslo		110	1.561	3.815
	Wijk 44 Emmerhout	Emmerhout		215		3.775
Enschede	Wijk 00 Binnensingelgebied	City		180		2.180
		De Bothoven		200		3.810
	Wijk 01 Hogeland - Velve	Varvik-Diekman	85	230		1.720
	Wijk 03 Tweekelerveld - T.H.T.	Tweekelerveld		190	1.362	2.370
	Wijk 04 Enschede-Noord	Mekkelholt		105		1.560
	Wijk 06 Enschede-Zuid	Stroinkslanden-Zuid	20	305		2.050
Gorinchem	Wijk 05 Stalkaarsen	Stalkaarsen		250		1.555
	Wijk 06 Gildenwijk	Gildenwijk		235		2.960
Gouda	Kort Haarlem	Oosterwei		95		955
Groningen	Noordoost	Beijum-Oost		65	2.471	3.175
		Beijum-West		105		3.020
Haarlem	Boerhaavewijk	Geleerdenbuurt		55	800	1.290
	Meerwijk	Archimedesbuurt		185	931	950
		Winkelcentrum Schalkwijk	160			410
	Molenwijk	Ellertsveld		70		695
		Waddenbuurt		185	791	840
Haarlemmermeer	Hoofddorp	Hoofddorp Centrum Oost	60			2.435
		Hoofddorp De President		50		230
Harderwijk	Tweelingstad	De Wittenhagen Zuid		100		555
		Tinnegieter		90		575
Heemskerk	Wijk 03 Hofland, Oosterwijk en Zuidbroek	Oosterwijk		210	1.017	1.320
Heerlen	Wijk 21 Heerlerheide-Passart	Passart		80	863	1.030
Helmond	Wijk 10 Binnenstad	Heipoort		55	1.551	1.855
	Wijk 12 Helmond-Noord	Bloemvelden		85	1.324	1.825
	Wijk 14 Brouwhuis	Brouwhorst	80			205
Hoogeveen	Wijk 50 Hoogeveen	Krakeel		60		2.255
Hoorn	Wijk 32 Kersenboogerd-Noord	Kersenboogerd-Noord - Buurt 32 01		50		740
		Kersenboogerd-Noord - Buurt 32 02		80		380
Kerkrade	Wijk 01 Kerkrade-Oost	Bleijerheide		160	1.499	2.460
		Nulland		160	812	1.495
		Rolduckerveld	15	215	899	1.235
	Wijk 02 Kerkrade-Noord	Chevremont		100		1.615
Leeuwarden	Bilgaard & Havankpark e.o.	Bilgaard		145		3.495
	Heechterp & Schieringen	Heechterp		140	1.165	1.165
	Potmargezone	Schepenbuurt		155		705
Leidschendam-Voorburg	Prinsenhof	Prinsenhof hoog		95		2.195
Lelystad	Zuiderzeewijk	Zuiderzeelaan, Waddenlaan		60	776	1.220

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Verbetering tot voldoende	Substantiële verbetering	structureel onder druk	Totaal
Maassluis	Wijk 04 Kapelpolder	Kapelpolder		100		605
Maastricht	Wijk 02 Buitenwijk West	Pottenberg		130	1.021	1.300
	Wijk 04 Buitenwijk Oost	Nazareth	45	180	1.392	1.740
Midden-Groningen	Foxham en Hoogezand-Noord	Wittevrouwenveld		160		3.360
		Wyckerpoort	20	140		2.410
		Noorderpark		110		2.020
		Spoorstraat en Kieldiep			310	
Moerdijk	Wijk 03 Klundert	Woldwijck-Midden		55		870
		Klundert		65		2.405
Nieuwegein	Stadscentrum	Stadscentrum		65		2.050
Nijmegen	Dukenburg	Aldenhof		70	877	1.135
		Tolhuis		125	943	1.765
	Nijmegen-Nieuw-West	Neerbosch-Oost		445	2.066	3.695
	Nijmegen-Zuid	Hatert	100	1.045		5.110
Nissewaard	De Akkers	Dreven		165	644	645
		Gaarden		85		970
		Voorden		60		555
	Schiekamp	Schiekamp-Zuid		80		1.060
	Sterrenkwartier	Sterrenkwartier-Hoog	85		751	890
	Vogelenzang	Vogelenzang-Zuid		90	968	1.860
	Vriesland	Vriesland		125	1.123	1.170
Ridderkerk	Bolnes	Bolnes		110		3.875
Roermond	Wijk 04 Donderberg	Vliegeniersbuurt		110		525
	Wijk 05 Hoogvonderen	Hoogvonderen		50		1.445
Roosendaal	Wijk 03 West	Scherpdeel		120	1.106	1.330
	Wijk 05 Langdonk	Langdonk-Oost		95	583	960
Rotterdam	Charlois	Oud Charlois		340	5.734	7.065
		Pendrecht		75	4.966	5.720
		Wielewaal		115	609	835
		Zuiderpark		105	237	360
		Zuidplein		50	802	800
		Oud Mathenesse		160	3.826	3.825
		Schiebroek		240		8.340
		Dorp		20	275	3.980
		Hoogvliet Zuid		100	4.641	11.150
		Rozenburg		65		5.900
Schiedam	Wijk 07 Groenoord	Van Beethovenbuurt		130		920
Sittard-Geleen	Wijk 02 Overhoven	Broeksittard		60	318	690
		Stadbroek		70	863	1.465
		Geleen-Zuid		130	793	2.680
Sliedrecht	Wijk 03 Sliedrecht-Oost	Vogelbuurt-Noord		85	612	860
Stadskanaal	Musselkanaal	Ceresdorp		75		400
		Musselkanaal Centrum		90		1.865
Stichtse Vecht	Wijk 02 Breukelen	Landgoed Nijenrode		65		315
	Wijk 12 Maarssenbroek	Antilopespoor		65		800
Tiel	Tiel kern	Binnenstad		255	830	1.575
		De Lok		235	307	570
		Hertogenwijk		605	937	1.045
		Wadenoijenlaan e.o.		165	960	1.180
Tilburg	Broekhoven	Broekhoven II West		60	739	820
	Wandelbos Noord	Kruidenbuurt Oost		345		785
Utrecht	Wijk 01 West	Kruidenbuurt West		480		680
		Halve Maan-Noord		165		885

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	Verbetering tot voldoende	Substantiële verbetering	structureel onder druk	Totaal
	Wijk 02 Noordwest	Prins Bernhardplein en omgeving		90		1.705
		Schaakbuurt en omgeving		85		1.995
	Wijk 03 Overvecht	Neckardreef en omgeving		120	2.062	2.235
		Zambesidreef en omgeving		105	1.930	2.045
		Zamenhofdreef en omgeving		580	2.164	2.555
	Wijk 08 Zuidwest	Kanaleneiland-Noord		125	3.979	4.125
Utrechtse Heuvelrug	Driebergen	Driebergen-Zuidwest		105		2.415
Vaals	Wijk 01 Vaals	Vaals		270		4.585
Velsen	Wijk 04 Zee- en Duinwijk	Schiplaanbuurt		160		420
Venlo	Wijk 15 Venlo-Oost-Zuid	Vogelbuurt		55		190
Venray	Brukske	Brukske 1		170		995
Vlaardingen	Centrum	Vettenoordse Polder Oost		115	2.446	2.715
Vlissingen	Middengebied	Bloemenlaan e.o. Oost		140		1.115
		Hercules Segherslaan e.o.	30	155		1.200
Voorne aan Zee	De Kooistee	Koele Nacht	205			1.200
	Nieuw-Helvoet	Bloemen- en Plantenbuurt	115			630
Waalwijk	Waalwijk	Centrum	65			2.900
Wageningen	Kortenoord	Marijkebuurt	500			510
Westerwolde	Wijk 07 Ter Apel	Ter Apel		70		2.135
Zaanstad	Nieuw West	Zaans Hout		105		2.700
	Poelenburg	Poelenburg Noord		150	1.072	1.110
Zeist	Zeist-Noord	Vollenhove		570		2.310
	Zeist-West	Nijenheim		85		1.025
Zoetermeer	Centrum	Driemanspolder		205		3.835
	Meerzicht	Meerzicht-Oost	15	175	2.481	3.115
	Oosterheem	Oosterheem-Noord-Oost		120		6.690
Zuidplas	Nieuwerkerk aan den IJssel wijk 04	Bomenbuurt		210		565
Zwijndrecht	Wijk 05 Kort Ambacht	Meerdervoort		105		230

Bijlage 4: Buurten met een verslechtering vanuit 'zwak'/'onvoldoende'

In deze bijlage worden buurten getoond waarin er voor minimaal 50 woningen die in 2022 een 'zwakke'/'onvoldoende' leefbaarheid hadden tussen 2022 en 2024 een substantiële verslechtering van de leefbaarheid is geweest.

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen		
			onvoldoende en verslechterend	structureel onder druk	
					totaal
's-Hertogenbosch	Noord	De Edelstenenbuurt	105		490
		De Sprookjesbuurt	50		825
Aalsmeer	Zuidoost	De Meerendonk	50		245
	Wijk 00 Aalsmeer	Stommeer	115		3.220
Alkmaar	De Mare	De Mare	55		1.545
	Overdie	Overdie-Oost	1.085		1.450
Almelo	West	De Hoef III en IV	225		2.095
	De Riet	Arendsboer en omgeving Zuid-Riet Zuid	125		625
	Nieuwstraat-Kwartier	Nieuwland	165		1.045
		Nieuwstraat -Witvoet en omgeving	70	395	485
	Ossenkoppelerhoek	Wonde en omgeving	65	610	770
		Ossenkoppelerhoek Midden Noord	130	540	565
	Windmolenbroek	Ossenkoppelerhoek Midden Zuid	185	415	430
		Ossenkoppelerhoek Oost	140	355	475
	Centrum Almere Stad	Leemslagen Noord	60		655
		Leemslagen Zuid	70		920
Almere	De Wierden	Centrum Stad Oost	105	680	680
		Centrum Stad West	220	940	990
	Eilandenbuurt	Hoekwierde, Kimwierde en Zandwierde	80	450	795
		Keiwierde en Oldewierde	150	425	505
	Filmwijk	Bedrijventerrein De Rederij	55		105
		Eilandenbuurt Zuid	70		415
	Indischebuurt	Filmwijk Noord	310	435	735
		Indische Buurt Oost	385	595	695
	Landgoederenbuurt	Landgoederenbuurt Oost	245	520	530
		Stedenwijk	120	750	780
Alphen aan den Rijn	Oudshoorn	Stromenbuurt	60		1.130
Amersfoort	De Hoef	Hoefkwartier	205		620
Amsterdam	Liendert	De Horsten	95		785
	Amstel III/Bullewijk	Amstel III deel A/B-Zuid	2.310	2.310	2.470

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen			
			onvoldoende en verslechterend	Structureel onderdruk	totaal	
Apeldoorn	Amsterdamse Poort e.o.	D-buurt	500	1.635	1.925	
		F-buurt	700	1.965	1.975	
	Buikslotermeer	Loenermark	165		1.200	
	De Aker	Middelveldsche Akerpolder	405	1.540	1.590	
	De Kolenkit	Kolenkitbuurt-Noord	90		1.910	
	De Punt	Dijkgraafpleinbuurt	360	2.625	2.625	
	Geuzenveld	Ruys de Beerenbrouckbuurt	65	2.475	2.475	
	H-buurt	Hoptille	540	1.225	1.225	
		Rechte H-buurt	265	1.280	1.280	
	IJburg-Zuid	Theo van Goghparkbuurt	140		2.255	
	K-buurt	Kelbergen	140	380	380	
		Kortvoort	210	1.495	1.495	
	Nellestein	L-buurt	180		1.645	
	Noordelijke IJ-oevers-West	NDSM terrein	1.740		3.130	
	Osdorp-Midden	Botteskerbuurt	Botteskerbuurt	880	1.395	1.395
			Reimerswaal	400	1.475	1.475
			Zuidwestkwadrant-Noord	840	1.310	1.310
			Zuidwestkwadrant-Zuid	470	2.530	2.530
		Osdorp-Oost	Meer en Oever	150		1.545
			Osdorpplein e.o.	130	2.865	2.865
		Wildeman	Wildeman	260	2.815	2.815
			Reigersbos 1	50	905	950
		Reigersbos	Reigersbos 4	95		1.095
			Arondeusbuurt	120	830	1.195
	Slotermeer-Noordoost	Confuciusbuurt	385	1.215	1.800	
	Slotermeer-West	Noordoever Sloterplas	110		1.610	
	Slotermeer-Zuidoost	Terrasdorp	190		2.200	
	Tuindorp Oostzaan	Venserpolder-West	55	2.535	2.820	
	Venserpolder	Markengouw-Zuid	120	750	900	
	Waterlandpleinbuurt	Werengouw-Zuid	65	405	590	
		Hogewey-Zuid	70		905	
	Weesp-Noordwest	Weesp Schildersbuurt	100		510	
	Zeeburgerei-land/Bovendiep	Baaibuurt-West	85		85	
		Sporheldenbuurt	250	1.270	2.535	
		Noordoost	Anklaar	115		2.145
	Arnhem	Zuid	Sprenkelaar	185		1.630
			Staatsliedenkwartier	160		1.560
		Arnhemse Broek	Arnhemse Broek	160	835	1.220
			Statenkwartier	140	780	1.095
		De Laar	De Laar-West	135		2.710
		Elderveld	Elderveld-Noord	480	1.045	1.245
		Malburgen-Oost (Zuid)	't Duifje	355	710	775
		Presikhaaf-Oost	Over het Lange Water	85		2.775
		Schuytgraaf	Schuytgraaf-Centrum	220		1.395
		Vredenburg/Kronenburg	Kronenburg	490	1.825	1.935
			Vredenburg	110		2.470
		Assen	Assen-West	Baggelhuizen Noord	100	
Lariks			Luchiesland Zuid	125		505
Beek (L)	Wijk 00 Beek - Spaubeek	Beek	255		4.305	
Bergen op Zoom	Wijk 00 Bergen op Zoom-Oude stad e.o.	Havenkwartier	80		1.050	
		Zeekant	60		1.535	

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen			
			onvoldoende en verslechterend	Structureel onderdruk	totaal	
Beverwijk	Wijk 02 Bergen op Zoom-Oost	Gageldonk-Oost	800	1.180	1.755	
		Gageldonk-West	185	2.185	2.440	
		Warande-West	135		1.070	
	Centrum	Koningstraat	205	885	920	
		Meerplein	315	930	955	
	Meerestein	Bleriotlaan	520	675	925	
		Fokkerlaan	65	350	540	
		Wijkerbaan	425	880	1.565	
	Oosterwijk en Zwaansmeer	Oosterwijk	390	1.405	1.425	
	Breda	Breda noord	Biesdonk	1.230	2.200	2.260
Wisselaar			525	1.535	1.875	
Breda west		Heuvel	120		4.245	
		Tuinzicht	770		4.410	
Capelle aan den IJssel	Middelwatering West Schenkel	Valeriusbuurt	180	575	690	
		Florabuurt	55	700	845	
	Schollevaar Zuid	Gebouwenbuurt	75		660	
Culemborg	Culemborg Oost	Ter Weijde Statenliedenbuurt	280		1.060	
De Bilt	Bilthoven Zuid West	Brandenburg	60		2.755	
Delft	Wijk 13 Hof van Delft	Krakeelpolder	90	485	700	
		Wijk 14 Voordijkshoorn	Kuyperwijk-Noord	180		895
	Wijk 24 Voorhof	Bedrijventerrein Voorhof	140	550	550	
		Multatulibuurt	435	645	645	
		Mythologiebuurt	225	1.300	1.300	
		Poptahof-Zuid	90	1.010	1.010	
		Roland Holstbuurt	465	1.145	2.085	
		Voorhof-Hoogbouw	1.040	1.330	1.330	
		Wijk 25 Buitenhof	Buitenhof-Noord	100	1.710	1.910
		Wijk 28 Wippolder	Professorenbuurt	95		1.150
			Schoemakerplantage	290		1.130
			TU-Campus	560		2.055
	Den Haag	Wijk 17 Loosduinen	Houtwijk	75		5.645
			Kerketuinen en Zichtenburg	195	195	200
			Wijk 29 Schildersbuurt	Schildersbuurt-West	280	4.930
		Wijk 31 Rustenburg en Oostbroek	Oostbroek-Noord	965	1.640	2.115
			Oostbroek-Zuid	1.890	3.400	3.480
Rustenburg		Rustenburg	1.165	1.880	2.970	
		Wijk 32 Leyenburg	Leyenburg	75		8.500
Wijk 33 Bouwlust		De Uithof	235		940	
		Dreven en Gaarden	295	3.510	4.665	
		Venen, Oorden en Raden	2.515	4.060	4.340	
		Zijden, Steden en Zichten	140	3.570	3.850	
		Wijk 34 Morgenstond	Morgenstond-Oost	1.570	2.670	3.475
Morgenstond-West		Morgenstond-West	195		3.485	
		Morgenstond-Zuid	100	2.910	3.185	
		Wijk 36 Moerwijk	Moerwijk-West	1.405	3.135	3.320
Moerwijk-Zuid		Moerwijk-Zuid	75	1.960	2.920	
		Wijk 37 Groente- en Fruitmarkt	Groente- en Fruitmarkt	75	1.460	1.720
Wijk 38 Laakkwartier en Spoorwijk	Laakhaven-Oost	100	2.610	4.590		
	Laakkwartier-Oost	370	5.045	5.235		
	Laakkwartier-West	155	3.270	3.600		

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen		
			onvoldoende en verslechterend	Structureel onderdruk	totaal
		Noordpolderbuurt	95	2.705	3.785
Den Helder	Wijk 05 De Schooten	Schouten en Schepenenbuurt	70		640
		Walvisvaarderbuurt	70		470
Deventer	Keizerslanden	Oranjekwartier	240		1.235
	Rivierenwijk en Bergweide	Deltabuurt	215		1.430
Doetinchem	Bezelhorst / De Kruisberg / Ijkenberg	De Ijkenberg	215		1.080
	Overstegen	Muziekbuur	130	455	455
		Overstegen - oost	355	620	915
		Overstegen - west	435	1.080	1.130
		Schrijvers en dichtersbuurt	165		795
Dordrecht	Wijk 06 Staart	Merwedepolder-Oost	90		905
		Merwedepolder-West	95		685
	Wijk 07 Wielwijk	Van Ewijckstraat en omgeving	105	610	610
	Wijk 09 Sterrenburg	Sterrenburg 1-Oost	285		2.115
Dronten	Wijk 06 Biddinghuizen	Buitengebied Biddinghuizen	50		570
		Oud-Biddinghuizen	80		750
Ede	Ede-Veldhuizen	De Dalen	265		945
Eemsdelta	Buitengebied Noord-Bierum	Bierum	65		310
	Noord	Zandplatenbuurt	245	800	830
Eindhoven	Begijnenbroek	Oude Toren	65		1.050
	Dommelbeemd	Eckart	185		2.060
	Doornakkers	Doornakkers-Oost	300	950	1.450
		Doornakkers-West	50		1.725
	Erp	Mensfort	340		1.695
		Woensel-West	90		2.570
	Ontginning	Jagershoef	140		1.770
		Prinsejagt	175		2.450
	Oud-Tongelre	't Hofke	455		1.965
Emmen	Wijk 42 Emmermeer	Emmermeer	125	1.790	3.370
	Wijk 43 Angelslo	Angelslo	80	1.560	3.815
	Wijk 46 Barger	Barger	120		4.450
Enschede	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	Stadsveld-Zuid	405	745	980
	Wijk 06 Enschede-Zuid	Wesselerbrink Noord-Oost	370	1.645	1.860
	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving	Eekmaat	110	355	905
Geldrop-Mierlo	Geldrop	Coevering	135		2.595
Goeree-Overflakkee	Achthuizen	Achthuizen woonkern	175		400
	Ooltgensplaat	Ooltgensplaat woonkern	85		1.030
Groningen	Nieuw-West	Reitdiep	705		1.920
	Noordwest	Paddepoel-Noord	75		3.285
		Paddepoel-Zuid	290	2.155	2.810
		Selwerd	625	1.785	3.380
	Oud-Noord	De Hoogte	550		2.615
		Indische buurt	540		4.960
Haarlem	Boerhaavewijk	Romolenpolder-oost	215		935
	Europawijk	Kruidenbuurt	170		1.230
		Stedenbuurt-oost	120		1.155
Haarlemmermeer	Badhoevedorp	Badhoevedorp Noordoost	75		580
	Zwanenburg	Zwanenburg West	165		895

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen			
			onvoldoende en verslechterend	structureel onderdruk	totaal	
Halderberge Heerlen	Wijk 03 Oudenbosch	Pagnevaart	135		1.000	
	Wijk 10 Maria Gewanden en Terschuren	Maria Gewanden	55		1.885	
	Wijk 11 Mariarade	Mariarade-Zuid	120		860	
	Wijk 12 Hoensbroek-De Dem	Hoensbroek-Centrum	270		2.205	
	Wijk 20 Vrieheide-De Stack	Uterweg	80	795	850	
		Versliënbosch	70	290	325	
		Vrieheide	160	700	735	
	Wijk 21 Heerlerheide-Passart	Heerlerheide Kom	330	1.710	2.050	
	Wijk 22 Heksenberg	Passart	60	865	1.030	
	Wijk 24 Rennemig-Beersdal	Heksenberg	115		1.130	
	Wijk 24 Rennemig-Beersdal	Groot Rennemig	415	1.400	1.540	
	Wijk 30 Zeswegen-Nieuw Husken	Zeswegen	235	1.115	1.145	
	Wijk 31 Schandelen-Grasbroek	Grasbroek	125		715	
	Wijk 32 Meezenbroek-Schaesbergerveld	Meezenbroek	120		1.540	
	Wijk 32 Meezenbroek-Schaesbergerveld	Schaesbergerveld	80		1.250	
	Wijk 40 Heerlerbaan-Centrum	Heerlerbaan-Oost	75		2.285	
	Helmond	Wijk 10 Binnenstad	Centrum	50	1.540	2.145
			Heipoort	65	1.550	1.855
			Stationsgebied	315	880	955
Vossenberg			115		1.475	
Wijk 11 Helmond-Oost		Beisterveld	120	1.070	1.240	
		Beisterveldse Broek	205	1.085	1.240	
		Straakven	75		1.360	
Wijk 12 Helmond-Noord		Bloemvelden	75	1.325	1.825	
Wijk 15 Helmond-West		West	250	1.310	2.020	
Hendrik-Ido-Ambacht Hengelo (O.)		Wijk 01 Centrum	Dorp	65		1.945
	Wijk 02 Noord	Klein Driene	55		895	
Hilversum	Zuidoost	Van Riebeeckkwartier	145		2.035	
	Zuidwest	Kerkelanden	50		3.075	
Hollands Kroon Hoorn	Wieringerwaard	Wieringerwaard (woonkern)	205		850	
	Wijk 33 Kersenboogerd-Zuid	Kersenboogerd-Zuid - Buurt 33 05	50		855	
Houten	Houten Noord-Oost	Centrum Oost	195		820	
	IJsselstein	IJsselveld-Oost	65		1.290	
Kampen	Kampen	Hanzewijk/Greente	75		1.390	
	Wijk 00 Kerkrade-West	Heilust	135	925	1.355	
Kerkrade	Wijk 01 Kerkrade-Oost	Kerkrade-Centrum	75		2.935	
	Wijk 02 Ubach over Worms	Abdissenbosch	90		620	
Landgraaf	Worms	Waubach	70		1.595	
	Bilgaard & Havankpark e.o.	Bilgaard	115		3.495	
Leeuwarden	Binnenstad	Stationskwartier	500	500	720	
	Heechterp & Schieringen	Schieringen	65	920	1.070	
	Huizum-West	Jan van Scorelbuurt	220	630	1.070	

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen			
			onvoldoende en verslechterend	structureel onder druk	totaal	
Leiden	Oud-Oost	Indische buurt	305	790	790	
		Welgelegen	55	750	1.010	
	Bos- en Gasthuisdistrict	Boshuizen	180		1.745	
		Fortuinwijk-Noord	270		2.035	
Lelystad	Merenwijkdistrict	Merenwijk-Centrum	65		785	
		Slaaghwijk	340	1.280	1.780	
	Roodenburgerdistrict	Cronestein	2.170	3.035	4.225	
	Atolwijk	De Schans	65	275	475	
	Boswijk	Kamp	55	390	845	
	Havendiep	Grietenij	150	450	450	
	Kustwijk	Jol	95		995	
	Warande	Biomassa	300		300	
	Lisse	Waterwijk-Landerijen	Getijdenbuurt, Sportpark Doggersbank	90	165	355
			Merenbuurt	50	325	430
Zuiderzeewijk		Wijkcentrum, Voorstraat	55	180	260	
		Zeeenbuurt	140	560	575	
Lisse Zuid		Lelycentre, Maerlant	80		385	
		Schildersbuurt	110		835	
Maashorst		Uden	Vogelbuurt	70		820
			Flatwijk	75		600
Maassluis		Sluispolder	Sluispolder Oost	110	620	1.645
		Wijk 02 Dijkpolder	Bloemenbuurt	270	455	510
Maastricht	Bomendal		225	375	875	
	Wijk 04 Kapelpolder	Componistenbuurt	120		1.065	
Middelburg (Z.)	Wijk 02 Buitenwijk West	Brusselsepoort	70		2.575	
		Caberg	60	1.395	1.665	
	Wijk 04 Buitenwijk Oost	Malpertuis	345	1.140	1.220	
		Mariaberg	55		2.640	
	Dauwendaele	Wittevrouwenveld	80		3.360	
	Stromenwijk/'t Zand	Dauwendaele I	210		1.460	
	Midden-Groningen	Sappemeer	Poelendaele	200		575
			Magrietpark	85		980
	Nieuwegein	Jutphaas Wijkersloot	Wijkersloot-Oost	180		1.430
			Lankforst	65	530	1.025
Nijmegen	Dukenburg	Meijhorst	230	1.220	1.660	
		Zwanenveld	285	2.015	2.475	
Nissewaard	Nijmegen-Nieuw-West	Neerbosch-Oost	60	2.065	3.695	
		Kern	95		735	
	Geervliet	Geervliet-Noordoost	80	490	575	
Noordoostpolder	Sterrenkwartier	Sterrenkwartier-Midden	85	265	325	
		Wijk 01 Emmeloord	Emmeloord-Centrum-Centrum Oost	85		875
Oldambt	Wijk 00 Winschoten	Winschoten-Bomenbuurt	120		1.155	
		Winschoten-Zuid	250		1.635	
		Zeeheldenbuurt	110		1.600	
Oosterhout	Wijk 05 Oosterheide	Bloemenbuurt	145		785	
		Paterserf	205		710	
Papendrecht	Westpolder	Erasmusbuurt	70		655	
Pekela	Wijk 00	Oude Pekela	95		3.710	
Purmerend	Wijk 03 Wheermolen	Wheermolen-Oost	800		2.515	
		Wijk 05 Purmer-Noord	Overlanderstraat en omgeving	320		2.175

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen		
			onvoldoende en verslechterend	structureel onder druk	totaal
Reimerswaal	Wijk 01 Kruiningen	Kruiningen - Kern	140		875
Ridderkerk	Centrum	Centrum	155		2.575
Rijswijk (ZH.)	Wijk 07	Muziekbuur	165		2.195
Roermond	Wijk 02 Roermond-Zuid	De Kemp	220		1.115
	Wijk 04 Donderberg	Componistenbuurt	120		915
Roosendaal	Wijk 00 Centrum	Centrum-Nieuw	275	475	790
		Centrum-Oud	655	1.680	2.300
	Wijk 01 Oost	Fatima-villapark	455	560	975
		Keijenburg	305	615	975
	Wijk 02 Noord	Kalsdonk	1.125	1.655	1.760
		Parklaan-Hoogstraat	200	585	830
		Spoorstraat-Van Coothlaan	215	455	810
	Wijk 03 West	Ettingen	130	1.060	1.060
		Herreweg	220	565	565
	Wijk 04 Groot Kroeven	Kroeven-Noordoost	50		810
		Kroeven-Zuidoost	385	710	1.110
		Kroeven-Zuidwest	150	615	855
		Minnebeek-Watermolen	540	1.215	1.365
	Wijk 05 Langdonk	Bovendonk	145		415
		Langdonk-West	85		735
	Wijk 06 Kortendijk	Kortendijk A	250		1.805
		Kortendijk C	100		1.490
Rotterdam	Charlois	Heijplaat	65		870
		Oud Charlois	220	5.735	7.065
		Pendrecht	430	4.965	5.720
		Tarwewijk	190	5.985	5.985
		Zuidwijk	1.500	5.895	7.260
	Delfshaven	Bospolder	95		3.570
		Schiemon	845	1.400	3.145
		Tussendijken	995	2.445	3.575
	Feijenoord	Hillesluis	1.960	5.210	5.280
		Vreewijk	125		8.875
	Hillegersberg-Schiebroek	Schiebroek	70		8.340
	Hoogvliet	Hoogvliet Noord	1.955	5.045	5.660
		Hoogvliet Zuid	355	4.640	11.150
	IJsselmonde	Groot IJsselmonde	540		14.475
		Lombardijen	2.625	5.690	7.345
		Oud IJsselmonde	160		2.860
	Nieuw Mathenesse	Nieuw Mathenesse	885		890
	Prins Alexander	Het Lage Land	150		6.185
		Ommoord	2.205	6.610	13.270
		Oosterflank	1.145		6.335
		Prinsenland	195		5.560
	Rozenburg	Rozenburg	95		5.900
Schiedam	Wijk 01 Oost	Stationsbuurt	140	405	585
		Wetenschappersbuurt	95	380	380
	Wijk 06 Nieuwland	Nolensbuurt	70	760	880
		Staatsliedenbuurt	125	565	685
	Wijk 07 Groenoord	Bachplein	160	635	680
Sittard-Geleen	Wijk 05 Geleen	Geleen-Centrum	360	1.145	2.565
		Geleen-Noord	105		2.440
		Kluis	250	830	2.595

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen		
			onvoldoende en verslechterend	Structureel onderdruk	totaal
		Lindenheuvel	855	2.215	3.725
Soest	Wijk 05 Smitsveen	Smitsveen	235		2.225
Stadskanaal	Stadskanaal	Maarswold	85		1.190
Stichtse Vecht	Wijk 12 Maarssenbroek	Bisonspoor	80		765
Terneuzen	Kern Axel	Kern Axel	240		3.695
	Kern Sas van Gent	Kern Sas van Gent	165		1.975
	Terneuzen Noord	Triniteit	230		815
	Terneuzen Zuid	Oudelandse Hoeve	160		1.125
Tholen	Stavenisse	Stavenisse	55		655
Tiel	Tiel kern	Het Ooij	350	950	1.325
		Wadenoijenlaan e.o.	120	960	1.180
	Tiel-Noord	Rauwenhof	230	815	1.420
		Westroijen	195	535	805
Tilburg	Bouwmeester	Bouwmeestersbuurt Zuid	105		1.005
	De Reit	Abdij- en Torenbuurt	70	680	830
		Sportweg	350		800
	Gesworen Hoek	Gesworen Hoek Oost	605	755	755
		Gesworen Hoek Zuid	225	505	505
	Heikant	Heikant Noord-Oost	80	340	440
		Heikant West	160	435	665
		Heikant Zuid-West	265	695	695
		Lijnse Hoek Oost	125		560
	Het Zand	Bokhamer West	60		90
		Het Zand Noord-West	205	565	665
		Jagersbuurt Oost	160	640	650
		Jagersbuurt West	495	830	830
		Luchthavenbuurt Oost	390	470	470
		Luchthavenbuurt West	365	595	595
		Station Universiteit	175	230	230
		Tiendschuur	380	835	840
		Westermarkt	200	700	700
	Noordhoek	Bomenbuurt Midden	50		1.270
	Stokhasselt	Stokhasselt Noord-Oost	215	805	890
		Stokhasselt Oost	240	695	695
		Stokhasselt West	55	240	265
Uithoorn	Wijk 35 Zijdelwaard	Zijdelwaard	105		3.330
Utrecht	Wijk 03 Overvecht	Taag- en Rubicondreef en omgeving	200	1.375	2.135
		Tigrisdreef en omgeving	515	1.910	1.925
		Vechtzoom-noord, Klopvaart	55	950	1.500
		Zambesidreef en omgeving	145	1.930	2.045
		Zamenhofdreef en omgeving	875	2.165	2.555
	Wijk 05 Oost	Rubenslaan en omgeving	430		1.795
	Wijk 07 Zuid	Lunetten-Noord	180		2.215
		Nieuw Hoograven-Noord	195		1.195
		Nieuw Hoograven-Zuid	700	1.265	1.935
	Wijk 08 Zuidwest	Kanaleneiland-Noord	480	3.980	4.125
		Kanaleneiland-Zuid	630	3.745	3.875
		Transwijk-Zuid	105	1.420	2.335
Vaals	Wijk 01 Vaals	Vaals	95		4.585
Veendam	Wijk 00 Veendam-kern	Veendam en omgeving station	120		955
		Veendam-Oude Ae	75		1.650

gemeente	CBS-wijk	CBS-buurt	aantal woningen			
			onvoldoende en verslechterend	Structureel onderdruk	totaal	
Veenendaal	Centrum	Schrijverswijk	125		940	
Velsen	Wijk 02 IJmuiden-Zuid	Rivierenbuurt	115	1.260	1.260	
	Wijk 03 IJmuiden-West	Oud-IJmuiden	105		1.680	
	Wijk 04 Zee- en Duinwijk	Bellatrixbuurt	115		560	
		Canopusbuurt	65		590	
	Wijk 05 Velsen-Noord	Duinvlietbuurt	50	470	550	
Venlo		Van Gelderbuurt	205	425	425	
	Wijk 12 Venlo-Zuid	Sinselveld	105	545	1.095	
		Spoorsingel	160		370	
	Wijk 22 Blerick-Noord	Vastenavondkamp-Noord	250	1.210	1.300	
	Wijk 23 Blerick-Zuid	Molenbossen	395	480	625	
Venray	Wijk 32 Op de Hei	Op de Heide	75		1.630	
	Brukske	Brukske 1	60		995	
	West	Noordwest	120		970	
Vijfheerenlanden	Leerdam-West	Bomenbuurt (Leerdam)	75		370	
		Staatsliedenbuurt	105		930	
Vlaardingen	Centrum	Centrum	165		3.620	
	Holy Noord	Hoofdstedenbuurt	155	1.125	1.150	
	Holy Zuid	Vogelbuurt Noord	455	1.045	1.270	
		Vogelbuurt Zuid	330	735	1.505	
	Oostwijk	Oostbuurt	85		3.080	
	Westwijk	Hoogkamer	220	1.365	1.365	
		Wetering	325	1.270	1.795	
Vlissingen	Binnenstad	Oude Binnenstad	50		2.905	
Waddinxveen	Wijk 03	Vondelwijk	60		950	
Weert	Wijk 21 Keent	Keent	75		2.325	
Westerwolde	Wijk 07 Ter Apel	Verspr.h. Ter Apel en Ter Apelkanaal	305		325	
Westland	Wijk 02 Honselersdijk	Buitengebied Honselersdijk	120		895	
Winterswijk	Wijk 00 Stad	Winterswijk-Noordoost	135		2.960	
Zaanstad	Kogerveldwijk	Hofwijk	145	490	495	
		Kogerveld	400	1.450	1.470	
		Oostzijderveld	405		440	
		Oud Koog a/d Zaan	Oud Koog	70		2.465
		Pelders- en Hoornseveld	Hoornseveld	75		1.615
			Kleurenbuurt	180	655	830
			Peldersveld Oost	795	1.345	1.345
			Peldersveld West	200	795	1.020
		Poelenburg	Poelenburg Zuid	130	1.525	1.550
		Rooswijk	Rooswijk	145		1.130
		Wormerveer	Wormerveer Noord	155	910	1.545
		Zaandam Zuid	Bomenbuurt	450		1.655
			Bomenbuurt Oost	685	965	1.100
Zeist	Zeist-Noord	Mooi Zeist	95		745	
Zoetermeer	Meerzicht	Meerzicht-Oost	460	2.480	3.115	
	Meerzicht	Meerzicht-West	875	2.100	4.265	
Zwijndrecht	Wijk 06 Nederhoven	Leeuwerik- en Fazantplein	70	240	240	
Zwolle	Wijk 11 Diezerpoort	Het Noorden	75		1.350	
	Wijk 40 Berkum	Kantorenterrein Oosterenk	80		220	

Bijlage 5: Buurten met laagste scores op dimensie 'Overlast & onveiligheid'

Buurt	Gemeente	LBM-klasse	Score Overlast en onveiligheid
1 Nieuwendijk-Noord	Amsterdam	Uitstekend	-0,338
2 Nieuwe Kerk e.o.	Amsterdam	Uitstekend	-0,324
3 Oude Kerk e.o.	Amsterdam	Uitstekend	-0,321
4 Burgwallen-Oost	Amsterdam	Uitstekend	-0,312
5 Oude Westen	Rotterdam	Ruim voldoende	-0,307
6 Transvaalkwartier-Noord	Den Haag	Zwak	-0,303
7 Hemelrijk	Amsterdam	Uitstekend	-0,295
8 Kop Zeedijk	Amsterdam	Uitstekend	-0,293
9 Laakhaven-West	Den Haag	Zwak	-0,292
10 Amsterdamse Poort	Amsterdam	Onvoldoende	-0,291
11 Zuidplein	Rotterdam	Onvoldoende	-0,279
12 Rechte H-buurt	Amsterdam	Zeer onvoldoende	-0,278
13 Spuistraat-Noord	Amsterdam	Uitstekend	-0,277
14 Schildersbuurt-West	Den Haag	Zwak	-0,276
15 Spuistraat-Zuid	Amsterdam	Uitstekend	-0,274
16 Transvaalkwartier-Midden	Den Haag	Zwak	-0,273
17 BG-terrein e.o.	Amsterdam	Uitstekend	-0,272
18 Tussendijken	Rotterdam	Zwak	-0,272
19 Transvaalkwartier-Zuid	Den Haag	Onvoldoende	-0,270
20 Elzenhagen-Zuid	Amsterdam	Zwak	-0,265
21 Moerwijk-Oost	Den Haag	Zwak	-0,265
22 Moerwijk-West	Den Haag	Onvoldoende	-0,261
23 Centrum Stad Oost	Almere	Onvoldoende	-0,261
24 Schildersbuurt-Noord	Den Haag	Voldoende	-0,259
25 Hommelstraat	Arnhem	Zwak	-0,255
26 Cool	Rotterdam	Goed	-0,253
27 Tarwewijk	Rotterdam	Onvoldoende	-0,251
28 Schildersbuurt-Oost	Den Haag	Zwak	-0,251
29 Carnisse	Rotterdam	Onvoldoende	-0,250

Buurt	Gemeente	LBM-klasse	Score Overlast en onveiligheid
30 Botteskerkbuurt	Amsterdam	Onvoldoende	-0,246
31 Binnenstad	Schiedam	Voldoende	-0,246
32 G-buurt-Noord	Amsterdam	Ruim onvoldoende	-0,245
33 Zuidwal	Den Haag	Goed	-0,244
34 Laakhaven-Oost	Den Haag	Zwak	-0,243
35 Cs Kwartier	Rotterdam	Goed	-0,241
36 De Waag	Leeuwarden	Ruim voldoende	-0,241
37 Nolensbuurt	Schiedam	Onvoldoende	-0,240
38 Middelland	Rotterdam	Goed	-0,239
39 Bospolder	Rotterdam	Voldoende	-0,238
40 Hillesluis	Rotterdam	Zwak	-0,237
41 Morgenstond-Oost	Den Haag	Zwak	-0,237
42 Dapperbuurt-Zuid	Amsterdam	Goed	-0,237
43 Zuidwestkwadrant-Noord	Amsterdam	Onvoldoende	-0,236
44 Oostbroek-Noord	Den Haag	Zwak	-0,234
45 Welgelegen	Leeuwarden	Zwak	-0,232
46 Oosterparkbuurt-Zuidwest	Amsterdam	Goed	-0,231
47 Uilebomen	Den Haag	Goed	-0,227
48 Huygenspark	Den Haag	Ruim voldoende	-0,225
49 De Kameleon e.o.	Amsterdam	Ruim onvoldoende	-0,225
50 Bloemhof	Rotterdam	Zwak	-0,224
51 Nieuwe Westen	Rotterdam	Ruim voldoende	-0,223
52 Morgenstond-Zuid	Den Haag	Onvoldoende	-0,223
53 Stadscentrum	Doetinchem	Zwak	-0,223
54 Centrum Stad West	Almere	Zwak	-0,223
55 Blokhuisplein	Leeuwarden	Voldoende	-0,222
56 Oostbroek-Zuid	Den Haag	Onvoldoende	-0,220
57 Centrum Stad Zuidoost	Almere	Voldoende	-0,220
58 Noordpolderbuurt	Den Haag	Zwak	-0,219

Buurt	Gemeente	LBM-klasse	Score Overlast en onveiligheid
59 City	Enschede	Voldoende	-0,218
60 Dapperbuurt-Noord	Amsterdam	Goed	-0,218
61 Osdorpplein e.o.	Amsterdam	Zwak	-0,217
62 Laakkwartier-West	Den Haag	Zwak	-0,217
63 Oud Mathenesse	Rotterdam	Ruim onvoldoende	-0,217
64 Neringpassage	Lelystad	Zwak	-0,214
65 Oostpoort	Amsterdam	Zeer goed	-0,212
66 Winkelcentrum	Venlo	Voldoende	-0,208
67 Oud Crooswijk	Rotterdam	Voldoende	-0,208
68 Zeeheldenbuurt	Leeuwarden	Voldoende	-0,207
69 Diamantbuurt	Amsterdam	Zeer goed	-0,205
70 Laakkwartier-Oost	Den Haag	Zwak	-0,202